11 h.
[PERION (J.)]
£6-50.
Q 13
WING
P1537

Richard Prime.

11 h.
[PERION (J.)]
£6-50.
Q 13
WING
P1537

Richard Prime.

CONCIONES
ET
ORATIONES
EX HISTORICIS
LATINIS.
EXCERPTÆ.

ARGVMENTA SINGULIS
præfixa ſunt, quæ cauſam cujuſque & ſummam ex rei geſtæ occaſione explicant.

Opus recognitum recenſitumq; in uſum Scholarum Hollandiæ & Weſt-Friſiæ.

Ex decreto Illuſtriſſ. D. D. Ordinum ejuſdem Provinciæ.

OXONII, a°
Typis *G. Hall,* venales proſtant, Apud *Fran. Oxlad,* ſen. & *Fran. Oxlad* jun. 1672

1606/1382.

AD LECTOREM.

QVas pridem ex Latinis historicis excerpserant Orationes, Ioachimus Perionius & Henricus Stephanus, iterum tibi damus, Lector, sed recognitas recensitasque. Quasdam enim addidimus, quæ antè perperàm omissæ erant; quasdam verò expunximus etiam, ne quid hic extaret, nisi quod præstantissimum, luculentissimumq; foret. Enimverò Sallustii, Livique, & Taciti, ac Curtii Orationes, in honorem historiarum leguntur. Adeò multùm & civilis prudentiæ & facundiæ continent. Quæ autem apud Capitolinum, Lampridiumque, & cæteros id genus scriptores occurrunt, ea & sequioris ævi sunt, & ferè genium non habent. Quare illas omittere satius fuit. Quin & ipsius Livii quasdam expunximus, quæ in postremis libris erant, in quibus ita friget jacetque ille autor, & penitus sibi dissimilis est, ut nihil minus quàm Livium agnoscat. Quanta ex hoc opere utilitas ad eos redundare possit, qui Reipublicæ regendæ scientiam conjungere cum succincta quadam & efficaci vi dicendi capiunt, ostendet doctissimi viri Iobi Veratii dissertatio, quam subjunximus. Vale.

JOBUS VERATIUS

Studioso Lectori S.

MIrificè me, studiose lector, Homericus ille versiculus delectat, Μύθων μὲν ῥητὴρ ἐμὸς ἔσσεται, πρηκτῆρα τε ἔργων: credo item omnes, qui quæ vis subsit iis verbis, perpendunt. Dicendi enim facultatem cum agendi solertia conjungit, & utroque viros ampliſſimos instruit: quod nec industria sola, ea maximè quæ in publicis rebus gerendis versatur, dicendi usu spoliata, satis munus suum tueri possit; Facundia vero quæ sese à rerum administratione removerit, importuna loquacitas judicetur. Licet enim præstet stultitiæ loquaci elinguis prudentia, tamen prudentia dicendi imperita, magno ornamento vel subsidio potius est destituta. Has dotes graviſſimi autores, & qui historias scripserunt, in hominibus clariſſimis expresserunt & qui fictarum narrationum involucris viros ab omni laude perfectos informarunt, illis ipsis affinxerunt. Hoc enim volunt illæ Periclis & Niciæ in re vera conciones, hoc Cyri Xenophontici in ficta. Iidem illi qui præter cæteros breviloquentes sunt habiti, & qui eloquentiam satis fastidiose contempserunt Lacedæmonii, tamen ne hac quidem laude carere voluerunt, quod quanto esset ad res magnas gerendas adjumento, intelligebant. Ergo παῦρα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπὶ οὐ πολύμυθος, Menelaus. Paulo uberior Thucydides, Archidamus, aliique ejusdem civitatis: ut qua in urbe humaniores literæ propè jacebant, in ea tamen suum eloquentiæ esse habitum honorem constet. Ita Poëta, quum summum virum & regendæ multitudinis peritiſſimum describeret, utriusque rei laudem ei attribuit, rerum gestarum gloriam, & dicendi peritiam; *tum pietate gravem & meritis*, &c. *Ille regit dictis animos, & temperat iras.* Hæc eadem sibi assumit apud Thucydidem Pericles, ὃς οὐδενὸς ἧσσων ὅτο-

μαι

μαθήσεως γνῶναι τὰ λεγόμενα, καὶ ἑρμηνεῦσαι ταῦτα. Etenim ut impudentis est de iis quæ nesciat verba temere fundere, ita turpe est, quæ scias, ea plane & aptè explicare non posse. Nam illud quidem explosum pridem est, quod contra afferri solet, in eo quemque quod novit, satis esse eloquentem. Quid enim ad commode dicendum exercitatio dicendi conducat, usus ipse jampridem comprobavit. Sine præceptionibus autem aut nihil aut parum posse exercitationem, omnes intelligunt. Ac cognoscendi quidem ars est multiplex, dicendi vero una. Res enim ipsæ quæ deserviæ orationi sunt substratæ, vel militares ferè sunt, vel civiles. Ac civiles quidem vel è disciplina constituendarum & regendarum civitatum petendæ sunt, vel ex jurisdicendi scientia, quæ & ipsa pars est regendæ civitatis: dicendi vero præcepta à rhetoribus traduntur. Verùm si à nudis præceptis ad rerum ipsarum usum nos referamus, hæc, quæ dixi, omnia in historia esse reposita videbimus. Sed eam historiam accipio quæ est orationibus aspersa, dictis potissimum. Nam & consilia, causæ, eventus, res gestæ (quæ omia historicus studiosè persequitur) ad rerum administrationem pertinent: orationes verò ad dicendi facultatem referuntur. Sed si præclara quædam res est, posse mente & consilio providere, non minoris profecto est ingenii & industriæ, rectè provisa, & consulta, rectè explicare: ut in utrumque summopere eos incumbere oporteat qui ad res magnas gerendas accidunt. Eæ enim ferè in hominum societate versantur, ubi quum accessit ad prudentiam authoritas, & dicendi vis, non est dubium quin is qui illis est præditus, plurimum faciendo dicendoque consequatur. Id consilii habuerunt historici, quum quorum sapientiam in rebus providendis & gerendis discripserant, eorundum facundiam in illis communicandis expresserunt. Non quo omnes de quibus aliquid commemorant, utramque virtutem

adæquarint, ſed quia quantum diſerta prudentia poſſet, vel homines ab omni humanitatis cultu alieni intellexerunt. Nam & domi & militiæ principes in ſuis ciuitatibus viri ſæpe ſuis dicendo maximas utilitates attulerunt. Etenim Deus, qui hominũ genus, ad Eccleſiam ſuam colligendam, incolume eſſe vellet, eos homines excitavit, qui graviſſimis temporibus ſuis ciuitatibus ſæpe ſalutem pepererunt. Per hos eſſe ſedatos maximos motus, concitatos ad ſalutem recuperandam, homines deſperatione perculſos, defenſam æquitatem in ſenatu, in concione populi, in iudiciis conatus improborum repreſſos, leges peſtiferas abrogatas, utiles verò confirmatas & conſtitutas videmus. Nam quòd eadem hæc ſapientiæ inſtrumenta nefarii homines ad perniciem vel ciuitatum vel ſingulorum hominum ſæpe converterunt, vitium hominum fuiſſe intelligimus, non rerum: & nos quæ dicimus, de ſapientia diſerta, non de inani garrulitate dicimus. Itaque quis dubitet quin hoc tempore noſtris Rebus publicis eædem illæ animi dotes, decus, & præſidium afferre poſſint, maximè verò liberis? Neque enim hoc loco de cauſidicis & litigioſis dicimus, quorum ars, ſiqua eſt, aliis præceptis eſt munienda: ſed de ciuitatum moderatoribus. His rerum cognoſcendarum atq; dicendarum copiam hiſtoria, conjunctis orationibus, poteſt ſuppeditare. Quo magis miror, adeo negligenter eas artes à noſtris hominibus coli. Nam licet aliud ſit ſæpe Reipublicæ genus, alii mores & diſciplina ciuitatis: tamen multa ſunt quæ in ſenatu aut in concione populi conſimiliter agitãda ſint: ſeu leges ferendæ ſint, ſeu referendum ſit de pace, de ſocietate, de vectigalibus, de controverſiis, ſeu legationes mittendæ, vel obeundæ ſint. Quæ ſi quis aliquando ſuſcepit, qui dicendi eſſet imperitus, is, quantum ſit infantia ad publicas res benè adminiſtrandas impedimenti, graviſſimus teſtis eſſe poteſt. Neque verò intelligo quamobrem minus hæc iis quoque, quibus ſacræ concio-

nes

nes habendæ sunt, subsidio non sint. Illarum autem rerum omnium, varietatem & copiam suppeditant historicorum orationes, seu conciones sint (id est Μιμησεις) seu aliæ. Siquidem & res habent, quæ in civilem administrationem cadunt, & omne genus ipsamque dicendi vim summa veritate conditam continent. De rerum varietate nihil me attinet dicere. Dicendi vero vis est generibus quidem comprehensa, sed tamen gradibus & dissimilitudine infinita. In aliis brevitatem vidias: in aliis copiam: in aliis vim: in aliis suavitatem: in aliis denique acumen. Dicunt alii presse, alii de re eadem uberius: alii ornate, rursus alii tenuius. Dicunt alii leniter, rursus alii sæpe de eadem re asperius. Ut res penè nulla sit studiose lector, quin si dicendo tibi explicanda sit, ejus formulam ex his orationibus possis depromere. Quod si nos magnæ artes delectant, cum in rebus parvis explicatæ, tamen in iis notari possunt (ut cum in minutis horologiis ars illa rota comparet) non est dubium quin nos conciunculæ ipsæ capere debeant, quæ artem copiosam in brevissimis orationibus exprimunt. Ac, si est oratoris periti, & qui hoc Oratoris nomine dignus est, posset facultatem dicendi ad rerū naturam accommodare, varie que temperare, tum dilatare res angustas, tum ampliores contrahere; non parum habere artis & utilitatis has orationes intelligimus, in quibus hæc omnis varietas animadvertitur. Itaque ut orationum copiose dictarum habemus exempla, vel apud Demosthenem, vel apud Ciceronem, ita hujus artificii breviter comprehensi nobis exempla ex his orationibus petenda sunt, quæ ex laudatissimis historicis excerptæ, & in unum corpus sunt redactæ. Et ne quid te legentem moraretur, & ut unde res ipsa, de qua dicitur, profecta esset, intelligeres, argumenta præfigenda curavi, ea igitur quantopere & ad antiquitatis cognitionem & ad dicendi facultatem conducunt, postquam accurate legeris, melius, ut spero æstimabis. Vale.

TYPOGRAPHUS
BENEVOLO LECTORI
S.

VEnuſtè Symachus: *Supervacanei*, inquit, *laboris eſt commendare conſpicua, ut quis in Sole poſitis facem præferat, & acceſſu luminum claritudinem diei adjuvare geſtiat.* lib. 3. Ep 48. *Cui etiam ἀμόφθεγκτος eſt Vlpianus: Magnâ, aſſerens, commendatione non egeant, quorum utilitas ipſa ſeſe oſtendit.* l. 1. ff. de integr. reſt. Et in D. de J. P. *Monita Cl. horum virorum impræſentiarum ſecuti voluimus huncce, quem denuo publicæ luci committimus, librum, Orationes ex Latinis iisque Optimis Hiſtoricis, puta ex Saluſtio, Livio, Tacito & Curtio excerptas continentem, pompoſo verborum circuitu τὰς ἰσχνὰς extollere multiſque ſermonum lenociniis ac ſucis animum benevolentiamque cujuſdam aucupari, cum opus ipſum ſe commendet ſatis, nec vino vendibili (ut vulgo dicitur) opus ſit ſuſpenſa hedera.*

Vt autem Benevole Lector ſcias, quid in hac nova noſtra Editione præſtitum ſit, quid additum, quid immutatum, paucis adaperire allubeſcit. Secuti ſumus optimos quoſque textus & Editiones, quibus Viri præfuere laudatiſſimi, utpote in Salluſtio Thyſii, *in Livio* Gronovii, *in Tacito* Bertneggeri, *inque Curtio* Frienſhemii *Editionem & exemplar. Eas deinde Orationes in Tacito quæ minus rectè erant locatæ, hortatu Doctiſſimi cujuſdam viri in genuinum locum tranſtulimus, mutanda mutavimus & in luculentiam quandam conſonantiam redegimus. Vtere igitur hoc noſtro labore feliciter, & ſi qua operarum incuriâ irrepſerunt σφάλματα, haud gravatim emenda, porroque nobis fave. Vale.*

ORA-

ORATIONES

ex SALLUSTIO collectæ.

ORATIO CATILINÆ,

qua sui de Conjuratione consilii participes cohortatur.

SALVST. CONJVR. CATIL.

Catilina, ubi eos, quos paulo ante fecerat sui de conjuratione consilii participes, *convenisse videt, tametsi cum singulis multa sæpe egerat, tamen in rem fore credens universos appellare & cohortari, in abditam partem ædium fecedit: atque ibi omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuscemodi habuit.*

NI virtus, fidesq; vestra satis spectata mihi foret; nequicquam opportuna res cecidisset: spes magna dominationis in manibus frustra fuisset; neq; perignaviam, aut vana ingenia incerta pro certis captarem. Sed quia multis & magnis tempestatibus vos cognovi fortes, fidosq; mihi; eo animus ausus est maximum, atque pulcherrimum facinus incipere; simul quia vobis eadem, quæ mihi, bona, malaque esse intellexi. Nam, *IDEM velle, atq; idem nolle, ea demũ firma amicitia est.* Sed ego, quæ mente agitavi, omnes jam antea diversi audistis. Cæterum mihi indies magis animus accenditur, cum considero, quę conditio vitæ futura sit, nisi nosmet ipsos vindicamus in libertatem, nam postquam Resp. in paucorum potentiam jus, atq; ditionem concessit, semper illis reges, tetrarchæ vectigales esse: populi, nationes, stipendia pendere; cæteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus sine gratio, sine authoritate, his obnoxii, quibus, si Resp. valet, formidini essemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos sunt, aut ubi

illi volunt; nobis reliquerunt pericula, repulſas, judicia, egeſtatem. Quæ quouſque tandem patiemini, fortiſſimi viri? *Nonne emori per virtutem præſtat, quàm vitam miſeram, atque inhoneſtam, ubi alienæ ſuperbiæ ludibrio fueris, per dedecus amittere?* Verumenimverò, proh Deûm atq; hominum fidem! victoria in manu nobis eſt: viget ætas: animus valet: contrà, illis annis, atq; divitiis, omnia conſenuerunt. *Tantummodo incepto opus eſt: cætera res expediet.* Etenim, quis mortalium, cui virile ingenium eſt, tolerare poteſt, illis divitias ſuperare, quas profundant in extruendo mari & montibus coæquandis; nobis rem familiarem, etiam ad neceſſaria, deeſſe? illos binas, aut amplius domos continuare, nobis larem familiarem nuſquam ullum eſſe? cum tabulas, ſigna, toreumata emunt, vetera negligunt, nova diruunt, alia ædificant: poſtremò omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen ſumma libidine divitias ſuas vincere nequeunt. A nobis eſt domi inopia, foris æs alienum; mala res, ſpes multo aſperior. Deniq; quid reliqui habemus præter miſeram animam? Quin igitur expergiſcimini? En illa, illa, quam ſæpe optaſtis, libertas? præterea divitiæ, decus, gloria in oculis ſita ſunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia poſuit. Res, tempus, pericula, egeſtas, belli ſpolia magnifica, magis quàm oratio mea, vos hortentur. Vel imperatore, vel milite me utemini: neque animus, neque corpus, à vobis aberit. Hæc ipſa ut ſpero vobiſcum una Conſul agam: niſi fortè me animus fallit, & vos ſervire magis, quàm imperare, parati eſtis.

ORATIO ALIA
Ejuſdem Catilinæ, quâ ſuos milites adhortatur.

SALVST. CONJVR. CATIL.

Sed Catilina, poſtquàm videt montibus atque copiis hoſtium ſeſe clauſum, in urbe res adverſas, neq; fugæ neq; præſidii ullam ſpem, optimum factu ratus

in

in tali re fortunam belli tentare, statuit cum Antonio quam primum confligere. Itaque concione advocata, hujusmodi orationem habuit.

COmpertum ego habeo milites, *verba viris virtutem non addere*; neque ex ignavo strenuum, neque fortem ex timido exercitum, oratione Imperatoris fieri. *QVANTA cujusque animo audacia natura, aut moribus inest, tanta in bello patere solet.* Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere: *timor animi auribus officit.* Sed ego vos, quò pauca monerem, advocavi, simul uti causam consilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, socordia, atque ignavia Lentuli, quantam ipsi nobisque cladem attulerit: quoque modo, dum ex urbe præsidia opperior, in Galliam proficisci nequiverim. Nunc verò, quo in loco res nostræ sint, juxtà mecum omnes intelligitis. Exercitus hostium duo, unus ab urbe, alter à Gallia obstant. Diutius in his locis esse, si maximè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egestas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiendum est. Quapropter vos moneo, ut forti, atque parato animo sitis; & quum prælium inibitis, memineritis vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem, atque patriam in dextris vestris portare. Si vincimus, omnia nobis tuta erunt: commeatus abundè, municipia, atque coloniæ patebunt: sin metu cesserimus, eadem illa adversa fient: *neque locus neque amicus quisquam teget, quem arma non texerint.* Præterea, milites, non eadem nobis, & illis necessitudo impendet: nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus: illis supervacaneum est, pro potentia paucorum pugnare. Quo audacius aggredimini, memores pristinæ virtutis. Licuit vobis cum summa turpitudine in exilio ætatem agere: potuistis nonnulli Romæ, amissis bonis, alienas opes spectare. Quia illa fœda, atque intoleranda viris videbantur, hæc sequi decrevistis.

Si

Si hæc relinquere vultis; audacia opus eſt. *NEMO, niſi victor, pace bellum mutavit.* Num, *in fuga ſalutem ſperare, quum arma,* quibus corpus tegitur, *ab hoſtibus averteris, ea vero dementia eſt; SEMPER in prælio iis maximum eſt periculum; qui maximè timent: Audacia pro muro habetur.* Quum vos conſidero, milites, & quum facta veſtra æſtimo: magna me ſpes victoriæ tenet: animus, ætas, virtus veſtra me hortantur: præterea neceſſitudo quæ etiam timidos fortes facit. Nam, multitudo hoſtium ne nos circumvenire queat, prohibent anguſtiæ loci. Quod ſi virtuti veſtræ fortuna inviderit, cavete, ne inulti animam amittatis, nec capti potius, ſicuti pecora, trucidemini, quàm virorum more pugnantes, cruentam atque luctuoſam victoriam hoſtibus relinquatis.

ORATIO
Legatorum C. Manlii ad Q. Martium Regem.

SALVST. CONJVR. CATIL.

Neque tamen Catilinæ furor minuebatur, ſed indies plura agitare: arma per Italiam locis opportunis parare: pecuniam ſua aut amicorum fide ſumptam mutuam Feſulas ad Manlium quendam portare, qui poſtea princeps fuit belli faciendi. Aliquanto poſt: *Interea Manlius in Hetruria plebem ſollicitare, egeſtate ſimul ac dolore injuriæ novarum rerum cupidam: quod Syllæ dominatione agros bonaque omnia amiſerat: præterea latr. &c.* Paulo poſt: *In quibus* literis *ſcriptum erat C. Manlium arma cepiſſe cum magna multitudine, antè diem* VI. *Kal. Novembr.* Aliquanto poſt: *Dum hæc Romæ geruntur, C. Manlius ex ſuo numero legatos ad Q. Martium regem mittit, cum mandatis hujuſcemodi.*

DEos hominesque teſtamur, Imperator, nos arma neque contra patriam cepiſſe, neque quo periculum aliis faceremus; ſed uti corpora noſtra

noſtra ab injuria tuta forent: qui miſeri, egentes, violentia atque crudelitate fœneratorum, plerique patria, ſed omnes fama atque fortunis expertes ſumus. Neque cuiquam noſtrùm licuit, more majorum, lege uti: neque, amiſſo patrimonio, corpus liberum habere: tanta ſævitia fœneratorum, atque Prætoris fuit. Sæpe majores veſtrum miſerti plebis Romanæ, decretis ſuis inopiæ ejus opitulati ſunt: Ac noviſſime memoria noſtra, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis argentum ære ſolutum eſt. Sæpe ipſa plebs, aut dominandi ſtudio permota, aut ſuperbia magiſtratuum armata, à patribus ſeceſſit. At nos non imperium, neque divitias petimus; quarum rerum cauſa, bella atque certamina omnia inter mortales ſunt; ſed *libertatem*, quam *nemo bonus, niſi cum anima ſimul, amittit.* Te, atque Senatum obteſtamur, ut conſulatis miſeris civibus, legis præſidium, quod iniquitas Prætoris eripuit, reſtituatis; neve nobis eam neceſſitudinem imponatis, ut quæramus, quonam modo, maxime ulti ſanguinem noſtrum pereamus.

ORATIO

C. CÆSARIS ſuam ſententiam Senatui exponentis de conjurationis Catilinæ ſocîis qui in cuſtodiis tenebantur.

SALVST. CONJVR. CATIL.

Tunc D. Junius Syllanus, primus ſententiam rogatus (quod eo tempore Conſul deſignatus erat) de iis qui in cuſtodiis tenebantur, & præterea de L. Caſſio, P. Furio, P. Umbreno, Q. Annio, ſi deprehenſi forent, ſupplicium ſumendum decreverat: Iſque poſtea permotus oratione C. Cæſaris, pedibus in ſententiam Tiberii Neronis iturum ſe dixerat: quod de ea re, præſidiis additis, referendum eſſe cenſuerat. Sed Cæſar, ubi ad eum ventum eſt, rogatus à Conſule ſententiam, hujuſcemodi verba locutus eſt.

OMNES

Omnes homines, P. C. qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. HAUD *facilè animus verum provident, ubi illa officiunt; neque quisquam omnium libidini simul & usui paruit.* UBI *intenderis ingenium, valet.* Si libido possidet, ea dominatur; animus nihil valet, Magna mihi copia est memorandi, P. C. qui reges, aut qui populi, ira, aut miserecordia impulsi, malè consuluerint: sed ea malo dicere, quæ majores nostri contrà libidinem animi sui, rectè atque ordine fecere, Bello Macedonico, quod cum rege Perse gessimus, Rhodiorum civitas magna, atque magnifica, quæ populi Rom. opibus creverat, infida atque adversa nobis fuit: sed postquàm bello confecto, de Rhodiis consultum est, majores nostri, nequis divitiarum magis, quàm injuriæ causa bellum incœptum diceret, impunitos eos dimisere. Item bellis Punicis omnibus, quum sæpè Carthaginenses & in pace, & per inducias multa nefanda facinora fecissent, nunquam ipsi per occasionem talia fecere: magis, quod se dignum foret, quàm quod in illos jure fieri posset, quærebant. Hoc item vobis providendum est, P. C. ne plus apud vos valeat P. Lentuli, & cæterorum scelus, quam vestra dignitas, neu magis iræ vestræ, quam famæ, consulatus. Nam si digna pœna pro factis eorum reperitur, novum consilium approbo: sin magnitudo sceleris omnium ingenia exsuperat: iis utendum censeo, quæ legibus comparata sunt. Plerique eorum qui antè me sententias dixerunt, compositè atque magnificè casum Reipub. miserati sunt: quæ belli sævitia esset, quæ victis accidereot, enumeravere, rapi virgines, pueros: divelli liberos à parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuissent; fana, atque domos expoliari; cædem, incendia fieri: postremò armis, cadaveribus, cruore atq; luctu omnia compleri Sed per Deos immortales, quo illa oratio pertinuit? an, ut

vos

vos infestos conjurationi faceret? scilicet quem res tanta atque tam atrox, non permovit, eum oratio accenderet. Non ita est, neque cuiquam mortalium injuriæ suæ parvæ videntur: multi etiam eas gravius æquo habuêre. Sed alia aliis licentia est, P. C. Qui demissi in obscuro vitam agunt, si quid iracundia deliquêre, pauci sciunt; fama, atq; fortuna eorum pares sunt: qui, magno imperio præditi, in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novêre. Ita *in maxima fortuna minima licentia est*: neque studere neque odisse, sed *minimè iracundi decet. Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio superbia, atque crudelitas apellatur.* Equidem ego sic existimo, P. C. omnes cruciatus minores, quàm facinora illorum esse. Sed pleriq; mortales postrema meminere; & in hominibus impiis, sceleris eorum obliti, de pœna differunt, si ea paulo sævior fuerit. D. Syllanum, virum fortem atque strenuum, certò scio, quæ dixerit studio Reipub. dixisse, neq; illum in tanta re gratiam, aut inimicitias exercere: eos mores, eamq; modestiam viri cognovi. Verum sententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in tales homines crudele fieri potest?) sed aliena à Repub. nostra videtur. Nam profectò aut metus, aut injuria te subegit, Syllane, Consulem designatũ, genus pæne novum decernere. De timore, supervacaneum est disserere: quum præsenti diligentia clarissimi viri Consulis, tanta præsidia sint in armis. De pœna possum equidem dicere id, quod res habet, *in luctu atque miseriis mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse; eam cuncta mortalium mala dissolvere; ultra neque curæ neque gaudio locum esse*: sed, per Deos immortales quamobrem in sententiam non addidisti, uti prius verberibus in eos animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat, at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exilium permitti jubent? an quia gravius est verberari, quàm necari? Quid autem acerbum, aut nimis grave est in homines tanti facinoris convictos?

victos? Sin, quia levius est; qui convenit in minore negotio legem observare, quum eam in majore neglexeris? At enim quis reprehendat, quod in parricidas Reip. decretum erit? tempus, dies, fortuna, cujus libido gentibus moderatur. Illis merito accidet, quicquid evenerit. Cæterùm vos, P. C. quid in alios statuatis, considerate. *Omnia mala exempla ex bonis initiis orta sunt:* sed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis, & idoneis, ad indignos & non idoneos transfertur. Lacedæmonii, pervictis Athenienſibus, triginta viros impoſuere, qui Rempub. tractarent. Hi primo cepere peſſimum quemque, & omnibus invisum indemnatum necare. Ea populus lætari, & merito dicere fieri. Poſt, ubi paulatim licentia crevit, juxta bonos & malos libidinoſe interficere, cæteros metu terrere. Ita civitas, ſervitute oppreſſa, ſtultæ lætitiæ graves pœnas dedit. Noſtra memoria victor Sylla quum Damaſippum, & alios hujuſmodi, qui malo Reipub. creverant, jugulari juſſit, quis non factum ejus laudabat? homines ſceleſtos, & factioſos, qui ſeditionibus Remp. exagitaverant, merito necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Namque uti quiſque domum, aut villam, poſtremo aut vas, aut veſtimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in proſcriptorum numero eſſet. Ita illi, quibus Damaſippi mors lætitiæ fuerat, paulo poſt ipſi trahebantur: neque prius finis jugulandi fuit, quam Sylla omnes ſuos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor: ſed in magna civitate multa & varia ingenia ſunt, poteſt alio tempore, alio Conſule, cui item exercitus in manu ſit, falſum aliquid pro vero credi: ubi hoc exemplo, per Senatus decretum, Conſul gladium eduxerit; quis illi finē ſtatuet, aut quis moderabitur? Majores noſtri, P. C. neque conſilii neque audaciæ unquam eguere: neque ſuperbia illis obſtabat, quo minus inſtituta aliena, ſi

modo

modo proba erant, imitarentur, Arma atque tela militaria à Samnitibus, insignia magistratuum à Tuscis pleraque sumpserunt: Postremo, quod ubique apud socios, aut hostes idoneum videbatur, cum summo studio domi exequebantur: Imitari, quàm invidere bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertebant in cives, de condemnatis summũ supplicium sumebant. Postquam Respublica adolevit, multitudine civium factiones valuere, circumvenire innocentes, alia hujuscemodi fieri cœpere. Tunc lex Porcia, aliæque leges paratæ sunt, quibus legibus exilium damnatis permissum est. Hanc ego causam P. C. quo minus consilium novum capiamus, in primis magnam puto. Profecto virtus, atque sapientia major in illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperium fecere, quàm in nobis, qui ea bene parta vix retinemus? Placet igitur eos dimitti, & augere exercitum Catilinæ? Minime: sed ita censeo; publicandas eorum pecunias; ipsos in vinculis habendos per municipia, quæ maximè opibus valent: neu quis de his postea ad Senatum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, Senatum existimare, eum contra Rempub. & salutem omnium facturum.

ORATIO

M. PORCII CATONIS proxime præcedenti orationi C. Cæsaris respondens.

SALVST. CONJVR. CATIL.

Postquam Cæsar dicendi finem fecit, ceteri verbo, alius al o varie assentiebantur. At M. Porcius Cato rogatus sententiam, hujuscemodi orationem habuit.

LOnge mihi alia mens est, P. C. cum res atque pericula nostra considero, & cum sententias nonnullorum mecum ipse reputo. Illi mihi

mihi d ſſeruiſſe videntur de pœna eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis ſuis bellum paravere: res autem monet, cavere ab illis magis, quàm, quid in illos ſtatuamus, conſultare. Nam cætera maleficia tum perſequare, ubi facta ſunt: hoc, niſi provideris, ne accidat; ubi evenit fruſtrà judicia implores. Capta urbe, nihil ſit reliqui victis. Sed per deos immortales, vos ego appello, qui ſemper domos, villas, ſigna, tabulas veſtras pluris, quam Rempublicam feciſtis: ſi iſta, cujuſcunque modi ſint, quæ amplexamini, retinère, ſi voluptatibus veſtris otium præbere vultis: expergiſcimini aliquando, & capeſſite Rempub. Non nunc agitur de vectigalibus, non de ſociorum injuriis: libertas, & anima noſtra in dubio eſt. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc ordine feci: ſæpè de luxuria atque avaritia noſtrorum civium queſtus ſum; multoſque mortales ea cauſa adverſos habeo. Qui mihi, atq; animo meo nullius unquam delicti gratiam feciſſem, haud facilè alterius libidini malefacta condonabam Sed ea tametſi vos parvi pendebatis; tamen Reſpub. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat Nunc verò non id agitur, boniſne, an malis moribus vivamus; neque quantum aut quàm magnificum imperium populi Romani ſit: ſed, hæc cujuſcunque modi videntur, noſtra, an, nobiſcum unà, hoſtium futura ſint. Hic mihi quiſquam manſuetudinem & miſericordiam nominat? Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amiſimus, quia bona aliena largiri, liberalitas: malarum rerum audacia, fortitudo vocatur: eo Reſpub. in extremo ſita eſt. Sint ſanè, quoniam ita ſe mores habent, liberales ex ſociorum fortunis, ſint miſericordes in furibus ærarii; ne illi ſanguinem noſtrũ largiantur, &, *dum paucis ſceleſtis parcunt, bonos omnes perditum eant.* Benè & compoſitè C Cæſar paulò antè in hoc ordine de vita & morte deſſeruit: credo, falſa exiſtimans ea, quæ de inferis memorantur, diverſo itinere malos à bonis loca terra, inculta

ta, fœda atque formidolosa habere. Itaque censuit pecunias eorum publicandas, ipsos per municipia in custodiis habendos; videlicet, timens, ne si Romæ sint aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conducta, per vim eripiantur. Quasi verò mali, atque scelesti tantummodo in urbe, & non per totam Italiam sint; aut non ibi plus possit audacia, ubi ad defendum opes minores sunt. Quare vanum equidem hoc consilium est, si periculum ex illis meruit, sin in tanto omnium metu solus non timet; eo magis refert, me mihi, atque vobis timere. Quare quum de P. Lentulo, cæterisque statuetis, pro certo habetote vos simul de exercitu Catilinæ, & de omnibus conjuratis, decernere. Quanto vos attentius ea agetis, tanto illis animus infirmior erit: si paululum modò vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite existimare, majores nostros armis Rempub. ex parva magnam fecisse; Si ita res esset, multò pulcherimam eam nos haberemus; quippe sociorum, atque civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis, quàm illis est. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla sunt, domi industria, foris justum imperium; animus in consulendo liber, neque libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avaritiam; publicè egestatem, privatim opulentiam: laudamus divitias, sequimur inertiam: inter bonos & malos nullum discrimen est: omnia virtutis præmia ambitio possidet. Neque mirum; ubi vos separatim sibi quisque consilium capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ servitis, eo fit, ut impetus fiat in vacuam Rempub. Sed ego hæc omitto. Conjuravere cives nobilissimi patriam incendere. Gallorum gentem, infestissimam nomini Romano, ad bellum arcessunt: dux hostium cum exercitu supra caput est: vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis quid intra mœnia deprehensis hostibus, faciatis? Miserearmini, censeo: deliquere homines adolescentuli per ambi-

ambitionem atque etiam armatos dimittatis. Næ ista vobis mansuetudo, & misericordia, si illi arma ceperint, in miseriam vertet, Scilicet res ipsa aspera est: sed vos non timetis eam. Immo vero maximè; sed inertia & molitia animi alius alium expectantes cunctamini videlicet diis immortalibus confisi, qui hanc Remp. in maximis sæpe periculis servavere. *Non votis neque supplicus muliebribus auxilia deorum parantur; vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt: ubi socordiæ te, atque ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores*: irati infestique sunt. Apud majores nostros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari jussit, atque ille egregius adolescens immoderatæ fortitudinis morte pœnas dedit: vos, de crudelissimis parricidis quid statuatis, cunctamini? Videlicet vita cætera eorum huic sceleri obstat. Verum pareite dignitati Lentuli, si ipse pudicitiæ, si famæ suæ, si diis, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adolescentiæ nisi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Ceparioloquar? quibus si quidquam pensi unquam fuisset, non ea consilia de Rep. habuissent. Postremo, P. C. si mehercle peccato locus esset, facile paterer vos ipsa re corrigi, quoniam verba contemnitis; sed undique circumventi sumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra mœnia atque in sinu urbis sunt hostes, neque parari, neque consuli quidquam occulte potest, quo magis properandum est. Quare ego ita censeo; quum nefario consilio sceleratorum civium, Respub. in maxima pericula venerit, hique indicio T. Vulturtii, & legatorum Allobrogum convicti, confessique sint, cædem, incendia, aliaque se fœda atque crudelia facinora in cives, patriamque paraviſſe, de confessis, sicuti de manifestis rerum capitalium, more majorum supplicium sumendum.

ORA-

ORATIO

MICIPSÆ REGIS ad Jugurtham, qua eum officii sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens.

SALVST. IN BELLO JVGVRTH.

Igitur rex Micipsa, *ubi ea quæ fama acceperat*, Jugurtham bello Numantino in tant am claritudinem perveniſſe ut Romanis vehementer charus eſſet, *ex literis imperatoris ita eſſe cognovit, tum virtute tum gratia viri permotus flexit animum ſuum, & Jugurtham beneficiis vincere adgreſſus eſt, ſtatimque eum adoptavit, & teſtamento pariter cum filiis hæredem inſtituit*: quum antea ſibi ab eo timens, ideo illum Numidis quos in Hiſpaniam mittebat præfeciſſet, quod in eo bello facile oceaſurum ſperaret. *Sed ipſe paucos poſt annos morbo atque ætate confectus, quum ſibi finem vitæ adeſſe intelligeret, coram amicis & cognatis, itemque Adherbale & Hiempſale filiis, hujuſcemodi verba cum Jugurtha fertur habuiſſe.*

PArvum ego te, Jugurtha, amiſſo patre, ſine ſpe, ſine opibus in meum regnum accepi, exiſtimans non minus me tibi, quam liberis ſi genuiſſem, ob beneficia charum fore. Neque ea res falſum me habuit: nam ut alia magna, & egregia tua facta omittam, noviſſime rediens Numantia, me regnumque meum gloria honoraviſti, tuaque virtute nobis Romanos ex amicis amiciſſimos feciſti: in Hiſpania nomen familiæ noſtræ renovaſti: poſtremo, *quod difficilimum inter mortales, gloria invidiam viciſti*. Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, obteſtorque te, ut hos qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres ſunt, caros habeas: nec malis alienos adjungere, quam ſanguine conjunctos retinere. *NON exercitus*

neque

neque thesauri, præsidia regni sunt, verùm amici. Quos neque armis cogere, neq; auro parare queas, officio & fide parantur. Quis autem amicior, quàm frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris? Equidem *ego regnum vobis trado firmum, si boni eritis: sin malis, imbecillum. NAM concordia, res parvæ crescunt; discordia, maximæ dilabuntur.* Cæterùm antè hos te, Jugurtha, qui ætate, & sapientia prior es, ne alter quid eveniat, providere decet: NAM *in omni certamine, qui opulentior est, etiamsi accipit injuriam, tamen quia plus potest, facere videtur.* Vos autem Adherbal, & Hiempsal, colite & observate talem hunc virum: imitamini virtutem, & enitimini, ne ego meliores liberos sumpsisse videar, quàm genuisse.

ORATIO ADHERBALIS AD SENATVM Rom. quâ se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsum, queritur.

SALVST. IN BELLO JVGVRTH.

Igitur ubi legati à Jugurtha cum argento & auro multo Romam missi *satis confidunt, die constituto Senatus utrisque datur. Tum Adherbalem hoc modo loquutum accepimus.*

PAtres conscripti, Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem existimarem meam, cæterum jus, imperium ejus penes vos esse: simul enitерer domi militiæque quam maximo usui esse populo Romano, vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: si ea fecissem, in vestra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum; Quæ præcepta patris mei quum agitarem, Jugurtha, homo omnium, quos terra sustinet, sceleratissimus contempto imperio vestro, Masinissæ me nepotem,

potem, utique à ſtirpe ſocium atque amicum pop. Rom. regno fortuniſque omnibus expulit. Atque ego P. C. quoniam eò miſeriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quàm ob majorum meorum beneficia, poſſe me à vobis auxilium petere, ac maximè deberi mihi beneficia à pop. Rom. quibus non egerem; ſecundùm ea, ſi deſideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniã *parum tuta per ſe ipſa probitas eſt*, neque mihi in manu fuit, Jugurtha qualis foret, ad vos confugi, P. C. quibus *quod mihi miſerrimum eſt, cogor prius oneri, quàm uſui eſſe*. Cæteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti ſunt, aut in ſuis dubiis rebus, ſocietatem veſtram appetiverunt. Familia noſtra cum pop. Rom. bello Carthaginienſi amicitiam inſtituit, quo tempore magis fides ejus quàm fortuna pendenda erat. Quorum progeniem vos P. C. nolite pati me nepotem Maſiniſſæ, fruſtrà à vobis auxilium petere: ſed ſi ad impetrandum nihil cauſæ haberem præter miſerandam fortunam; quòd paulo antè, genere, fama atque copiis potens; nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes exſpecto: tamen *erat majeſtatis populi Romani prohibere injuriam*; neque pati, cujuſquam regnum per ſcelus creſcere. Verùm ego iis finibus ejectus ſum, quos majoribus meis pop. Rom. dedit: unde pater, & avus meus unà vobiſcum expulere Syphacem, & Carthaginenſes. Veſtra beneficia mihi erepta ſunt, P. C. vos in mea injuria deſpecti eſtis. Eheu me miſerum! Huccine, Micipſa pater, beneficia tua evaſere, uti quem tu parem cum liberis tuis, regnique participem feciſti, is potiſſimùm ſtirpis tuæ extinctor ſit? Nunquàm ne ergo familia noſtra quieta erit? ſempèrne in ſanguine, ferro, fuga verſabimur? Dum Carthaginenſes incolumes fuere, jure omnia ſæva patiebamur, hoſtes ab latere: vos amici procul: ſpes omnis in armis erat. Poſtquàm illa peſtis ex Africa ejecta eſt, læti pacem agitabamus; quippe, queis hoſtis nullus erat, niſi

si forte quem vos jussissetis. Ecce autem ex improviso Jugurtha, intoleranda audacia, scelere, atque superbia sese efferens, fratre meo, atque eodem propinquo suo interfecto, primum, regnum ejus miseris sui prædam fecit: post, ubi me iisdem dolis nequit capere, nihil minus, quam vim aut bellum expectantem in imperio vestro, (sicuti videtis) extorrem patria, domo inopem, & coopertum miseriis efficit, ut ubivis tutius, quam in meo regno essem. Ego sic existimabam, P. C. uti prædicantem aud veram patrem meum; qui vestram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem suscipere, cæterum ex omnibus maximè tutos esse. Quod in familia nostra fuit præstitit, ut in omnibus bellis adesset vobis: nos uti per otium tuti simus, in manu vestra est, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis suis ratus est nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus, alter ipse ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quo potissimum infelix accedam? generis præsidia omnia extincta sunt: pater, uti necesse erat, naturæ concessit: fratri quem minime decuit propinquus per scelus vitam eripuit: affines, amicos, propinquos cæteros meos, alium alia clades oppressit: capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars bestiis objecti sunt pauci, quibus relictaa est anima clausi in tenebris cum mœrore & luctu morte graviorem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amisi, aut ex necessariis adversa facta sunt, incolumis manerent: tamen, si quid ex improviso mali accidisset, os implorarem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnes curæ esse decet. Nunc vero exul patria, domo solus, atque omnium honestarum rerum egens, quos accedam aut quos appellem, nationesne, an reges, qui omnes familiæ nostræ ob vestram amicitiam infesti sunt? an quoquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hostilia monimenta plurima sint? an quisquam nostri misereti potest, quia aliquando, vobis

bis hostis fuit? Postremo, Masinissa nos ita instituit, P. C. ne quem coleremus, nisi pop. Rom. ne societates, ne fœdera nova acciperemus: abundè magna præsidia nobis in vestra amicitia fore: si huic imperio, fortuna mutaretur, una occidendum nobis esse. Virtute, ac diis volentibus magni estis & opulenti: omnia secunda, & obedientia vobis sunt, quo facilius sociorum injurias curare licet. Tantùm illud vereor, ne quos privata amicitia Jugurthæ, parum cognita, transversos agat: quos ego audio summa ope niti, ambire, fatigare vos singulos, ne quid de absente incognita causa, statuatis: fingere me verba, & fugam simulare, cui licuerit in regno manere Quod utinam illum, cujus impio facinore in has miserias projectus sum, eadem hæc simulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos immortales rerum humanarum cura oriatur: ut ille, qui nunc sceleribus suis ferox atque præclarus est, omnibus malis excruciatus, impietatis in parentem nostrum, fratris mei necis, mearumque miseriarum graves pœnas reddat. Jamjam frater animo meo chariſſime, quanquam tibi immaturo, &, unde minime decuit, vita erepta est, tamen lætandum magis, quàm dolendum puto casum tuum, non enim regnum, sed fugam, exilium, egestatem, & has omnes, quæ me premunt ærumnas cum anima simul amisisti: At ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulsus ex patrio regno, rerum humanarum spectaculum præbeo: incertus quid agam, tuasne injurias persequar, ipse auxilii egens, an regno consulam, cujus vitæ necisque potestas ex opibus alienis pendet. Vtinam, emori fortunis meis honestus exitus esset: ne vivere contemptus viderer, si defessus malis: injuriæ concessissem. Nunc quoniam neque vivere lubet, neque mori licet sine dedecore, P. C. oro vos, per liberos, atque parentes vestros, per majestatem populi Romani, subvenite misero mihi, ite obviam injuriæ,

nolite pati regnum Numidiæ, quod veſtrum eſt, per ſcelus, & ſanguinem familiæ noſtræ tabeſcere.

ORATIO

C. MEMMII AD QUIRITES, qua eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in ſocios ejus ſceleris, hortatur.

SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

At C. Memmius, inter dubitationem & moras Senatus, concionibus populum ad vindicandum hortari, monere Remp. ne libertatem ſuam deſererent: multa ſuperba & crudelia facinora nobilitatis oſtendere: prorſus intentus, omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam ea tempeſtate Romæ Memmii facundia clara pollenſque fuit, decem exiſtimavi unam ex tam multis orationem ejus perſcribere. Ac potiſſimum eam dicam quam in concione poſt reditum Beſtiæ hujuſcemodi verbis diſſeruit.

MUlta me dehortantur à vobis, Quirites, ni ſtudium Reip. omnia ſuperet; opes factionis, veſtra patientia, Jus nullum; ac maxime quod innocentiæ plus periculi, quàm honoris eſt. Nã illa quidem piget dicere, his annis quindecim, quàm ludibrio fueritis ſuperbiæ paucorum; quàm fœdè, quamque inulti perierint veſtri defenſores; uti vobis animus ab ignavia, atque ſocordia corruptus ſit: qui ne nunc quidem, obnoxii inimicis exurgitis, atque etiam nunc timetis eos, quibus vos decet terrori eſſe. Sed quanquam hæc talia ſunt: tamen, obviam ire factionis potentiæ, animus ſubegit. Certe ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita eſt, experiar: verum id fruſtra, an ob rem faciam in veſtra manu ſitũ eſt, Quirites. Neq; ego vos hortor, quod ſæpe majores veſtri fecere, uti contra injurias armati eatis: nihil vi, nihil ſeceſſione opus eſt: neceſſe eſt, ſuomet ipſi more præcipites eant. Occiſo

ciſo Tib. Graccho, quem regnum ſibi parare aiebant, in plebem Romanam quæſtiones graves habitæ ſunt. Poſt C. Gracchi, & M. Fulvii cædem, item ordinis veſtri multi mortales in carcere necati ſunt. Utriuſque cladis non lex, verùm libido eorum finem fecit. Sed ſane fuerit regni reparatio, plebi jura ſua reſtituere, quicquid ſine ſanguine civiũ ulciſci nequit, jure factum ſit. Superioribus annis taciti indignabamini ærarium expilari; reges, & populos liberos paucis nobilibus vectigal pendere; penes eoſdem & ſummam gloriam, & maximas divitias eſſe: tamen hæc talia facinora impunè ſuſcepiſſe, parum habuêre: Itaque poſtremò leges, majeſtas veſtra, divina & humana omnia hoſtibus tradita ſunt. Neque eos, qui ea fecere, pudet aut pœniret: ſed *incedunt per ora veſtra magnificè*, ſacerdotia, & conſulatus, *pars triumphos ſuos oſtentantes: perinde quaſi ea honori, non prædæ*, habeant, *Servi ære parati injuſta imperia dominorum non perferunt:* vos, Quirites, imperio nati æquo animo ſervitutem toleratis? At qui ſunt hi, qui Rempub. occupavere? homines ſceleratiſſimi, cruentis manibus, immani avaritia, nocentiſſimi, idemque ſuperbiſſimi, quibus *fides, decus, pietas, poſtremò honeſta atque inhoneſta omnia quæſtui ſunt.* Pars eorum, occidiſſe tribunos plebis, alii quæſtiones injuſtas, plerique cædem in vos feciſſe pro munimento habent. Itaque *quàm quiſque peſſimè fecit, tam maximè tutus eſt:* metum à ſcelere ſuo ad ignaviam veſtram tranſtulere: *quos omnes eadem cupere, eadem odiſſe, eadem metuere in unum coegit.* Sed hæc *inter bonos amicitia, inter malos factio eſt.* Quod ſi vos tam libertatis curam haberetis, quam illi ad dominationem accenſi ſunt; profecto neque Reſpub. ſicuti nunc, vaſtaretur, & *beneficia veſtra penes optimos, non audaciſſimos*, forent. Majores veſtri parandi juris, & majeſtatis conſtituendæ gratia, bis per ſeceſſionem armati

Aventinum montem occupavere: vos pro libertate, quam ab illis accepiſtis, nonne ſumma ope nitemini? atque eo vehementius, quo majus dedecus eſt parta amittere quam omnino non paraviſſe? Dicet aliquis, Quid igitur cenſes? Vindicandum in eos, qui hoſti prodidere Rempub non manu, neq; vi; quod magis, vos feciſſe, quam illis accidiſſe, indignum eſt; verum quæſtionibus, & indicio ipſius Jugurthæ; qui ſi dedititius eſt, profecto juſſis veſtris obediens erit: ſin ea contemnit, ſcilicet æſtimabitis, qualis illa pax, aut deditio ſit, ex qua ad Jugurtham ſcelerum impunitas, ad paucos potentis maximæ divitiæ, ad Rempub. damna, atq; dedecora pervenerint. Niſi forte nondum etiam vos dominationis eorum ſatietas tenet: & illa, quam hæc tempora, magis placent, quum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella, atq; paces; poſtremo divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc eſt, pop. Rom. invicti ab hoſtibus, imperato res omnium gentium, ſatis habebatis animum retinere. Nam ſervitutem quidem quis veſtrum audebat recuſare? Atq; ego tametſi virum flagitioſiſſimum exiſtimo impunè injuriam accepiſſe; tamen, vos hominibus ſceleratiſſimis ignoſcere, quoniam cives ſunt, æquo animo peteret, ni miſericordia in pernicieſ caſura eſſet. Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum eſt impune male feciſſe, niſi deinde faciundi licentia eripiatur? & vobis æterna ſolicitudo remanebit, quum intelligetis aut ſerviendum eſſe, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordiæ quæ ſpes eſt? Dominari illi volunt, vos liberi eſſe: facere illi injurias, vos prohibere: poſtremo ſociis veſtris veluti hoſtibus, hoſtibus pro ſociis utuntur. Potéſtne in tam diverſis mentibus pax, aut amicitia eſſe? Quare moneo hortorque vos, ne tantum ſcelus impunitum omittatis. Non peculatus ærarii factus eſt, neque per vim ſociis ereptæ pecuniæ, quæ quan-

quam

quam gravia ſunt, tamen conſuetudine jam pro nihilo habentur, hoſti acerrimo prodita Senatus authoritas, proditum imperium veſtrum eſt: domi militiæque Reſp. vænalis fuit. Quæ niſi quæſita erunt, niſi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, niſi ut illis, qui ea fecêre, obedientes vivamus? Nam impune quælibet facere, id eſt, regem eſſe. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam malitis cives veſtros perperam, quàm recte feciſſe: ſed ne ignoſcendo malis, bonos perditum eatis. Ad hoc, in Repub. multo præſtat, beneficii, quam maleficii, immemorem eſſe. Bonus tantummodo ſegnior fit, ubi negligat: at malus improbior. Ad hoc, ſi injuriæ non ſint, haud ſæpe auxilii egeas.

ORATIO MARII ad QVIRITES, de ſe & de ea quam parabat in Africam expeditione.

SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

Nam Marius, poſtquam omnibus quæ poſtulaverat decretis, milites ſcribere vult, hortandi cauſa, ſimul & nobilitatem, ut conſueverat, exagitandi concionem populi advocavit: deinde hoc modo diſſeruit.

SCIO ego, Quirites, pleroſque non iiſdem artibus imperium à vobis petere, & poſtquam adepti ſunt, gerere: primo induſtrios, ſupplices modicos eſſe: deinde per ignaviam & ſuperbiam ætatem agere, ſed mihi contra videtur. Nam quo univerſa Reſpub. pluris eſt quàm conſulatus aut Prætura, eò majore cura illam adminiſtrari, quàm hæc peti debere. Neque me fallit quantum cum veſtro beneficio maximo negotii ſuſtineam. Bellum parare, ſimul & ærario parcere, cogere ad malitiam eos, quos nolis offendere; domi, foriſque omnia curare, & ea agere inter invidos, occurſantes, factioſos, opinione, Quirites, *aſperius eſt*. Ad hoc, alii, ſi deli-

quere, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes multæ clientelæ, omnia hæc præsidio adsunt: *mihi spes omnes in memet sitæ: quas necesse est & virtute & innocentia tutari: nam alia infirma sunt.* Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me conversa esse, æquos, bonosque favere; quippe benefacta mea Reipub. procedunt: nobilitatem locum invadendi quærere. Quo mihi acrius adnitendum est, ut neque vos capiamini, & illi frustra sint. *Ita ad hoc ætatis à pueritia fui, ut omnes labores & pericula consueta habeam.* Quæ ante vestra beneficia gratuito faciebam, ea uti accepta mercede deseram, *non est consilium*, Quirites. *Illis difficile est in potestatibus temperare, qui per ambitionem sese probos simulavere: mihi, qui omnem ætatem in optimis artibus egi, bene facere jam ex consuetudine in naturam vertit.* Bellum me gerere cum Jugurtha jussistis: quam rem nobilitas ægerrime tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutare melius sit, si quem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut illud tale negotium mittatis hominem *veteris prosapiæ*, ac multarum imagnum & *nullius stipendii*: scilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo monitotem officii sui. Ita plerunque evenit, ut, quem vos imperare jussistis, is sibi imperatorem alium quærat. At ego scio, Quirites, qui, postquam Consules facti sunt, acta majorum & Græcorum militaria præcepta legere cœperint, homines præposteri! nam *gerere quam fieri, tempore posterius, re atque usu prius est.* Comparate nunc, Quirites, cum illorum superbia me hominem novum. *Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi, quæ illi literis, ea ego militando didici.* Nunc vos *existimate, facta an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam: mihi fortuna, illis probra objectantur.* Quanquam ego *naturam unam & communem*

munem omnium existimo, sed *fortissimum quemque generosissimum esse*. Ac si jam ex patribus Albaniæ aut Bestiæ quæri posset, mene, an illos ex se gigni, maluerint: quid responsuros creditis nisi, sese liberos quam optimos voluisse? Quod si jure despiciunt me, faciunt idem majoribus suis; quibus, uti mihi ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo: ergo invideant labori, innocentiæ, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cæpi. Verum homines corrupti superbia, ita ætatē agunt, quasi honores vestros contemnant: ita hos petunt, quasi honeste vixerint. Næ illi falsi sunt qui diversissimas res pariter expectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Atque etiam quum apud vos aut in Senatu verba faciunt, pleraque oratione majores suos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores sese putant: quod contra est, nam, quando vita illorum præclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profecto ita se res habet MAJORUM gloria posteris lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur. Hujusce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte quam iniqui sunt. Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est: quam certe peperisse melius est, quam acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi respondere velint, abunde illis facundam & compositam orationem fore. Sed in maximo vestro beneficio, quum omnibus locis me vosque maledictis lacerent non placent reticere, ne quis modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententia lædere nulla oratio potest quippe vera necesse est bene prædicet: falsam vita moresque mei superant, sed quoniam vestra consilia accusantur, qui mihi summum honorem, & maximum negotium

impoſuiſtis: etiam atque etiam reputate, num id pœnitendum ſit. Non poſſum, fidei cauſa, imagines neque triumphos, aut conſulatus majorum meorum oſtentare: at, ſi res poſtulet, haſtas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverſo corpore. Hæ ſunt meæ magines, hæc mea nobilitas non hæreditate relicta, ut illa illis, ſed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quæſivi. Non ſunt compoſita verba mea. Parum id facio. Ipſa ſe virtus ſatis oſtendit: illis artificio opus eſt, uti turpia facta oratione tegant. Neq; literas Græcas didici: parum placebat eas diſcere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multo optima Reipub doctus ſum; hoſtes ferire, præſidia agitare, nihil metuere, niſi turpem famam; hyemem & æſtatem juxta pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare. His ego præceptis milites hortabor: neq; illos arcte colam, me opulenter: neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc eſt utile, hoc civile imperium. Namque quum tu te per mollitiem agas, exercitum ſupplicio cogere, eſt hoc hominum, non imperatorem eſſe. Hæc atque alia majores veſtri faciendo, Seque remque pub. celebravere. Queis nobilitas freta, ipſa diſſimilis moribus nos illorum æmulos contemnit: & omnes honores, non ex merito, ſed quaſi debitos, à vobis repetit; Cæterum homines ſuperbiſſimi procul errant. Majores eorum omnia quæ licebat, illis reliquere, divitias, imagines, memoriam ſui præclaram: virtutem non reliquere, neque poterant. EA ſola neque datur dono, neque accipitur. Sordidum me & incultis moribus aiunt: quia parum ſcite convivium exorno, neque hiſtrionem ullum, neque pluris pretii coquum quam villicum habeo: quæ mihi libet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo, & ex aliis ſanctis viris ita accepi, MVNDITIAS mulieribus, viris laborem convenire: omnibuſque bonis

bonis oportere plus gloriæ quam divitiarũ esse: arma, non suppellectilem, decori esse. Quin ergo, quod juvat, quod carum æstimant, id semper faciant: ament, potent: ubi adolescentiam habuere, ibi senectutem agant, in conviviis, dediti ventri & turpissimæ parti corporis: sudorem, pulverem & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora sunt. Verum non ita est. Nam ubi se flagitiis dedecoravere turpissimi viri, honorum præmia ereptum eunt. Ita injustissime luxuria & ignavia, pessimæ artes, illis qui coluere eas, nihil officiunt, Reip. innoxiæ cladi sunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poscebant, respondi: pauca de Repub. loquar. Primo omnium, de Numidia bonum habetote animum. Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata sunt omnia removistis, avaritiam, imperitiam, superbiam. Dein exercitus ibi est locorum sciens, sed mehercule magis strenuus, quàm felix. Nam magna pars ejus avaritia aut temeritate ducum attrita est. Quamobrem vos, quibus militaris ætas est, adnitimini mecum, & capessite Rempub. neq; quenquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum superbia metus ceperit. Egomet in agmine atq; in prælio consultor idem & socius periculi vobiscum adero: meque vosque in omnibus rebus juxta geram. Et profecto diis juvantibus, omnia matura sunt, victoria, præda, laus: quæ si dubia aut procul essent tamen omnes bonos Reipub. subvenire decet. Etenim nemo ignavia immortalis factus: neque quisquam parens liberis, ut æterni forent, optavit; magis ut boni honestiq; vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, si timidis virtutem verba adderent. Nam strenuis abunde dictum puto.

ORATIO
SYLLÆ AD BOCCHVM REGEM SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petivere, duos quam fidiſſimos ad eum mitteret: velle de ſuo & de populi Rom. commodo cum iis diſſerere. Ille ſtatim L. Syllam & A. Manlium iri jubet. Qui quanquam acciti ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium eius aut adverſum flecterent, aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaque Sylla, cujus facundiæ non ætati à Manlio conceſſum eſt, pauca verba hujuſcomodi loquutus.

REx Bocche, magna lætitia nobis eſt, quum te talem virum dii monuere; ut aliquando pacem, quam bellum malles, neu te optimum cum peſſimo omnium Jugurtha miſcendo commaculares; ſimul nobis ut demeres acerbam neceſſitudinem, pariter te errantem, & illum ſceleratiſſimum perſequi. Ad hoc pop. Romano, jam à principio inopi, melius viſum, amicos, quam ſervos, quærere, tutiuſque rati volentibus quam coactis imperitare. Tibi vero nulla opportunior amicitia noſtra: primum quod procul abſumus; in quo offenſæ minimum, gratia par, ac ſi prope adeſſemus: dein, quod parentes abunde habemus, AMICORVM neque nobis, neque cuiquam omnium ſatis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuiſſet: profecto ex pop. Rom. ad hoc tempus multo plura bona accepiſſes quam mala perpeſſus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit, cui ſcilicet placuit & vim & gratiam noſtram experiri: nunc, quando per illam licet, feſtina; atque, uti cœpiſti, perge. Multa atque opportuna habes: quo facilius errata officiis ſuperes. Poſtremo hoc in pectus tuum dimitte, nunquã populum Rom. beneficiis victum eſſe. Nam bello quid valeat, tute ſcis.

ORA-

ORATIO

BOCCHI ad SYLLAM, qua ſuum erga illum ſtudium exponit, & ſe bellum populo Rom. facere voluiſſe negat.

SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

NUnquam ego ratus ſum fore, uti rex maximus in hac terra, & omnium, quos novi, opulentiſſimus, privato homini gratiam deberem. Et mehercule Sylla, ante te cognitum, multis orantibus, aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigus. Id immutatum mihi, quod cæteri dolere ſolent, ego lætor: Fuerit mihi pretium eguiſſe aliquando tuæ amicitiæ; qua apud animum meum nihil charius habeo. Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, poſtremò quicquid animo licet, ſume. utere: &, quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam putaveris; ſemper apud me integra erit: Denique nihil me ſciente fruſtra voles. Nam, ut ego exiſtimo *Regem armis, quàm munificentia, vinci minus flagitioſum.* Cæterum de Repub. veſtra, cujus curator huc miſſus es, paucis accipe; Bellum ego pop. Rom. neque feci neque factum unquam volui; fines meos adverſum armatos armis tutatus ſum. Id omitto: quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Jugurtha bellum: ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipſam fuit, non egrediar, neque id intrare Jugurtham ſinam. Præterea ſi quid meque vobiſque dignum petieris, haud repulſus abibis.

ORATIO

LEPIDI CONS. ad Popul. Rom. EX LIBRIS HIST. SALLVS.

CLementia & probitas veſtra, Quirites, quibus per cæteras gentes maximi, & clari eſtis, plurimum timoris mihi faciunt, adverſus tyranni-

tyrannidem L. Syllæ: ne aut ipsi, quæ nefanda æstimatis, ea parum credendo de aliis, circumveniamini: præsertim quum illi spes omnis in scelere atque perfidia sit; neque se aliter tutum putet, quàm si pejor atque intestabilior metu vestro fuerit, quo captivis libertatis curam miseria eximat: aut, si provideritis, in tutandis periculis magis quam in ulciscendo teneamini. Satellites quidem ejus, homines maximi nominis, non minus optimis majorũ exemplis, nequeo satis mirari, dominationis in vos servitium suum mercedem dant: & utrumque per injuriam malunt, quàm optimo jure, liberi agere. Præclara Brutorum atque Æmiliorum & Luctatiorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute peperere, subvertenda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defensum est aliud quàm libertas & sua cuique sedes; heu cui, nisi legibus, pareremus? Quæ cuncta sævus iste Romulus, quasi ab externis rapta, tenet; non tot exercituum clade, neque COSS. & aliorum Principum quos fortuna belli consumpserat, satiatus: sed tum crudelior, quum plerosq; secundæ res in miserationem ex ira vertunt. Quin solus omnium; post memoriam hominum, supplicia in post futuros composuit: queis prius injuria quàm vita certa esse: pravissimeque per sceleris immanitatem adhuc tutus fuerit, dum vos meru gravioris servitii è repetenda libertate terremini. Agendum atque obviam eundem est, Quirites; ne spolia vestra penes illos sint. Non prolatandum, neque votis paranda auxilia: nisi forte speratis per tædium jam aut pudorem tyrannidis, esse eum per scelus occupata periculosius dimissurum. At ille eò processit uti nihil gloriosum, nisi tutum, & omnia retinendæ dominationis honesta æstimet. Itaq; illa quies, & otium cum libertate, quam multi probi potius quàm laborem cum honoribus capessebant, nulla sunt. Hac tempestate serviendum aut imperitandum:

haben-

habendus metus est aut faciendus, Quirites. Nam quid ultra; quæve humana superant; aut divina impolluta sunt; Populus Romanus paulo antè gentiũ moderator, exutus imperio, gloria, jure, agitandi inops, despectusque ne servilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, civitate pro multis & egregiis factis à vobis data, per unum prohibentur: & plebis innoxiæ patris sedes occupavêre pauci satellites, mercedem scelerum, Leges, judicia ærarium, provinciæ, reges, penes unum, denique necis civium & vitæ licentiam. Simul humanas hostias vidistis, & sepulchra infecta sanguine civili. Estne juris reliqui aliud quã solvere injuriam, aut mori per virtutem? Quonam quidem unum omnibus finem natura vel ferro septis statuit: neque quisquam extremam necessitatem nihil ausus, nisi muliebri ingenio expectat. Verum ego seditiosus, uti Sylla ait, qui præmia turbarum quæro: & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter salvi, satisque tuti in imperio eritis, nisi Vettius Picens, scriba Cornelius, aliena bene parta prodegerint: nisi approbaveritis omnes proscriptiones innoxiorum ob divitias: cruciatus virorum illustrium, vastatam urbem fuga & cædibus, bona civium miserorum, quasi Cimbricam prædam, vænum, aut dono datam. At objectat mihi possessiones ex bonis proscriptorum: quod quidẽ scelerũ illius vel maximũ est, non me, neq; quenquam omnium satis tutum fuisse, si rectè faceremus. Atqui illa, quanta formidine mercatus sum pretio soluto, jure, dominis tamen restituo; neque pati consilium est, ullam ex civibus prædam esse. Satis illa fuerint, quæ rabie contracta, toleravimus, manus conferentes inter se Romanos exercitus, & arma ab externis in nosmet versa. Scelerum & contumeliarum omnium finis sit: quorum adeo Syllam non pœnitet, ut & facta in gloria numeret, &, si liceat, avidius fecerit. Neque jam,

quid

quid existimetis de illo, sed quantum vos audeatis, vereor: nec, alius alium Principem expectantes, ante capiamini, non opibus ejus, quæ futiles & corruptæ sunt, sed vestra socordia, quum raptum ire licet, & quam audeat tam videri felicem. Nam præter satellites, commaculatos quis eadem vult? aut quis non omnia mutata præter victoriam? scilicet milites quorum: sanguine, Tertullæ, Scyroque pessimis servorum divitiæ partæ sunt: an quibus prælatus in magistratibus capiendis Fucidius, ancilla turpis, & *honorum omnium dehonestamentum*? Itaque maximam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores nihil, præter tyrannum quæsitum est. Nisi forte Tribunitiam potestatem eversam profecti sunt per arma, conditam à majoribus suis; utique jura & judicia sibimet extorquerent: egregia scilicet mercede quum relegati in paludes & sylvas, in contumeliam atq; invidiam suam, præmia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? Quia *secundæ res mire sunt vitio obtentui*: quibus labefactatis, quam formidatus antea est, tam contemnetur: nisi forte specie concordiæ & pacis, quæ sceleri & patricidio suo nomina indidit. Neque aliter P. R. esse belli finem ait, nisi maneat expulsa agris plebs, præda civilis acerbissima, jus judiciumque omnium rerum penes se, quod pop. Roman. fuit. Quæ, si vobis pax & concordia intelliguntur maxima turbamenta Reipub. atque exitia probare: annuite legibus impositis; accipite otium cum servitio; & tradite exemplum posteris ad pop Romanum suimet sanguinis cæde circumveniendum. Mihi, quanquam per hoc summum imperium satis quæsitum erat, nomini majorum, dignitati, atque etiam præsidio: temen non fuit consilium, privatas opes facere; *potiorque visa est periculosa libertas quieto servitio*. Quæ si probatis, adesse Quirites; &, bene juvantibus diis, M. Æmilium Consulem

ducem

ducem & authorem sequimini, ad recipiendam libertatem.

ORATIO
C. COTTÆ CONSVLIS ad populum
EX IISDEM HIST. SALLVSTII.

QUIRITES, multa mihi pericula domi, militiæ multa adversa fuere: quorum alia, toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: inque his omnibus neque animus negotio defuit; neque decretis labos. Malæ secundæque res, opes, non ingenium mihi mutabant: at contra in his miseriis cuncta me cum fortuna deseruere Praterea senectus per se gravis curam duplicat cui misero senecta jam ætate, ne mortem quidem honestam sperare licet. Nam si parricida vestri sum, & bis genitus hic, deos penates meos patriamque & summum imperium vilia habeo? quis mihi vivo cruciatus satis est, aut quæ pœna mortuo? cum omnia memorata apud inferos supplicia scelere meo vici? A prima adolescentia in ore vestro privatus, & in Magistratibus egi: qui lingua qui consilio meo, qui pecunia voluere, usi sunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad male faciendum exercui: avidissimus privatæ gratiæ maximas inimicitias pro Repub. suscepi: qui victus cum illa simul, cum egens alienæ opis, plura mala expectarem; vos, Quirites rursus mihi patriam, deos penates, cum ingenti dignitate dedistis. Pro quibus beneficiis, vix satis gratus, si singulis animam, quam nequeo, concesserim. Nam vita & mors jura naturæ sunt: ut sine dedecore cum civibus, fama & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur. Consules nos fecistis, Quirites, domi bellique impeditissima Repub. Namque imperatores Hispaniæ stipendium, milites, arma, frumentum poscunt: & id res cogit; quoniam post defectionem socio-

rum

rum, & Sertorii per montes fugam, neque manu certare poſſunt, neque utilia parare. Exercitus in Aſia Ciliciaque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hoſtium eſt: nec minus Italiæ maritima & provinciarum: cum interim vectigalia parva, & bellis incerta, vix partem ſumptuum ſuſtinant: ita claſſe qua commeatus vehebatur, minore quàm antea navigamus. Hæc ſi dolo aut ſocordia noſtra contracta ſunt, agite uti lubet, & ita ſupplicium ſumite: ſin communis fortuna aſperior eſt, quare indigna vobis nobiſque & Reipub. incipitis? Atque ego, cujus ætati mors proprior eſt, non deprecor ſiquid ea vobis incõmodi demitur: neque mox ingenuo corpori honeſtius, quàm pro vera ſalute finem vitæ fecerit. Adſum en C. Cotta Conſul, facio, quod ſæpe majores aſperis bellis fecere; voveo, dedóq; meo pro Repub. quam deinde cui manderis, circumſpicere. Nam talem honorem bonus nemo volet, quum fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti ratio reddenda, aut turpiter moriendum ſit. Tantummodo in animis habetote, non me ob ſcelus aut avaritiam cæſum ſed volentem pro maximis beneficiis animam dono dediſſe. Per vos igitur, Quirites ad gloriam majorum tolerate adverſa & conſulite Reipub. Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores: quos nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque aſpera, aut feſſa bellis ſint.

ORATIO

ORATIONES
ex LIVIO collectæ.

PRECATIO ROMULI
ad Jovem Statorem, ut Romanis adversus Sabinos ferat opem.

ARGVMENTVM.

Sabini post Cæninenses, Crustruminos, & Antennates omnium novissimi contra Romanos pugnarunt. Ii dolo quodam usi, opera virginis cujusdam auro à Tatio rege corruptæ, in arcem Romanam etiam armati accipiuntur. Indignatione, atque ira, cupiditateque recuperandæ arcis stimulati Romani, postero die iniquo loco adversus hostes ita infeliciter pugnant, ut Hostius Hostilius eorum dux tandem occubuerit. Ita cæso duce acies Romana facile fusa est ad portum veterem palatii: quo actus & ipse Romulus turba fugientium; arma ad cœlum tollens, ita Jovem precabatur, ut Romanis adesset propitius.

JUpiter tuis jussus avibus hic in Palatio prima Urbi fundamenta jeci, arcem jam scelere emptam Sabini habent, inde huc armati superata media valle tendunt. At tu, pater Deum hominumq; hinc saltem arce hostes: deme Romanis terrorem, fugamque fœdam siste. Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum sit, posteris, tua præsenti ope servatam Urbem esse voveo.

VERBA

VERBA

PROCVLI JVLII ad pop. Rom. conſolationis plena.

ARGVMENTVM.

Lenit atque mitigat Proculus Julius plebi Romanæ deſiderium Romuli, qui quum ad exercitum recenſendum concionem in campo ad Capreæ paludem haberet, ſubito coorta tempeſtate cum magno fragore, tonitribuſque, denſo item nimbo, ita cœlo ſublatus eſt, ut in terris poſtea nunquam viſus ſit.

ROmulus, Quirites, parens urbis hujus, prima hodierna luce cœlo repente delapſus, ſe mihi obvium dedit, quum profuſus horrore venerabunduſque aſtitiſſem, petens precibus, ut contra intueri fas eſſet, abi, nuntia (inquit) Romanis, Cœleſtes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum ſit: proinde rem militarem colant: ſciantque, & ita poſteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis reſiſtere poſſe.

ORATIO

METTII SVFFETII ad Tullum Hoſtilium Regem Romanorum, de pace componenda inter Romanos & Albanos.

ARGVMENTVM.

Caius Cluilius Albæ imperabat, Romæ Tullus Hoſtilius, quum Romani ex agro Albano, Albani ex Romano prædas agerent. Tum vero utrinque legati ad res repetendas miſſi. Contigit forte ut Romani priores functi legatione, quum non impetraſſent quod repoposcerant, bellum neganti Albano, ſicuti mandatum erat, in trigeſimum diem indicerent. Quorum factus certior Tullus, repetentibus res ſuas Albanis jubet, regi ſuorum nuntient, ita ſe velle, uter prior populus res repetentes legatos aſpernatus

ſpernatus dimiſſet, ut in eum Dii omnes huiuſce belli clades expetant. His nunciatis bellum utrinque ſumma vi & ope parabatur. Ac Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum incurſiones faciunt: caſtra non amplius quinque millia paſſuum ab urbe locant: in quibus Clælius moritur. Albani comperta morte ad Mettium Suffetium imperii ſummam deferunt: qui accitus ad colloquium Tullum iubet. Prior Mettius in hanc ſententiam de totius rei ſumma loquutus eſt.

INJVRIAS & non redditas res ex fœdere quæ repetitæ ſunt, & ego regem noſtrum Clœlium cauſam hujuſce eſſe belli, audiſſe videor: nec te dubito, Tulle, eadem præ te ferre. Sed ſi vera potius quam dictu ſpecioſa dicenda ſunt, *cupido imperii duos cognatos vicinoſque populos ad arma ſtimulet.* Neq; rectè, an perperam, interpretor: fuerit iſta ejus deliberatio qui bellum ſuſcepit. me Albani gerendo bello ducem creavere: illud te, Tulle, monitum velim: Etruſca res, quanta circa nos téque maxime ſit, quo prior Volſcis, hoc magis ſcis: multum illi terra, plurimum mari pollent. Memor eſto, jam quum ſignum pugnæ dabis, has duas acies ſpectaculo fore; ut feſſos confectoſque ſimul, victorem ac victum aggrediantur. Itaque ſi nos Dii amant, quoniam non contenti libertate certa, in dubiam imperii ſervitiique aleam imus: ineamus aliquam viam, qua, utri utris imperent, ſine magna clade, ſine multo ſanguine utriuſque populi decerni poſſit.

ORATIO

P. HORATII ad populum pro filio perduellionis reo.

ARGVMENTVM.

Horatius, is qui ſolus ex tergeminis fratribus ſuperfuit, quum tergemina ſpolia victor gerens, obviam ſororem

ſororem, cognita forte veſte Curiatii ſponſi, paſſis crinibus flebiliter ſponſum nomine appellare videret, motus complorationis intempeſtiva eam ferro transfigit. Hoc nomine in ius ad Regem Tullum quum raptus eſt à Tullo duumviri capitales, ſicuti lex iubebat, fiunt, qui Horatio perduellionem iudicarent. Iam duum vir ei perduellionem iudicarat, iam lictor iuſſus laqueum iniiciebat quum authore Tullo, Provoco, inquit. Ita de provocatione ad populum certatum eſt: quo iudicio abſolutus eſt, magis admiratione virtutis quàm iure cauſæ. Ac in eo quidem iudicio maxime pater homines movet, qui præter alia, hac oratione uſus eſt.

HVnccine, quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem vidiſtis, Quirites, eum ſub furca vinctum inter verbera & cruciatus videre poteſtis? quod vix Albanorum oculi tam deforme ſpectaculum ferre poſſent. I, lictor, colliga manus, quæ paulo ante armatæ imperium populo Romano peperierunt. I, caput obnube liberatoris urbis huius: arbori infelici ſuſpende; verbera vel intra pomœrium, modo intra illa pila & ſpolia hoſtium: vel extra pomœrium, modo intra ſepulchra Curiatiorum. Quo enim ducere hunc iuvenem poteſtis, ubi non ſua decora eum à tanta fœditate ſupplicii vindicent?

ORATIO

TVLLI ROMANORVM REGIS de proditione Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites.

ARGVMENTVM.

Metius Suffetius dux Albanorum in fide Romanorum per ſpeciẽ ſimulationis manens Fidenates concitabat

bat ad bellum gerendum adversus Romanos. Ii, assumptis socis consilii Veientibus, jam disponebant acies, quum adversus Veientes Tullus suos dirigit, Albanos duce Metio contra Fidenates collocat. Albanus eo bello, sicuti hostibus receperat clam, non ausus aperte, ac sensim subiit ad montes. Ita nihilominus dimicatum est, ut fusi hostes, fugatique victores Romani fuerint. Postero die vocat ad concionem Romanos Albanosque Tullus; ibi proditionem Suffetii aperit.

ROmani, si unquam ante alias ullo in bello fuit, quod primum diis immortalibus gratias ageretis, deinde vestræ ipsorum virtuti hesternum id prælium fuit. Dimicatum est enim non magis cum hostibus, quam, quæ dimicatio major ac periculosior est, cum proditione ac perfidia sociorum. Nam, ne vos falsa opinio teneat, injussu meo Albani subiêre ad montes, nec imperium illud meum, sed consilium, & imperii simulatio fuit: ut nec vobis ignorantibus deseri vos, averteretur à certamine animus, & hostibus circumveniri se à tergo ratis, terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa, quam arguo omnium Albanorum est, ducem secuti sunt: ut & vos, si quo ego inde agmen declinare voluissem fecissetis. Metius ille est ductor itineris hujus, Metius idem hujus machinator belli, Metius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dedero. Centuriones armati Metiũ circumsistunt, rex cætera. ut orsus erat, peragit. Quod bonum, faustum, felixque sit populo Romano, ac mihi vobisq; Albani; populum omnem Albanum Romam traducere in animo est, civitatem dare plebi, primores in Patres legere; unam urbem, unam Rempub. facere. Ut ex uno quondam in duos populos divisa Albana res est, sic nunc in unum redeat. Ad hæc, Albana pubes inermis ab armatis septa, in variis voluntatibus communi tamen metu cogente, silentium

ſilentium tenet. Tum Tullus, Meti Suffeti, inquit, ſi ipſe diſcere poſſes fidem ac fœdera ſervare, vivo tibi ea diſciplina à me adhibita eſſet. Nunc quoniam tuum inſanabile ingenium eſt, tu tuo ſupplicio doce humanum genus ea ſancta credere, quæ à te violata ſunt. Ut igitur paulò ante animum inter Fidenatem Romanamque rem ancipitem geſſiſti, ita jam corpus paſſim diſtrahendum dabis.

VERBA, SEV EXHORTATIO TANAQVIL ad Servium generum de regno.

ARGVMENTVM.

Anci Martii filii duo erant, qui quum pro indigniſſimo haberent ſe per Tarquinium regni poſſeſſione pulſos, multo tamen indignius illud ferentes, quod ad Servium Tullum ſerva natum imperium caſurum videbatur regem per duos paſtores, quos ad facinus delegerant, interficiunt. Tanaquil regina de viri ſalute prorſus deſperans, propere accitum Servium, ad imperium his verbis hortatur.

TUum eſt, Servi, ſi vir es, regnum: non eorum qui alienis manibus peſſimum facinus fecere. Erige te, Deoſq; duces ſequere, qui clarum hoc fore caput divino quondam circumfuſo igni portenderunt. Nunc te illa cœleſtis excitet flamma: nunc expergiſcere vere. Et nos peregrini regnavimus: Qui ſis, non unde natus ſis, reputa. Si tua ſe ſubita conſilia torpent, at tu mea ſequere.

EXHORTATIO TVLLIÆ ad L. TARQVINIVM maritum ſuum, de regni affectatione.

ARGVMENTVM.

Servius Tullius rex veritus ne à liberis duobus Priſci Tarquinii ſibi pararentur inſidiæ, quemadmodum ipſi

ipſi Priſco à filiis Ancinexæ fuerant: iis filias ſuas collocaverat: ita tamen, ut cum eſſent diſpares moribus, ferox mitis ingenii filio daretur, mitis ferociviro, minor ægre paſſa cũ impari ſe conjungi, ſic rem cum L. Tarquinio ſororis marito tranſigit, ut interempto utroque jungi matrimonio placeret. Ea haud ita multo poſt, maritum ipſum ad regni affectationem ſollicitat.

SI tu is es, cui nuptam eſſe me arbitror, & virum & regem appello: ſin minus, eo nunc pejus mutata eſt res, quod iſthic cum ignavia eſt ſcelus. Quin accingeris? Non tibi ab Corintho, nec ab Tarquiniis, uti patri tuo, peregrina regna moliri neceſſe eſt. Dii te penates patriique, & patris imago, & domus regia & in domo regale ſolium, & nomen Tarquinium creat vocatque Regem. Aut ſi ad hæc parum eſt animi, quid fruſtaris civitatem? quid te ut regium juvenem conſpici ſinis? Faceſſe hinc Tarquinios, ut Corinthum Devolvere retro ad ſtirpem, fratri ſimilior, quam patri.

LVCRETIÆ QVERELÆ ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione.

ARGVMENTVM.

Inciderat forte de uxorum forma mentio cœnantibus Tarquinii ſuperbi liberis apud Sextum Tarquinium fratrem, cum Collatino Tarquinio. Quum nemo non ſuam laudaret, illud ipſum experiri placuit. Penes Lucretiam Collatini Tarquinii uxorem, ejus certaminis laudem ac victoriam omnes fatentur. Inde Sextus Tarquinius fœda libidine Lucretiæ per vim ſtuprandæ captus, paucis interjectis diebus Collatiam venit: acceptus benigne domum ubi tempus adeſſe videt, ſtricto gladio ad eum dormientem accedit. Ibi cum mortua ſe jugulatũ ſervum poſiturum ad poſtremum dicens, obſtinatam pudicitiam

dicitiam vincit. Postero die mœsta, patrem, maritum, singulosque amicos scelerite venirent monet: rem enim atrocem incidisse. Rem ipsam præsentibus sicuti habebat, exponit.

QUærenti viro, Satin salve? minime, inquit, quid enim salvi est mulieri amissa pudicitia? Vestigia viri alieni, Collatine, in lecto sunt tuo. Cæterum corpus est tantum violatum, animus insons, mors testis erit. Sed date dextras fidemque, haud impune adultero fore. Sextus est Tarquinus, qui hostis pro hospite priore nocte vi armatus mihi sibique, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium. Dant ordine omnes fidem: consolantur ægram animi, avertendo noxam à coacta in auctorem delicti: mentem peccare, non corpus: & unde consilium abfuerit, culpam adesse. Vos inquit, videritis quid illi debeatur, ego me, etsi peccato absolvo, supplicio non libero, nec ullo deinde impudica Lucretiæ exemplo vivet.

Ex secundo libro ab urbe condita.

ORATIO
P. VALERII PVBLICOLÆ ad populum de crimine sibi objecto.

ARGVMENTVM

Mortuo Bruto, regnum affectare P. Valerium Bruti collegam fama tenebat, quod collegam in demortui locum non substituerat, in summaque Velia ædificaret. Is ea re cognita, submissis primum populo fascibus in concionem ascendit. Ibi habita primo funebri oratione de Bruti laudibus, suspicionem in hanc sententiam sustulit.

NVNQVAMNE ergo, ulla adeo à vobis spectata virtus erit, ut suspicione violari nequeat

nequeat? Ego me illum acerrimum regum hoſtem, ipſum cupiditatis regni crimen ſubiturum timerem? Ego, ſi in ipſa arce Capitolióque habitarem, metui me crederem poſſe à civibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet? Adeone eſt fundata leviter fides, ut ubi ſim, quam qui ſim, magis referat? Non obſtabunt P. Valerii ædes libertati veſtræ, Quirites: tuta erit vobis Velia: deferam non in planum modo ædes, ſed colli etiam ſubjiciam: ut vos ſupra ſuſpectum me civem habitetis. In Velia ædificent, quibus melius quam P. Valerio creditur libertas.

ORATIO MVTII SCÆVOLÆ ad Porſenam Cluſinum Regem.

ARGVMENTVM.

Mutius Scævola indignum ratus ab Etruſcis obſideri populum Romanum liberum, qui ſervus ſub regibus à nullis hoſtibus obſeſſus fuiſſet; impetrata venia à Senatu, in hoſtium caſtra, conſilio regis Porſenæ interficiendi, penetrat. Ibi ad regium tribunal conſiſtens, quum inter duos, uter Porſena eſſet, diſtinguere non poſſet; ſcribam regis pro Porſena obtruncat. Comprehenſus per Satellites, regi conſilium voluntatémque ſuam exponit.

ROMANVS ſum civis: C. Mutium vocant: hoſtis hoſtem occidere volui: nec ad mortem minus animi eſt, quam ad cædem fuit. Et facere & pati fortia, Romanum eſt. Nec unus in te ego hos animos geſſi: longus poſt me ordo eſt idem petentium decus. Proinde in hoc diſcrimen, ſi juvat, accingere, ut in ſingulas horas capite dimices tuo: ferrum hoſtémque in veſtibulo habeas regiæ. Hoc tibi juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris: uni tibi, & cum ſingulis res erit.

ORATIO
MARTII CORIOLANI ad patres contra plebem & tribunos.

ARGVMENTVM.

Seceſſione plebis in Sacrum montem factum erat, ut incultus agrus magna eo anno annonæ caritate laboraretur. Id quod patrum animos, copiáq; frumenti recens advecti adverſus plebem, præterquam quod jam ei infeſti eſſent magiſtratuum nomine, qui Patriciis non patebant, etiam maxime concitavit, ut jam multis venisſe tempus videretur recuperandi jura ſeceſſione ac vi patribus extorta. In iis Cn. Martius Coriolanus, quum in ſenatu deliberaretur quantum plebi frumenti daretur, his verbis ſententiam peregit.

SI Annonam veterem volunt, jus priſtinum reddant Patribus. Cur ego plebeios magiſtratus, cur Sicinium potentem pollen émque video ſub jugum miſſus, tanquam à latronibus redemptus. Egóne has indignitates diutius patiar, quam neceſſe eſt? Tarquinium regem qui non tulerim, Sicinium feram? Secedat nunc, avocet plebem, patet via in Sacrum montem, alioſque colles: rapiant frumenta ex agris noſtris, quemadmodum tertio anno rapuere, fruantur, utantur annona quam furore ſuo fecere. Audeo dicere, hoc malo domitos, ipſos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per ſeceſſionem ſoli prohibeant.

ORATIO
ACTII TVLLII Volſcorum principis ad Conſules, ut ludis non adeſſent Volſci.

ARGVMENTVM.

Martius Coriolanus damnatus abſens, velut indicta cauſa, in Volſcos exulatum abierat: ibi Actii Tullii Volſcorum longe Principis utebatur hoſpitio.

Iam

Jam consuetudo ipsa socios eos amicosque fecerat, quum de bello Romano conferunt consilia. Resque jam tum eo deducta erat, ut Actius occasionem modo suos adversus Romanos concitandi quæreret. Tum forte ludi magni Romæ instaurabantur. Ad quos Actius Volscique conveniunt. Is Actius, ante nactus opportunitatem quam ludi committerentur, Consules, remotis arbitris, de suorum ingenio & natura alloquitur in hanc sententiam. Quæ omnia ad bellum jam animo conceptum pertinent.

INVITVS, quod sequius sit, de meis civibus loquor. Non tamen admissum quicquam ab iis criminatum venio, sed cautum, ne admittant. *Nimio plus quam velim* nostrorum *ingenia sunt mobilia, multis id cladibus sensimus.* Quippe qui non nostro merito, sed vestra patientia incolumes sumus. Magna hic nunc Volscorum multitudo est, ludi sunt, spectaculo intenta civitas erit. Memini quid per eandem occasionem ab Sabinorum juventute in hac urbe commissum sit. Horret animus, ne quid inconsulto ac temere fiat. Hæc, nostra vestraque causa, prius dicenda vobis, Consules, ratus sum. Quod ad me attinet, exemplo hinc domum abire in animo est, ne cujus facti dictive contagione præsens violet.

ORATIO
ACTII TVLLII ad suos, qua eos in Romanos concitat.

ARGVMENTVM.

Conjunctū est insequentis cum superioris argumento. Consules, quæ sine arbitris ab Actio acceperant, quum detulissent, senatus consulto facto Volsci omnes ante noctem ex urbe per præconem excedere iubentur. Quum aliquantum itineris extra urbem progressi essent, Actius indignitate rei

per se satis concitatos, hac quoque oratione inflammavit.

VETERES Populi Romani injurias, cladésque gentis *Volscorum*, ut omnia obliviscamini alia, hodiernam hanc contumeliam quo tandem animo fertis, qua per nostram ignominiam ludos commisere? An non sensistis triumphatum hodie de vobis esse? Vos omnibus civibus, peregrinis, tot finitimis populis, spectaculo abeuntes fuisse? Vestras conjuges, vestros liberos traductos per ora hominum? Quid eos, qui audivere vocem præconis? quid, qui vos videre abeuntes? quid eos, qui huic ignominioso agmini fuere obvii, existimasse putatis? nisi aliquod profecto nefas esse, quo, si interfuimus spectaculo, violaturi simus ludos, piaculumque meriturí: ideo nos ab sede piorum, cœtu, concilióque abigi. Quid deinde? illud non succurrit, vivere nos, qui maturavimus proficisci? Si hæc profectio, & non fuga est. & hanc urbem vos non hostium ducitis, ubi si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit? Bellum vobis indictum est, magno illorum malo, qui indixere, si viri estis.

Ex tertio libro ab urbe condita.

ORATIO Q. FABII AD TRIBVNOS PLEB. alios omnes præter Terentillum.

ARGVMENTVM.

C. Terentillus Arsa tribunus Pleb. absentibus consulibus, longa oratione plebi consulare imperium invidiosum adeo effecerat, ut ipsi legem se promulgaturum profitenti, qua crearentur. Quinqueviri legibus de imperio consulari scribendo, vehementer assentiuntur. Senatus inde à præfecto urbis Q. Fabio vocatus, ubi atrociter in rogationem latoremque

latoremque invectus est primum, deinde his verbis cæteros tribunos de re ipsa convenit.

VOS cæteri tribuni, oramus, ut primum omnium cogitetis, potestatem istam ad singulorum auxilium, non ad perniciem universorum comparatam esse; tribunos plebis vos creatos, non hostes Patribus. Nobis miserum, invidiosum vobis est, desertam Rempub. invadi: non jus vestrum, sed invidiam minueritis. Agite cum collega ut rem integram in adventum Consulum differat. Ne Æqui quidem, ac Volsci, morbo absumptis priore anno consulibus, crudeli superbóq; nobis bella institere.

ORATIO
AVLI VIRGINII TRIBVNI PLEB. ad plebem de Cæsonis arrogantia.

ARGVMENTVM.

Legem tulerat Terentillus tribunus Pleb. ut quod populus in se jus dedisset, eo consul uteretur: quam patres impediebant. Quæ causa fuit ut tribum delectum ad bellum haberi prohiberent. Coorta demum seditio est, ac rixa: quumque alia à patribus, alia à tribunis ad eam rem pertinentia jactata forent, Cæso juvenis ferox in medio patrum agmine tribunitios unus furores sustinebat. Aulus Virginius tribunus pleb. juvenis insolentia permotus, ei legi obstanti capitis die dicta, hac sententia superbiam plebi reddebat invidiosam.

ECQVID sentitis jam vos, Quirites, Cæsonem simul civem, & legem, quam cupitis, habere non posse? Quanquam quid ego legem loquor? libertati obstat; omnes Tarquinios superbia exuperat. Expectante dum consul aut dictator fiat, quem privatum viribus & audacia regnantem videtis.

ORATIO P. VALERII PVBLICOLÆ consulis ad tribunos omnémque plebem.

ARGVMENTVM.

Exules servique arcem Romanam nocte ad magnum numerum duce App. Herdonio occupaverant. Quod ubi compertum fuit, reliquum noctis in armis Romani egerunt, ignari qui homines, quantusque numerus hostium esset. Postero die quum Herdonius consilium voluntatemque suam declarasset, tum quoque tribuni plebis non bellum illud, sed imaginem modo contendebant ad avertendos à legis cura plebis animos. Populum itaque ab armis discedere jubent. Quod cum Patribus nunciatum esset, P. Valerius ex curia in templum ad tribunos veniens, de periculo cum iis primum, deinde cum plebe sic egisse fertur.

QUID hoc rei est, *Tribuni? Appii Herdonii* ductu & auspicio Rempub. eversuri estis? tam felix vobis corrumpendis fuit qui servitia vestra non commovit auctor? Quum hostes supra caput sint, discedi ab armis, legésque ferri placet? *Inde ad multitudinem oratione conversa:* Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit; at vos veremini Deos vestros ab hostibus captos. Jupiter optimus maximus. Juno regina, & Minerva, alii Dii Dexque obsidentur. Castra servorum publicos vestros penates tenent. Hæc vobis forma sanæ civitatis videtur? Tantū hostium non solum intra muros est, sed in arce supra forum, curiámque: comitia interim in foro sunt: senatus in curia est: velut quum ocium superat, senator sententiam dicit; alii Quirites suffragium ineunt. Non quicquid patrum plebisque est, consules, tribunos, deos, hominésque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare ac pacare augustissimam illam domum Jovis optimi maximi decuit? *Romule* pater,

tu

tu mentem tuam, qua quondā arcem ab his iiſdem Sabinis auro captam recepiſti, da ſtirpi tuæ, jube hanc ingredi viam, quam tu dux, quam tuus ingreſſus exercitus eſt. Primus ego conſul, quantum mortalis Deum poſſum, te ac tua veſtigia ſequar.

ORATIO
L. QVINTII CINCINNATI ad populum adverſus A. Virginium.

ARGVMENTVM.

Caſo, cui dictus capitis dies fuerat, in Tuſcos exulatum, nequicquam amicu intercedentibus, abierat. Eius pater L. Quintius Cincinnatus, inſequenti anno conſul creatus, non immemor filium, Auli Virginii maxime invidia, in exilium relegatum eſſe, Quiritibus eum hac concione invidioſum faciebat.

AUlus ille Virginius, quia in Capitolio non fuit, minus ſupplicii quàm Ap. Herdonius meruit? Plus herculè aliquanto, qui verè rem æſtimare velit. Herdonius, ſi nihil aliud, hoſtem ſe fatendo, propè denuntiavit ut arma caperetis: hic, negando bella eſſe, arma vobis ademit, nudoſque ſervis veſtris & exulibus objecit: & vos (cum C. Claudii pace & P. Valerii mortui loquar) prius in clivum Capitolinum ſigna intuliſtis, quam hos hoſtes de foro tolleretis? Pudet deorum hominumque; quum hoſtes in arce, in Capitolio eſſent, exulum & ſervorū dux, profanatis omnibus, in cella Jovis optimi maximi habitaret, Tuſculi antè quam Romæ ſumpta ſunt arma, in dubio fuit utrum L. Mamilius Tuſculanus dux, an P. Valerius & C. Claudius conſules Romanam arcem liberarent: & qui ante Latinos ne pro ſe quidem ipſis, quum in finibus hoſtem haberent, attingere arma paſſi ſumus; nunc niſi Latini ſua ſponte arma ſumpſiſſent, capti & deleti eramus. Hoc eſt, tribuni, auxilium plebi ferre?

inermem eam hosti trucidandam obiicere? Scilicet, si quis vobis humillimus homo de vestra plebe, quam partem, veluti abruptam à cætero populo, vestram patriam peculiaremque Remp. feciſtis, ſiquis ex his demum ſuam obſeſſam à familia armata nunciaret, ferendum auxilium putaretis. Jupiter optimus maximus, exulum atque ſervorum ſeptus armis, nulla humana ope dignus erat? & hi poſtulant ut ſacroſancti habeantur, quibus ipſi dii neque ſacri, neque ſancti ſunt? Atenim divinis humaniſq; obruti ſceleribus, legem vos hoc anno perlaturos dictitatis? Tum hercule illo die quo ego conſul ſum creatus, malè geſta Reſpub. eſt, pejus multo quàm quum P. Valerius conſul periit, ſi tuleritis. Jam primum omnium, Quirites, in Volſcos & Æquos mihi atq; collegæ legationes ducere, in animo eſt. Neſcio quo fato, magis bellantes quam pacati propitios habemus Deos. Quantum periculum ab illis populis fuerit, ſi Capitolium ab exulibus obſeſſum ſciſſent, ſuſpicari de præterito, quàm re ipſa experiri, eſt melius.

ORATIO

L. Q. CINCINNATI ejuſdem adverſus patrum licentiam.

ARGVMENTVM.

Contentiones inter patres ac populum ortæ erant de magiſtratibus, an exacto tempore iis deſtinato continuari, an comitia iiſdem creandis haberi deberent. Ac quum tribuni de lege Terentilla ante referre vellent, conabantur impedire quo minus comitia haberentur à conſulibus. Senatus ea de re in Capitolio habitus: quo tribuni cum plebe perterrita conveniunt. De plebis & tribunorum poſtulatis relatione conſulum ſenatuſconſulta facta, ut eo anno tribuni legẽ non ferrent, conſules ab urbe copias non educerent. Magiſtratus continuari, & tribunos refici,

refici, judicant contra Remp. esse. Contra sententiam eam senatus, tribuni primum refecti: deinde patres, ne plebi cedere viderentur, I. Q. Concinnatum consulem reficiebant, quum in patres hac oratione invectus est.

MIRER, si vana vestra, P. C. ad plebem authoritas est? Vos elevatis eam, quippe quia plebs senatus consultum in continuandis magistratibus solvit, ipsi quoque solutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis: tanquam id sit plus posse in civitate, plus levitatis ac licentiæ habere: lævius enim vaniusque profecto est sua decreta & consulta tollere, quam aliorum. Imitemini, P. C. turbam inconsultam: & qui exemplo aliis esse debetis, aliorum exemplo peccetis potius, quam alii vestro recte faciant; dum ego, ne imiter tribunos, nec me contra senatusconsultum consulem renuntiari patiar. Te verò, C. Claudi, adhortor, ut & ipse pop Roman. hac licentia arceas: & de me hoc tibi persuadeas, me ita accepturum, ut non honorem meum à te impeditum, sed gloriam spreti honoris auctam, invidiamque, quæ ex continuato eo impenderet, levatam putem.

ORATIO

ICILII ADVERSVS APPII decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret.

ARGVMENTVM.

Virginius exempli recti vir, in Algido vitam ducens, Icilio cuidam filiam insigni forma desponderat. Eius stupranda libidine captus Appius Claudius decemvir, *ubi nec precibus nec muneribus pudorem virginis vinci posse intellexit, M. Claudio clienti dat negotium, ut Virginiam in servitutem assereret, nec cederet secundum libertatem vindicias dari postulantibus. Serva enim sua eam natam diceret. Comprehensa ea, quum tandem ad*

tribunal Appii adducta, in patris adventum (nam ab urbe aberat) extra patris domum abduci juberetur: forte Icilius ſponſus interveniens, decreto Appii in hanc ſententiam reſiſtebat.

FErro hinc tibi ſummovendus ſum, Appi, ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem ego hanc ſum ducturus, nuptam pudicamq; habiturus. Proinde omnes collegarum quoque lictores convoca, expediri virgas & ſecures jube: non manebit extra domum patris ſponſa Icilii. Non, ſi tribunitium auxilium, & provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ, ademiſtis: ideo in liberos quoq; noſtros conjugeſq; regnum veſtræ libidini datum eſt. Sævite in tergum, & in cervices noſtras, pudicitia ſaltem in tuto ſit. Huic ſi vis aſſeretur, ego præſentium Quiritium pro ſponſa, Virginius militum pro unica filia, omnes Deûm hominumque implorabimus fidem: neque tu iſtud unquam decretum ſine cæde noſtra referes. Poſtulo, Appi, etiam atq; etiam conſideres, quo progrediare. Virginius viderit de filia, ubi venerit, quid agat. Hoc tantum ſciat, ſibi, ſi hujus vindiciis ceſſerit, conditionem filiæ quærendã eſſe. Me vindicantem ſponſam in libertatem, vita citius deſeret, quam fides.

ORATIO

VIRGINII PATRIS adverſus Appium.

ARGVMENTVM.

Hujus principium ad finem ſuperioris pertinet, Vindicatio Virginiæ in poſterum diem dilata, Virginium patrum interim parentes propere acciri jubent ex caſtris: qui quum, decretis vindiciis ſecundum ſervitutem, ab aſſertore M. Claudio filiam comprehendi videret, ira concitatus manus in Appium intentans his verbis eum inceſſit.

Icilio

ICilio, Appi, non tibi filiam despondi: & ad nuptias, non ad stuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere? Passurine hæc isti sint, nescio: non spero esse passuros illos qui arma habent.

ORATIO
VIRGINII ad MILITES, qua honorem sibi delatum recusavit.

ARGVMENTVM.

Quum Romæ libidinis Appii fœdo exitu omnia perturbata essent, Virginius in castra, quæ tum in monte Vecilio erant, rerum eventu permotus venit. Ibi militibus ordine, ut quidque gestum erat, re exposita, ostentans ferrum quo Virginiam filiam transfixisset, omnia motu complevit. Rei atrocitate milites commoti, in Aventinum proficiscuntur: ubi Virginius, quum decem creari debere censeret qui summæ rerum præssent, consilio sententiaque approbata, omnes ad eum primum potestatem deferebant quam ita recusasse fertur.

MElioribus meis vestrisque rebus reservate ista de me judicia. Nec mihi filia in vita honorem ullum jucundum esse patitur, nec in perturbata Repub. eos utile est præesse vobis qui proximi invidiæ sint: si quis usus mei est, nihilo minor ex privato capietur.

ORATIO
SENIORVM PATRVM ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. instauratione.

ARGVMENTVM.

Hoc ad finem prioris pertinet. Ex Aventino in Sacrum montem non ita multo post transit plebs tota, authore M. Duillio, qui tribunus pleb. fuerat: ob

idque

idque maxime quod diutius paſſuri non eſſent tribunatum abrogatum, Quod ubi Romam nunciatum fuit, ex templo in ſenatum patres conveniunt, ubi de re ipſa conſultarent. Eorum multi (in quibus Horatius & Valerius) in hanc modum vociferabantur.

QUid exſpectabitis P. C. Si Decemviri finem pertinaciæ non faciunt, ruere ac deflagrare omnia paſſuri eſtis? Quod autem iſtud imperium eſt, Decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi eſtis Non pudet lictorum veſtrorum majorem propè numerum in foro conſpici, quàm togatorum aliorumque? quid, ſi hoſtes ad urbem veniant, facturi eſtis? Quid, ſi plebs nox, ubi parum ſeceſſione moveamur, armata veniat? Occaſúne urbis vultis finire imperium; Atqui aut plebs non eſt habenda, aut habendi ſunt tribuni plebiis. Nos citius caruerimus patriciis magiſtratibus, quam illi plebeis. Novam inexpertamque eam poteſtatem eripuere patribus noſtris; ne nunc, dulcedine ſemel capti, ferant deſiderium; quum præſertim nec nos temperemus imperiis, quo minus illi auxilii egeant.

ORATIO LEGATORVM VALERII & HORAT. ad poſtulata plebis in Sacro monte

ARGVMENTVM.

Decem virorum maximè culpa plebs in Aventinum primùm deinde in ſacrum montem ſeceſſerat, quod finito imperii tempore abire magiſtratu nollent. Ii, ſeditionibus tumultibuſque coacti, quum ſe in patrum poteſtate futuros prædicarent, miſſi Horatius & Valerius in Sacrum montem ad plebem, conditionibus quibus videretur, revocandam. Multitudo ipſa, quum tribunitiam poteſtatem & provocationem ſe repetere velle diceret, tum demum in hanc ſententiam de poſtulatis legati loquuti ſunt.

ADEO

ADeo æqua poſtulatis, ut ultrò vobis deferenda fuerint. Libertati enim ea præſidia petitis, non licentiæ ad impugnandum alius. Iræ veſtræ magis ignoſcendum quàm indulgendum eſt: quippe qui crudelitatis odio in crudelitatẽ ruitis: & prius penè quàm ipſi liberi ſitis dominari jam in adverſarios vultis. Nunquamne quieſcet civitas noſtra à ſuppliciis, aut patrum in plebem Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis magis, quàm gladio opus eſt. Satis ſuperque humulis eſt, qui jure æquo in civitate vivet, nec inferendo injuriam, nec patiendo etiam. Si quando metuendos vos præbituri eſtis, quum recuperatis magiſtratibus legibuſque veſtris judicia penes vos erunt, de capite noſtro fortuniſque tunc, ut quæque cauſa e it, ſtatuetis: nunc libertatem repeti, ſatis eſt.

ORATIO

APPII, DVM MAGISTRATV ſe abdicare vellet.

ARGVMENTVM.

Legati mandata plebis quum patribus expoſuiſſent, decemviri omnes præter Appium non abnuebant quin magiſtratum deponerent. Vnus itaque Appius perſtabat, qui tandem pudore coactus, in hæc verba, ſe velle abire decemviratu, profeſſus eſt.

HAud ignaro imminet fortuna. Video, donec arma adverſariis tradantur, differri adverſus nos certamen: dandus invidiæ eſt ſanguis. Nihil ne ego quidem moror quo minus Decemviratu abeam.

ORATIO

ORATIO
LEGATORVM AD PLEBEM
ut in urbem rediret.

ARGVMENTVM.

Quum ingenti omnium lætitia magiſtratu abiiſſent decemviri, miſſi ſunt legati qui plebi omnia, quæ geſta erant, exponerent, interque alia monerent ut ad patriam rediret. Ii ad hanc ſententiam egerunt.

QUod bonum, felix, fauſtumque ſit vobis, reique publicæ, redite in patriam ad penates, conjuges, liberoſque veſtros. Sed qua hîc modeſtia fuiſtis, ubi nullius ager in tot uſu rerum neceſſario tantæ multitudini eſt violatus, eam modeſtiam ferte in urbem. In Aventinum ite, unde profecti eſtis. Ibi felici loco, ubi prima initia inchoaſtis libertatis veſtræ, tribunos plebis creabitis. Præſto erit pontifex maximus, qui comitia habeat.

ORATIO
A. VIRGINII adverſus Appium reum.

ARGVMENTVM.

Creati tribuni pleb. confirmata lege de provocatione, ſingulos aggrediuntur, qui facinus aliquod adhuc impune auſi fuerant. Deligunt primum A. Virginium tribunum pleb. accuſatorem: Appium, qui decemvir fuerat, reum: Accuſator ſic adverſus reum egit.

ORATIO rebus dubiis inventa eſt. Itaque neque ego accuſando apud vos eum tempus teram, à cujus crudelitate voſmet ipſos armis vindicaſtis: nec iſtum ad cætera ſcelera impudentiam in defendendo ſe adjicere patiar. Omnium igitur tibi, Appi Claudi, quæ impiè infarieque per biennium alia ſuper alia es auſus, gratiam facio. Unius tan-

tantum crimin's niſi judicem vindices te. ab libertate in ſervitutem contra leges vindicias non dediſſe, in vincula te duci jubeo.

ORATIO

M. DVILLII TRIBVNI PLEB. Quum poteſtati tribunitiæ modum feciſſet.

ARGVMENTVM.

Ingenti jam metu patres perculſi erant quod tribuni pleb. in judiciis, quibus jam Ap. Claudium & Sp. Oppium in vincula conjecerant, C. Claudium in exilium miſerant: longè ſeveriores, quàm decemviri viderentur. M. Duillius tribunus pleb. quum id comperiſſet, patres in hanc ſententiam ad ſpem libertatis revocare conabatur.

ET libertatis noſtræ, & pœnarum ex inimicis, ſatis eſt. Itaque hoc anno nec diem dici cuiquam, nec in vincula duci quenquam ſum paſſurus. Nam neque vetera peccata repeti jam obliterata placet, quum etiam nova expiata ſint decemvirorum ſuppliciis: & nihil admiſſum iri, quod vim Tribunitiam deſideret. ſpondet perpetua conſulum amborum, in libertate veſtra tuenda, cura.

ORATIO

VALERII CONSVLIS, qua equites ad fortiter pugnandum hortatur.

ARGVMENTVM.

Valerius conſul adverſus conjunctos jam in Algido exercitus Æquorum & Volſcorum bellum ſuſtinebat. Caſtris jam tantiſper copias continuerat, dum pars hoſtium in Hernicos, pars in Latinos, jam propè de victoria certi; ad prædam agendam contendiſſent: quum ſigna inferri jubet. Quo bello peditès multo ſermone adhortatus ad egregie pugnandum, equites his verbis incitavit.

AGITE

AGite juvenes, præſtate virtute peditem, ut honore atque ordine præſtatis. Primo concurſu pedes movit hoſtem: pulſum vos immiſſis equis exigite è campo. Non ſuſtinebunt impetum: & nunc cunctantur magis quàm reſiſtunt.

ORATIO

HORATII CONSVLIS qua ſuos cohortatur.

ARGVMENTVM.

De victoria Valerii contra Volſcos atque Æquos factus certior Horatius collega Valerii, in hanc ſententiam milites ad ſtrenuè pugnandum adverſus Sabinos adhortabatur.

QUemadmodum in Algido res geſta ſit arbitror vos milites audiſſe. Qualem liberi populi exercitum decuit eſſe, talis fuit. Conſilio collegæ, attinet, id conſilii animique habiturus ſum, quod vos milites mihi effeceritis. Et trahi bellum ſalubriter, & maturè perfici poteſt. Si trahendum eſt: ego, ut in dies ſpes virtúſque veſtra creſcat, eadem qua inſtitui diſciplina efficiam: Si jam ſatis animi eſt decernique placet, agitedum, clamorem, qualem in acie ſublaturi eſtis, tollite hic, indicem voluntatis virtutiſque veſtræ.

ORATIO

T. Q. CAPITOLINI quartùm Conſulis ad populum Romanum.

ARGVMENTVM.

Diſcordiis civium, quæ jam non ultrà reprimi poterant, fiebat ut conciones etiam de qualibet re fieri impedirentur. Quod poſteaquam Æqui Volſciſque compertum fuit, conjunctis exercitibus, primùm agros circa omnes vaſtabant: deinde quum Romanos id etiam negligere vidiſſent, ad mœnia Vrbis popu-

populabundi acceſſere. Tum Q. Capitolinus, concione populi vocata, hac oratione periculi magnitudinem reique indignitatem expoſuit.

ETſi mihi nullius noxæ conſcius, Quirites, ſum, tamen cum pudore ſummo in concionem veſtram proceſſi, hoc vos ſcite, hoc poſteris memoriæ traditum iri, Æquos & Volſcos, vix Hernicis modo pares, T. Quintio quartùm conſule ad mœnia urbis Romæ impunè armatos veniſſe. Hanc ego ignominiam (quanquam iamdiu ita vivitur, is ſtatus rerum eſt, ut nihil boni divinet animus) ſi huic potiſſimum imminere anno ſciſſem, vel exilio, vel morte (ſi alia fuga honoris non eſſet) vitaſſem. Ergo ſi viri arma illa habuiſſent, quæ in portis fuere noſtris, capi Roma me conſule potuit? Satis honorum, ſatis ſuperque vitæ fuit: mori tertiùm conſulem oportuit. Quem tandem ignaviſſimi hoſtium contempſere? Nos conſules, ac vos Quirites? Si culpa in nobis eſt, auferre imperium indignis: & ſi id parum eſt, inſuper pœnas expetite: ſi in vobis, nemo deorum nec hominum ſit qui veſtra puniat peccata, Quirites: voſmet tantum eorum pœniteat. Non illi veſtram ignaviam contempſere, nec ſuæ virtuti confiſi ſunt: quippe toties fuſi, fugatique, caſtris exuti, agro mulctati, ſub jugum miſſi, & ſe & vos novere. Diſcordia ordinum eſt venenum urbis hujus. Patrum & plebis certamina, dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis eſt modus; dum tædet vos patriciorum, nos plebeiorum magiſtratuum, ſubtulere illi animos. Proh Deûm fidem, quid vobis vultis? Tribunos pleb. concupiſtis: concordiæ cauſa conceſſimus decemviros deſideraſtis: creari paſſi ſumus: decemvirorum vos pertæſum eſt: coegimus abire magiſtratu. Manente in eoſdem privatos ira veſtra, mori atque exulare nobiliſſimos viros honeſtiſſimoſque paſſi ſumus. Tribunos plebis iterum creare voluiſtis: creaſtis. Conſules facere veſtrarum partium, etſi patribus videbatur

bamus iniquum, patricium quoque magiſtratum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, ſcita plebis injuncta patribus, ſub titulo æquandarum legum noſtra jura oppreſſa tulimus, & ferimus. Qui finis erit diſcordiarum? Ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc patriam eſſe licebit? Victi nos æquiore animo quieſcemus, quàm vos victores, Satiſne eſt, nobis vos metuendos eſſe? Adverſus nos Aventinum capitur, adverſus nos Sacer occupatur mons. Eſquilias quidem ab hoſte propè captas, & ſcandentem in aggerem Volſcum hoſtem nemo ſubmovit: in nos viri, in nos armati eſtis. Agitedum, ubi hic curiam circunſederitis, & forum infeſtum feceritis, & carcerem principibus impleveritis: iiſdem iſtis ferocibus animis egredimini extra portam Eſquilinam: aut, ſi ne hoc quidem audetis, ex muris viſite agros veſtros ferro igníque vaſtatos, prædam abigi, fumare incenſa paſſim tecta. Atenim communis res per hæc loco eſt pejore: ager uritur, urbs obſidetur, belli gloria penes hoſtes eſt. Quid tandem privatæ res veſtræ, quo in ſtatu ſunt? Jam unicuique ex agris ſua damne nuntiabuntur. Quid eſt tandem domi unde ea expleatis? Tribuni vobis amiſſa reddent ac reſtituent? Vocis, verborumque quantum voletis, ingerent, & criminum in principes, & legem aliarum ſuper alias, & concionum. Sed ex illis concionibus nunquam veſtrum quiſquam re, fortunaque domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad conjugem & liberos præter odia, offenſiones, ſimultates publicas privataſque à quibus ſemper non veſtra virtute innocentiaque, ſed auxilio alieno tuti ſitis. At Hercules, quum ſtipendia nobis conſulibus, non tribunis ducibus: & in caſtris, non in foro faciebatis: & in acie veſtrum clamorem hoſtes, non in concione patres Romani horrebant, præda parta, ægro ex hoſte capto, pleni fortunarum, gloriæq; ſimul publicæ,

blicæ, simul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis: nunc oneratum vestris fortunis hostem abire finitis. Hærere affixi concionibus, & in foro vivite: sequitur vos necessitas militandi, quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volscos proficisci: ante portas est bellum. Si inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium scandet, & in domos vestras vos persequitur. Biennio antè senatus delectum haberi, & educi exercitum in Algidum jussit: sedemus domi desides, mulierum ritu altercantes inter nos, præsenti pace læti, nec cernentes ex otio illo brevi multiplex bellum rediturum. His ego gratiora dictu alia esse scio: sed me vera pro gratis loqui, etsi meum ingenium non moneret, necessitas cogit. Vellem equidem vobis placere, Quirites; sed multo malo vos salvos esse, qualicunque erga me animo futuri estis. Natura hoc ita comparatum est, ut qui apud multitudinem sua causa loquitur, gratior eo sit cujus mens nihil præter publicum commodum videt: nisi forte assentatores publicos, plebicolas istos, qui vos nec in armis, nec in otio esse sinunt, vestra vos causa incitare & stimulare putatis. Concitati, aut honori aut quæstui illis estis: & quia in concordia ordinum nullos se usquam esse vident: malæ rei se, quàm nullius, turbarum ac seditionum duces esse volunt. Quarum rerum si vos tædium tandem capere potest, & patrum vestrósque antiquos mores vultis pro his novis sumere: nulla supplicia recuso, nisi paucis diebus hos populatores agrorum nostrorum fusos fugatósque castris exuero, & à portis nostris mœnibusque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo vos nunc attoniti estis, transtulero.

Ex quarto libro ab urbe condita.

ORATIO
C. CANVLEII TRIBVNI PLEB. ad plebem pro rogationibus promulgatis.

ARGVMENTVM.

C. Canuleius Tribunus pleb. cæteræque octo, anni principio rogationes promulgaverunt de connubio patrum & plebis, ut alter consulum ex plebe fieret. Ac tantum aberat ut utrumlibet patres approbarent, ut etiam, si hoc fieret, transferri à primoribus ad plebem summam imperii, illo contaminari sanguinem suum, confundique jura gentium, rerentur. Quum ita sententiis variaretur, fortè Veientes aliique populi arma sumpserant adversus Romanos: contra quos quum delectum haberi patribus placeret, Canuleius unus adversus omnes delectum haberi se nunquam prius passurum pronunciabat, quàm rata confirmataque essent quæ à se collegisque fuissent promulgata. Qua de re consules ad patres in senatu adversus tribunos pleb. maxime Canuleium, concionem habuerunt: quo tempore & Canuleius hac concione plebem adversus patres concitabat.

QUANTOPERE vos, Quirites, contemnerent patres, quàm indignos ducerent, qui una secum urbe, intra eadem mœnia viveretis, sæpe equidem & ante videor animadvertisse: nunc tamen maxime, quod adeo atroces in has rogationes nostras coorti sunt. Quibus quid aliud quam admonemus cives nos eorum esse? & si non easdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Altera connubium perimus, quod finitimis externisque dari solet: nos quidem civitatem, quæ plus quam connubium est, hostibus etiam victis dedimus. Altera nihil novi ferimus, sed id quod populi est, repetimus atq; usurpamus: ut quibus velit, populus

pulus Romanus honores mandet. Quid tandem eſt, cur cœlum ac terras miſceant? cur in me impetus modò pené in ſenatu ſit factus? negent ſe manibus temperaturos? Violaturoſque denuntient ſacroſanctam poteſtatem? Si populo Romano liberum ſuffragium datur, ut quibus velit, conſulatum mandet, & non præciditur ſpes plebeio cuique, ſi dignus ſummo honore erit, adipiſcendi ſummi honoris, ſtare urbs hæc non poterit? de imperio actum eſt? Et perinde hoc valet, plebeius ne conſul fiat, tanquam ſervum aut libertinum aliquis conſulem futurum dicat? Ecquid ſentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis hujus vobis patrem, ſi liceat, adimant: quod ſpiratis, quod vocem mittitis, quod formam hominum habetis, indignantur. Quinetiam (ſi diis placet) nefas aiunt eſſe conſulem plebeium fieri. Obſecro vos, ſi non ad factos, non ad commentarios pontificum admittitur: ne ea quidem ſcimus, quæ omnes peregrini etiam ſciunt, conſules in locum regum ſucceſſiſſe: nec aut juris aut majeſtatis quicquam habere, quod non in regibus antè fuerit? En unquam creditis fando auditum eſſe, Numam Pompilium non modo non patricium, ſed ne civem quidem Romanũ ex Sabino agro fuiſſe accitum populi juſſu, patribus auctoribus Romæ regnaſſe? L. deinde Tarquinium non modo non Romanæ, ſed nec Italicæ quidem gentis, Demarati Corinthii filium, incolam à Tarquiniis, vivis liberis Anci, regem factum? Servium Tullium poſt hunc captiva Corniculana natum, patre nullo, matre ſerva, ingenio & virtute regnum tenuiſſe? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam, quem ipſe Romulus parens urbis in ſocietatem regni accepit? Ergo dum nullum faſtiditur genus in quo enitere virtus, crevit imperium Romanum. Pœniteat nunc vos plebei conſulis, quum majores noſtri advenas reges non faſtidierint, & ne regibus quidem exactis clauſa urbs fuerit peregri-

næ virtuti. Claudiam certè gentem, poſt reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, ſed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinóne patricius, deinde conſul fiat: civis Romanus ſi ſit ex plebe, præciſa conſulatûs ſpes erit? Utrum tandem non credimus fieri poſſe, ut vir fortis ac ſtrenuus, pace belloque bonus, ex plebe Numæ ſit, Lucio Tarquinio, Servio Tullio ſimilis? An ne ſi ſit quidem, ad gubernacula reipublicæ accedere eum patiemur, potiuſque decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex patribus erant, quam optimis regum novis hominibus ſimiles conſules ſumus habituri? Atenim nemo poſt reges exactos de plebe conſul fuit? Quid poſtea? nullane res nova inſtitui debet, & quod nondum eſt factum, (multa enim nondum ſunt facta in novo populo) ea, ne ſi utilia quidem ſint, fieri oportet? Pontifices, augures, Romulo regnante nulli erant: ab Numa Pompilio creati ſunt. Cenſus in civitate, & deſcriptio centuriarum claſſiúmque non erat: ab Servio Tullio eſt facta. Conſules nunquam fuerant: regibus exactis creati ſunt. Dictatoris nec imperium, nec nomen fuerat: apud patres eſſe cœpit. Tribuni plebis, ædiles, quæſtores nulli erant: inſtitutum eſt ut fierent. Decemviros legibus ſcribendis intra ducem hos annos & creavimus, & è republica ſuſtulimus. Quis enim dubitat, quin in æternum urbe condita, & in immenſum creſcente, nova imperia, ſacerdotia, jura gentium hominumque inſtituantur? Hoc ipſum, ne connubium patribus cum plebe eſſent, non decemviri tulerunt paucis his annis, peſſimo exemplo publico, cum ſumma injuria plebis? An eſſe ulla major, aut inſignior contumelia poteſt, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid eſt aliud, quam exilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati? Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immiſceamur, cavent, ne ſocietur

ſocietur ſanguis. Quid? hoc ſi polluit nobilitatem iſtam veſtram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere, neceſanguine, ſed per cooptationem in patres habetis, aut ab regibus lecti, aut poſt reges exactos juſſu populi: ſynceram ſervare privatis conſiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque veſtras filias ſororéſque enubere ſinendo è patribus? Nemo plebeius patriciæ vim virgini adferret: patriciorum iſta libido eſt: nemo invitum pactionem nuptialem quenquam facere coegiſſet. Verumenimvero lege id prohiberi, & connubium toilli patrum ac plebis, id demum contumelioſum plebi eſt. Cur enim non confertis, ne ſit connubium cum divitibus ac pauperibus? Quod privatorum conſiliorum ubique ſemper fuit, ut in quamcunque fœmina conveniſſet domum, nuberet: ex qua pactus eſſet vir domo, in matrimonium duceret: id vos ſub legis ſuperbiſſimæ vincula conjicitis, qua dirimatis ſocietatem civilem, duaſque ex una civitate faciatis. Cur non ſancitis ne vicinus patricio ſit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem conſiſtat? Quid enim in re eſt aliud? ſi plebeiam particius duxerit, ſi particiam plebeius, quid juris tandem mutatur? Nempe patrem ſequuntur liberi: nec quod nos ex connubio veſtro petamus, quicquam eſt, præterquam ut hominum, ut civium numero ſimus: nec vos (niſi in contumeliam ignominiamque noſtram certare juvat) quod contendatis quicquam eſt. Denique utrum tandem populi Romani an veſtrum ſummum imperium eſt? Regibus exactis, utrum vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta eſt? Oportet licere populo Romano, ſi velit, jubere legem: an, ut quæque rogatio promulgata erit, vos delectum pro pœna decernetis: & ſimul ego tribunus vocare tribus in ſuffragium cœpero, tu ſtatim conſul ſacramento juniores adiges, & in caſtra educes? & minaberis

plebi

plebi, minaberis tribuno? Quid si non quantum istæ minæ adversus plebis consensum valerent, bis jam experti essetis? Scilicet, quia nobis consultum volebatis, certamine abstinuistis? an ideo non est dimicatum, quod quæ pars firmior, eadem modestior fuit? Nec nunc erit certamen, Quirites: animos vestros illi tentabunt semper, vires non experientur. Itaque ad bella ista, seu vera seu falsa sunt, consules, parata vobis plebs est. si, connubiis reddidis, unam hanc civitatem tandem facitis, si coalescere, si jungi miscerique vobis privatis necessitudinibus possunt: si spes, si aditus ad honores viris strenuis & fortibus datur: si in consortio, si in societate reipub. esse: si (quod æquæ libertatis est) invicē annuis magistratibus parere. atq; imperitare licet. Sin hæc impediet aliquis, ferte sermonibus, & multiplicate fama bella: nemo nomen est daturus, nemo arma capturus, nemo dimicaturus pro superbis dominis, cum quibus nec in re publica, honorum, nec in privata, connubii societas est.

ORATIO

VECTII MESSII Volscorum regis, qua suos adhortatur.

ARGVMENTVM.

In Algidum convenerant Æqui Volscique, ubi partitis copiis, Romanos, si venirent, observabant. Romani venientes hostium exemplo binis castris loca diversa brevi spatio inter se distantia capiunt. Ecce tandem, post multa variaque levia certamina, hostes Romanorum adoriuntur castra: quibus à Romanis magna celeritate atque prudentia obstatum est. Ac quum jam aperte ad Romanos res ipsa inclinare videretur, tum demum Vectius Messius rex Volscorum ad suos transit, ad resistendum in hæc verba adhortaturus.

HIC

HIC præbituri vos telis hoſtium eſtis, indefenſi, inulti? Quid igitur arma habetis? aut quid ultrò bellum intuliſtis, in otio tumultuoſi, in bello ſegnes? Quid hic ſtantibus ſpei eſt? An deum aliquem protecturum vos rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda eſt: hac qua me prægreſſum videritis, agite, qui viſuri domos, parentes, conjuges, liberos eſtis: ite mecum. Non murus, nec vallum, ſed armati armatis obſtant. Virtute pares, neceſſitate (quæ ultimum ac maximum telum eſt) ſuperiores eſtis.

ORATIO

MAMERCI ÆMILII Dictatoris, qua ſuos inuſitato certamine exterritos exhortatur.

ARGVMENTVM.

Fidenatibus Romanis rebellare, accitis Vejentibus belli ſociis, placebat: itaque Vejentes exercitum ſuum Fidenas, communi conſilio belli ſedem captas, ducunt. Eò contendunt & Romani: qui nam primo ſtatim congreſſu hoſtes contuderunt, quum repentè patefactis Fidenatum portis nova erumpens acies, quæ facibus ardentibus tota collucebant, nova ſpecie ipſis terrorem intulit. Quod Mamercus Æmilius Dictator animadvertens, ſuos his verbis accendebat ad prælium redintegrandum.

FUmonè victi, velut examen apum, loco veſtro exacti, inermi cedetis hoſti? non ferro extinguetis ignes? non faces has ipſas pro ſe quiſque, ſi igni, non telis pugnandum eſt, ereptas ultrò inferetis? Agite, nominis Romani & virtutis patrum veſtrarque memores, vertite incendium hoc in hoſtium urbem, & ſuis flammis delete Fidenas, quas veſtris beneficiis placare non potuiſtis. Legatorum hoc vos veſtrorum, colonorúmque ſanguis, vaſtatíque fines monent.

ORATIO
SEXTI TEMPANII Decurionis, quâ milites in re complorata adhortatur.

ARGVMENTVM.

Sextus Tempanius Decurio erat militum: is quum res Romana, bello Volſcorum, temeritate Sempronii conſulis eò recidiſſet, ut jam cæſis magna ex parte militibus, qui ſupererant, jam pararent ſeſe fugæ mandare, voce magna exclamans ut equites ex equis deſilirent qui ſalvam Remp. vellent; omnium turmarum equites, non ſecum quàm ſi conſul ediziſſet, motus hac voce monebat.

NIſi hæc armata cohors ſiſtat impetum hoſtium, actum de imperio eſt. Sequimini pro vexillo cuſpidem meam: oſtendite Romanis Volſciſque, neque equitibus vobis ullos equites, neq; peditibus eſſe pedites pares.

ORATIO
L. DECII TRIBVNI PLEB. ad populum adverſus M. Poſthumium tribunum militum.

ARGVMENTVM.

M. Poſthumio Regillenſi tribuno militum bellum adverſus Æquos permiſſum erat. Is fractis hoſtium animis quum in hoſtium oppidum irrupiſſet, bellum in cives convertens, prædam militis fore edicit. Capto oppido, fidem mutat. Poſtea in urbem à collegis accerſitus, quum M. Foſtius tribunus pleb. laturum ſe legem diceret ut Volas coloni mitterentur. Malum militibus meis (inquit) niſi quieverint. Qua voce quum populum patreſque offendiſſet. L. Decius tribunus pleb. in majus eum odium & invidiam populi, arrepta occaſione ex voce illa, vocat.

AUDITIS, Quirites, ſicut ſervis malum minantem militibus: tamen hæc bellua dignior vobis

vobis tanto honore videbitur, quàm qui vos urbe agrisque donatos in colonias mittunt: qui sedem senectuti vestræ prospiciunt: qui pro vestris commodis adversus tam crudeles superbósque adversarios depugnant. Incipite deinde mirari cur pauci jam vestram suscipiant causam. Quid à vobis sperent? An honores? quos adversariis vestris potius quàm propugnatoribus datis. Ingemuistis modo voce hujus audita: qui id refert? jam si suffragium detur, hanc, qui malum vobis minatur, iis qui agros sedésque ac fortunas stabilire volunt, præferetis.

Ex quinto libro ab urbe condita.

ORATIO APPII CLAVDII Tribuni militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando.

ARGVMENTVM.

Hybernacula militibus tum primò ad continuandum etiam hyeme bellum fieri cœpta erant, quum imperatores Romani se obsidendo quàm oppugnando sperarent Reip. melius consulturos. Perlata ea res Romam, tribunos pleb. permoverat, qui primo quoque tempore plebi quid ea re efficeretur exponunt: ita plebis libertatem vendi jactando, illúdque eo institutum, ut quum ii in quibus vires omnes plebis erant, abfuissent, agi de commodis ipsius non posset. His aliisque iam plebis animos tribuni solicitarant, quum Appius Claudius tribunus militum, plebe convocata pro bello continuando, contendisque militibus in hybernaculis, contra tribunos pleb. hanc concionem habuit.

SI unquam dubitatum est, Quirites, utrum tribuni pleb. vestra an sua causa seditionum semper auctores fuerint, id ego hoc anno desisse dubitari

certum habeo. Et cum lætor tandem longi erroris vobis finem factum esse, tum quòd secundis potissimum vestris rebus hic error est sublatus, & vobis, & propter vos Reipublicæ gratulor. An est quisquam qui dubitet nullis injuriis vestris (si quæ fortè aliquando fuerunt) unquam æquè, quàm munere patrum in plebem, quum æra militantibus constituta sunt, trib. pleb. offensos & concitatos esse? Quid illos aliud aut tum timuisse creditis, aut hodie turbare velle, nisi concordiam ordinum, quam dissolvendæ maximè tribunitiæ potestatis rentur esse? Sic hercule, tanquam artifices improbi, opus quærunt, qui & semper ægri aliquid esse in Repub. volunt, ut sit ad cujus curationem à vobis adhibeantur. Utrum enim defenditis, an impugnatis plebem? utrum militantium adversarii estis, an causam agitis? Nisi fortè hoc dicitis, quicquid patres faciunt, displicet: sive illud pro plebe, sive contra plebem est. Et quemadmodũ servis suis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus esse, paritérque in iis beneficio ac maleficio abstineri, æquum censent: si vos interdicitis patribus commercio plebis, ne nos comitate ac munificentia nostra provocemus plebem, nec nobis plebs dicto audiens atque obediens sit. Quanto tandem, si quicquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset, favere vos magis, &, quantum in vobis esset, indulgere potius comitati patrum atque obsequio plebis oportuit? quæ si perpetua concordia sit, quis non spondere ausit maximum hoc imperium inter finitimos brevi futurum esse? Atqui ego, quàm hoc consilium collegarum meorum, quo abducere infecta re à Vejis exercitum noluerunt, non utile solùm, sed etiam necessarium fuerit, postea edisseram. Nunc de ipsa conditione militantium dicere libet. Quam orationem non apud vos solùm, sed etiam in castris si habeatur, ipso exercitu disceptante, æquum arbitror

bitror videri posse: in qua si mihi ipsi nihil, quod dicerem, in mentem venire posset, adversariorum certè orationibus contentus essem. Negabant nuper danda esse æra militibus, quia nunquam data essent: quónam modo igitur nunc indignari possunt, quibus aliquid novi adjectum commodi sit, eis laborem etiam novum pro portione injungi? Nusquam nec opera sine emolumento, nec emolumentum ferme sine impensa opera est. Labor voluptasque, dissimillima natura, societate quadam inter se naturali sunt juncta. Molestè antea ferebat miles, se suo sumptu operam Reipub. præbere: gaudebat idem patrem anni se agrum suum colere, quærere unde domi militiæque se ac suos tueri posset. Gaudet nunc fructui sibi Rempub. esse, & lætus stipendium accipit. Æquo igitur animo patiatur se ab domo, ab re familiari, cui gravis impensa non est, paulo diutius abesse. An si ad calculos eum Respub. vocet non meritò dicat. Annua æra habes, annuam operam ede? an tu æquum censes, militia semestri solidum te stipendium annuum accipere? Invitus in hac parte orationis, Quirites, moror. Sic enim agere debent qui mercenario milite utuntur: at nos tanquam cum civibus agere volumus: agiq; tanquam cum patria nobiscum, æquum censemus. Aut non suscipi bellum oportuit, aut geri pro dignitate populi Romani, & perfici quamprimùm oportet. Perficietur autem, si urgemus obsessos, si non ante abscedimus, quàm spei nostræ finem, captis Vejis, imposuerimus. Si hercule, nulla alia causa, ipsa indignitas perseverantiam imponere debuit. Decem quondam annos urbs oppugnata est ob unam mulierem ab universa Græcia: quam procul ab domo? quot terras, quot maria distans? nos intra vicesimum lapidem in conspectu propè urbis nostræ oppugnationem annuam preferre piget. Scilicet, quia levis belli causa est, nec satis quicquam justi doloris est quod nos ad

perſeverandum ſtimulet. Septies rebellarunt, & in pace nunquam fidi fuerunt: agros noſtros millies depopulati ſunt: Fidenates à nobis deficere coegerunt: colonos noſtros ibi interfecerunt: authores fuerunt contra jus gentium cædis impiæ legatorum noſtrorum: ac Etruriam omnem adverſus nos concitare voluerunt, hodiéq; id moliuntur: res repetentes legatos noſtros haud procul abfuit, quin violarent. Cum his molliter, & per dilationes bellum geri oportet? Si vos tam juſtum odium nihil movet, ne illa quidem, oro, vos movent? Operibus ingentibus ſepta urbs eſt, quibus intra muros coercetur hoſtis: agrum non coluit, & culta evaſtata ſunt bello. Si reducimus exercitum, quis eſt qui dubitet illos non cupiditate ſolùm ulciſcendi, ſed etiam neceſſitate impoſita ex alieno prædandi, quum ſua amiſerint, agrum noſtrum invaſuros? Non differimus igitur bellum iſto conſilio, ſed intra fines noſtros accipimus. Quid? illud quod propriè ad milites pertinet, quibus boni tribuni pleb. quum ſtipendium extorquere voluerint, nunc conſultum repentè volunt, quale eſt? Vallum foſſámque ingentis utramque rem operis, per tantum ſpatium duxerunt: caſtella primò pauca, poſtea exercitu aucto creberrima fecerunt: munitiones non in urbem modò, ſed in Etruriam etiam ſpectantes, ſiqua inde auxilia veniant, oppoſuere. Quid turres? quid vineas, teſtudinéſque, & alium oppugnandarum urbium apparatum, loquar? quum tantum laboris exhauſtum ſit, & ad finem jam operis tandem perventum: relinquendáne hæc cenſetis, ut ad æſtatem rurſus novus de integro his inſtituendis exſudetur labor? Quanto eſt minus opera tueri facta & inſtare, atq; perſeverare, defungique cura? Brevis enim profectò res eſt, ſi uno tenore peragitur, nec ipſi per intermiſſiones has intervalláque lentiorem ſpem noſtram facimus: loquor de opere, & temporis jactura. Quid? periculi, quod differendo bello adimus,

adimus, num obliviſci nos hæc tam crebra Etruriæ conſilia de mittendis Vejos auxiliis patiuntur? Ut nunc res ſe habet, irati ſunt, oderunt, negant miſſuros: quantum in illis eſt, capere Vejos licet. Quis eſt, qui ſpondeat eundem, ſi differatur bellum, animum poſtea fore? Quum, ſi laxamentum dederis, major frequentiorque legatio itura ſit: quum, id quod nunc offendit Etruſcos, rex creatus Vejis, ſpatio mutari interpoſito poſſit, vel conſenſu civitatis, ut eo reconcilient Etruriæ animos: vel ipſius voluntate regis, qui obſtare regnum ſuum ſaluti civium nolit. Videte quot res quam inutiles ſequantur illam viam conſilii. Jactura operum tanto labore factorum, vaſtatio imminens finium noſtrorum, Etruſcum bellum pro Vejente concitatum. Hæc ſunt, tribuni, conſilia veſtra, non hercule, diſſimilia, ac ſi quis ægro, qui curari ſe fortiter paſſus extemplo convaleſcere poſſit, ſibi gratia præſentis, aut potionis longinquum & forſitan inſanabilem morbum efficiat. Si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad diſciplinam certè militiæ plurimùm intereret, inſueſcere militem noſtrum non ſolùm parta victoria frui, ſed, ſi res etiam lentior ſit, pati tædium, & quamvis ſeræ ſpei exitum expectare: &, ſi non ſit æſtate perfectum bellum, hyemem operiri: nec, ſicut æſtivas aves, ſtatim autumno tecta ac receſſum circumſpicere. Obſecro vos, venandi ſtudium ac voluptas homines per nives ac pruinas in montes ſylvaſque rapit: belli neceſſitatibus eam patientiã non adhibebimus, quam vel luſus ac voluptas elicere ſolet? Adeóne effœminata corpora militum noſtrorum eſſe putamus, adeo molles animos, ut hyemem unam durare in caſtris, abeſſe ab domo non poſſint? Ut tanquam navale bellum tempeſtatibus captandis, & obſervando tempore anni, gerant: non æſtus, non frigora pati poſſint? Erubeſcant profectò, ſiquis eis hoc objiciat: contendantque & animis, & corporibus

poribus ſuis virilem patientiam ineſſe, & ſe juxtà hyeme atque æſtate bella gerere poſſe: nec ſe patrocinium mollitiæ inertiæq; mandaſſe tribunis, & meminiſſe hanc ipſam poteſtatem non in umbra, nec in tectis majores ſuos creaſſe. Hæc virtute militum veſtrorum, hæc Romano nomine ſunt digna: non Vejos tantum, nec hoc bellum intueri quod inſtat, ſed famam & ad alia bella, & ad cæteros populos in poſterum, quærere. An mediocre diſcrimen opinionis ſequuturum ex hac re putatis? Utrum tandem finitimi populum Romanum eum eſſe putent, cujus ſiqua urbs primum illum breviſſimi temporis ſuſtinuerit impetum, nihil deinde timeat? an hic ſit terror nominis noſtri, ut exercitum Romanum non tædiũ longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumſeſſa ſemel amovere poſſit: nec finem ullum alium belli quàm victoriam noverit: nec impetu potius bella quàm perſeverantia gerat? quæ in omni quidem genere militiæ, maximè tamẽ in obſidendis urbibus neceſſaria eſt: quarum pleraſque munitionibus ac naturali ſitu inexpugnabiles, fame ſitique tempus ipſum vincit atque expugnat; ſicut Vejos expugnabit: niſi auxilio hoſtibus tribuni pleb. fuerint, & Romæ invenerint præſidia Vejentes, quæ nequicquam in Etruria quærunt. An eſt quicquam quod Vejentibus optatum æquè contingere poſſit, quàm ut ſeditionibus primùm urbs Romana, deinde, velut ex contagione, caſtra impleantur? At hercule apud hoſtes tanta modeſtia eſt, ut non obſidionis tædio, non deniq; regni, quicquam apud eos novatum ſit: non negata auxilia ab Etruſcis irritaverint animos. Morietur enim extemplo, quicunque erit ſeditionis author, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos impunè dicuntur. Fuſtuarium meretur qui ſigna relinquit, aut præſidio decedit. Authores ſigna relinquend. & deſerendi caſtra, non uni aut alteri militi, ſed univerſis exercitibus, palam in concione audi-

audiuntur. Adeo quicquid tribunus pleb. loquitur; etſi prodendæ patriæ, diſſolvendæque Reipub. eſt, aſſueſtis æquè audire: & dulcedine poteſtatis ejus capti, quælibet ſub ea ſcelera latere ſinitis. Reliquum eſt, ut quæ hic vociferantur, eadem in caſtris & apud milites agant, & exercitus corrumpant, ducibúſque parere non patiantur: quoniam ea demum Romæ libertas eſt, non ſenatus, non magiſtratus, non leges, non mores majorum, non inſtituta patrum, non diſciplinam veteri militiæ.

ORATIO

P. LICINII CALVI ad populum, ut filio, ſibi delatum honorum, mandaret.

ARGVMENTVM.

Tribunos militum conſulari poteſtate (in quibus P. Licinius Calvus erat primus ex plebe) vitio creatus, oraculo Delphico conſtabat. Itaque omnes ſe magiſtratu abdicant, re ad interregnum, ſecuti reſponſum erat, redacta. Creatur omnium centuriarum conſenſu ac voluntate iterum idem P. Licinius. Is quum jam exactæ ætatis tribunitiæ poteſtati ſe imparem videret, ita Quirites rogabat ut honorem ſibi delatum filio mandarent.

OMen concordiæ, Quirites, rei maximè in hoc tempus utilis, memoria noſtri magiſtratus, vos his comitiis petere in inſequentem annum video, ſi & collegas eoſdem reficitis, etiam uſu meliores factos. Me iam non eundem, ſed umbram noménq; P. Licinii relictum videtis: vires corporis effœtæ, ſenſus oculorũ atq; auriũ hebetes, memoria labat, vigor animi obtuſus. En vobis (inquit, iuvenẽ filium tenens) effigiem atq; imaginẽ eius quem vos antea tribunum militum ex plebe primum feciſtis. Hunc ego inſtitutum diſciplina mea, vicarium.

pro me Reipub. do dicóque: voſque quæſo, Quirites, delatum mihi ultrò honorem, huic petenti, meiſque pro eo adjectis precibus mandetis.

ORATIO

CAMILLI ad PÆDAGOGVM Faliſcorum in caſtris deprehenſum cum pueris.

ARGVMENTVM.

M. Furio Camillo mandatum erat bellum adverſùs Faliſcos: quo bello fuſi fugatique Faliſci, amiſſis caſtris in opidum ſe receperunt. In obſidione oppidi ludimagiſter Faliſcorum pueros luſus exercendique cauſa ingenii ante urbem producens, longiùs forte variatis ſermonibus progreſſus, in prætorium ad Camillum perduxit. Ibi quum Faliſcos diceret à ſe jam in manus Romanorum traditos, quòd pueros eos dederet quorum parentes primores eſſent Faliſcorum: in hanc ſententiam reſpondit Camillus.

NOn ad ſimilem tui nec populum nec imperatorem ſceleſtus ipſe cum ſceleſto munere veniſti. Nobis cum Faliſcis quæ pacto ſit humano ſocietas non eſt: quam ingeneravit natura, utríſque eſt eritque. Sunt & belli ſicut pacis jura: juſtéque ea non minus quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adverſùs eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: ſed adverſùs armatos, & ipſos, qui nec læſi nec laceſſiti à nobis, caſtra Romana ad Vejos oppugnarunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo ſcelere viciſti: ego Romanis armis, virtute, opere, armis, ſicut Vejos, vincam.

ORATIO

LEGATORVM FALISCOS Romanis dedentium in ſenatu.

ARGVMENTVM.

Hujus principium conjunctim eſt cum fine ſuperioris.

Ludi-

Ludimagiſter à Camillo proditionis crimine vehementer accuſatus, juſſus nudato corpore à pueris virgis cædentibus in oppidum reduci, omnium in ſe oculos tanquam ad novum ſpectaculum converterat: ea re diligenter à ſenatu Faliſcorum perpenſa, mutatis animis & conſiliis, legati ad Camillum primùm, deinde Romam miſſi, qui Faliſcos hac oratione dederent.

PAtres Conſcripti, victoria, cui nec deus nec homo quiſquam invideat, victi à vobis & imperatore veſtro, dedimus nos vobis: rati (quo nihil victori pulchrius eſt) melius nos ſub imperio veſtro quam legibus noſtris victuros. Eventu hujus belli duo ſalutaria exempla prodita humano generi ſunt: Vos fidem in bello, quàm præſentem victoriam, maluiſtis: nos fide provocati, victoriâ ultrò detulimus: Sub ditione veſtra ſumus. Mittite qui arma, qui obſides, qui urbem patentibus portis accipiant Nec vos fidei noſtræ, nec nos imperii veſtri pœnitebit.

ORATIO

CAMILLI EXVLIS, qua Ardeates, ut arma capiant adverſus Gallos, adhortatur.

ARGVMENTVM.

Camillus Ardeam fortè exulatum abierat, quum Galli urbem Romam, præter Capitolium, ceperunt: is, quum Galli Ardeam frumentandi gratia vagarentur, publica fortuna quàm ſua mœſtior, in concionem procedens, hac oratione Ardeates, ad ſumenda arma adverſus Gallos, adhortabatur.

ARdeates, veteres amici, novi etiam cives mei, (quando & veſtrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea) nemo veſtrûm conditionis meæ oblitum me huc proceſſiſſe putet: ſeq res, ac periculum commune cogit, quod quiſque poſſit in re trepida præſidii in medium conferre.

Et

Et quando ego vobis pro tantis veſtris in me meritis gratiam referam, ſi nunc ceſſavero? Aut ubi uſus erit mei uobis, ſi in bello non fuerit? Hac arte in patria ſteti: & invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulſus ſum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata eſt, & pro tantis priſtinis populi Romani beneficiis, quanta ipſi meminiſtis, (nec enim exprobranda apud memores ſunt) gratiæ referendæ, & huic urbi decus ingens belli ex hoſte communi pariendi. Quæ effuſo agmine adventat, gens eſt, cui natura, corpora animóſque magna magis quàm firma dederit: eò in certamen omne plus terroris quàm virium ferunt. Argumento ſit clades Romana: patentem cepere urbem: ex arce Capitolióq; his exigua reſiſtitur manu. Jam obſidionis tædio victi abſcedunt, vagíq; per agros palantur: cibo vinóq; raptim hauſto repleti, ubi nox appetit, prope rivos aquarum ſine munimento, ſine ſtationibus ac cuſtodiis paſſim ferarum ritu ſternuntur: nunc ab ſecundis rebus magis etiam ſolito incauti. Si vobis in animo eſt tueri mœnia veſtra, nec pati hæc omnia Galliam fieri, prima vigilia capite arma: frequentes me ſequimini ad cædem, non ad pugnam. Niſi victos ſomno, velut pecudes, trucidandos tradidero, non recuſo eundem Ardeæ rerum mearum exitum quem Romæ habui.

ORATIO

M. FVRII CAMILLI ad populum Romanum de non tranſmigrando Vejos.

ARGVMENTVM.

Galli capta Roma; domos omnes templáque deorum, præter pauca & Capitolium diruerant, ſoloque æquaverant. Quæ fuit cauſa ut tribuni pleb. fugatis cæſiſque Gallis Camillo duce, quum Romam patres plebſque reduſſent, ad plebem de tranſmigratione Vejos referrent. Quod ubi Camillus intellexit, convo-

convocato populo, hac concione non esse transmigrandum Veios suadebat.

A Deo mihi acerbæ sunt, Quirites, contentiones cum Tribunis pleb. ut nec tristissimi exilii solatium aliud habuerim, quoad Ardeæ vixi, quam quod procul ab his certaminibus eram: & ob eadem hæc, non, nisi me senatus consulto populiq; jussu evocaretis, rediturus unquam fuerim. Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, sed vestra fortuna, perpulit. Quippe ut in sua sede maneret patria, id agebatur: non ut ego utiq; in patria essem. Et nunc tacerem & quiescerem libenter, nisi hæc quoque pro patria dimicatio esset: cui deesse quoad vita suppeditat, aliis turpe, Camillo etiam nefas est. Quid enim repetimus? Quid obsessam ex hostium manibus eripuimus, si recuperatam ipsi deserimus? Et quum victoribus Gallis, capta tota urbe, Capitolium tamen atq; arcem diiq; & homines Romani tenuerint, habitaverint: victoribus Romanis recuperata urbe, arx quoque & Capitolium deseratur: & plus vastitatis huic urbi secunda nostra fortuna faciet, quam adversa fecerit? Equidem si nobis cum urbe simul positæ traditæque per manus religiones nullæ essent; tamen tam evidens numen hac tempestate rebus adfuit Romanis; ut omnem negligentiam divini cultus exemptam hominibus putem. Intuemini enim horum deinceps annorum vel secundas res, vel adversas; invenietis omnia prosperè evenisse sequentibus deos, adversa spernentibus. Jam omnium primum Vejens bellum (per quot annos, quanto labore gestum!) non antè cepit finem, quam monitu Deorum aqua ex lacu Albano emissa est. Quid hæc tandem urbis nostræ clades nova? num antè exorta est, quam spreta vox cœlo emissa de adventu Gallorum? quam gentium jus ab legatis nostris violatum? quam à nobis quum vindicari deberet, eadem negligentia Deorum præter-

termiſſum? Igitur victi captique ac redempti tantum pœnarum Diis hominibuſque dedimus, ut terrarum orbi documento eſſemus. Adverſe deinde res admonuerunt religionum. Confugimus in Capitolium ad Deos, ad ſedem Jovis optimi maximi: ſacra in ruina rerum noſtrarum alia terræ celavimus, alia evecta in finitimas urbes amovimus ab hoſtium oculis. Deorum cultum deſerti ab diis hominibuſque, tamen non intermiſimus. Reddidere igitur patriam, & victoriam & antiquum belli decus amiſſum: & in hoſtes, qui ærei avaritia in pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt, verterunt terrorem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numinis tanta monumenta in rebus humanis cernentes, ecquid ſentitis, Quirites, quantum, vixdum ex naufragiis prioris culpæ cladiſque emergentes, paremus nefas? Urbem auſpicato inauguratoque habemus conditam: nullus locus in ea non religionum Deorumque eſt plenus: ſacrificiis ſolennibus, non dies magis ſtati, quàm loca ſunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos, publicos privatoſque, Quirites, deſerturi eſtis? Quam par veſtrum factum eſt, quod in obſidione nuper in egregio adoleſcente C. Fabio, non minore hoſtium admiratione quàm veſtra conſpectum eſt? quum inter Gallica tela digreſſus ex arce ſolenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit? An gentilitia ſacra ne in bello quidem intermitti, publica ſacra & Romanos Deos etiam in pace deſeri placet? & Pontifices Flamineſque negligentiores publicarum religionum eſſe, quàm privatus in ſolenni gentis fuerit? Forſitan aliquis dicat, aut Vejis ea nos facturos aut huc inde miſſuros ſacerdotes noſtros, qui faciant: quorum neutrum fieri ſalvis ceremoniis poteſt. Et ne omnia generatim ſacra, omneſque percenſeam Deos; in Jovis epulo non alibi quam in Capitolio, pulvinar ſuſcipi poteſt: Quid de æternis Veſtæ ignibus, ſignoque, quod Imperii pignus cuſtodia ejus

ejus templi tenetur, loquar? quid de ancilibus veſtris? Mars Gradive, tuq; Quirine pater! hæc omnia in profano deſeri placet ſacra, æqualia urbi, quædam vetuſtiora origine urbis? Et videte quid inter nos & majores noſtros interſit. Illi ſacra quædam in monte Albano, Lavinioq; nobis facienda tradiderunt. An ex hoſtiũ urbibus Romam ad nos tranſferri ſacra religioſum fuit: hinc ſine piaculo in hoſtium urbem Vejos transferemus? Recordamini agitedum, quoties ſacra inſtaurentur, quia aliquid ex patrio ritu negligentia caſúve prætermiſſum eſt. Modo quæ res, poſt prodigium Albani lacus, niſi inſtauratio ſacrorum auſpiciorúmque renovatio, affectæ Vejenti bello Reipub. remedio fuit? At etiam, tanquam veterum religionum memores, & peregrinos deos tranſtulimus Romam, & inſtituimus novos. Juno regina tranſvecta à Vejis, nuper in Aventino, quàm inſigni, ob excellens matronarum ſtudium, celebrique dedicata eſt die? Aio Locutio templum propter cœleſtem vocem exauditam in nova via juſſimus fieri: Capitolinos ludos ſolennibus aliis addidimus: collegiumque ad id novum, authore ſenatu, condidimus. Quid horum opus fuit ſuſcipi; ſi unà cum Gallis urbem Romanam relicturi fuimus? ſi non voluntate manſimus in Capitolio per tot menſes obſidionis? ſi ab hoſtibus metu retenti ſumus? De ſacris loquimur, & de templis. Quid tandem de ſacerdotibus? nonne in mentem venit, quantum piaculi committatur? Veſtalibus nempe una illa ſedes eſt, ex qua eas nihil unquam præterquam urbs capta, movit. Flamini diali noctem unam manere extra urbem nefas eſt: hos Vejentes pro Romanis facturi eſtis ſacerdotes? & Veſtales tuæ te deſerent, Veſta? & Flamen peregrè habitando in ſingulas noctes tantum ſibi Reíque publicæ piaculi contrahet? Quid alia, quæ auſpicatò agimus omnia ferè intra pomœrium, cui oblivioni, aut cui negligentiæ damus?

mus? Comitia curiata, quæ rem militarem continent: comitia centuriata, quibus conſules tribunóſque militares creatis: ubi auſpicato, niſi ubi adſolent, fieri poſſunt? Vejóſne hæc transferemus? An comitiorum cauſa populus tanto incommodo in deſertam hanc ab diis hominibúſque urbem conveniet? Sed res ipſa cogit vaſtatam incendiis ruiníſque relinquere urbem, & ad integra omnes Vejos migrare, nec hic ædificando inopem plebem vexare. Hanc autem jactari magis cauſam, quàm veram eſſe, ut ego non dicam, apparere vobis, Quirites, puto, qui meminiſtis ante Gallorum adventum, ſalvis tectis publicis privatíſque, ſtante incolumi urbe, hanc eandem rem actam eſſe, ut Vejos tranſmigraremus. Et videte, quantum inter meam ſententiam veſtrámq; interſit, tribuni. Vos, etiamſi tunc faciendum non fuerit, nunc utique faciendum putatis: ego contrà, (nec id mirati ſitis, priuſquam quale ſit audiveritis) etiamſi tunc migrandum fuiſſet incolumi tota urbe, nunc has ruinas relinquendas non cenſerem. Quippe tum cauſa nobis in urbem captam migrandi victoria eſſet, glorioſa nobis, ac poſteris noſtris: nunc hæc migratio nobis miſera ac turpis, Gallis glorioſa eſt. non enim reliquiſſe victores, ſed amiſiſſe victi patriam videbimini. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circumſeſſum Capitolium neceſſitatis impoſuiſſe, ut deſereremus penates noſtros, exiliúmque ac fugam nobis ex eo loco conſciſceremus, quem tueri non poſſumus? Et Galli evertere potuerunt Romam, quam Romani reſtituere non videbũntur potuiſſe? Quid reſtat, niſi ut, ſi jam novis copiis veniant, (conſtat enim vix credibilem multitudinem eſſe) & habitare in capta ab ſe, deſerta à vobis hac urbe velint, ſinatis? Quid ſi non Galli hoc, ſed veteres hoſtes veſtri, Æqui, Volſcive faciant, ut commigrent Romam? Velitíſne illos Romanos, vos Vejentes eſſe? non malitis hanc ſolitudinem

tudinem veſtram, quàm urbem hoſtium eſſe? Non equidem video quid magis nefas ſit. Hæc ſcelera, quia piget reædificare, hæc dedecora, pati parati eſtis: Si tota urbe nullum melius ampliuſve tectum fieri poſſit, quam caſa illa conditoris eſt noſtri: non in caſis ritu paſtorum agreſtiúmque habitare eſt ſatius inter ſacra penatéſque veſtros, quam exulatum publicè ire? Majores noſtri convenæ paſtoréſque, quum in his locis nihil præter ſylvas paludéſque eſſet, novam urbem tam brevi ædificaverunt: nos Capitolio, arce incolumi, ſtantibus templis Deorum, ædificare incenſam piget? Et quod ſinguli facturi fuimus, ſi ædes noſtræ deflagraſſent, hoc in publico incendio univerſi recuſamus facere? Quid tandem, ſi fraude, ſi caſu Veiis incendium ortum ſit, ventóq; (ut fieri poteſt) diffuſa flamma magnam partem urbis abſumat? Fidenas inde aut Gabios, aliámve quam urbem quæſituri ſumus, quò tranſmigremus? Adeo nihil tenet ſolum patriæ? nec hæc terra quam matrem appellamus? ſed in ſuperficie tigniſque charitas nobis patriæ pendet? Equidem, fatebor vobis, (etſi minus injuriæ veſtræ quam meæ calamitatis meminiſſe juvat) quum abeſſem, quotieſcunque patria in mentem veniret, hæc omnia occurrebant, colles, campíque, & Tiberis, & aſſueta oculis regio, & hoc cœlum ſub quo natus educatúſque eſſem. Quæ vos, Quirites, nunc moveant potius charitate ſua, ut maneatis in ſede veſtra, quam poſtea quum reliqueritis ea, macerent deſiderio. Non ſine cauſa Dii hominéſq; hunc urbi condendæ locum elegerunt; ſaluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus accipiantur: mare vicinum ad commoditates, nec expoſitum nimia propinquitate ad pericula claſſium externarum: regionum Italiæ medium, ad incrementum urbis natum unice locum. Argumento eſt ipſa magni-

gnitudo tam novæ urbis. Trecentesimus sexagesimus quintus annus urbis, Quirites, agitur: Inter tot veterrimos populos tam diu bella geritis, quum interea (ne singulas loquar urbes) non conjuncti cum Æquis Volsci, tot tam valida oppida, non universa Etruria tantum terra mariq; pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ, bello vobis par est. Quod quum ita sit, quæ (malum) ratio est expertis alia experiri, quum jam ut virtus vestra transire alio possit, fortuna certè loci hujus transferri hinc non possit? Hic Capitolium est, ubi quondam capite humano invento, responsum est, eo loco caput rerum summamque imperii fore. Hic, quum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminusque maximo gaudio patrum nostrorum moveri se non passi: hic Vestæ ignes, hic ancilia cœlo demissa, hic omnes propitii manentibus vobis Dii.

Ex sexto libro ab urbe condita.

ORATIO
M. FVRII CAMILLI Dictatoris, qua suos perterritos hostium numero adhortatur.

ARGVMENTVM.

Ad Satricum Antiates cum Volscorum, Latinorum, Hernicorumque ingenti multitudine sumpserant arma contra Romanos. Quod bellum Camillo dictatori mandatum fuit. Ibi cum viso inspecloque hostium ingenti numero, milites commoti perturbatique, singulis cum centenis congrediendum esse conclamarent: Camillus in eque inter aciem obequitans, eos ad strenuè atque fortiter pugnandum ita adhortabatur.

QUæ tristitia, milites, hæc? quæ insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos ignoratis? *Hostis quid aliud est quàm perpetua materia virtutis gloriæque vestræ?* Vos contrà, me duce,

duce, (ut Falerios Veiosque captos, & in capta patria Gallorum legiones cæsas taceam) modo tergeminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipsis Volscis & Æquis, & ex Etruria egistis. An me, quod non dictator vobis sed tribunus signum dedi, non agnoscitis ducem? neque ego maxima imperia in vos desidero: & vos in me nihil præter me ipsum intueri decet, neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit. Idem igitur omnes sumus: & quum eadem omnia in hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus, eventum eundem belli expectemus. Simul concurreritis, quod quisque didicit ac consuevit, faciet: Vos vincetis, illi fugient.

ORATIO
A. CORNELII COSSI Dictatoris ad suos

ARGVMENTVM.

A. Cornelius Cossus dictator T. Quintium Capitolinum magistrum equitum dixerat. Is adversus Volscorum ingentem multitudinem, etiamsi bella intestina remorari poterant, delectu habito in agrum Pomptinum milites ducunt. Ibi quum postridie quàm venissent, cæsa hostia pacem à diis petuisset dictator, lætus tanquam à diis auditus esset, in hæc verba milites adhortabatur.

NOstra victoria est, milites, siquid dii vatesque eorum in futurum vident. Itaque, ut decet certæ spei plenos, & cum imparibus manus conserturos, pilis ante pedes positis, gladiis tantum dexteras armemus, ne procurri quidem ab acie velim, sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere. Ubi illi vana iniecerint missilia & effusi stantibus vobis se intulerint, tum micent gladii, & veniat in mentē unicuique, deos esse qui Romanum adjuvent, deos qui secundis avibus in prælium miserint. Tu, Quinti, equitem intentum ad primum

primum initium moti certaminis teneas; ubi hærere jam aciem collato pede videris, tum terrorem equestrem occupatis alio pavore infer: invectusque ordines pugnantium dissipa.

ORATIO
CORNELII COSSI Dictatoris in M. Manlium.

ARGVMENTVM.

M. Manlius Capitolinus erat, qui Capitolium ab Gallis clangore anserum excitus servarat. Is largitionibus populari aura captata, populum domum suam vocat: ubi in patres invectus, inter alia ab iis thesauros eos, qui ad redimendam à Gallis urbem ex ærario exprompti, sive à matronis collati fuerant, occultatos jactabant. Rogatus ubinam tantæ rei furtum occultaretur, tempore ipso se indicaturum respondit. Dictator Cossus ob eam rem ab exercitu & castris in urbem accitus, postero die senatu habito, quum voluntates hominum satis explorasset, retinet senatum, Manliumque per præconem vocari jubet. Manlius multitudine plebis stipatus in senatum venit, in quem Dictator hæc verba conjecit.

UTinam mihi patribusque Romanis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet, eamque rem quam de te sum quæsiturus, conventurum satis confido. Spem factam à te civitati video, fide incolumi ex Gallicis thesauris, quos primores patrum occultent, creditum solvi posse: cui ego rei tantum abest ut impedimento sim, ut contra te, M. Manli, adhorter, liberes fœnore plebem Romanam: & istos incubantes thesauris publicis ex præda clandestina evolvas. Quod nisi facis, sive ut & ipse in parte prædæ sis, sive quia vanum indicium est; in vincula te duci jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem fallaci spe concitari.

ORA-

ORATIO
M. MANLII CAPITOLINI, qua Dictatori, & patribus reſpondet.

ARGVMENTVM.

Coniunctum eſt hoc cum ſuperiore. Cum plebe, quam donis largitionibuſque pellexerat, in ſenatum Manlius venerat. Ibi Dictatori concionato, in hanc ſententiam reſpondit.

OFFENDIT te, A. Corneli, vóſque P. C. circumfuſa turba lateri meo? Quin eam deducitis à me ſinguli veſtris beneficiis? intercedendo, eximendo de nervo cives veſtros, prohibendo judicatos addictoſque duci? ex eo quod affluit opibus veſtris, ſuſtinendo neceſſitates aliorum? Sed quid ego vos de veſtro impendatis hortor? Sortem aliquam ferte, de capite deducite quod uſuris pernumeratum eſt; jam nihilo mea turba, quam ullius conſpectior erit. Atenim quid ita ſolus ego civium curam ago? Nihilo magis quod reſpondeam habeo, quam ſi quæras quid ita ſolus Capitolium arcemque ſervaverim. Et tum univerſis, quam potui, opem tuli, & nunc ſingulis feram. Nam quod ad theſauros Gallicos attinet, rem ſuapte natura facilem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis quod ſcitis? Cur quod in ſinu veſtro eſt, excuti jubetis potius, quam ponatis: niſi aliqua fraus ſubeſt? quo magis argui præſtigias jubetis veſtras, eo plus vereor ne abſtuleritis, obſervantibus etiam oculis. Itaque non ego vobis ut indicem prædas veſtras, ſed vos id cogendi eſtis, ut in medium proferatis.

ORATIO
M. MANLII CAPITOLINI poſt vincula ad plebem adverſus patres concitandam.

ARGVMENTVM.

Concitata plebs erat Manlii fortuna miſeraq; cõditione,

ne, adeo ut magna pars veſtem mutaret, mœſta turba veſtibulo carceris obverſaretur. Ei multitudini, ſimul ac Coſſus dictatura abiit, plerique exprobrabant inter alia etiam illud, quod defenſores ſuos favore in præceps ruere ſinebat: ut Sp. Melium & Caſſium: ita M. Manlium proditum inimicis, quod ad nutum dictatoris reſpondere noluiſſet, conjectum fuiſſe in carcerem. His aliiſque ad eandem rem pertinentibus plebs ſtimulata atque irritata, jam ſe carcerem effracturam minabatur, quum ex ſenatuſconſulto Manlius liberatur. Eductus ex carcere animum ad ſeditionem intendens, plebem domum convocat, ubi in hanc ſententiam de tollendis magiſtratibus diſſeruit.

QVOVSQVE tandem ignorabitis vires veſtras, quas natura ne belluas quidē voluit ignorare? Numerate ſaltem quot ipſi ſitis, quot adverſarios habeatis. Si ſinguli ſingulos aggreſſuri eſſetis, tamen acrius credere vos pro libertate, quàm illos pro dominatione certaturos. Quot enim clientes circa ſingulos fuiſtis patronos, tot nunc adverſus unum hoſtes eritis. Oſtendite modo bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipſi remittent. Audendum eſt aliquid univerſis, aut omnia ſingulis patienda. Quouſque me circumſpectabitis? Ego quidem nulli veſtrùm deero, ne fortuna mea deſit, videte. Ipſe vindex veſter, ubi viſum inimicis eſt, nullus repentè fui: & vidiſtis in vincula duci univerſi eum, qui à ſingulis vobis vincula depuleram. Quid ſperem, ſi plus in me audeant inimici? An exitum Caſſii Melíque expectem? Benefacitis quod abominamini: Dii prohibebunt hæc: ſed nunquam propter me de cœlo deſcendent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis; ſicut mihi dederunt armato togatóque, ut vos à barbaris hoſtibus, à ſuperbis defenderim civibus. Tam parvus animus tanti populi eſt, ut ſemper vobis auxilium adverſus inimicos ſatis ſit: nec ullū, niſi quatenus

tenus imperari vobis ſinatis, certamen adverſus patres noritis? Nec hoc natura vobis inſitum eſt, ſed uſu poſſidemini. Cur enim adverſus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum cenſeatis? Quia conſueviſtis cum eis pro imperio certare, adverſus hos tentare magis quam tueri libertatem. Tamen qualeſcunque duces habuiſtis, qualeſcunque ipſi fuiſtis, omnia adhuc quantacunque petiſtis, obtinuiſtis; ſeu vi, ſeu fortuna veſtra: tempus eſt etiam majora conari. Experimini modo & veſtram felicitatem, & me (ut ſpero) feliciter expertum, minore negotio, qui imperet patribus, imponetis, quàm qui reſiſterent imperantibus impoſuiſtis. Solo æquandæ ſunt dictaturæ conſulatuſque, ut caput attollere Romana plebs poſſit. Proinde adeſte, prohibete jus de pecuniis dici: ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea & fides nomen induit. Vos ſi quo inſigni magis imperii honoriſve nomine veſtrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis.

ORATIO CAMILLI AD SENATORES Tuſculanorum de mittendis Romam de pace legatis.

ARGVMENTVM.

Camillus in recenſendis captivis, Volſcorum forte Tuſculanos duos agnoſcit, qui rogati quo conſilio cum Volſcis ſe conjunxiſſent, quum publico faterentur, ducti ſunt Romam ad ſenatum. Ibi Camillus perfidiam Tuſculanorum accuſat. Placet patribus ut bellum adverſus Tuſculanos geratur; cui Camillum præficiunt, Tuſculani cives patentibus urbis portis obviam Camillo in urbem promoventi frequentes procedunt: commeatus exercitui ex urbe & agris devehitur. Ingreſſus verò urbem, quum non ſecus quam in certa pace opifices ſuo quemque operi intentos cerneret, rei rationem admiratus, ſenatu eorum vocato, ita verba fecit.

SOLI

SOLI adhuc Tuſculani vera arma, veráſque vires, quibus ab ira Romanorum veſtra tueremini, inveniſtis. Ite Romam ad ſenatum: æſtimabant patres utrum plus ante pœnæ, an nunc veniæ meriti ſitis. Non præripiam gratiam publici beneficii, deprecandi poteſtatem à me habueritis, precibus eventum veſtris ſenatus, quum videbitur, dabit.

ORATIO LEGATORVM TVSCVLANORVM in ſenatu, qua ſe purgant.

ARGVMENTVM.

Tuſculani oratores, ſicuti ſuaſerat Camillus, Romam ad petendam pacem miſſi, hoſpitaliter vocati, causam ſuam ita egerunt.

QUIBVS bellum indixiſtis, intuliſtiſque P. C. ſicut nunc videtis nos ſtantes in veſtibulo curiæ veſtræ, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibuſque veſtris proceſſimus. Hic noſter, hic plebis noſtræ habitus fuit, eritque ſemper, niſi ſiquando à vobis proque vobis arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus veſtris & exercitibus, quod oculis magis quam auribus crediderunt: & ubi nihil hoſtile erat, ne ipſi quidem fecerunt. Pacem quam nos præſtitimus, eam à vobis petimus: bellum eo, ſicubi eſt, avertatis precamur. In nos quid arma polleant veſtra, ſi patiendo experiundum eſt, inermes experiemur. Hæc mens noſtra eſt: Dii immortales faciant, tam ſit felix quam pia. Quod ad crimina attinet, quibus moti bellum induxiſtis; etſi revicta rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen etiam, ſi vera ſint, vel fateri nobis ea, quum tam evidenter pœnituerit, tutum cenſemus. Peccetur in vos, dum digni ſitis, quibus ita ſatisfiat.

ORATIO

ORATIO
Q. CINCINNATI DICTATORIS ad A. Sempronium magiſtrum equitum de belli ratione.

ARGVMENTVM.

Jam Prænestini, quum omnia Romæ ſeditionibus plena perlatum eſſet, vaſtatis agris ad portam Collinam pervenerant ſpe urbis capiendæ: quum Romani dictatorem, ut aſſolebant in re trepida, T. Quintium Cincinnatum creant, à quo A. Sempronius magiſter equitum dictus. Hoſtes, quum dictatorem creatum audirent, à mœnibus ad Alliam flumen, ubi caſtra locarent, ſe receperant. Dictator, Quintius ducto exercitu, quum hoſtes in conſpectu inſtructos paratoſque videret, ita de belli ratione cum magiſtro equitum agebat.

VIDESNE tu Aule Semproni, loci fortuna illos fretos ad Alliam conſtitiſſe? nec illis Dii immortales certioris quicquam fiduciæ, majoriſve quod ſit auxilii, dederunt? At tu fretus armis animiſque concitatis equis invade mediam aciem: ego cum legionibus, in turbatos trepidanteſq; inferam ſigna. Adeſte dii teſtes fœderis: & expetite pœnas debitas ſimul vobis violatis, nobiſque per veſtrum numen deceptis.

ORATIO
CAMILLI DICTATORIS ad Quirites, de interceſſione.

ARGVMENTVM.

Plebs, arrepta fortè occaſione rerum novandarum ex magna vi æris alieni, à quo levari non poſſet niſi ſuis in ſummo imperio collocatis; Tribunos plebi duos, C. Licinium & L. Sextium creat, qui ſibi viam præſtruerent ad cæteros honores. Ii creati promulgant leges tres adverſus opes patriciorum & pro commodis plebis. Unam de ære alieno,

ut deductio eo de capite quod usuris pernumeratum esset, id quod reliquum esset triennio tribus æquis portionibus persolveretur: alteram de modo agrorum, nequis amplius quam quingenta jugera agri possideret: tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, consulque alter ex plebe crearetur. Conterriti patres tam severis contra se legibus, collegas tribunis duobus adjungunt: qui leges per intercessionem promulgari non sinerent. Is, à duobus collegis legumlatoribus consilio ad promulgandas leges sæpe vocato, ne recitari quidem eas passi sunt. Conditione deinde rerum coacti iidem legumlatores, tribunos militum creari permittunt. Ita promulgatio in reditum exercitus dilata. Interim sæpe refecti idem tribuni, miseriam plebeiorum primoribus patrum exponunt, in licentiamque maximam patritiorum invehebantur, quod attineret ad id quod leges promulgandæ continebant. Jam decies defecti, quum legionibus in urbem reductis, non impedirentur collegarum intercessione, patres Dictatorem creant Camillum. Qui stipatus magno patriciorum numero, quum collegarum intercessione etiam renovata nihil profici videret, proxima oratione de intercessione ad populum verba fecit. Ea concione habita, quum indictis tribunorum plebis comitiis legumlatores jam decies (ut antè dixi) refecti se abire velle magistratu per simulationem faterentur: magis accendebant plebis animos ad id quod petebant. Nam etsi in leges suas pugnatum esse commemorabant intercessione collegarum, bello Veliterno & dictatoris creatione: jam tamen illa obstare posse negabant quo minus leges promulgarentur, quum magister equitum ex plebe dictus gradum feciſse ad cæteros quoque magistratus videretur. His aliisque plebis animos inflammarent quum stupentibus cæteris unus App. Claudius adversus tribun. pleb. legumlatores, legesque ipsas, posteriorem orationem habuit.

QVAN-

QUandoquidem, Quirites, jam vos Tribunitia libido, non poteſtas, & interceſſionem ſeceſſione quondàm plebis partam vobis, eadem vi facitis irritam, qua peperiſtis; non Reipub. magis univerſæ, quam veſtra cauſa dictator interceſſioni veſtræ aderoteverſumque veſtrum auxilium imperio tutabor. Itaque ſi C. Licinius & L. Sextius interceſſioni collegarum cedunt, nihil, patricium magiſtratum inſeram concilio plebis: ſi adverſus interceſſionem: tanquam captæ civitati leges imponere tentent, vim tribunitiam à ſe ipſa diſſolvi non patiar.

ORATIO
APPII CLAVDII contra Tribunos plebis legumlatores, & leges ipſas.

NEque novum, neque inopinatum mihi ſit, Quirites, ſi quod unum familiæ noſtræ ſemper objectum eſt ab ſeditioſis tribunis, id nunc ego quoque audiam: Claudiæ genti jam inde ab initio nihil antiquius in Republica, patrum majeſtate fuiſſe: ſemper plebis commodis adverſatos eſſe. Quorum alterum neque nego, neque inficias eo, nos, ex quo aſciti ſumus ſimul in civitatem & patres, enixè operam dediſſe, ut per nos aucta potius quàm imminuta majeſtas earum gentium, inter quas non eſſe voluiſtis, dici verè poſſet. Illud alterum pro me majoribuſque meis contendere auſim, Quirites, (niſi quæ pro univerſa Repub. fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adverſa quis putet) nihil nos neque privatos neque in magiſtratibus, quod incommodum plebi eſſet, ſcientes feciſſe: nec ullum factum dictumve noſtrum, contra utilitatem veſtram (etſi quædam contra voluntatem fuerint) veri referri poſſe. An hoc, ſi Claudiæ familæ non ſim, nec patricio ſanguine ortus, ſed unus Quiritum quilibet, qui, modò me duobus ingenuis ortum, & vivere in libera civitate

ſciam, reticere poſſim; L. illum Sextium, & C. Licinium, perpetuos (ſi Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novum annis, quibus regnant ſumpſiſſe, ut vobis negent poteſtatem liberam ſuffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, ſe permiſſuros eſſe? Sub conditione, inquit, nos reficietis decimum tribunos. Quid eſt aliud dicere? quod petunt alii, nos adeo faſtidimus, ut ſine mercede magna non accipiamus. Sed quo tandem iſta merces eſt, qua vos ſemper tribunos plebis habeamus? Ut rogationes, inquit, noſtras, ſeu placent, ſeu diſplicent, ſed utiles, ſeu inutiles ſunt, omnes conjunctim accipiatis. Obſecro vos, Tarquinii, tribuni plebis, putate me ex media concione unum civem ſuccamare: bona venia veſtra liceat ex his rogationibus legere, quas ſalubres nobis cenſemus eſſe, antiquare alias. Non, inquit, licebit. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas: & hoc portenti non fiat in urbe Romana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium conſules, quod indignaris, quod abominaris, videas. Aut omnia accipe, aut nihil fero, ut ſiquis ei quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo, & aut abſtinere eo quod vitale ſit, jubeat, aut mortiferam vitali admiſceat. Ergo ſi eſſet libera hæc civitas, non tibi frequentes ſuccamaſſent, Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus tuis? quid ſi non tuleris, quod commodum eſt populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, ſi quis (quod illi volunt invidioſius eſſe) Claudius diceret, aut omnia accipite, aut nihil fero, quis veſtrûm Quirites, ferret? Nunquamne vos res potius quam auctores ſpectabitis, ſed omnia ſemper quæ magiſtratus ille dicet, ſecundis auribus, quæ ab noſtrûm aliquo dicentur, adverſis accipietis? At, hercule, ſermo minimè civilis. Quid? rogatio qualis eſt, quam à vobis antiquatam indignantur? Sermoni Quirites ſimillima.

lima. Consules (inquit) rogo, ne vobis, quos velitis facere liceat. An aliter rogat, qui utique alterum ex plebe fieri consulem jubet: nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit? Si hodie bella sint, quale Etruscum fuit, quum Porsena Janiculum insedit, quale Gallicum modo, quum præter Capitolium atque arcem omnia hæc hostium erant, & consulatum cum hoc M. Furio, aut quolibet alio ex patribus L. ille Sextius peteret; possetisne ferre Sextium haud pro dubio consulem esse, Camillum de repulsa dimicare? Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebeios fieri consules liceat, duos patricios non licet? & alterum ex plebe creari necesse sit, utrumque ex partibus præterire liceat? Quænam ista societas, quænam consortio est? parum est, si cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis, nisi partem petendo, totum traxeris? Timeo, inquit, ne si quos licebit creari patricios, neminem creatis plebeium. Quid est dicere aliud, nisi, quia indignos vestra voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis creandi quos non vultis, imponam? quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo, si cum duobus patriciis unus petierit plebeius, & lege se, non suffragio creatum dicat? Quo modo extorqueant, non quo modo petant honores, quærent: & ita maxima sunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant; & occasionibus potius, quàm virtute petere honores malint. Est aliquis qui se inspici, qui æstimari fastidiat, qui certos sibi uni honores inter dimicantes competitores æquum censeat esse? qui se arbitrio vestro eximat? qui vestra necessaria suffragia pro voluntariis, & serva pro liberis faciat? Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate tanquam regum in Capitolio numeratis; quis est hodiè in civitate tam humilis, cui non via ad consulatum facilior per istius legis occasionem, quàm

nobis ac liberis noſtris fiat? ſiquidem nos, ne quum volueritis quidem, creare interdum poteritis, iſtos etiam ſi noluerit is, neceſſe ſit. De indignitate ſatis dictum eſt (etenim dignitas ad homines pertinet) quid de religionibus atque auſpiciis, quæ propria Deorum immortalium contemptio atque injuria eſt, loquar? Auſpiciis hanc urbem conditam eſſe, auſpiciis bello ac pace, domi militiæque omnia geri, quis eſt qui ignoret? Penes quos igitur ſunt auſpicia more maiorum? Nempe penes patres. Nam plebeius quidem magiſtratus nullus auſpicato creatur. Nobis adeo propria ſunt auſpicia, ut non ſolùm quos populus creat patricios magiſtratus, non alitèr quàm auſpicatò creet; ſed nos quoque ipſi ſine ſuffragio populi auſpicatò interregem prodamus, & privatim auſpicia habeamus, quæ iſti ne in magiſtratibus quidem habent. Quid igitur aliud quàm tollit ex civitate auſpicia, qui plebeios conſules creando, à patribus, qui ſoli ea habere poſſunt, aufert? Eludant nunc licet religiones. Quid enim eſt, ſi pulli non paſcentur? ſi ex cavea tardius exierint? ſi occinuerit avis? Parva ſunt hæc: ſed parva iſta non contemnendo maiores noſtri maximam hanc rem fecerunt. Nunc nos, tanquam jam nihil pace Deorum opus ſit, omnes ceremonias polluimus. Vulgò ergo pontifices, augures, ſacrificuli reges creantur: cuilibet apicem dialem, dummodo homo ſit, imponamus: tradamus ancilia, penetralia, Deos Deorumque curam, quibus nefas eſt. Non leges auſpicatò ferantur, non magiſtratus creentur, nec centuriatis, nec curiatis comitiis patres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam Romulus ac Tatius in urbe Romana regnent, quia pecunias alienas, quia agros dono dant. Tanta dulcedo eſt ex alienis fortunis prædandi: nec in mentem venit, altera lege ſolitudines vaſtas in agris fieri pellendo finibus dominos: altera fidem abrogari, cum qua omnis humana

na ſocietas tollitur. Omnium rerum cauſa vobis antiquandas cenſeo iſtas rogationes: Quod faxitis Deos velim fortunatè.

Ex ſeptimo libro ab urbe condita.

ORATIO SERVII TVLLII ad Dictatorem, ut militibus pugnandi faceret poteſtatem.

ARGVMENTVM.

C. Sulpitius Dictator, & M. Valerius magiſter æquitum adverſus Gallos, qui iam ad Pedum conſederant, exercitus duos duxerant. Dictator non auſus primo adventu ſe belli fortunæ committere, trahebat bellum, vetando nequis injuſſu ſuo extra ordinem in hoſtem pugnaret. Milites ægrè illud paſſi, multa jactabant in Dictatorem, criminabanturque patres quod per Dictatorem, non per conſules rem geri placuiſſet. Tandem Servio Tullio ſeptimo primipilo dant negotium, ut ab imperatore pugnandi copiam impetraret. Is apud Dictatorem hac oratione rem peragit.

SCilicet Dictator, condemnatum ſe univerſus exercitus à te ignaviæ ratus, & propè ignominiæ cauſa deſtitutum ſine armis, oravit me ut ſuam cauſam apud te agerem. Equidem ſicubi loco ceſſum, ſi terga data hoſti, ſi ſigna fœdè amiſſa objici nobis poſſent, tamen hoc à te impetrari æquum cenſerem, ut nos virtute culpam noſtram corrigere, & abolere flagitii memoriam nova gloria pateretis. Etiam ad Alliam fuſæ legiones, eandem quam per pavorem amiſerant patriam, profectæ poſtea ab Vejis virtute recuperavêre. Nobis Deûm benignitate, felicitate tuâ populique Romani, & res & gloria eſt integra. Quamquam de gloria vix dicere auſim, ſi nos & hoſtes haud ſecus quam fœminas abditos intra vallũ omnibus contumeliis eludunt: & tu imperator noſter, quod ægrius patimur, exercitum tuum ſine animis, ſine armis, ſine manibus,

judicas esse: & prius quàm expertus nos esses, de nobis ita desperàsti, ut te mancorum ac debilium ducem judicares esse. Quid enim aliud esse causæ credamus, cur veteranus dux, fortissimus bello, compressis (quod aiunt) manibus sedeas? Utcunque enim res se habeat, te de nostra virtute dubitasse videri, quàm nos de tua verius est. Sin autem non tuum istud sed publicum est consilium, consensus aliquis patrum, non Gallicum bellum nos ab urbe, à penatibus nostris, ablegatos tenet, quæso, ut quæ dicam non à militibus imperatori dicta censeas, sed àplebe patribus quæ sicut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram dicat. Quis tandem succenseat milites no esse, non servos vestros? ad bellum, non in exilium missos? si quis det signum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum sit pugnaturos: si nihil armis opus sit, otium Romæ potius quàm in castris acturos Hæc dicta sint patribus. Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias, tum vincere cupimus; tum duce te vincere, tibi lauream insignem deferre, tecum triumphantes urbem inire, tuum sequentes currum Jovis optimi maximi templum gratantes ovantesque adire.

ORATIO

M. POPILII CONSULIS qua suos milites adhortatur.

ARGUMENTUM.

Scipione consule morbo implicito, M. Popilio collegæ ex plebe bellum permissum erat adversus Gallos, qui jam in agro Latino castra fixerant. Victoria belli ejus jam ad Romanos inclinata erat, quum consulis lævus humerus machæra propè trajicitur. Eo vulnere permoti languidique milites facti, jam propemodum certam victoriam amiserant, quum consul alligato vulnere ad prima signa progressus, in hæc verba militem adhortabatur.

QUID

QUID ſtas, miles? non cum Latino Sabinoq; hoſte res eſt, quem victum armis ſocium ex hoſte facias. In belluas ſtrinximus ferrum, hauriendus aut dandus eſt ſanguis. Propuliſtis à caſtris, ſupina valle præcipites egiſtis, ſtratis corporibus hoſtium ſuperſtatis. Complete eadem ſtrage campos, qua montes repleſtis. Nolite expectare dum ſtantes vos fugiant; inferenda ſunt ſigna, & vadendum in hoſtem.

ORATIO LEGATORVM CAMPANORVM in ſenatu, qua auxilium adverſus Samnites petunt.

ARGVMENTVM.

Samnites ſocietate atq; amicitia cum Romanis junctis, Sidicinis in uſtum bellum inferebant: quibus quum Sidicini ſe impares viderent, Campanos ſocios belli aſciverant. Campani fluentes luxu, quum viribus non dimicarent, in agrum Sidicinum pelluntur. Quam rem quum Samnites animadverterent, omiſſis Sidicinis, in Campanorum oppida, unde plus prædæ atque gloriæ eſſet, bellum convertunt. Jamque cæſa erat multitudo magna juvenum: qui ſuperfuerant, intra mœnia urbis Capuæ pulſi: quum Romam oratores quæſtum injurias mittere coguntur, qui hunc in modum cauſam Campanorum egerunt.

POPVLVS nos Campanus legatos ad vos, P. C. miſit; amicitiam in perpetuum, auxilium præſens à vobis petitum; quam ſi ſecundis rebus noſtris petiſſemus, ſicut cœpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta eſſet. Tunc enim, ut qui ex æquo nos veniſſe in amicitiam meminiſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubjecti atque obnoxii vobis minus eſſemus. Nunc miſericordia veſtra conciliati auxilioq; in dubiis rebus defenſi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divina humanaque indigni videamur.

Neque hercule, quod Samnites priores amici ſocii que vobis facti ſunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam ſuſcipiamur: ſed ut vetuſtate & gradu honoris nos præſtent. Neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova jungeretis fœdera, cautum eſt. Fuit quidem apud vos ſemper ſatis juſta cauſa amicitiæ, velle eum vobis amicum eſſe, qui vos appeteret. Campani, etſi fortuna præſens magnificè loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, præterquam vobis cedentes haud parva (ut arbitror) acceſſio bonis rebus veſtris in amicitiam venimus veſtram. Æquis Volciſque, æternis hoſtibus hujus urbis, quandocunque ſe moverint, ab tergo erimus: & quod vos pro ſalute noſtra priores feceritis; id nos pro imperio veſtro & gloria ſemper faciemus. Subactis iis gentibus, quæ inter nos voſque ſunt, quod propediem futurum ſpondet & virtus & fortuna veſtra, continens imperium uſque ad nos habebitis. Acerbum & miſerum eſt quod fateri nos fortuna noſtra cogit. Eo ventum eſt, P.C. ut aut amicorum aut inimicorum Campani ſimus, ſi defenditis, veſtri: ſi deſeritis, Samnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem veſtris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem Romani, veſtram miſericordiam, veſtrumque auxilium æquum eſt patere, iis tamen maximè, qui eam implorantibus aliis, auxilium dum ſupra vires ſuas præſtant, omnes ipſi in hanc neceſſitatem venerunt. Quamquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, te pro nobis, quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti: & ubi conflagraſſent Sinicini, ad nos trajecturum illud incendium eſſe. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam. Samnites, ſed quia gaudent ſibi oblatam eſſe cauſam oppugnatum nos veniunt. An ſi ultio iræ hæc, & non occaſio cupiditatis explendæ eſſet, parum fuit, quod ſemel in Sidicino agro, iterum in

Campania

Campania ipſa legiones noſtras cecidere? Quæ eſt iſta tam infeſta ira, quam per duas acies fuſus ſanguis explere non potuerit: Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vaſtata. Hiſcine ira expleri non potuit? Sed cupiditas explenda eſt, ea ad oppugnandam Capuam rapit. Aut delere urbem pulcherrimam, aut ipſi poſſidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio veſtro occupate eam, quam illos habere per maleficium ſinatis. Non loquor apud recuſantem juſta bella populum: ſed tamen ſi oſtenderitis auxilia veſtra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Uſque ad nos contemptus Samnitium pervenit, ſupra non aſcendit, Itaque umbra veſtri auxilii, Romani, regi poſſumus: quicquid deinde habuerimus; quicquid ipſi fuerimus; veſtrum id omne exiſtimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum parentum, deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia veſtra erit, quæ nos obſequio erga vos, fideque ſuperet. Annuite, P. C. nutum numenque veſtrum invictum Campanis, & jubete ſperare incolumem Capuam futuram. Qua frequentia omnium generum multitudinis proſequente creditis nos illinc profectos? quàm omnis votorum lacrymarumque plena reliquiſſe? in qua nunc expectatione ſenatum populumque Campanum, conjuges liberoſque noſtros eſſe? ſtare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem proſpectantes, certum habeo quid illis nos, P. C. ſolicitis ac pendentibus animis renuntiare jubeatis. Alterum reſponſum ſalutem, victoriam, lucem ac libertatem: alterum ominari horreo, quæ ferat. Proinde ut aut de veſtris futuris ſociis atque amicis, aut nuſquam ullis futuris nobis conſulite.

ORATIO

ORATIO
ROMANORVM, qua præcedenti Campanorum legatorum orationi reſpondent.

AUXILIO vos, Campani, dignos cenſet ſenatus: ſed ita vobiſcum amicitiam inſtituit par eſt, ne qua vetuſtior amicitia ac ſocietas violetur. Samnites nobiſcum fœdere juncti ſunt. itaque arma, Deos, prius quam homines violatura, adverſus Samnites vobis negamus. Legatos, ſicut fas juſque eſt, ad ſocios atque amicos precatum mittemus, nequa vobis vis fiat.

ORATIO
LEGATORVM CAMPANORVM, qua præcedenti Romanorum orationi reſpondent.

QUANDOQVIDEM noſtra tueri adverſus vim atque injuriam juſta vi non vultis, veſtra certè defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros delubra Deûm, Divina humanaque omnia in veſtram, P. C. populique Romani ditionem dedimus; quicquid deinde patiemur, dedititii veſtri paſſuri.

ORATIO
M. VALERII CORVINI qua ſuos adhortatur.

ARGVMENTVM.

Ad Samnites Campanorum nomine Romani legati miſſi, quum re infecta redirent, retulerunt à Samnitibus reſponſum, id ſe bellum perfecturos: atque quum adhuc illic eſſent, multis imperatum eſſe ut prædas ex agro Campano egerent. Senatus hic concitatus, feciali ad res repetendas, ſimul indicendũ bellum miſſo, decrevit ut Valerius & Cornelius conſules eo exercitus ducerent. Valerius contra Samnites profectus, in hunc modum milites ad pugnandum adhortabatur.

FACTA mea, non dicta, vos, milites, ſequi volo: nec diſciplinam modo, ſed exemplum etiam

etiam à me petere. Non factionibus modo, nec per conciones uſitatas nobilibus, ſed hac dextra mihi tres conſulatus ſummamque laudem peperi. Fuit, quum hoc dici poterat; Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus, & eodem anno familia iſta conſulatum, quo urbs hæc conſulem habuit. Nunc jam nobis patribus vobiſque plebeiis promiſcuus conſulatus patet, nec generis, ut antè, ſed virtutis eſt præmium. Proinde ſummum quodque ſpectate, milites, decus. Non ſi mihi novum hoc Corvini cognomen diis auctoribus homines dediſtis, Publicolarum vetuſtum familiæ noſtræ cognomen memoria exceſſit. Semper ergo plebem Romanam militiæ domique, privatus in magiſtratibus parvis magniſque, æquè tribunus ac conſul, eodem tenore per omnes deinceps conſulatus, colo atque colui. Nunc quod inſtat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.

ORATIO

EXHORTATORIA P. DECII tribuni militum ad A. Cornelium conſulem, quum ſpes elabendi non videretur.

ARGVMENTVM.

A. Cornelius Conſul exercitum in Samnium duxerat: ibi eo ipſe tempore quo Valerius Corvinus collega Samnites vicit, milites incautè in ſaltum quendam cava valle pervium circaque ab hoſte inſeſſum induxerat, unde non prius hoſtem imminentem vidit, quàm jam tutò recipi ſigna non poſſent. Eum, neceſſitate illa territum, P. Decius tr. b. militum, qua eſſet erumpendum, ita docuit.

VIDESNE tu, A. Cornelii, cacumen illud ſupra hoſtem? Arx illa eſt ſpei ſalutiſque noſtræ, ſi eam, quam cæci reliquêre Samnites, impigrè capimus. Nec tu mihi plus quàm unius legionis principes haſtatoſque dederis, cum quibus ubi

ubi evaſero in ſummum ; perge hinc omni liber metu : teque & exercitum ſerva. Neque enim moveri hoſtis ſubjectus nobis ad omnes ictus ſine ſua pernicie poterit. Nos deinde aut fortuna populi Romani, aut noſtra virtus expediet.

ORATIO

EJVSDEM P. DECII qua ſuos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.

ARGVMENTVM.

P. Decius tribunus militum, indicato loco conſuli quo evaderet, cum præſidio ad collis verticem pervenerat. Eò Samnites diù multúmque progredi conati, huc atque illuc ſigna vertebant : modo collem circumdabant, modo viam patefaciebant. Decius ſpe pugnandi deſtitutus, primùm centuriones ad ſe vocat, quibus hoſtium inertiam exponit, deinde milites ad erumpendum adhortatur.

QVÆNAM illa inſcitia belli ac pigritia eſt ? aut quonam modo iſti ex Sedicinis Campaniſque victoriam peperérunt ? Huc atque illuc ſigna moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. Opus quidem incipit nemo ; cum jam circundati vallo potuerimus eſſe, tum verò nos ſimiles iſtorum ſimus, ſi diutius hic moremur, quam commodum ſit. Agitedum, ite mecum, ut dum lucis aliquid ſupereſt, quibus locis præſidia ponant, qua pateat hinc exitus, exploremus. Hæc omnia, ſagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne duce circumire hoſtes notarẽt, perluſtravit Vigiliis deinde diſpoſitis, cæteris omnibus teſſerã dari jubet ; ubi ſecundæ vigiliæ buccina datum ſignum eſſet, armati tum ſilentio ad ſe venirent. Quo ubi, ſicut edictum erat, taciti convenerunt, Hoc ſilentium, milites, inquit, omiſſo militari aſſenſu, in me audiendo ſervandum eſt. Ubi ſententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dexteram partem

tem taciti transibitis: quæ pars major erit, eo stabilitur consilio. Nunc quæ mente agitem audite. Non fuga delatos, nec inertia relictos hic vos circumvenit hostis, virtute cœpistis locum, virtute hinc oportet evadatis. Veniendo huc, exercitum egregium populi Romani servastis: erumpendo hinc, vosmet ipsos servate: Digni estis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueritis. Cum eo hoste res est, qui hesterno die delendi omnis exercitus fortuna per socordiam usus non sit, hunc tam opportunum collem imminentem capiti suo non antè viderit quam captum à nobis: nos tam paucos tot ipse millibus hominum nec ascensu arcuerit: nec tenentes locum, quum diei tantum supereſſet, vallo circumdederit. Quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopitum oportet fallatis, imo necesse est. In eo enim loco res sunt nostræ, ut ego vobis magis necessitatis vestræ index, quàm consilii auctor sim. Neque enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari potest, quum præter arma & animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit. fame & siti moriendum sit, si plus quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una est salus erumpere hinc, atque abire. Id aut interdiu aut nocte faciamus oportet. Ecce hoc aliud minus dubium; quippe si lux expectetur, quæ spes est, non vallo perpetuo fossaque nos septurum hostem? qui nunc corporibus suis subjectis undique cinxerit, ut videtis, collem. Atqui si nox opportuna est eruptioni, sicut est, hæc profecto noctis aptima hora est. Signo secundæ vigiliæ conveniſtis, quod tempus mortales somno altissimo premit. Per corpora sopita vadetis, vel silentio incautos fallentes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi. Me modo sequimini, quem sequuti estis, ego eandem, quæ duxit huc, sequar fortunam. Quibus hæc salutaria videntur, agitedum in dextram partem pedibus transite.

ORA-

ORATIO
M. VALERII CORVINI Dictatoris ad conjuratores & seditiosos milites, qua dehortatur à pugna contra patriam.

ARGVMENTVM.

Deliniti milites Romani deliciis voluptatibusque quas abundè Campania administrabat, inibant consilia adimendæ Campanis Capuæ. Claudius Martius Rutilius consul ea re cognita, rumorem spargit per oppida ea Campaniæ per quæ milites ad præsidia dispersi erant. Idem suos in æstiva milites quum eduxisset, aliis aliisque causis dimittendi milites conficlis Romam mittebat: quos ibi collega remorabatur. Jam cæteri quum nemimem ex iis qui dimittebantur, redere ad castra viderent, emanâsse sua consilia rebantur: quum cohors una militum in saltu concedit, qui eos omnes quos consul mittebat, sibi adjungebant. Cui multitudini jam validæ quum nihil ad formam exercitus deesset præter ducem. T. Quintium quendam Romanum quem colere agrum audiverant sibi imperatorem deligunt, renitentemque imperare cogunt. Hoc duce jam ad octavum lapidem viæ progressi erant, ad inferenda Romanis arma, quum M. Valerium Corvinum Dictatorem contra se venientem conspicientes, expectandum esse censent. Ad colloquium deinde ventum est: ac prior Valerius in hæc verba eos pugna dehortatus est: T. Quintius deinde dux eorum.

DEOS immortales, milites, vestros publicos, meosque, ab urbe proficiscens ita adoravi, veniamque supplex popposci, ut mihi de vobis concordiæ partæ gloriam, non victoriam darent. Satis fuit eritque unde belli decus pariatur: hinc pax petenda est. Quod deos immortales inter nuncupanda vota expopposci, ejus me compotem voti vos facere potestis; si meminisse vultis, non vos in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere,

si

ſi illos colles, quos cernitis, patriæ veſtræ eſſe, ſi hunc exercitum, civium veſtrorum: ſi me conſulem veſtrum, cujus ductu auſpicioque priore anno bis legiones Samnitium fudiſtis, bis caſtra vi cepiſtis. Ego ſum M. Valerius Corvinus, milites, cujus vos nobilitatem beneficii erga vos non injuriis ſenſiſtis: nullius ſuperbæ in vos legis, nullius crudelis ſenatuſconſulti author: in omnibus meis imperiis in me ſeverior quàm in vos. Ac ſi cui genus, ſi cui ſua virtus, ſi cui etiam ma eſtas, ſi cui honores ſubdere ſpiritus potuerunt; is eram natus, id ſpecimen mei dederam, ea ætate conſulatum adeptus eram, ut potuerim tres & viginti annos natus conſul patribus quoque ferox eſſe, non ſolum plebi. Quod meum factum dictumve conſulis gravius quàm tribuni audiſtis? Eodem tenore duos inſequentes conſulatus geſſi, eodem hæc imperioſa dictatura geretur: ut neque in hos meos & patriæ meæ milites mitior, quàm in vos (horreo dicere) hoſtes. Ergo vos prius in me ſtrinxeritis ferrum, quàm in vos ego, iſtinc ſigna canent, iſtinc clamor prius incipiet atque impetus, ſi dimicandum eſt. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique veſtri: non illi qui in Sacrum montem ſeceſſerunt, non hi, qui poſtea Aventinum inſederunt. Expectare dum vobis ſingulis, ut olim Coriolano, matres, conjugeſq; crinibus paſſis obviæ ab urbe veniant. Tum Volſcorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos Romanus exercitus non deſtiteritis impio bello? T. Quinti, quocunque iſtic loco, ſeu volens ſeu invitus, conſtitiſti, ſi dimicandum erit, tum tu in noviſſimos te recipito: fugeris etiam honeſtius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum benè atque honeſtè inter primos ſtabis, & colloquii hujus ſalutaris interpres fueris. Poſtulate æqua, & ferte, quanquam vel iniquis ſtandum eſt potius, quàm impias inter nos conſeramus manus.

ORATIO

ORATIO
T. QVINTII DVCIS seditioſorum, qua eos ad concordiam exhortatur.

ME, quoque milites, ſiquis uſus mei eſt, meliorem pacis quàm belli habetis ducem. Non enim illa modo Volſcus aut Samnis, ſed Romanus verba fecit, veſter conſul, veſter imperator, milites: cujus auſpicia pro vobis experti nolite adverſus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiſcum infeſtius, & alios duces ſenatus habuit: qui maximè vobis ſuis militibus parceret, cui plurimum vos imperatori veſtro credideretis, eum elegit. Pacem, etiam qui vincere poſſunt, volunt. Quid nos velle oportet? quin, omiſſis ira & ſpe fallacibus auctoribus nos ipſos noſtraque omnia cognitæ permittimus fidei?

Ex octavo libro ab urbe condita.

ORATIO
ANNII SETINI prætoris Latinorum, ad ſuos.

ARGVMENTVM.

Latini coniuncti cum Campanis aliiſq; populis, Samnitibus bellum inferebant: Samnites, quum Latini etiam ſuperiores ex Samnio fortè exceſſiſſent, tempus idoneum illud eſſe legationibus faciendis ad petendum auxilium rati, oratores Romam miſtunt, qui ſociorum injurias exponerent. Latinos tum Romam timebant ne arguendo abalienarent. Itaque primo arguere non auſi, deinde ubi de defectione certius cognoverunt, decem principes mandant, quibus imperarent quæ vellent. Prætor tum Latinorum erat L. Annius Setinus, qui delectus ad legationem, priuſquam cum reliquis novem proficiſceretur, ad ſenatum refert, quid Romanis reſponderi placeret, quod attineret ad ea quæ velle eos diceret. Aliud aliis ſentientibus, ſententia ſua peracta, ita rurſus loquutus eſt.

QVAM

QUamquam ipſe ego retuli quid reſponderi placeret, tamen magis ad ſummam rerum noſtrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis: quàm quid loquendum ſit. Facile erit, explicatis conſiliis accommodare rebus verba. Nam ſi etiam nunc ſub umbra fœderis æqui ſervitutem pati poſſumus; quid abeſt, quin proditis Sidicinis non Romanorum ſolùm, Sed Samnitium quoque dicto pareamus, reſpondeamuſque Romanis, nos, ubi innuerint, poſituros arma? Sin autem tandem libertatis deſiderium remordet animos, ſi fœdus eſt, ſi ſocietas, æquatio juris eſt, ſi conſanguineos nos Romanorum eſſe, quod olim pudebat, nunc gloriari licet; ſi ſocialis illis exercitus is eſt, quo adjuncto duplicent vires ſuas, quem ſecernere: ab ſe conſules bellis propriis ponendis ſumendiſque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis conſuldatur? Vbi pars virium, tibi & imperii pars eſt. Eſt quidem nobis hoc per ſe haud nimis amplum: quippe concedentibus Romam caput Latio eſſe, ſed ut amplum videri poſſet, diuturna patientia fecimus. Atqui ſiquando unquam conſociandi imperii, uſurpandæ libertatis tempus optatis: en hoc tempus adeſt, & virtute veſtra & Deûm benignitate vobis datum. Tentaſtis patientiam negando militem: quis dubitat exarſiſſe eos, quũ plus ducentorum annorum morem ſolveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellũ noſtro nomine cum Pelignis geſſimus: qui ne noſtrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant; nihil intercеſſerunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab ſe ad nos deſciſſe, exercitus nos parare adverſus Samnites fœderatos ſuos audierunt, nec moverunt ſe ab urbe. Unde hæc illis tanta modeſtia, niſi à conſcientia virium & noſtrarũ & ſuarum? Idoneos auctores habeo, quærentibus de nobis Samnitibus, ita reſponſum ab ſenatu Romano eſſe, ut facilè appareret, ne ipſos quidem jam poſtulare,

ſtulare, ut Latium ſub Romano imperio ſit. Uſurpate modo poſtulando eo, quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet, en ego ipſe, audiente, non populo Romano modo ſenatuque, ſed Jove ipſo qui Capitolium incolit, profiteor me dicturum, ut ſi nos in fœdere ac ſocietate eſſe velint, conſulem alterum ab nobis, ſenatuſque partem accipiant.

ORATIO
ANNII EJVSDEM ad P. C. Romanorum, ut alter conſul ex Latinis fieret.

ARGVMENTVM.

Latini Annio permiſerant ut ageret ac diceret quæ è Rep. Latinorum, fideque ſua viderentur. Is in ſenatum cum cæteris legatis admiſſus, quum T. Manlium conſulem audiret ita de ea re agentem, ut ne Samnitibus fœderatis Romanorum bellum à Latinis inferretur, confeſtim rem ipſam narrare in hanc formam ingreſſus eſt.

TEMPVS erat, Tite Manli, voſque, P. C. tandem jam vos nobiſcum nihil pro imperio agere, quum florentiſſimum deûm benignitate, nunc Latium armis viriſque, Samnitibus bello victis, Sidicinis Campaniſq; ſociis, nunc etiam Volſcis adjunctis videretis: Colonias quoq; veſtras Latinum Romano prætuliſſe imperium. Sed quoniam vos regno imperenti finem ut imponatis, non inducitis in animum; nos, quamquam armis poſſumus aſſerere Latium in libertatem, conſanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditione pacis feramus æquas utriſque: quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit Conſulem alterum Roma, alterum ex Latio creari oportet: ſenatus partem æquam ex utraque gente eſſe: unum populum, unam Rempub. fieri, & ut imperii eadem ſedes ſit, idemque omnibus nomen quoniam ab alterutra parte concedi neceſſe eſt; quod utriſque bene vertat, ſit hæc ſanè patria potior, & Romani omnes vocemur.

ORA-

ORATIO
T. MANLII CONSVLIS ad legatos Latinorum.

ARGVMENTVM.

Hoc proximæ orationi cohæret. Ea Annii oratione T. Manlius adeo permotus irarumque plenus fuit, ut diceret, si id ipſum illud quod petierat approbarent patres, ſe palam in ſenatu quencunque Latinum vidiſſet interfecturum. Converſus deinde ad ſimulacrum Jovis, ita rei atrocitatem & indignitatem referebat.

AVDI Jupiter hæc ſcelera, audite jus faſque! Peregrinos conſules, & peregrinum ſenatum in tuo Jupiter augurato templo captus, atque ipſe oppreſſus, viſurus es? Hæccine fœdera Tullus Romanus Rex cum Albanis patribus veſtris Latinis: hæc L. Tarquinius vobiſcum poſtea fœdera fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium veſtrarum veterum, & beneficiorum noſtrorum erga vos obliti eſtis.

ORATIO
T. MANLII CONSVLIS ad T. Manlium filium quâ eum accuſat quod in hoſtem ipſius injuſſu pugnaviſſet.

ARGVMENTVM.

Bello Latino, quod factum fuit quum Latini, non auditi de altero conſule ex Latio creando, in Campaniam duxerant: conſules docti hoſtes lingua eadem, inſtitutis moribus uti, quibus Romani; milites item militibus, centuriones centurionibus congruere: edixerant nequis in hoſtem extra ordinem pugnaret. T. Manlius erat T. Manlii conſulis filius, qui laceſſitus à Germinio quodam Tuſculano per contumeliam, congreſſus, equitem, à jugulo ita ut per coſtas ferrum emineret, terræ affixit. Manlius conſul ea re cognita filium pater, his verbis objurgatum, ſecuri percuſſit.

QVAN-

QVandoquidem tu, Tite Manli, neque imperium conſulare, neque maieſtatem patriam veritus, adverſus edictum noſtrum extra ordinem in hoſtem pugnaſti & quantum in te fuit, diſciplinam militarem, qua ſtetit ad hanc diem Romana res, ſolviſti, meque in eam neceſſitatem adduxiſti, ut aut Reipub. mihi, aut mei meorumque obliviſcendum ſit; nos potiùs noſtro delicto plectemur, quàm Reſpub. tanto ſuo damno noſtra peccata luat. Triſte exemplum, ſed in poſterum ſalubre juventuti erimus. Me quidem cum ingenita charitas liberum, tum ſpecimen iſtud virtutis deceptum vana imagine decoris in te movet. Sed quum aut morte tua ſancienda ſint conſulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, ſi quid in te ſanguinis noſtri eſt, recuſare cenſeam quin diſciplinam militarem culpa tua prolapſam pœna reſtituas, I lictor, deliga ad palum.

ORATIO
FVRII CAMILLI CONSVLIS ad patres de Latinis referentis.

ARGVMENTVM.

L. Furius Camillus & C. Menius conſules, ad pedum Latinorum oppidum expugnandum profecti, ita rem peregerant, ut Menius ad flumen Aſturam Arcinos aliaſq; qui auxilio Pedanis venerant, præter ſpem aggreſſus fuderit, Camillus oppidanis intra mœnia compulſis, oppidum ſcalis ceperit. Is etiam inſignibus victoriis non contenti, longiùs progreſſi non priùs quieverunt, quàm aut expugnando aut in deditionem accipiendo civitates, totum Latium ſubegêre. Camillus deinde Romam regreſſus, in ſenatu de Latinis ita retulit.

PAtres C. quod bello armiſque in Latio agendum fuit, id jam Deûm benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Cæſi ad Pedum Aſturamque

ramque ſunt exercitus hoſtium: oppida Latina omnia, & Antium ex Volſcis, aut vi capta, aut recepta in deditionem præſidiis tenentur veſtris. Reliqua conſultatio, quoniam rebellando ſæpius nos ſollicitant, quonam modo perpetua pace quietos obtineamus. Dii immortales, ita vos potentes hujus conſilii fecerunt, ut ſit Latium deinde, an non ſit, in veſtra manu poſuerint. Itaq; pacem vobis quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel ſæviendo, vel ignoſcendo, poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in deditos, victoſque? licet delere omne Latium: vaſtas inde ſolitudines facere, unde ſociali egregio exercitu per multa bella magnaque ſæpe uſi eſtis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia creſcendi per ſummam gloriam ſuppeditat. Certè id firmiſſimũ longè imperiũ eſt, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus eſt, quicquid ſtatuere placet. Tot populos inter ſpem metumq; ſuſpenſos animi haberis: & veſtram utique de iis curam quã primum abſolvi, & illorum animos, dum exſpectatione ſtupent, ſeu pœna, ſeu beneficio, præoccupari oportet. Noſtrum enim fuit efficere ut omnium rerum vobis ad conſulendum poteſtas eſſet, veſtrum eſt decernere quid optimum vobis Reique publicæ ſit.

ORATIO

L. PAPIRII DICTATORIS, qua Fab. Maximum accuſat quod adverſus edictum pugnaſſet.

ARGVMENTVM.

Bellum geri adverſus Samnites Romanis placebat: cui Camillus conſul præficitur. Is gravi morbo redire Romam coactus, dictatorem dicit L. Papirium Curſorem, hic Q. Fabium Maximum magiſtrum equitum. At quum in Samnium incertis auſpiciis dictator profectus, à pullario moneretur, ut Romam ad repetenda auſpicia regrederetur edixerat ne

ne interim magiſter equitum pugnam accipert. Is tamen natus forte occaſione benè gerendæ rei, acie cum hoſtibus confligit. Dictator non ita multo poſt victoriam rediens, his interrogationibus magiſtrum equituum increpabat, atque accuſabat.

QVÆRO de te, Q. Fabi, quum ſummum imperium dictatoris ſit, pareantque ei Conſules, regia poteſtas, prætores iiſdem auſpiciis quibus conſules creati; æquum cenſeas, necne, magiſtrum equitum dicto audientem eſſe; Itemque illud interrogo, quum me incertis auſpiciis profectum ab domo ſcirem, utrum mihi turbatis religionibus Reſpub. in diſcrimen commitenda fuerit, an auſpicia repetenda nequid dubiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit; num ea magiſter equitum ſolutus ac liber potuerit eſſe? Sed quid ego hæc interrogo? quum ſi ego tacitus abiiſſem, tamen tibi ad voluntatis interpretationē meæ dirigenda tua ſententia fuerit. Quin tu reſpondes, vetuerimne te quicquam rei me abſente agere? vetuerimne ſigna cum hoſtibus conferre? Quo tu imperio meo ſpreto, incertis auſpiciis, turbatis religionibus, adverſus morem militarem diſciplinamque majorum, & numen Deorum, auſus cum hoſte confligere? Ad hæc quæ interrogatus es, reſponde, extra ea cave vocem mittas, Accede lictor, accede.

ORATIO
M. FABII MAXIMI pro filio ad populum provocantis à dictatore.

ARGVMENTVM.

Hoc ad ſuperius pertinet. Jam Papirius dictator ſpoliari Q. Fabium magiſtrum equitum ſe purgantem, virgaſque & ſecures expediri juſſerat, quum implorata militum fide, ad triarios recipitur, qui in omnem concionem tumultum miſcebant. Alii dictatorem orabant ut parceret, alii inclementem increpabant

pabant. Postero die Fabius adesse jussus, quum ab aliis didicisset infestius dictatorem sæviturum: clam ex castris Romam profugit. Quod ubi Papyrius cognovit, Romam cum lictoribus & ipse veniens, quam Fabium comprehendi juberet, primores patrum quibus jam Fabii pater atrocitatem rei exposuerat, pro eo deprecabantur. At quum nihilo se ejus dictator in incepto perstaret, M. Fabius pater ita, pro filio ad populum se provocare, dixit.

QVANDOQVIDEM apud te nec authoritas senatus nec ætas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitasque magistri equitum te ipso nominati valet, nec preces, quæ sæpe hostem mitigavere, quæ deorũ iras placant, tribunos plebis appello, & provoco ad populum, eumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium, judicem fero, qui certè unus plus quam dictatura tua potest polletque. Videro cessurusne provocationi sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit.

ORATIO
PAPYRII DICTATORIS, ad populum de absolutione Q. Fabii magistri equitum.

ARGVMENTVM.

Papyrius dictator post longam orationem, qua pater rei atrocitatem exaggerarat, etiam tum perstaturum se incœpto dicebat: quum populus Romanus orare cœpit ut sibi pœna magistri equitum remitteretur: tribuni item plebis, ut veniam Q. Fabio adolescentiæ daret: pater provolutus ad genua iram deprecatus est. His atque aliis tandem motus, damnatum jam Q. Fabium his verbis populo Romano & tribunitiæ potestati se donare profitetur.

BENE habet, Quirites, vicit disciplina militaris, vicit imperii majestas, quæ in discrimine fuerunt, an ulla post hanc diem essent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra dictum imperatoris pugnavit; sed noxæ damnatus, donatur populo

Romano, donatur tribunitiæ poteſtati; precarium non juſtum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc conſenſu civitatis ad tuendum te, quam qua paulo ante exultabas victoria. Vive, id facinus auſus, cujus tibi ne parens quidem, ſi eodem loco fuiſſet, quo fuit L. Papyrius, veniam dediſſet. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præſtiteris, quam ſi hic tibi dies ſatis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia poſſis.

Ex nono libro ab Urbe condita.

ORATIO CLAVDII PONTII Samnitum imperatoris, poſtquam legationē nihil factū eſſe vidit.

ARGVMENTVM.

Victi Samnites quum de pace Romæ per legatos agerent, annuas modo induciás impetrarant, quas authore Brutulo Papyrio ante anni finē rumpunt. Eo prælio capti multi Romani, captæ ſunt res multæ, quas non ita multo poſt rurſus victi cum captivis remittunt, Papyriumq; mortuum, induciarum videlicet ruptorē, cum bonis, ſpe pacis faciendæ, dedunt. Legati re infecta redeunt: quod ubi Claudius Pontius Samnitum imperator cognoviſſet, ſuperbiam inhumanitatemque Romanorum ita inſectatus eſt.

NE nihil actum hac legatione cenſeatis, expiatum eſt quicquid ex fœdere rupto iratum in nos cælestium fuit. Satis ſcio, quibuſcunque Diis cordi fuit, ſubigi nos ad neceſſitatem didendi res, quæ à nobis ex fœdere repetitæ fuerant: iis non fuiſſe cordi tam ſuperbe ab Romanis fœderis expiationē ſpretam. Quid enim ultrà fieri ad placandos Deos migrandoſque homines potuit, quam quod fecimus? Res hoſtium in præda captas, quæ belli jure noſtra videbantur, remiſimus: auctores belli quia vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedimus: bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret

maneret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœderis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? Neminem neque populum neque privatum fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandæ superbiæ confugiam, & precabor, ut iras suas vertant in eos, quibus non suæ redditæ res, non alienæ accumulatæ satis sint: quorum sævitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona sequentia domini deditionem exsatient: placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem, laniandaque viscera nostra præbuerimus. Justum est bellum, Samnites, quibus necessarum: pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes. Proinde, quum rerum humanarum maximum momentum sit, quàm propitiis rem, quàm adversis agant Diis; pro certo habere priora bella adversus Deos magis, quàm homines gessisse: hoc, quod instant, ducibus ipsis Diis gesturos.

ORATIO

L. LENTULI PRINCIPIS legatorum Romanorum ad exercitum & consules, qua suam de deditione sententiam exponit.

ARGUMENTUM.

Inter duos saltus clausus erat Romanus exercitus, unde fraude hostium libere erumpere ac evadere non potuisset Timor torporq, insolitus omnes sæpe inde elabi frustra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopia laborabatur, quum victi necessitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legat conditiones tristes à Samnitibus latas referunt, pro quibus, vel contra quos, velut indignas nomine Romano, quum consules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid censeat faciendum, in hanc sententiam exposuit.

PATREM meum, Conſules, ſæpe audivi memorantem, ſe in Capitolio unum fuiſſe autorem ſenatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec foſſa valloque ab ignaviſſimo ad opera ac muniendum hoſte clauſi eſſent? & erumpere ſe non ſine periculo magno, tamen ſine certa pernicie poſſent. Quod ſi ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hoſtem licuit (quo ſæpe modo obſeſſi in obſidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoſte copia eſſet, non mihi paterni animi indoles in conſilio dando deeſſet. Equidem mortem pro patria præclaram eſſe fateor: & me vel devovere pro populo Romano legionibuſque, vel in medios me immittere hoſtes paratus ſum. Sed hic patriam video: hic quicquid Romanarum legionum eſt, quæ niſi pro ſe ipſis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte ſua ſervent? Tecta urbis, dicat aliquis & mœnia, & eam turbam, à qua urbs incolitur. Imò hercule produntur magis omnia deleto hoc exercitu non ſervantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atq; inermis multitudo, tam herculè, quàm à Gallorum impetu defendit. An à Vejis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes ſpes opeſque ſunt: quas ſervando patriam ſervamus: dedendo ad necem, patriam deſerimus, ac prodimus. At fœda atque ignominioſa deditio eſt. Sed ea charitas patriæ eſt, ut tam ignominia eam quam morte noſtra, ſi opus ſit, ſervemus. Subeatur ergo iſta quantacunque eſt indignitas: & pareatur neceſſitati, quam ne Dii quidem ſuperant. Ite conſules, redimite armis civitatem, quam auro majores veſtri redemerunt.

ORATIO
SP. POSTHVMII CONSVLIS, qui ſub jugum miſſus erat, in ſenatu de pace ad Caudium facta.

ARGVMENTVM.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per ſponſionem

nem consulum, præfectorum, quæstorum, tribunorũ, militum, quum tempus constitutum adveniret, tradi obsides in custodiam abducti sunt. Consules deinde, licloribus per hostes cum fascibus abire jussis, detractisque paludamentis, prope seminudi sub jugum missi; quas sequebantur, ut quisque gradus proximus erat, singulæ simul legiones. Circumstabant armati hostes, exprobrantes eludentesque per contumeliam. Ipsum illud tam fœdum spectaculũ in eo ipso saltu exhibitum fuit, unde erumpere non potuerant: ex quo abire jussi, quum ante noctem Capuam pervenire possent, incerti tamen de fide sociorum, pudoreque prohibiti, humi haud procul Capuæ prosternuntur. Quod ubi Capuam allatum est, tum demum miseratione victi Campani, magistratibus insignia singulis arma, equos, vestimenta cõmeatus ex publico comiter impendunt: venientibus tota civitas obviam egressa. Postero die Romam contendere placuit. Nocte ingressi habitu vultuque captorum, in sua se quisque tecta taciti abdunt: unde, pudore suffusi, nec posterò nec in sequentibus aliquot diebus in publicum prodierunt. Omnia interim luctuosa mœstaque in urbe erant. Ita interjectis aliquot diebus, tandem cum de pace ad Caudium facta referri placuit, tum à P. Philone consule Sp. Posthumius, alter consulum eorum qui sub jugum missi fuerant, dicere jussus, ita rem exposuit.

HAVD sum ignarus, Consules, ignominiæ non honoris causa me primum excitatum jussumq; dicere, non tanquam senatorem, sed tanquam reum qua infelicis belli, qua ignominiosæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxa nostra, neque de pœna retulistis, omissa defensione, quæ non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum necessitatumque, sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam, quæ sententia testis erit, mihine, an legionibus vestris pepercerim, quum me seu turpi seu necessaria sponsione obstrinxi.

Qua tamen, quando injuſſu populi facta eſt, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex ea, præterquam corpora noſtra, debentur Samnitibus. Dedamur per fœciales, nudi vinctique, exſolvamus religione populum ſiqua obligavimus: nequid divini humanive obſtet, quominus juſtum piumq; de integro ineatur bellum. Interea conſules, exercitum ſcribere, armare educere placet: nec prius ingredi hoſtium fines, quàm omnia juſta in deditionem noſtram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quæſoque, ſi vobis non fuit cordi Sp. Poſthumium, T. Veturium conſules cum Samnitibus proſperè bellum gerere: ac vos ſatis habeatis, vidiſſe nos ſub jugum miſſos, vidiſſe ſponſione infami obligatos, videre nudos victoſque hoſtibus deditos; omnem iram hoſtium noſtris capitibus excipientes. Novos conſules legioneſque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos conſules geſta ſunt.

ORATIO EJVSDEM SP. POSTHVMII contra tribunos plebis qui deditionem impediebant.

ARGVMENTVM.

Hoc conjunctum cum priore oratione. Sp. Poſthumius placere dixerat, ut authores ſponſionis paciſque Claudinæ nudi vinctique dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni pleb. erant, ad quos pars ejus deditionis pertinebat. Is itaque intercedendo contendebant, ſua deditione populum Romanum religione exſolvi non poſſe, niſi omnia Samnitibus, qualia apud Claudium fuiſſent, redderentur: ſe item, quum ſacroſancti ſint, dedi hoſtibus violarique nec poſſe nec debere. Quæ quum ab illis jactari Sp. Poſthumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

INTEREA dedite profanos nos, quos ſalva religione poteſtis. Dedetis deinde & iſtos ſacroſanctos, quum primum magiſtratu abierint, ſed

ſed, ſi me audiatis prius quam dedantur, hic in comitio virgis cæſos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ uſuram habeant. Nam quod deditione noſtra negant exſolvi religione populum, id iſtos magis ne dedantur quam quia ita ſe res habeat, dicere, ecquis adeo juris fœcialium expers eſt, qui ignoret? Neque ego inficias eo, P. C. tam ſponſiones, quam fœdera ſancta eſſe apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana coliturî ſed injuſſu populi nego quicquã ſanciri poſſe, quod populum teneat. An ſi eadem ſuperbia, qua ſponſionem iſtam expreſſerunt nobis Samnites, coëgiſſent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium eſſe? Omitto deditionem, quoniam de ſponſione agitur. Quid tandem, ſi ſpopondiſſemus, urbem hanc relicturum populum Romanum? ſi incenſurum? ſi magiſtratus, ſi ſenatum, ſi leges non habiturum? ſi ſub regibus futurum? Dii meliora, inquis! Atqui non indignitas rerum ſponſionis vinculum levat. Siquid eſt, in quod obligari populus poſſit, in omnia poteſt, & ne illud quidem, quod quoſdam forſitan moveat, refert conſul an dictator, an prætor ſpoponderit, & hoc ipſi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit ſatis conſules ſpondere, ſed legatos, quæſtores, tribunos militum ſpondere coëgerunt. Nec à me nunc quiſquam quæſiverit, quid ita ſpoponderim: quum id nec conſulis jus eſſet, nec illis ſpondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, poſſem. Nihil ad Claudium, P. C. humanis conſiliis geſtum eſt. Dii immortales, & veſtris & hoſtium imperatoribus mentem ademerunt: nec nos in bello ſatis cavimus; & illi malè partam victoriam malè perdiderunt: dum vix locis quibus vicerant, credunt, dum quacunque conditione arma viris in arma natis auferre feſtinant. An ſi ſana mens

fuisset difficile illis fuit, dū senes ab domo ad consultandum arcessunt, mittere Romam legatos, cum senatu, cum populo de pace fœdere agere? Tridui iter expeditis erat. Interea in induciis res fuisset, donec ab Roma legati aut victoriam illis certā, aut pacem adferrent. Ea demum sponsio esset quam populi jussu spopondissemus. Sed neque vos tulissetis, nec nos spopondissemus: nec fas fuit alium rerum exitum esse, quam ut & illi velut somnio lætiore, quàm quod mentes eorum capere possent, nequicquam eluderentur, & nostrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna, expediret. Vanam victoriam vanior irritam faceret pax, sponsio interponeretur, quæ neminem præter sponsorem obligaret. Quid enim vobiscum, P.C. quid cum populo Romano actum est? quis vos appellare potest? quis se à vobis dicere deceptum? Hostis? an civis? Hosti nihil spopondistis, civem neminem spondere pro vobis jussistis. Nihil ergo vobis, nec nobiscum est, quibus nihil mandastis: nec cum Samnitibus, cùm quibus nihil egestis. Samnitibus sponsores nos sumus rei satis locupletes in id, quod nostrum est, in id, quod præstare possumus, corpora nostra, & animos. In hæc sæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, consulite, utrum præsens deditio eorum fieri possit, an in diem differatur. Nos interim, T. Vituri, vosque cæteri, vilia hæc capita luendæ sponsionis feramus, & nostro supplicio liberemus Romana arma.

ORATIO

CORNELII ARVINÆ fœcialis ad Samnites in deditione sponsorum pacis.

ARGVMENTVM.

Consilio ac sententia Sp. Posthumii patres adducti, per feciales dedi hostibus sponsores jubent. Jam ventum erat in cœtum Samnitium, & ad tribunal C. Pontii, quum veste detracta manibusq; post tergum vinctis, A. Cornelius Arvina fœcialis, sponsores pacis hostibus hac verborum forma dedere cœpit. QVAN-

QUandoque hice homines, injussu populi Romani, Quiritum fœdus ictum ire spoponderunt, atque ob eam rem noxa nocuerunt: ob eam rem, quo popul. Romanus scelere impio sit solutus, hosce vobis dedo.

ORATIO
CLAVDII PONTII Samnitium regis, qua feciali respondit.

ARGVMENTVM.

Hoc ad proximam Orationem pertinet. Sp. Posthumius inter verba deditionis genu fœcialis femur quanta maxima vi potuit, percutit, dicens se Samnitem esse civem: à se quum prætorius legatus Romanus violatus sit, eo iustius bellum gesturos. Pontius verò quum hoc factum animad vertisset, deditionem se accepturum ita negavit.

NEC ego istam deditionem accipiam, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Posthumi, si Deos esse censes, aut omnia irrita facis, aut pacto stas? Samnitì populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te nunc captum victori eum qua potes fide restituis? Populum Romanum appello, quem si sponsionis ad Furcas Caudinas factæ pœnitet, restituat legiones intra saltum, quo septæ fuerunt Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto sint: recipiant arma, quæ per pactionem tradiderunt: redeant in castra sua. Quicquid pridie habuerunt quàm in colloquium est ventum, habeant, tum bellum & fortia consilia placeant, tunc sponsio & pax repudietur. Ea vero fortuna, iis locis, quæ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum, nec populus Romanus consulum sponsionem, nec nos fidem populi Romani accusemus. Nunquamne causa deficiet, cur victi pacto non stetis? Obsides Porsenæ dedistis; furto eos subduxistis; Auro civitatem à Gallis redemistis; inter accipiendum aurum cæsi sunt. Pacem nobiscum pepigistis, ut legiones

nes vobis captas reſtitueremus; eam pacem irritam facitis, & ſemper aliquam fraudi ſpeciem juris imponitis. Non probat populus Romanus ignominioſa pace legiones ſervatas? Pacem ſibi habeat, legiones captas victori reſtituat: Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fœcialibus ceremoniis dignum erat, ut tu quidem quod petiſti per pactionem habeas, tot cives incolumes: ego pacem, quam hoſti tibi remittendo pactus ſum, non habeam: Hoc tu, A. Corneli, hoc vos fœciales juris gentibus dicitis? Ego verò iſtos, quos dedi ſimulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quo minus in civitatem obligatam ſponſione commiſſa, iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant, gerite bellum, quando Sp. Poſthumius modo legatum fœcialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitem civem Poſthumiũ non civem Romanum eſſe, & à Samnite legatum Romanum violatum; eo vobis juſtum in nos factum eſſe bellum. Hæc ludibria religionem non pudere in lucem proferre, & vix pueris dignas ambages ſenes ac conſulares fallendæ fidei exquirere? I lictor, de me vincula Romanis: moratus ſit nemo, quo minus ubi viſum fuerit, abeant.

ORATIO
Q. FABII DICTATORIS, qua ſuos ad eruptionem hortatur.

ARGVMENTVM.

Gerebatur bellum Q. Fabio dictatore duce adverſus Samnites; ad quos, poſt aliquot bella in Appulia geſta, Sora oppidum defecerat. Potiti oppido colonos Romanorũ interficiunt. Quod ubi eſt perlatum in caſtra, tum demum Romani ad ulciſcendam civium necem, recuperandamque coloniam contendunt. Ad Lauculas diu anceps prælio pugnatum eſt, donec incertos utri victi an victores eſſent, non diremit. Dictator poſt pugnam quum ſuos intra vallum jam aliquot dies obſeſſi magis quam obſidentis modo continuiſſet, ad eruptionem ſic adhortabatur.

LOCIS

LOCIS anguſtis, milites, deprehenſi, niſi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa noſtra munimento ſatis tuta ſunt, ſed inopia eadem infeſta. Nam & circà omnia defecerunt, unde ſubvehi commeatus poterant: & ſi homines juvare velint, iniqua loca ſunt; Itaque non fruſtrabor ego vos, caſtra hic relinquendo, in quæ infecta victoria, ſicut priſtino die vos recipiatis. Armis munimenta, non munimentis arma tuta eſſe debent. Caſtra habeant repetantque, quibus operæ eſt trahere bellum: nos omnium rerum reſpectum, præterquam victoriæ, nobis abſcindamus. Ferte ſigna in hoſtem: ubi extra vallum agmen exceſſerit, caſtra quibus imperatum eſt, incendant, damna veſtra milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum præda ſarcientur.

ORATIO
C. MENENII DICTATORIS, quando in eum ambitus crimen jactum eſt à nobilibus.

ARGVMENTVM.

Conjurationes principum Capuæ factæ, authoribus & capitibus mortuis, Romam tandem verſæ ſunt. Quæſtionibus exercendis C. Menenius dictator dictus erat: à quo quum poſtularentur ad dicendam cauſam nobiles viri, primum tribunos plebis appellabant: deinde quum ea via nihil proficerent quin nomina darent, tum demum id crimen vociferarentur, non nobilium, ſed novorum eſſe, nominibus indicatu, dictatore atque magiſtro equitum: quod compertum iri affirmabant, ubi magiſtratum abiiſſent. Tum Menenius dictator hac ratione nihil ſe morari dixit quominus ei ipſo die abdicato magiſtratu cauſam inter eos diceret.

ET omnes anteactæ vitæ vos conſcios habeo, Quirites, & hic ipſe honos delatus ad me, teſtis eſt innocentiæ meæ. Neque enim quod ſæpe alias quia ita tempora poſtulabant Reipub qui bello clariſſimus eſſet, ſed qui maxime procul ab his

his coitionibus vitam egiſſet, dictator deligendus exercendis quæſtionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de cauſa vos exiſtimare, quã me pro magiſtratu quicquam incompertum dicere melius eſt) primũ ipſas expugnare quæſtiones omni ope anniſi ſunt, deinde, poſtquam ad id parum potentes erant, ne cauſam dicerent, in præſidia adverſariorum, appellationem & tribunitium auxilium patricii confugerunt. Poſtremo repulſi inde (adeo omnia tutiora, quàm ut innocentium ſuam purgarent, viſa) in nos irruerunt, & privatis dictatorem poſcere reum verecundiæ non fuit: ut omnes Dii hominesque ſciant, ab illis, etiam quæ non poſſint, tentari, ne rationem vitæ reddant: me obviam ire crimini, & offerre me inimicis reum, dictatura me abdico. Vos quæſo Conſules, ſi vobis datum ab ſenatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Foſſium quæſtiones exerceatis ut appareat innocentia noſtra, nos non majeſtate honoris tutos à criminationibus iſtis eſſe.

ORATIO

P. SEMPRONII Tribuni plebis adverſus Ap. Claudium, qui ſe intra legitimum tempus cenſura abdicare nolebat.

ARGVMENTVM.

Appius Claudius cenſor erat, qui quum lege Æmilia circumactis decem & octo menſibus, abire magiſtratu deberet, nec lege nec exemplo collegæ, nec vi ulla cogi poterat, ut ſe abdicaret. Cavillabatur autem, neminem ea lege teneri, qui poſt eam latam creatus fuiſſe. Ejus magiſtratus finiendi P. Sempronius tribunus plebis actionem ſuſceperat, qui ſuſceperat, qui ſuperbiam inſolentiamque Appii apud populum ita criminatus eſt.

EN, Quirites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum creatus, altero anno ſe ipſe creavit; tertio, nec ab ſe, nec ab ullo creatus,

tus, privatus fasces & imperium obtinuit, nec antè continuando abstitit magistratu, quàm obruerunt eum malè parta malè gesta, malè retenta imperia. Hæc est eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis compulsi extorres patria Sacrum montem cepistis: hæc, adversus quam tribunitium auxilium vobis comparastis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedistis: hæc, quæ fœnebres leges, hæc quæ agrarias semper impugnavit: hæc connubia patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo quam Tarquiniorum, infestius vestræ libertati. Itane tandem, Appi Claudi, quum centesimus jam annus sit ab Mamerco Æmilio dictatore, tot censores fuerint nobilissimi fortissimique viri, nemo eorũ duodecem tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit? Imo vero omnes sciverunt & ideo Æmiliæ potius legi paruerunt quam illi antiquæ; qua primum censores creati erant; quia hanc postremum jusserat populus, & quia ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquæ abrogat nova. An hoc dicis Appi, non teneri Æmilia lege populum, an populum teneri, te unum exlegem esse? Tenuit Æmilia lex violentos illos censores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iste magistratus in Repub. male facere posset, indicarunt, quum ira finitæ potestatis Mamercum Æmilium Principem ætatis suæ belli domique, ærarium fecerunt. Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium, tenet C. Plautium collegam tuum, iisdem auspiciis, eodem jure creatum. An hunc nõ ut qui optimo jure censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac singulare valeat. Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regium nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se dicat? quem semestri dictatura, quem interregno quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi,

aut

aut ludorũ cauſa dictatorem audacter crees? Quàm iſti ſtolidos ac ſocordes videri creditis eos, qui intra viceſimum diem ingentibus rebus geſtis dictatura ſe abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magiſtratu? quid ego antiqua repetam? Nuper intra decem annos C. Mænius dictator, quia quum quæſtiones ſeverius, quam quibuſdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quærebat, ipſi criminis obiectata ab inimicis eſt: ut privatus obviam iret crimini, dictatura ſe abdicavit. Nolo ego iſtam in te modeſtiam: ne degeneraveris à familia imperioſiſſima & ſuperbiſſima: non die, non hora citius, quam neceſſe eſt, magiſtratu abieris, modo ne excedas finitum tempus. Satis eſt aut diem aut menſem cenſuræ adjicere, Triennium, inquit, & ſex menſes ultra quam licet Æmilia lege, cenſuram geram, & ſolus geram. Hoc quidem jam regno ſimile eſt. An collegam ſubrogabis, quem ne in demortui quidem locum ſubrogari fas eſt? Pœniteret enim quod antiquiſſimum ſolemne, & ſolum ab ipſo, cui fit, inſtitutum Deo ab nobiliſſimis antiſtitibus ejus ſacri ad ſervorum miniſterium religioſus cenſor deduxiſti: gens antiquior originibus urbis hujus, hoſpitio Deorum immortalium ſacra, propter te ac tuam cenſuram intra annum ab ſtirpe extincta eſt, niſi univerſam Rempub. eo nefario obſtrinxeris; quod ominari etiam reformidat animus. Urbs eo luſtro capta eſt, quo, demortuo collega C. Julio cenſore L. Papirius Curſor, ne abiret magiſtratu, M. Cornelium Maluginenſem collegam ſubrogavit. Et quanto modeſtior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? nec ſolus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius cenſuram geſſit, tamen neminem invenit qui ſe poſt ea authorem ſequeretur, omnes deinceps cenſores poſt mortem collegæ ſe magiſtratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit cenſuræ, nec quod collega magiſtratu abiit, nec lex nec pudor coërcet. Virtutem in ſuperbia, in audacia,

cia, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudi, pro iſtius magiſtratus majeſtate ac verecundia quem geſſiſti, non modo manu violatum, ſed ne verbo quidem inclementiori à me appellatum vellem. Sed & hæc quæ adhuc egi, pervicacia tua & ſuperbia coëgit me loqui: & niſi Æmiliæ legi parueris, te in vincula duci jubebo: nec quum ita comparatũ à majoribus ſit, ut comitiis cenſoris, niſi duo confecerint legitima ſuffragia, non renunciato altero, comitia differantur, ego te, qui ſolus cenſor creari non poſſis, ſolam cenſuram gerere patiar.

Ex decimo libro ab Urbe condita.

ORATIO
P. DECII MVRIS CONSVLIS ad populum, qua ſuadet ut ex plebe augures & pontifices fiant.

ARGVMENTVM.

Jam ad omnes magiſtratus & honores, plebeiis quoque exceptis ſacerdotiis, aditus patebat, quum tribuni plebis rogationem promulgant, ut quam ad id tempus quatuor tantum augures, quatuor item pontifices fuiſſent, quinque deinceps augures, & quatuor Pontifices, & ex plebe omnes, allegerentur. Rogationem eam ægre paſſi patres, quatenus ex plebe allegerentur, jactabant ea ſacra violari & pollui. De ſuadenda diſſuadendaque rogatione diu inter Ap. Claudium & P. Decium Murem certatum eſt. Decius, multò ante de parente ſuo Decio conſule, qui ſe pro legionibus devoverat commemoratis quæ ad rem pertinebant, hoc pacto rogationẽ ſuaſit.

QUod quum ita ſe habeat, cui deorum hominumve indignum videri poteſt, eis viris, quos vos ſellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali, laureaque honoraveritis, quorum domos ſpoliis hoſtium affixis inſignes inter alias feceritis, pontifica-

lia

lia atque auguralia insignia adjicere? Qui Jovis optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium ascenderit, si conspiciatur cum capite ac lituo, capite velato victimam cædet, auguriumve ex arce capiet? Cujus imaginis titulo consulatus, censuraque & triumphus, æquo animo legetur, si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi? Equidem (pace dixerim Deûm) eos nos jam populi Romani beneficio esse spero, qui sacerdotis non minus reddamus dignatione nostra honoris, quàm acceperimus, & Deorum magis, quam nostra causa expetamus, ut quos privatim colimus, publicè colamus. Quid autem ego sic adhuc egi, tanquam integra sit causa patriciorum de sacerdotiis, & non jam in possessione unius amplissimi simus sacerdotii? Decemviros sacris faciundis, carminum Sibyllæ ac fatorum populi hujus interpretes, antistites eosdem Apollinaris sacri ceremoniarumque aliarum plebeios videmus? nec tum patriciis ulla injuria facta est, quum duumviris sacris faciundis adjectus est propter plebeios numerus: & nunc tribunus, vir fortis ac strenuus, quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit; in quæ plebeii nominentur: non ut vos, Appii vestro loco pellant, sed ut adjuvent vos homines plebeii divinis quoque rebus procurandis, sicut in cæteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere, quem in censura, quem in consulatu collegam habere potuisti: cujus tam dictatoris magister equitum, quam magistri equitum dictator esse potes. Sabinum advenam principem nobilitatis vestræ, seu Actium Clausum, seu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in suum numerũ acceperunt. Ne fastidieris nos in sacerdotum numerum accipere. Multa nobiscum decora adferimus, imo omnia eadem, quæ vos superbos fecerunt. L. Sextius primus de plebe consul est

factus,

factus. Caius Licinius Stolo primus magiſter equitum, C. Martius Rutilius primus & dictator & cenſor, Q. Publius Philo primus prætor. Semper iſta audita ſunt eadem penes vos auſpicia eſſe, vos ſolos gentes habere, vos ſolos juſtum imperium & auſpicium domi militiæque; quæ adhuc proſperum plebeium, ac patricium fuit porroque erit. An Romæ unquam fando audiſtis patricios primo eſſe factos; non de cœlo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent: id eſt, nihil ultra quàm ingenuos? Conſulem jam patrem cire poſſum, avumque jam poteris filius meus. Nihil eſt aliud in re, Quirites, niſi ut omnia negata adipiſcamur. Certamen tantum patricii petunt, nec curant quem eventum certaminum habeant. Ego hanc legem quod bonum faustum felixque ſit, vobis ac Reipub. uti rogas, jubendam cenſeo.

VERBA
Q. FABII MAXIMI conſulis deſignati ad populum.

ARGVMENTVM.

Illuſtres forteſque viri conſulatum petebant, quum omnium centuriarum conſenſu ad Q. Fabium primò non petentem, deinde etiam recuſantem, imperium deferunt. Is cauſatus ætatem, multoſque nominans præclaros ac fortes duces, perſtabat in recuſando: ad poſtremum legem recitari juſſit, qua cavebatur, ne quis conſul reficeretur intra decem annos. Abduci nihilominus ubi centurias vidit non poſſe, quin conſul declaretur, victus perſeverantia, ita omnes rogabat, ut ſibi liceret quem vellet collegam ſubrogare.

DIi approbent quod agitis, acturique eſtis, Quirites. Cæterum quoniam in me, quod vos vultis, facturi eſtis, in collega ſit meæ apud vos gratiæ locus. Publium Decium expertum mihi concordi collegio virum dignum vobis, dignum patente ſuo, quæſo, mecum conſulem faciatis.

VER-

VERBA VIRGINIÆ IN DEDICATIONE aræ Pudicitiæ plebeiæ,

ARGVMENTVM.

Senatus in biduum propter visa prodigia supplicationes decreverat. Quum forte in sacellum Pudicitiæ supplicatum iretur, certamine orto inter matronas, Virginia A patrici quidem filia, cæterum L. Volumnio consuli plebeio nupta, iis sacris arcebatur, quod quum à patribus ad plebem transisset, nefas patriciæ matronæ ducerent, si in fanum ingressa esset, quod solis (ut jactabant) patriciis patebat. Ea ibi gloriata, quod & patricia & pudica in patriciæ Pudicitiæ templum ingressa esset, matrona uni viro nupta, quum esset virgo: quum non ita multo post id eo vico ubi habitabat, ex parte ædium quod satis loci esset parvo sacello excluisset, aram ibi positam, vocatis plebeiis matronis, in hæc verba Pudicitiæ plebeiæ dedicavit.

HAnc ego aram Pudicitiæ plebeiæ dedico: vosque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet hoc Pudicitiæ inter matronas sit, detisque operam, ut hæc ara quam illa, si quid potest, sanctioribus & castioribus coli dicatur.

Ex vicesimo primo libro ab urbe condita.

ORATIO HANNONIS AD CARTHAGINENSES contra Annibalem de fœdere rupto.

ARGVMENTVM.

Factiones erant duæ inter Carthaginenses ortæ: altera Barchinorum, qui ad Annibalem imperium deferendum censebant: altera aliorum, cujus princeps Hanno erat. Is Annibali rerum summam tradendam non putabat: sed potius continendum eum domi sub legibus, dicendumque vivere cum cæteris æquo jure sub magistratibus: ne is, velut parvus ignis, incendium ingens quandoque excitaret. Ac jam cum Asdrubale populus Romanus fœdus renovaverat, ut amnis Iberus imperii Romani & Cartha-

Carthaginenſium terminus eſſet, Saguntiniſque mediis libertas ſervaretur. Major jam tum pars vicerat, ut Annibal præficeretur bello, jamque ipſe Saguntum ſumma ope oppugnabat, quum à Saguntinis legati de auxilio Romam mittuntur. Romani oratores eo ipſo nomine miſſi, nec admiſſi ab Annibale, nec auditi ſunt. Ac quum Carthaginem conqueſtum de fœdere rupto ituros acciperet, literas nuntioſque ad principes Barchinæ factionis præmiſit, quibus eos monebat ut ſuorum animos præpararent, nequid factio altera pro Romanis gratificaretur. Porro jam Carthaginem legati Romanorum pervenerant, quum Fanno ipſe alterius factionis princeps, in ſenatu de re quæ contigerat, ita ſententiam peregit.

JUvenem flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem; ſi ex bellis bella ſerendo, ſuccinctus armis legionibuſque vivat, velut materiam igni præbentes, ad exercitus miſiſtis. Aluiſtis ergo hoc incendium quo nunc ardetis. Saguntum veſtri circumſident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumſidebunt Romanæ legiones ducibus iiſdem Diis, per quos priore bello rupta fœdera ſunt ulti. Utrum hoſtem, an vos, an fortunam utriuſque populi ignoratis? Legatos à ſociis, & pro ſociis venientes, bonus imperator veſter in caſtra non admiſit, jus gentium ſuſtulit. Hi tamen, unde ne hoſtium quidem legati arcentur, pulſi ad vos veniunt, res ex fœdere repetunt. Publica fraus abſit: authorem culpæ, & reum criminis depoſcunt. Quo lenius agunt, ſegnius incipiunt; eo, quum cœperint, vereor ne perſeverantius ſæviant. Ægades inſulam Erycemque ante oculos proponite, quæ terra marique per quatuor & viginti annos paſſi ſitis: nec puer hic duxerat, ſed pater ipſe Amilcar, Mars alter, ut iſti volunt. Sed Tarento tum in Italia non abſtinueramus ex fœdere: ſicut nunc Saguntо non abſtinemus. Vicerunt ergo

Dii

Dii hominesque, & id de quo verbis ambigebatur, uter populus fœdus rupisset; eventus belli, velut æquus judex, unde jus stabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turresque admovet, Carthaginis mœnia quatit ariete. Saguntì ruinæ (falsus utinam vates sim) nostris capitibus incident: susceptumque eum Saguntis bellum, habendum cum Romanis est. Dedemus ergo Annibalem? dicet aliquis. Scio meam levem esse in eo authoritatem, propter paternas inimicitias, sed & Amilcarem eo periisse lætatus sum, quod si ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus: & hunc invenem tanquam furiam facemque hujus belli, odi ac detestor; nec dedendum solum ad piaculum rupti fœderis, sed si nemo deposcat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras: ablegandamque eo, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec solicitare quietæ civitatis statum possit. Ego autem ita censeo legatos extemplo Romam mittendos, qui senatui satisfaciant: alios, qui Annibali nuntient ut exercitium ab Sagunto abducat, ipsumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant: tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

ORATIO
ALOREI HISPANI ad Saguntinos, qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit.

ARGVMENTVM.

In summa Saguntinorum desperatione, Alcon Saguntinus inconsciis cæteris ad Annibalem transiit, spe atque consilio agendi de pace. Quæ res in causa fuit ut quum tristes conditiones deferret Annibal, quas certo sciebat ille cæteros non accepturos, non ausus redire, apud hostem maneret. Tum fortè Aloreus Hispanus sub Annibale quidem militabat, cæterum Saguntinis veteri amicitia atque hospitio junctus: is pro Alcone interpres Saguntum ingressus

greſſus, veteribus amicis in hanc ſententiam conditiones expoſuit.

SI civis veſter Alcon, ſicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retuliſſet, ſupervacaneum hoc mihi fuiſſet iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos veniſſem. Quum vero ille, aut veſtra aut ſua culpa manſerit apud hoſtem; ſi metum ſimulavit, ſua; veſtra, ſi periculum eſt apud vos, vera ferentibus, ego, ne ignoraretis eſſe aliquas & ſalutis & pacis vobis conditiones, pro vetuſto hoſpitio, quod mihi vobiſcum eſt, ad vos veni. Veſtra autem cauſa me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides ſit, quod neque dum veſtris viribus reſtitiſtis, neque dum auxilia à Romanis ſperaſtis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Poſtquam nec à Romanis vobis ulla ſpes eſt, nec veſtra jam aut arma vos, aut mœnia ſatis defendunt, pacem affero ad vos magis neceſſariam quam æquam: cujus ita aliqua ſpes eſt, ſi eam, quemadmodum ut victor fert Annibal, ſic vos ut victi audiatis: ſi non id quod amittitur in damno, (quum omnia victoris ſint) ſed quicquid relinquitur, pro munere habituri eſtis, Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam ferè totam habet, adimit: agros relinquit, locum aſſignaturus in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum privatumque ad ſe jubet deferri: conjugum, veſtraque corpora, ac liberorum veſtrorum ſervat inviolata, ſi inermes cum binis veſtimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hoſtis imperat Hæc quamquam ſint gravia atque acerba fortuna veſtra vobis ſuadet. Equidem haud deſpero, quum omnium poteſtas ei à vobis facta ſit, aliquid ex his rebus remiſſurum. Sed hæc patienda cenſeo potius, quam trucidari corpora veſtra, rapi trahique ante ora veſtra conjuges ac liberos belli jure ſinatis.

ORA-

ORATIO CVJVSDAM CARTHAGINENSIS qua legatis Rom. de consilio oppugnationis Sagunti respondet.

ARGVMENTVM.

Legati Romani Carthagine redeuntes, quum quæ responsa à Carthaginensibus, quæque Saguntì agerentur, referrent: uno omnes consensu copias in Africam & Hispaniam ducendas esse censebant. Vt tamen omnia iusta ante bellum fierent, legatos rursus Carthaginem mitti placuit, qui percontarentur, publicone an privato consilio Saguntum Annibal oppugnasset: si faterentur, ac defenderent; publico tum demum justum indicerent bellum. Jam dato senatu Q. Fabius princeps legatorum percontatus erat, quum ex Carthaginensibus unus ita respondit.

VAna Romani, & prior legatio fuit, quum Annibalem tanquam suo consilio Saguntum oppugnantem deposcebatis: Cæterùm hæc legatio verbis adhuc lenior est, re asperior. Tunc enim Annibal & insimulabatur, & deposcebitur, nunc à nobis & confessio culpæ exprimitur; & ut à confessis, res extemplo repetuntur. Ego autem, non, privato publicone consilio Saguntum oppugnatum sit, quærendum censeo: sed utrum jure, an injuria. Nostra enim hæc quæstio atque animadversio in civem nostrum est; nostro an suo fecerint arbitrio, vobiscum una disceptatio est, licueritne per fœdus fieri. Itaque, quoniam discerni placet, quid publico consilio, quid sua sponte imperatores faciant; nobis vobiscum fœdus est à Luctatio consule ictum, in quo cavetur de utrorumque sociis: nihil de Saguntinis (nec dum enim erant socii vestri) cautum est. At enim eo fœdere, quod cum Asdrubale ictum est, Saguntini excipiuntur, adversus quod nihil ego dicturus sum, nisi quod à vobis didici. Vos enim quod C. Luctatius consul primo nobiscum

cum fœdus icit, quia neque authoritate patrum, nec populi juſſu ictum erat, negaſtis vos eo teneri, itaque aliud de integro fœdus publico conſilio ictum eſt. Si vos non tenent veſtra fœdera, niſi ex authoritate aut juſſu veſtra icta; nec nos quidem Aſdrubalis fœdus, quod nobis inſciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu parturit animus veſter, aliquando pariat.

ORATIO VOLSCIANORVM qua legatis Romanorum reſpondent.

ARGVMENTVM.

Hoc ad ſuperius pertinet. Legatis mandatum erat ut Carthagine in Hiſpaniam tranſirent ad avertendos à Pœnis animos ſociorum, retinendoſque in fide & ſocietate Romanorum. Ius à Barguſianis ad Volſcianos tranſeuntibus, hoc datum eſt reſponſum.

QUæ verecundia eſt, vos, Romani, poſtulare, ut veſtram Carthaginenſium præponamus amicitiæ, quum, qui id fecerunt, Saguntinos crudelius quàm Pœnus hoſtis perdiderit, vos ſocii prodideritis? Ibi quæratis ſocios cenſeo, ubi Saguntina clades ignota eſt. Hiſpanis populis ſicut lugubre, ita inſigne documentum Sagunti ruinæ: ne quis fidei Romanæ aut ſocietati confidat.

ORATIO ANNIBALIS ad Hiſpanos milites.

ARGVMENTVM.

Annibal, Sagunto capto, Carthaginem novam in Hyberna conceſſerat: ibi quum audiſſet quæ de ſe Carthaginæ ac Romæ dicta decretaque forent, ſe videlicet non ducem belli modo, ſed cauſam: partitis ac divenditis reliquis prædæ, ad ſe Hiſpanos milites convocavit, quibus conſilium ſuum de transferendo bello ita exponeret.

CRedo ego vos, ſocii, & ipſos cernere, pacatis omnibus Hiſpaniæ populis, aut finiendam nobis

bis militiam, exercituſque dimittendos eſſe, aut in alias terras transferendum bellum. Ita enim hæ gentes, non pacis ſolum, ſed etiam victoriæ bonis florebant, ſi ex aliis gentibus prædam & gloriam quæremus. Itaque quum longinqua ab domo inſtet militia, incertumque ſit, quando domos veſtras, & quæ cuique ibi chara ſint, viſuri ſitis; ſi quis veſtrum ſuos inviſere vult, commeatum do: Prima vere edico adſitis, ut Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.

ORATIO
P. SCIPIONIS ſuos adhortantis.
ARGVMENTVM.

P. Scipio ad oſtium Rhodani congreſſus cum hoſte, cæſis fere utrinque paribus, ſubito Numidarum pavore atque fuga victoriam obtinuerat. Exercitus ejus victoriæ maximam partem Cn. Scipioni fratri tradidit ducendum in Hiſpaniam adverſus Aſdrubalem. Profectus non multo poſt navibus Piſas, exercitum tironem adhuc & trepidum à Manlio Attilioque accipit, ſpe atque conſilio cum hoſte ad Padum confligendi. Itaque ubi in conſpectum hoſtium Pœnorum ventum eſt, hac oratione militum animos ad egregiè pugnandum, adhortabatur.

SI eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Gallia mecum habui, ſuperſedeſſem loqui apud vos. Quid enim adhortari referret, aut eos equites, qui equitatum hoſtium ad Rhodanum flumen egregie viciſſent: aut eas legiones, cum quibus fugientem hunc ipſum hoſtem ſequutus, confeſſionem cedentis ac detrectantis certamen pro victoria habui? Nunc quia ille exercitus Hiſpaniæ provinciæ ſcriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auſpiciis rem gerit, ubi eum gerere ſenatus populuſque Romanus voluit; ego, ut conſulem ducem adverſus Annibalem ac Pœnos haberetis, ipſe me huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda ſunt,

ſunt. Ne genus belli, neve hoſtem ignoretis; cum iis eſt vobis, milites, pugnandum, quos terra marique priore bello viciſtis: à quibus ſtipendium per viginti annos exegiſtis: à quibus capta belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine in vobis illiſque animus, qui victoribus & victis eſſe ſolet. Nec nunc illi, quia audent, ſed quia neceſſe eſt, pugnaturi ſunt: Niſi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detractavere, eos durabus partibus peditum equitumque in tranſitu Alpium amiſſis, (quum plures pene perierint quàm ſuperſunt) plus ſpei nactos eſſe. At enim pauci quidem ſunt, ſed vigentes animis corporibuſque, quorum robora ac vires vix ſuſtinere vis ulla poſſit. Effigies, imò umbræ hominum; fame, frigore, illuvie ſqualore enecti, contuſi ac debilitati inter ſaxa rupeſque, ad hæc, peruſti artus, nive rigentes nervi, membra torrida gelu, quaſſata fractaque arma: claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum hoc pedite pugnaturi eſtis, reliquias extremas hoſtium, non hoſtes habebitis. Ac nihil magis vereor quàm ne antequam vos cum hoſte pugnaveritis, Alpes viciſſe Annibalem videantur. Sed ita forſitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo Deos ipſos, ſine ulla humana ope, committere ac profligare bellum: nos autem, qui ſecundum Deos violati ſumus, commiſſum ac profligatum confi-cere. Non vereor nequis me hoc veſtri adhortandi cauſa magnificè loqui exiſtimet; ipſum aliter animo affectum eſſe. Licuit mihi in Hiſpaniam provinciam meam ire, quo jam profectus eram cum exercitu meo: ubi & fratrem conſilii participem; ac periculi ſocium haberem, & Aſdrubalem potius quàm Annibalem hoſtem, & minorem haud dubie molem belli: Tamen quum præterveherer navibus Galliæ oram; ad famam hujus hoſtis in terram egreſſus, præmiſſo equitatu ad Rhodanum movi caſtra. Equeſtri prælio, qua parte copiarum

conſerendi manum fortuna data eſt, hoſtem fudi, peditum agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia aſſequi terra non poteram, regreſſus ad naves quanta maxima celeritati potui, tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Alpium obvius fuit. Huic timendo hoſti utrum quum declinarem certamen, improviſus videor incidiſſe, an occurrere in veſtigiis ejus? laceſſere, ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alios certe derepente Carthaginenſes per viginti annos terra ediderit: an iidem ſint, qui ad Ægades pugnavere inſulas, & quos ab Eryce duodevicenis denariis æſtimatos emiſiſtis, & utrum Annibal hic ſit æmulus itinerum Herculis, ut ipſe fert, an veſtigalis, ſtipendiariuſque & ſervus populi Romani à patre relictus: quem niſi Saguntinum ſcelus agitaret, reſpiceret profecto, ſi non patriam victam, domum certè, patremque & fœdera Amilcaris ſcripta manu, qui juſſus à conſule noſtro, præſidium deduxit ab Eryce: qui graves impoſitas victis Carthaginenſibus leges fremens mœrenſque accepit, qui decedere Sicilia, qui ſtipendium populo Romano dare, pactus eſt. Itaque vos, ego milites, non eo ſolum animo, quo adverſus alios hoſtes ſoletis, pugnare velim: ſed cum indignatione quadam atque ira; velut ſi ſervos videatis veſtros arma repente contra vos ferentes, Licuit, ſi voluiſſemus, ad Erycem clauſos ultimo ſupplicio humanorum, fame interficere. Licuit claſſem victricem in Africam trajicere, atque intra paucos dies ſine ullo certamine Carthaginem delere: veniam dedimus precantibus: emiſimus ex obſidione; pacem cum victis fecimus, tutelæ noſtræ deinde duximus quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis, furioſum juvenem ſequentes, oppugnatum patriam noſtram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro ſalute eſſe certamen. Non de poſſeſſione Siciliæ ac Sardiniæ, de quibus quondam agebatur,

agebatur, ſed pro Italia nobis eſt pugnandum: nec eſt alius à tergo exercitus, qui, niſi nos vicimus, hoſti obſiſtat: nec Alpes aliæ ſunt, quas dum ſuperat, comparari nova poſſint præſidia. Hic eſt obſtandum, milites, velut ſi ante Romana mœnia pugnemus. Unuſquiſque ſe non corpus ſuum, ſed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet, nec domeſticas ſolum agitet curas, ſed identidem hoc animo reputet, noſtras nunc intueri manus ſenatum populumque Romanum, qualis noſtra vis virtuſque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO
ANNIBALIS ſuos adhortantis.
ARGVMENTVM.

Annibal in tranſitu Alpium barbaros multos bellum inferre volentes ceperat, quos in vinculis habuit: adhortaturus milites ad pugnam, eorum barbarorum multa paria congredi, detractis vinculis, armato more Gallico, in conſpectu militum ex induſtria jubet: quibus aliquanto poſt dimiſſis, in hæc verba ſuos adhortatus eſt.

SI quem animum in alienæ ſortis exemplo paulo antè habuiſtis, eundem mox in æſtimanda fortuna veſtra, habueritis: vicimus milites: Neque enim ſpectaculum modo illud, ſed quædam veluti imago veſtræ conditionis erat. Ac neſcio an majora vincula, majoreſque neceſſitates vobis, quàm captivis veſtris, fortuna circumdederit. Dextra lævaque duo maria claudunt; nullam ne ad effugium quidem, navem habentibus: circa Padus amnis major ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent; vix integris vobis ac vigentibus tranſitæ: Hic vobis vincendum aut moriendum, milites, eſt, ubi primum hoſti occurriſtis; & eadem fortuna quæ neceſſitatem pugnandi impoſuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Dii quidem immortalibus optare

ſolent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam parentibus noſtris ereptas, noſtra virtute recuperaturi eſſemus, ſatis tamen ampla pretia eſſent. Quicquid Romani tot triumphis partum congeſtumque poſſident; id omne noſtrum cum ipſis dominis futurum eſt. In hanc tam opimam mercedem agite, cum Diis bene juvantibus arma capite. Satis adhuc in vaſtis Luſitaniæ Celtiberiæque montibus pecora conſectando; nullum emolumentum tot laborum periculorumque veſtrorum vidiſtis, tempus eſt jam opulenta vos ac ditia ſtipendia facere, & magna operæ pretia mereri; tantum itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emenſos, hic vobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis ſtipendiis dabit. Nec quàm magni nominis bellum eſt, tam difficilem exiſtimaveritis victoriam fore. Sæpe & contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regeſque per levi momento victi ſunt. Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid eſt, cur illi vobis comparandi ſint? Ut viginti annorum militiam veſtram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano, terminiſque ultimis terrarum, per tot ferociſſimos Hiſpaniæ & Galliæ populos vincentes huc perveniſtis: Pugnabitis cum exercitu tyrone, hac ipſa æſtate cæſo, victo, circumſeſſo à Gallis, ignoto adhuc duci ſuo, ignorantèque ducem. An me in prætorio patris, clariſſimi imperatoris, prope natum, certè educatum, domitorem Hiſpaniæ Galliæque, victorem eundem, non Alpinarum modo gentium, ſed ipſarum, quod multo majus eſt Alpium, cum ſemeſtri hoc conferam duce, deſertore exercitus ſui? Cui ſi quis dempto ſignis Pœnos Romanoſque hodie oſtendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus ſit Conſul. Non ego illud parvi æſtimo, milites, quòd nemo veſtrûm eſt, cujus non

ante

ante oculos ipſe ſæpe militare aliquod ediderim facinus: cui non idem ego virtutis ſpectator ac teſtis. Notata temporibus locisque referre ſua poſſim decora, mecum laudatis, milites, donatisque. Alumnus prius omnium veſtrûm, quam imperator, procedam acie adverſus ignotos inter ſe, ignorantesque. Quocunque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris: veteranum peditem, generoſiſſimarum gentium equites frenatos & infrenatos: vos ſocios fideliſſimos fortiſſimoſque, vos Carthaginenſes, tum ob patriam, tum ob iram juſtiſſimam pugnaturos. Inferimus bellum, infeſtiſque ſignis deſcendimus in Italiam; *tanto audacius fortiuſque pugnaturi, quanto major ſpes majorque eſt animus infirmis vim quàm arcentis. Accendit præterea animos & ſtimulat dolor, injuria, indignitas.* Ad ſupplicium depoposcerunt me ducem primum; deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnaſſetis, deditos ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudeliſſima ac ſuperbiſſima gens, ſua omnia ſuique arbitrii facit, cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, ſe modum imponere æquum cenſet: circumſcribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus: neque eos quos ſtatuit, terminos obſervat. Ne tranſieris Iberum; nequid rei tibi ſit cum Saguntinis, ad Iberum eſt Saguntum: nuſquam te veſtigio moveris. Parum eſt, quod vetetrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis, etiam Hiſpanias? & inde ceſſero, in Africam tranſcendens. Tranſcendens autem dico? duos conſules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hiſpaniam miſerunt. Nihil uſquam nobis relictum eſt, niſi quod armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis licet eſſe qui receptum habent, quos ſuus ager, ſua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient: vobis neceſſe eſt fortibus viris eſſe, & omnibus inter victoriam

ſtoriam mortemve certa deſperatione abruptis; aut vincere, aut, ſi fortuna dubitabit, in prælio potius, quam in fuga, mortem appetere. Si hoc bene fixum omnibus deſtinatumque in animo eſt; iterum dicam, viciſtis: nullum incitamentum ad vincendum homini à Diis immortalibus acrius datum eſt.

Ex viceſimo ſecundo libro ab Urbe condita.

ORATIO

M. MINVTII RVFFI magiſtri equitum, qua in Q. Fabii Maximi dictatoris cunctationem acriter invehitur.

ARGVMENTVM.

Q. Fabius Maximus dictator miſſus cum legionibus adverſus Annibalem, per loca alta agmen ducebat, modico ab hoſte intervallo, ut nec omitteret eum, neque congrederetur. M. Minutius Ruffus magiſter equitum erat, ferox rapiduſque in conſiliis, ac lingua immodicus: is primum inter paucos, deinde palam conſilium prudentiamque dictatoris eludebat atque reprehendebat, pro cunctatore ſegnem eum, pro cauto timidum appellans. Forte per id tempus Maharbalem in agrum Falernum Annibal prædatum miſerat: quem, quum in caſtra perlatum eſſet populari uſque ad Sinueſſas aquas, tum demum Fabius per juga montis Maſſici exercitum ducens, haud procul hoſte caſtra ponit. Hinc verò quum facile tecta colonorum Romanorum & domus ab hoſtibus incendi perurique viderentur, nec tum quidem ulla pugnæ mentio eſſet: idem Ruffus magiſter equitum in dictatorem hæc jactare cæpit.

SPectatumne huc, ut rem fruendam oculis, ſociorum cædes & incendia venimus? nec ſi nullius alterius nos, ne civium quidem horum pudet? quos in Sinueſſam colonos patres noſtri miſerunt, ut ab Samnite hoſte tuta hæc ora eſſet: quam nunc non vicinus Samnis urit, ſed Pœnus advena,

advena, ab externis orbis terrarum terminis, noſtra conjunctione & ſocordia jam huc progreſſus. Tantum (proh dolor!) degeneramus à parentibus noſtris, ut præter quam oram illi Punicas vagari claſſes, dedecus eſſe imperii ſui duxerint, eam nos nunc plenam hoſtium Numidarumque ac Maurorum jam factam videamus? Qui modò Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, ſed fœdera & Deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniæ Annibalem lenti ſpectamus. Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, ſtrepunt aures clamoribus plorantium ſociorum; ſæpius nos, quam Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum more per æſtivos ſaltus deviaſque colles exercitum ducimus; conditi nubibus ſylviſque. Si hoc modo peragrando cacumina ſaltuſque Furius recipere à Gallis urbem voluiſſet, quo hic novus Camillus nobis dictator unicus in rebus afflictis quæſitus. Italiam ab Annibale recuperare parat, Gallorum Roma eſſet: quam vereor, ne ſic cunctantibus nobis Annibali ac Pœnis toties ſervaverint majores noſtri. Sed vir ac verè Romanus, quo die dictatorem eum ex authoritate patrum juſſuq; populi dictum, Vejos allatam eſt, quum eſſet ſatis altum Janiculum, ubi ſedens proſpectaret hoſtem, deſcendit inæquum; atque illo ipſo die media in urbe, qua nunc baſta Gallica ſunt, & poſtero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? poſt multos annos, quum ad furculas Caudinas ab Samnite hoſte ſub jugum miſſi ſumus? utrum tandem L. Papirius Curſor, juga Samnii perluſtrando, an Luceriam premendo, obſidendoque, & laceſſendo victorem hoſtem, depulſum ab Romanis cervicibus jugum ſuperbo Samniti impoſuit, Modo conſuli Luctatio quæ alia res, quam celeritas, victoriam dedit? quod poſtero die quàm hoſtem vidit, claſſem gravem commeatibus, impeditam ſuomet ipſam

instrumento atq; apparatu, oppressit. Stultitia est, sedendo aut votis debellari credere posse, armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congrediatur. Audendo atque agendo res Romana crevit non his segnibus consiliis, quæ timidi causa vocant.

ACEDVCIS HISPANI ad Bostarem pro obsidibus verba,

ARGVMENTVM.

Obsides Annibal cunctis civitatibus imperabat, quos ut quemque accipiebat, Sagunti custodiæ tradebant. Id modo Hispanorum in populum Romanum animos remorari ratus Acedux, Hispanus quidem cæterum Romanis socius, init consilium de remittendis in suas civitates obsidibus. Bostar præfectus Saguntinis forte castra extra Saguntum in ipso littore habebat quo Acedux ipse quum venisset, eum monebat, quum ad eam diem metus Hispanorum animos continuisset, quia procul Romani abfuissent, qui tum eis Iberum erant, gratia devinciendos esse ac beneficio. Bostari vero quærenti quonam tandem beneficio devinciendi essent, in hanc sententiam ipse respondit.

OBsides in civitates remitte. Id privatim parentibus, quorũ maximum nomen in civitatibus est suis, & publicæ populis gratum erit. Vult sibi quisq; credi, & habita fides ipsam plerumque obligat fidem. Ministerium restituendorum domos obsidum mihimet deposco ipse, ut opera quoque impensa consilium adjuvem meum, & rei suapte naturâ gratæ, quantũ insuper gratiam possim, adjiciam.

FABII DICTATORIS de temeritate Minutii verba.

ARGVMENTVM.

Æquatum erat plebiscito Minutii magistri equitum imperium dictaturæ Fabii Maximi, Quod postquam

quam in caſtra Roma eſt allatum literis & ſermone multorum, Minutius immodice gloriatus cum Fabio de imperandi ratione agebat, an per vices alter imperaret, an uterque, partitis copiis. Partiri tandem copias placuit, vix Fabio conſentiente. Ita partem copiarum Minutius adverſus Annibalem ducens, paulo poſt in eum locum pervenit, unde per inſidias hoſtium fugere ac elabi ſine magna cæde ſuorum non poſſet. Fabius eis tempore ipſo auxilio veniens, ita de Minutii temeritate loquutus eſt.

ITa eſt, non celerius quam timui, deprehendit fortuna temeritatẽ. Fabio æquatus imperio, Annibalem & virtute & fortuna ſuperiorem videt. Sed aliud jurgandi ſucceſſendique tempus erit. Nunc ſigna extra vallum proferte, victoriam hoſti extorqueamus, confeſſionem erroris civibus.

ORATIO MINVTII MAGISTRI equitum, qua ſuos ad conjungenda cum Fabio caſtra adhortatur.

ARGVMENTVM.

Minutius magiſter equitum cum exercitu periclitatus quum ſe ſuoſque Fabii virtute ac diligentia ſervatos eſſe intelligeret, temeritatem ſuam agnoſcens, de conjungendis caſtris cum Fabio, ita cum ſuis agebat.

SÆpe ego audivi, milites, eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat quid in rem ſit, ſecundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſciat eum extremi ingenii eſſe. Nobis quoniam prima animi ingeniique negata ſors eſt, ſecundam ac mediam teneamus: & dum imperare diſcimus, parere prudenti in animum inducamus. Caſtra cum Fabio jungamus ad prætorium ejus ſigna quum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod benefi-

cio ejus erga nos ac majestate ejus dignum est; vos, milites; eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos salutabitis: & si nihil aliud, gratorum certè nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

MINVTII VERBA ad Fabium dictatorem.

ARGVMENTVM.

Conjunctum hoc est cum priore. Jam milites ad dictatoris castra proficiscentes, omnium animos in admirationem converterant, quum Minutius prior Fabium patrem appellat, milites deinde patronos eos qui dictatoris imperio parebant. Minutius inde ità cum Fabio verba fecit.

PArentibus meis, dictator, (quibus te modo nomine, quo fando possum, æquavi) vitam tantum debeo: tibi, quum meam salutem, tum omnium horum. Itaque plebiscitum, quo oneratus magis quàm honoratus sum primus antiquo, abrogoque: & quod tibi mihique, quod meo, exercituique tuo servato ac conservatori sit felix, sub imperium auspiciumque tuum redeo, & signa hæc, legionesque restituo. Tu quæso, placatus me magistrum equitum, hos ordinibus suis quemque teneri jubeas.

ORATIO

FABII MAXIMI ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste.

ARGVMENTVM.

Q. Terentius Varro, & L. Paulus Æmilius consules creati quum contra Annibalem copias ducere pararent. Varro concionem forte habuerat qua bellum in Italiam nobilibus accersitum esse jactabat, quod nunquam restinguendum esset, si Respub. plures Fabios imperatores haberet: se vero ipsum illud profligaturum, seu ad finem prope deducturum, quo primùm die hostem videret. Quod quum Fabius cognovisset, Paulum Æmilium ad se vocat, quem in hanc sententiam de collegæ temeritate ratione q; hostem aggrediendi alloquutus est.

SI

SI aut collegam (id quod mallem) tui ſimilem, Luci Æmili, haberes, aut tu collegæ tui ſimilis eſſes, ſupervacanea eſſet oratio mea, nam & duo boni conſules, etiam me tacente, omnia è Repub. fide veſtra faceretis: & mali, nec mea verba auribus veſtris, nec conſilia animis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuenti mihi, tecum omnis oratio eſt: quum video nequicquam & virum bonum, & civem fore, ſi altera parte claudicet Reſpub. malis conſiliis idem ac bonis juris & poteſtatis erit. Erras enim L. Pale, ſi tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale futurum cenſes: neſcio an infeſtior hic adverſarius, quàm ille hoſtis maneat: & cum illo in acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & adverſum Annibalem legioneſque eius tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi eſt. Varro dux, tuis militibus te eſt oppugnaturus. Ominis etiam tibi cauſa abſit C. Flaminii memoria, tamen ille conſul demum, & in provincia, & ad exercitum cœpit furere: hic prius quam peteret conſulatum, deinde in petendo conſulatu: nunc quoque conſul, prius quam caſtra videat, aut hoſtem, inſanit. Et qui tantas jam nunc procellas, prælia atque acies jactando inter togatos ciet, quid inter armatam juventutem cenſes facturum, & ubi exemplo verba res ſequitur? Atqui ſi hic, quod facturum ſe denuntiat, extemplo pugnaverit; aut ego rem militarem, belli hoc genus, hoſtem hunc ignoro, aut nobilior alius Thraſymeno locus noſtris cladibus erit. Nec gloriandi tempus adverſus unum eſt: ut ego contemnendo potius quàm appetendo gloriam, modum exceſſerim; Sed ita res habet una ratio belli gerendi adverſus Annibalem eſt, qua ego geſſi: nec eventus modo hoc docet, ſtultorum iſte magiſter eſt; ſed eadem ratio quæ fuit, futaraque donec eædem res manebunt,

manebunt, immutabilis eſt. In Italia bellum gerimus, in ſede ac ſolo noſtro omnia circa plena civium ac ſociorum ſunt, armis, viris, equis, commeatibus juvant, juvabuntque, id jam fidei documentum in adverſis rebus noſtris dederunt. Meliores, prudentiores, Conſtantiores nos tempus dieſque facit. Annibal contra, in aliena, in hoſtili eſt terra, inter omnia inimica infeſtaque; procul à domo, procul à patria, neque illi terra, neque mari eſt pax: nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia: nihil uſquam ſui videt: in diem rapto vixit, partem vix tertiam exercitus ejus habet, quem Iberum amnem trajecit; plures fames, quàm ferrũ abſumpſit, nec hic paucis jam victum ſuppeditat. Dubitas ergo, quin eum ſedendo ſuperaturi ſimus, qui ſeneſcat in dies, non commeatus, non ſupplementum, non pecuniam habeat? Quamdiu pro Gerionis, caſtelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adverſus te quidem ego gloriabor. Cn. Servilius atque Attilius, proximi conſules, vide quemadmodum eum ludificati ſint. Hæc una ſalutis eſt via, L. Paule, quam difficilem infeſtamq; cives ſibi magis quam hoſtes facient. Idem enim, tui, quod hoſtium milites, volent; idem Varro conſul Romanus, quod Annibal Pœnus imperator, cupiet. Duobus ducibus unus reſiſtas oportet, reſiſtes autem adverſus famam rumoreſque hominum ſi ſatis firmus ſteteris: ſi te neq; collegæ vana gloria, neque tua falſa infamia moverit à veritate, laborare nimis ius ſæpe aiunt, extingui nunquam. Gloriã, qui ſpreverit, veram habebit. Sine timidum pro cauto, tardum pro conſiderato, inbellem pro perito belli vocent: malo te ſapiens hoſtis metuat, quam ſtulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal, nil timere agentem metuet. Nec ego, ut nihil agatur, moneo, ſed ut agentem re ratio dicat, non fortuna: Tuæ poteſtatis ſemper, tuaque omnia ſint. Armatus intentuſque ſis, neque occaſioni

occasioni tuæ desis, neque suam occasionem hosti des. Omnia non properanti clara, certaque erunt, festinatio, improvida est, & cœca.

ORATIO

P. SEMPRONII TVDITANI tribuni militum, qua suos ad erumpendum adhortatur.

ARGVMENTVM.

Cannensi clade, quum mortuo Paulo Æmilio consule, Varro collega Venusinam cum quinquaginta equitibus profugisset: binis in castris inermis multitudo, quæ superfuerat pugnæ, sive ducibus erat. Itaque eos qui in minoribus erant castris, alii monent ut nocte, dum hostis gravi somno detinetur, ad se transirent. Canusium inde tacite ac sine mora uno agmine abituros. Forte P. Sempronius Tuditanus tribunus militum in minoribus castris erat, qui quum de transitu ab aliis aliter sentiri videret, ita suos ad erumpendum adhortatur.

CAPI ergo mavultis ab avarissimo & crudelissimo hoste, æstimarique capita vestra pretio & exquiri ab interrogantibus, Romanus civis si an Latinus socius? ut ex tua contumelia & miseria alteri honos quæratur? non tu: Si quidem vos Lucii Æmilii consulis, qui se bene mori, quã turpiter vivere maluit, & tot fortissimorum virorum, qui circa eum cumulati jacent, cives estis. Sed antequam opprimat lux majoraque hostium agmina obsepiant iter: per hos, qui inordinati atque incomposiți obstrepunt portis, erumpamus, ferro atque audacia via fit, quamvis per confertos hostes. Cuneo quidẽ hoc laxum atque solutum agmen, ac si nihil obstet, transibimus. Itaque ite mecum, qui & vosmetipsos & Rempublicam salvam vultis.

ORA-

ORATIO
CAPTIVORVM Cannenſi clade Roman. ad patres.

ARGVMENTVM.

Hoc cum proximè præcedente conjunctum eſt. Milites Romani qui ex minoribus caſtris conſilio eorũ qui erant in majoribus, exhortatione inſuper P. Sempronii Tuditani, cum ipſo erumpere noluerant, in poteſtatem hoſtium ſimul cum caſtris venerunt. Ex iis decem paulo poſt iure jurando adigit Annibal, ſi miſſi Romam non redimerentur, ad hoſtem redituros. Ita Romam adactos eos mittit, ut aurum in redemptionẽ ſuam impetrarent. Propoſitum autem fuit pretium in capita, equiti quingenti quadrigati nummi, pediti trecenti, ſervo centum. Profecti, ita cauſam ſuam apud patres egerunt.

PATRES conſcripti, nemo veſtrûm ignorat, nulli unquam civitati viliores fuiſſe captivos, quam noſtræ: cæterum niſi nobis plus juſto noſtra placet cauſa non alii unquam minus negligendi vobis, quàm nos, qui in hoſtium poteſtatem venerunt. Non enim in acie per timorẽ arma tradidimus, ſed quum prope ad noctem ſuperſtantes cumulis cæſorum corporum prælium extraxiſſemus, in caſtra recepimus nos; dici reliquum ad noctem inſequentem feſſi labore ac vulneribus vallum ſumus tutati. Poſtero die quum circumſeſſi ab exercitu victore, aqua arceremur, nec ulla alia jam per confertos hoſtes erumpendi ſpes eſſet, nec eſſe nefas duceremus; quinquaginta millibus hominum ex acie noſtra trucidatis; aliquem ex Cannenſi pugna Romanum militem reſtare; tum demum pacti ſumus pretium, quo redempti dimitteremur: arma, in quibus nihil jam auxilii erat, hoſti tradidimus. Majores noſtros quoque acceperamus ſe à Gallis auro redemiſſe; & patres noſtros, aſperrimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratia Tarentum miſiſſe. Atque

que in Italia cum Gallis, & ad Heracleam cum Pyrrho, utroque non tam clade infamis, quàm pavore & fuga, pugna fuit. Cannenſes campos acervi Romanorum corporum tegunt; nec ſuperſumus pugnæ niſi in quibus trucidandis & ferrum & vires hoſtem defecerunt. Sunt etiam de noſtris quidam, qui nec in acie quidem refugerunt, ſed præſidio caſtris relicti, quum caſtra traderentur, in poteſtatem hoſtium venerunt. Haud equidem ullius civis aut commilitonis fortunæ aut conditioni invideo, nec premendo alium, me extuliſſe velim: ne illi quidem (niſi pernicitatis pedum & curſus aliquod præmium eſt) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius quàm Venuſiæ aut Canuſii conſtiterunt, ſe nobis merito prætulerint gloriatique ſint in ſe plus quam in nobis præſidii Reipub. eſſe; Sed illis ut bonis ac fortibus militibus utemini; & nobis jam promptioribus pro patria, quod beneficio veſtro redempti, atque in patriam reſtituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis: octo millia ſervorum armari audio: non minor numerus noſter eſt, nec majori pretio redimi poſſumus quàm hi emuntur. Nam ſi conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Illud etiam in tali conſilio animadvertendum vobis cenſeam, P. C. ſi tamen duriores eſſe velitis, quo nullo noſtro merito faciatis, cui nos hoſti relicturi ſitis. Pyrrho videlicet, qui nos hoſpitum numero habuit captivos, an barbaro, ac Pœno? qui utrum avarior an crudelior ſit, vix exiſtimari poteſt. Si videatis catenas, ſqualorem, deformitatemque civium veſtrorum, non minus profecto vos ea ſpecies movat, quàm ſi ex altera parte cernatis ſtratas Cannenſibus campis legiones veſtras. Intueri poteſtis ſolicitudinem & lacrymas in veſtibulo curiæ ſtantium cognatorum noſtrorum, expectantiumque reſponſum veſtrum. Quum ii pro nobis, proque iis qui abſunt, ita ſuſpenſi

ac

ac ſoliciti ſint? quem cenſetis animum ipſorum eſſe, quorum in diſcrimine vita libertaſque eſt? Si medius fidius ipſe in nos mitis Annibal contra naturam ſuam eſſe velit, nihil tamen nobis vita opus eſſe cenſeamus, quum indigni, ut à vobis redimeremur, viſi ſumus. Rediere Romam quondam remiſſi à Pyrrho ſine pretio capti: ſed rediere cum legatis, primoribus civitatis ad redimendos ſeſe miſſis, redeam ego in patriam, trecentis nummis non æſtimatus civis? Suum quiſque habet animum. P.C. ſcio in diſcrimine eſſe vitam corpuſq; meum. magis me famæ periculum movet, ne à vobis damnati ac repulſi habeamur. Neque enim vos pretio peperciſſe homines credent.

ORATIO
T. MANLII TORQVATI, ne captivi redimerentur.

ARGVMENTVM.

Hoc cum priore oratione conjunctum eſt. Poſteaquam captivi dicendi finem fecerunt, extemplo ab ea turba quæ in veſtibulo curiæ ſtabat, clamor flebilis ſublatus eſt, orabantque ut ſibi liberos, fratres, cognatos, redderent patres. Tum ſenatus ea de re haberi cœptus. Quo quum aliis captivos redimendos de publico, aliis de privato, aliis ex ærario dandam pecuniam mutuo referentibus, variaretur ſententiis: tum demum T. Manlius Torquatus rogatus ſententiam, unus nullo pacto redimendos eſſe ita ſuaſit.

SI tantummodò poſtulaſſent legati pro iis qui in hoſtium poteſtate ſunt, ut redimerentur, ſine ullius inſectatione, eorum brevi ſententiam peregiſſem. Quid enim aliud quam admonendi eſſetis, ut morem traditum à Patribus, neceſſario ad rem militarem exemplo ſervaretis? Nunc autem cum propè gloriati ſint, quod ſe hoſtibus dediderint, præferrique non captis modo in acie ab hoſtibus, ſed etiam iis qui Venuſiam Canuſiumque pervenerunt

nerunt, atque ipsi C. Terentio consuli, æquum censuerint, nihil vos eorum P. C. quæ illic acta sunt, ignorare patiar. Atque utinam hæc quæ apud vos acturus sum, Canusii apud ipsum exercitum agerem; optimum testem ignaviæ cujusque & virtutis: aut unus hic saltem adesset P. Sempronius, quem si isti ducem sequuti essent milites, hodie in castris Romanis, non captivi in hostium potestate essent, & quum fessis pugnando hostibus, tum victoria lætis, & ipsis plerisque regressis in castra sua, noctem ad erumpendum liberam habuissent, & septena armatorum hominum millia erumpere etiam inter confertos hostes potuissent: Neque enim per se ipsi id facere conati sunt, neque alium sequi voluerunt. Nocte propè tota P. Sempronius Tuditanus non destitit monere adhortarique eos, dum paucitas hostium circa castra, dum quies ac silentium esset, dum nox inceptum tegeret se ducem sequerentur: ante lucem pervenire in tuta loca, in sociorum urbes posse Sicut avorum memoria, P. Decius tribunus militum, in Samnio, sicut nobis adolescentibus, priori Punico bello, Calpurnius Flamma, trecentis voluntariis, quum ad tumulum eos capiendum, situm inter medios hostes duceret, dixit: Moriamur, milites, & morte nostra eripiamus ex obsidione circumventas legiones: Si hoc Sempronius diceret, nec viros quidem, nec Romanos vos duceret, si nemo tantæ virtutis extitisset comes. Viam non ad gloriam magis quàm ad salutem ferentem demonstrat; reduces in patriam, ad parentes, ad conjuges ac liberos facit. Ut servemini, deest vobis animus? quid, si moriendum pro patria esset, faceretis? Quinquaginta millia civium sociorumq; circa vos eo ipso die cæsa jacent: si tot exempla virtutis non movent, nihil unquam movebit, si tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. Liberi atque incolumes desiderate patriam: imo desi-

derate,

ſiderate, dum patria eſt, dum cives eius eſtis: ſerò nunc deſideratis, diminuti capite, abalienati iure civium, ſervi Carthaginenſium facti Pretio redituri eſtis eo, unde ignavia ac nequitia abiſtis? P. Sempronium, civem veſtrum, non audiſtis, arma capere ac ſe iubentem ſequi; Annibalem poſt paulo audiſtis, caſtra prodi, & arma tradi iubentem. Quam ego ignaviam iſtorum accuſo, quum ſcelus poſſim accuſare; non enim modo ſequi recuſarunt bene monentem, ſed obſiſtere ac retinere conati ſunt, ni ſtrictis gladiis viri fortiſſimi inertes ſubmoviſſent. Prius, inquam P. Sempronio per civium agmen, quam per hoſtium fuit erumpendum. Hos cives patria deſideret: quorum ſi cæteri ſimiles fuiſſent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet? Ex millibus ſeptem armatorum, ſexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atq; armati rediret: neque iis quadraginta millia hoſtium obſtitere. Quam tutum iter duarum prope legionum agmini futurum cenſetis fuiſſe? haberetis hodie viginti millia armatorum Canubii fortia, fidelia, P. C. Nunc autem quemadmodum hi boni fideleſque (nam fortes ne ipſi quidem dixerint) cives eſſe poſſunt? niſi quis credere poteſt, fuiſſe qui erumpentibus, quin erumperent, obſiſtere conati ſint: aut non invidere eos, cum incolumitati, tum gloriæ illorum per virtutem partæ, quum ſibi timorem ignaviamque ſervitutis ignominioſæ cauſam eſſe ſciant. Maluerunt in tentoriis latentes ſimul lucem atque hoſtem expectare, quum ſilentio noctis erumpendi occaſio eſſet. Etenim ad erumpendum è caſtris defuit animus: ad tutanda fortiter caſtra animum habuerunt. Dies noctesque aliquot obſeſſi, vallum armis ſe ipſi tutati vallo ſunt: tandem ultima auſi paſſique, quum omnia ſubſidia vitæ abeſſent, affectiſque fame viribus, arma jam ſuſtinere nequirent, neceſſitatibus magis humanis

nis quàm armis victi sunt. Orto sole hostis ad vallum accessit, ante secundam horam nullam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac se ipsos. Hæc vobis ipsorum per biduum militia fuit. Quum in acie stare ac pugnare decuerat, tum in castra refugerunt: quum pro vallo pugnandum erat, castra tradiderunt, neque in acie neque in castris utiles. Vos redimam? quum erumpere castris oportet, cunctamini ac manetis: quum manere & castra tutari armis necesse est, & castra & arma & vos ipsos traditis hosti. Ego non magis istos redimendos, P. C. censeo, quàm illos dedendos Annibali, qui per medios hostes è castris erumperunt: ac per summam virtutem se patriæ restituerunt.

Ex vicesimo tertio libro ab Urbe condita.

ORATIO
PACUVII CALAVII Campani ad populum Campanum.

ARGVMENTVM.

Pacuvius Calavius Capuæ in summo magistratu erat, quum res Romana malè ad Thrasymenum gesta est; Is populum Campanum senatui jamdiu infestum ratus id agitare, ut senatoribus trucidatis si venirent hostes Romanorum, Annibali Capuam traderet: hoc populi consilium senatui declarat, omnesque tandem eo duxit, ut si se in ipsius potestatem permitterent, facile ab insidiis se posse liberari arbitrarentur. Permissos in curiam claudit: convocat populum, cui rem ita exposuit.

QUOD sæpe optastis, Campani, ut supplicii sumendi vobis ex improbo ac detestabili Senatu potestas esset, eam nunc, non per tumultum expugnantes domos singulorum; quas præsidiis clientium servorumque tuentur, cum summo vestro periculo, sed totam habetis ac liberam. Clausos omnes in curiam accipite, solos, inermes;

mes: nec quicquam raptim, aut forte temere egeritis. De ſingulorum capite vobis jus ſententiæ dicendæ faciam, ut quas quiſque meritus eſt pœnas pendat. Sed ante omnia ita vos iræ indulgere oportet, ut potiorem ira ſalutem atq; utilitatem veſtram habeatis. Etenim hos (ut opinor) odiſtis ſenatores, nam ſenatum omnino non habere non vultis, quippe aut rex (quod abominandum) aut (quod unum liberæ civitatis conſilium eſt) ſenatus habendus eſt. Itaque duæ res ſimul agendæ ſunt vobis, ut & veterem ſenatum tollatis, & novum cooptetis. Citari ſingulos ſenatores jubebo, de quorum capite vos conſulam: quod de quoquo cenſueritis, fiet. Sed prius in ejus locum virum fortem ac ſtrenuum, novum ſenatorem cooptabitis, quàm de noxio ſupplicium ſumatur.

ORATIO VARRONIS CONSVLIS qua legatis Campanorum reſpondet.

ARGVMENTVM.

Poſt Cannenſem cladem Romani à Campanis ſperni contemnique cœpti ſunt, ut illud oſtenſuri fuerint, niſi prohibiti fuiſſent eorum præſertim memoria qui à Romanis miſſi erant per Siculas urbes in præſidia, in quibus Campani erant nobiliſſimi. Horum igitur parentes ægre impetrant ut legati ad Varronem conſulẽ, Canuſium, quo ipſe ex fuga ſeſe receperat, mitterentur. Profecti Venuſiæ conſulem cum paucis inveniunt, ubi ſenatum populumque Campanum ægre ferre nuntiant quod ita infeliciter ad Cannas res geſta eſſet: ita placere, ut quicquid bello uſui eſſet, benignè ac comiter ſubminiſtraretur. Varro poſt in hanc ſententiam legatu reſpondit.

MOREM magis loquendi cum ſociis ſervaſtis, Campani, jubentes quæ ad bellum eſſent opus imperare, quam convenienter ad præſentem fortunæ noſtræ ſtatum loquuti eſtis. Quid enim nobis

nobis ad Cannas relictum eſt, ut, quaſi aliquid habeamus, id quod deeſt, expleri à ſociis velimus? pedites vobis imperemus, tanquam equites habeamus? pecuniam deeſſe dicamus, tanquam ea tantum deſit? Nihil, ne quod ſuppleremus quidem, nobis reliquit fortuna, legiones, equitatus, arma, ſigna, equi virique, pecunia commeatus, aut in acie, aut in ruinis poſtero die amiſſis caſtris perierunt: itaque non juvetis nos in bello oportet, Campani, ſed cum Pœnis bellum pro nobis ſuſcipiatis. Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores veſtros intra mœnia compulſos, nec Samnitem modo hoſtem, ſed etiam Fidicinum paventes, receptos in fidem apud Satriculam defenderimus, cœptumque propter vos cum Samnitibus bellum, per centum propè annos, variante fortuna eventum, tulerimus. Adjicite ad hæc, quod fœdus æquum dedimus, quod leges veſtras, quod ad extremum (id quod ante Cannenſem certè cladem maximum fuit) civitatem noſtram magnæ parti veſtrûm dedimus, communicavimuſque vobiſcum. Itaque communem vos hanc cladem, quæ accepta eſt, credere, Campani, oportet, communem patriam tuendam arbitrari eſſe. Non cum Samnite aut Etruſco res eſt, ut quod à nobis ablatum ſit, in Italia tamen imperium maneat: Pœnus hoſtis ne Africæ quidem indigenam, ab ultimis terrarum oris, freto Oceani, Herculiſque columnis, expertem omnis juris & conditionis, & linguæ prope humanæ, militem trahit. Hunc natura & moribus immitem ferumque, inſuper dux ipſe efferavit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum ſtrue faciendis: & (quod proloqui etiam piget) veſci humanis corporibus docendo, hos infandis paſtos epulis, quos contingere etiam nefas ſit, videre atque habere dominos, & ex Africa & à Carthagine jure petere, & Italiam Numidarum ac Maurorum

rum pati provinciam esse, cui non, genito modo in Italia, detestabile sit? Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium vestra fide, vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Trigenta millia peditum quatuor equitum arbitror ex Campania scribi posse: jam pecuniæ affatim esse frumentique. Qui si parem fortunæ vestræ fidem habetis, nec Annibal se vicisse sentiet, nec Romani se victos esse.

ORATIO PEROLLÆ AD PACUVIVM Calavium patrem de interficiendo Annibale.

ARGVMENTVM.

Annibal, authoritate atque diligentia Pacuvii Calavii, (de quo paulo antè diximus) Capuam in fidem acceperat. Is urbem ingressus, se apud Calavium cœnare velle pronuntiat: cui convivio tres modo Campanos adhibuit, in quibus Perolla filius Pacuvii, qui aliquanto ante patris deprecatione ac precibus Annibali placatus erat. Hic Perolla hilariter cæteris epulantibus unus tristis, nec dominorũ invitatione vinci potuit, nec ipsius Annibalis, ut curis amotis & seclusis lætus convivaretur. Ac quum forte ante noctem Pacuvius ex convivio egressus, in hortum qui posticis aditum partibus subjectus erat, secederet; patrem filius Perolla sequutus, ita ut sequitur, consilium suum de interficiendo Annibale declaravit. Pater ex filio quum ea audivisset, velut si jam interesset indigno atque detestabili facinori, filium ut deinde sequitur, ab indignitate & atrocitate facinoris flebiliter deterrebat. Filius inde precibus atque lacrymis patri victus, facinus conceptum se non editurum promisit.

CONSILIVM affero, pater, quo non veniam solum precari, quo defecimus ad Annibalem, impetraturi ab Romanis, sed in multo majore dignitate & gratia simus Campani quàm unquam

quam fuimus. Quum mirabundus pater, quidnam id esset consilii, quæreret: toga rejecta ab humero, latus succinctum gladio nudat. Jam ego, inquit, sanguine Annibalis sanciam Romanum fœdus. Te id prius scire volui, si forte abesse, dum facinus patratur, malles.

ORATIO
PACUVII CALAVII FILIVM
à facinore dehortantis.

PER ego te fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor quæsoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Paucæ horæ sunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum est, dextræ dextras jungentes, fidem obstrinximus ut sacratis de mensis essemus: digressi à colloquio extemplo in eum armaremur: Surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es: eam ipsam mensam cruentare vis hospitis sanguine? Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non possum? Sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas audiantur, infanda, si non perniciem nobis cum scelere asserunt, unus aggressurus es Annibalem? Quid illa turba tot liberorum servorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpescentne in amentia illa? vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus sustinere nequeunt; quem hortet populus Romanus, tu sustinebis? Et alia auxilia desint, meipsum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, sustinebis? Atqui per meum pectus petendus ille tibi transfigendusque est. Deterreri hic sine te potius, quàm illic vinci, valeant preces apud te meæ, sicut pro te hodie valuerunt.

ORATIO
PEROLLÆ, qua Pacuvio patri respondet.

EGO quidem, quam patriæ debeo pietatem exsolvam patri. Tuam doleo vicem, cui ter proditæ

proditæ patriæ ſuſtinendum eſt crimen ſemel, quum defectionis ab Romanis: iterum, quum pacis cum Annibale fuiſti author: tertio hodie, quum reſtituendæ Romanis Capuæ mora atque impedimentum es: Tu patria, ferrum, quo pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hoſti minime parcens, quando parens extorquet, recipe.

VERBA MAGII DECII ad circumfuſam multitudinem.

ARGVMENTVM.

Magius Decius Capuæ inter alios cenſebat præſidium Annibalis Capuam recipiendum non eſſe, aut receptum ejiciendum, aut certe interficiendum, ut ita nobili facinore Romanis Campani ſe reſtituerent. Perlatum id erat in caſtra ad Annibalem, & jam cum in caſtra acciri juſſerat, quum negantem eum comprehendi & ad ſe adduci jubet. At repente mutato conſilio, priuſquã adduci poſſet, alium præmittit, qui prætori nuntiaret, & moneret ne Decium duceret, ſe enim poſtero die Capuæ affuturum. Eo ipſo die Annibali ingreſſuro Capuam unus Decius cum ſuis obviam non eſt egreſſus. Poſtero die ſenatu dato, Decium inter alia ad ſe adduci jubet. Comprehenſus quum dicere cauſam juſſus negaret lege fœderis ad id cogi poſſe: tum injectis catenis ante lictorem duci juſſus eſt. Ipſe quoad capite aperto fuit dum ducitur, ita ad circumfuſam multitudinem vociferabatur.

HABETIS libertatem, Campani, quam petiſtis; foro medio, luce clara; videntibus vobis, nulli Campanorum ſecundus, vinctus ad mortem rapior. Quid violentius Capua capta fieret? Ite obviam Annibali, exornate urbem, diemque adventus ejus conſecrate, ut hunc triumphum de cive veſtro ſpectetis.

ORATIO

ORATIO
HIMILCONIS, BARCHINÆ factionis viri, adversus Hannonem.

ARGVMENTVM.

Mago Amilcaris filius Carthaginem profectus, senatu dato quæ ad Cannas gesta erant, expositis, ob victoriam Diis sacrum, authoritate Annibalis, haberi jusserat. Himilco ex hoc tam læto nuntio nactus occasionem Hannonis alterius factionis principis eludendi, & reprehendendi, ita eum aggressus est. Hanno deinde respondet.

QVID est Hanno? etiam nunc te pœnitet belli suscepti adversus Romanos? Jube dedi Annibalem: veta in tam prosperis rebus grates Diis immortalibus agi, audiamus Romanum senatorem in Carthaginiensium curia.

ORATIO
HANNONIS Himilconi respondentis.

TACVISSEM hodie, P. C. ne quid in communi omnium gladio, minus lætum quod esset vobis, loquerer: nunc interrogante senatore, pœniteatne me adhuc suscepti adversus Romanos belli, si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum alterum est hominis alienæ libertatis obliti; alterum suæ. Respondeam igitur Himilconi, non desiisse Pœnitere me belli, neque desiturum ante invictum nostrum imperatorem incusare, quàm finitum aliqua tolerabili conditione bellum videro: Nec mihi pacis antiquæ desiderium ulla alia res quàm pax nova finiet. Itaque ista quæ modo Mago jactavit, Himilconi, cæterisque Annibalis satellitibus jam læta sunt, mihi possunt læta esse, quia res bello bene gestæ, si volumus fortuna uti, pacem nobis æquiorem dabunt, nam si prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quàm accipere possumus videri pacem, vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis est? Occidi exercitus

tus hoſtium : mittite milites mihi, quid aliud rogares, ſi eſſes victus ? Hoſtium cepi bina caſtra, prædæ videlicet plena & commeatuum ; frumentum, & pecuniam date, quid aliud, ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres ? Et ne omnia ipſe miter, (mihi quoque enim, quoniam reſpondi Himilconi, interrogare jus faſque eſt) velim ſeu Himilco ſeu Mago reſpondeat : quum ad internecionem Romani imperii pugnatum ad Cannas ſit, conſtetque in defectione totam Italiam eſſe ; primum, ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos ; deinde ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus, ad Annibalem transfugerit ? Quum utrumque Mago negaſſet : Hoſtium quidē ergo, inquit, nimis adhuc multum ſupereſt : ſed multitudo ea quid animorum, quidve ſpei habeat, ſcire velim. Quum, id neſcire ſe, Mago diceret. Nihil facilius ſcitu eſt, inquit ; Ecquos legatos ad Annibalem Romani miſerunt de pace ? ecquam denique mentionem pacis Romæ factam eſſe, allatum ad vos eſt ? Quum id quoque negaſſet : Bellum igitur, inquit, tam integrum habemus, quàm habuimus, qua die Annibal in Italiam eſt ingreſſus. Quam varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus, ſuperſumus ; nunquam terra marique magis proſpetæ res noſtræ viſæ ſunt, quàm ante conſules C. Luctatium & A. Poſthumiū fuerunt. Luctatio & Poſthumio conſulibus, devicti ad Ægateas inſulas ſumus. Quòd ſi (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit, tum pacem ſperatis quum vincimur, quam nunc, quum vincimus, dat nemo ? Ego, ſiquis de pace conſulet, ſeu defenda hoſtibus ſeu accipienda, habeo quid ſententiæ dicam : ſi de iis quæ Mago poſtulat, refertis, nec victoribus mitti attinere puto ; & fruſtrantibus nos falſa atque inani victoria, multo minus cenſeo mittenda eſſe.

ORA-

ORATIO SAMNITIVM LEGATORVM ad Annibalem, qua petunt ut opem adversus Romanos ferat.

ARGVMENTVM.

Marcellus Nolam urbem quum teneret præsidiis, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excursiones faciendo, ferro & igne omnia vastabat. Iis cladibus uterque populus adductus, legatos ad Annibalem conquestum injurias mittit. Priores Samnites, ita injurias exposuerunt.

HOSTES Populi Romani, Annibal, fuimus primùm per nos ipsi, quoad nostra arma, nostræ vires nos tutari poterant: posteaquam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adjunximus: à quo relicti, pacem necessariam accepimus fuimusque in ea per annos prope quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam venisti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quàm unica comitas ac benignitas erga cives nostros, quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut te salvo atque incolumi amico, non modo populum Romanum, sed ne Deos quidem iratos (si dici fas est) timeremus. At, Hercule, non solum incolumi & victore, sed præsente te, quum ploratum propè conjugum ac liberorum nostrorum exaudire, & flagrantia tecta posses conspicere, ita sumus aliquoties hac æstate devastati, ut M. Marcellus, non Annibal vicisse ad Cannas videatur; glorienturque Romani, te ad unum modo ictum vigentem, velut jaculo emisso torpere. Per centum propè annos cum populo Romano bellum gessimus, nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu, nisi quòd per biennium Pyrrhus nostro magis milite suas auxit vires, quam suis viribus nos defendit. Non ergo secundis rebus nostris gloriabimur, duos consules, as duos consulares exercitus à nobis sub jugum missos, & si quæ alia aut læta aut gloriosa nobis evenerunt, quæ

aſpera adverſaq; tunc acciderunt, minore indignatione referre poſſumus, quam quæ hodie eveniunt. Magni dictatores cum magiſtris equitum, bini conſules cum binis conſularibus exercitibus ingrediebantur fines noſtros; antè explorato & ſubſidiis poſitis,& ſub ſignis ad populandum ducebant,nunc propè unius & parvi ad tuendam Nolam præſidii præda ſumus. Jam, ne manipulatim quidem, ſed latronum modo, percurſant totis finibus noſtris negligentius, qnàm ſi in Romano vagarentur agro. Cauſa autem hæc eſt, quod neque tu defendis; & noſtra juventus, quæ, ſi domi eſſet,tutaretur,omnis ſub ſignis militat tuis.Nec te, nec exercitum tuum norim:niſi à quo tot Romanas acies fuſas ſtrataſque eſſe ſciam,ei facile eſſe ducã opprimere populatores noſtros vagos, ſine ſignis, palatos quo quemque trahit, quamvis vana prædæ ſpes Numidarum paucorum illi quidem præda erunt, præſidiumque miſſum nobis & Nolæ ademptũ erit,ſi modo, quos ut ſocios haberes dignos duxiſti, haud indignos judicas, quos in fidem receptos tuearis.

Ex viceſimo quarto libro ab Urbe condita.

ORATIO FABII MAXIMI ad populum de diligendo imperatore.

ARGVMENTVM.

Fabius ſub finem anni Romam rediens, comitia conſularia edixerat, quibus prærogativæ uniorum T. Otacilium, qui eius Fabii filiam habebat uxorem, & M. Æmilium Regillum conſules dixerunt. Quod ubi Fabius intellexit, hac concione ſuadebat, nec Otacilio rerum & imperii ſummam deferendam eſſe, nec conſulem eum habendum: videndum autem cui Bellum mandari poſſet adverſus Annibalem.

SI aut pacem in Italia aut bellum cum eo hoſte haberemus in quo negligentiæ aut errori locus eſſet; qui veſtris ſtudiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis honores, affertis, moram ullam afferret, is mihi parum meminiſſe videretur veſtræ libertatis. Sed quum in hoc bello, cum hoc hoſte, nunquam ab ullo duce ſine ingenti noſtra clade erratum ſit, eadem vos cura, quâ in aciem armati deſcenditis, inire ſuffragium ad creandos conſules decet, & ſibi ſic quemque dicere; Annibali imperatori parem conſulem nomino, Hoc anno ad Capuam Jubellio Taurea Campano ſummo equiti provocanti, ſummus Romanus eques Aſellus Claudius oppoſitus. Adverſus Gallum quondam provocantem in ponte Anienis. Manlium, fidentē & animo & viribus, miſere majores noſtri. Ob eandem cauſam haud multis annis poſt fuiſſe non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur arma capienti adverſus ſimiliter provocantem ad certamen, Gallum. Quemadmodum pedites equiteſque optamus, ut validiores, ſi minus ut pares hoſti habeamus; ita duci hoſtium parem imperatorem quæramus. Quum qui eſt ſummus in civitate dux, eum legerimus, tamen repente lectus, in annum creatus, adverſus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur, nullis neque temporis neque juris incluſum anguſtiis, quo minus ita omnia gerat adminiſtretque, ut belli tempora poſtulabunt; nobis autem in apparatu ipſo, ac tantum inchoantibus res, annus circumagitur. Quoniam quales viros creare vos Conſules deceat, ſatis eſt dictum; reſtat ut pauca de eis, in quos prerogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus flamen eſt Quirinalis; quem neque mittere à ſacris, neque retinere poſſumus, ut non Deûm aut belli deſeramus curam. Oracilius, ſororis meæ filiam uxorem, atque ex ea liberos habet, cæterum non ea veſtra in me majoreſque meos merita ſunt, ut

non potiorē privatis neceſſitudinibus Rempublicā habeam. QVILIBET nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare poteſt: ubi ſæva orta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus eſt. Non tranquillo navigamus, ſed jam aliquot procellis ſubmerſi penè ſumus. Itaque quis ad gubernacula ſedeat, ſumma cura providendū ac præcavendum vobis eſt. In minore re experti, T. Octacili, operam tuam ſumus, haud ſanè, cur ad majora tibi fidamus, documenti quicquam dediſti. Claſſem hoc anno, cui tu præfuiſti, trium rerum cauſa paravimus: ut Africæ oram popularetur, ut tuta nobis Italiæ littora eſſent; ante omnia, ne ſupplementum cum ſtipendio commeatuque ab Carthagine Annibali tranſportaretur. Create conſulem T. Octacilium, non dico ſi omnia hæc, ſed ſi aliquid eorum Reipub. præſtitit. Sin autem, te claſſem obtinente, etiam velut pacato mari quælibet Annibali tuta atque integra ab domo venerunt; ſi ora Italiæ infeſtior hoc anno, quàm Africæ fuit; quid dicere potes, cur te potiſſimum ducem Annibali hoſti opponant? Si conſul eſſes, dictatorem dicendum exemplo majorum noſtrorum cenſeremus, neque tu id indignari poſſes, aliquē in civitate Romana meliorem bello haberi, quàm te. Magis nullius intereſt quàm tua, T. Octacili, non imponi cervicibus tuis onus, ſub quo concidas. Ego magnopere ſuadeo, eodem animo, quo, ſi ſtantibus vobis in acie armatis, repente diligendo duo imperatores eſſent, quorum ductu atque auſpicio dimicaretis; hodie quoque conſules creetis, quibus ſacramenta liberi veſtri dicant, ad quorum edictum conveniant, ſub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thraſymenus & Cannæ, triſtis ad recordationem exempli; at ad præcavendum ſimile utiles documento ſunt.

ORA-

ORATIO T. GRACCHI AD MILITES.

ARGVMENTVM.

Ad Beneventum T. Gracchus in castris legiones magna ex parte Volonum servorum habebat, inter quos quum forte quæri audiret quando libertate donarentur: missis ad senatum hac de re literis, quibus eorum fortitudinem laudabat, impetravit ut quod è Repub. videretur, faceret. Quod quum ab ipso referente audirent, liberos item se facturum qui egregiè pugnassent, dicentem, nihil quàm in hostem pugnare malebant: adeo libertatis dulcedo eos mordebat. Quum verò eorum quatuor millia segnius cum hoste congressa metu pœnæ, collem qui non procul à castris aberat, cepissent, postero tamen die inde accitos cum cæteris libertate donavit. Concione inde advocata, ita eos qui secessissent, se mulctaturum pronuntiavit.

PRIVSQVAM omnes jure libertatis æquassem, neminem notâ strenui aut ignavi militis notasse volui. Nunc exsoluta jam fide publica, ne discrimen omne virtutis ignaviæq; pereat, nomina eorum, qui detrectatæ pugnæ memores successionē paulo ante fecerunt, referri ad me jubebo: citatosque singulos jurejurando adigam, nisi quibus morbus causa erit, non aliter, quàm stantes cibum potumque, quoad stipendia facient, capturos esse. Hanc mulctam ita æquo animo feretis, si reputabitis, nulla ignaviæ nota leviore vos designari potuisse.

ORATIO L. PINARII PRÆFECTI præsidii Romanorum Ennæ, qua suos exhortatur

ARGVMENTVM.

L. Pinarius Ennæ præsidii Romanorum præfectus, præsidium Murgantiæ ab incolis proditum oppressumque audiens, diligenter videbat, ne Ennenses quoque præsidium cujus erat præfectus, prodere

atque opprimere poſſent. Jamque nonnihil de proditione cum Himilcone pacta audiebat, quum, repoſcentibus Ennenſibus claves portarum civitatis, pertinaciter negat ſe daturum. Ii quum nulla ratione pervincere ſe poſſe viderent ut redderentur, vindictam aliquam ſuæ libertatis ſe quæſituros denuntiant. Tum Pinarius ſibi conſilium dari populi poſtulat, ut ſciret utrum paucorum an univerſæ civitatis ea denuntiata forent. Conſenſu itaque omnium concio in poſterum diem edicitur. Ipſe ex eo colloquio in arcem receptus, ita ſuorum animos in diem poſterum comparat.

CREDO ego vos audiſſe, mîlites, quemadmodum præſidia Romana ab Siculis circumventa & oppreſſa ſint per hos dies. Eam vos fraudem Deûm primò benignitate, dein veſtra ipſi virtute dies noctesque perſtando ac pervigilando in armis, vitastis; utinam reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo, traduci poſſit. Hæc occulta fraude cautio eſt, quæ quia adhuc minus cuiquam ſucceſſit, aperte ac propalam claves portarum repoſcunt? quas ſimul ut tradiderimus, Carthaginienſium extemplo Enna erit, fœdiuſque hic trucidabimur quam Murgantiæ præſidium interfectum eſt. Noctem unam ægrè ad conſultandum ſumpſi, qua vos certiores periculi inſtantis facerem. Orta luce concionem habituri ſunt ad criminandum me concitandumque in vos populum: itaque craſtino die, aut veſtro, aut Ennenſium ſanguine Enna inundabitur, nec præoccupati, peculii, nec occupantes, periculi quicquam habebitis, qui prior ſtrinxerit ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes, armatique ſignum expectabitis, ego in concione ero: & tempus, quoad omnia inſtructa ſint, loquendo altercandoque traham. Quum toga ſignum dedero, tum mihi undique clamore ſublato turbam invadite, ac ſternite omnia ferro: & cavete ne quiſquam ex iis ſuperſit, à quibus aut vis aut fraus

timeri

timeri possit. Vos Ceres materae Proserpina precor, cæteri superi inferique Dii, qui hanc urbem, hos sacratos lacus lucosque colitis, ut ita nobis volentes propitii adsitis, si vitandæ, non inferendæ fraudis causa hoc consilii capimus. Pluribus vos (milites) hortaret, si cum armatis dimicatio futura esset, inermes, incautos ad satietatem trucidabitis. Et consulis castra in propinquo sunt, nequid ab Himilcone & Carthaginiensibus timeri possit.

Ex vicesimo quinto libro ab urbe condita.

ORATIO RELEGATORVM MILITVM AD M. Marcellum, de mutatione conditionis.

ARGVMENTVM.

Milites eos qui Cannensi cladi superfuerant, senatus in Siciliam ad militandum quoad Punicum bellum finitum esset, non reditturos Romam, relegaverat. Ii, dum P. Lentulo militant, ab eo impetrant, ut primores equitum centurionumque in hyberna ad M. Marcellum mitterentur, qui de conditione atque fortuna conquererentur. Ex iis unus, potestate dicendi facta, in hac verba causam suam egit.

CONSVLEM te, M Marcelle, in Italiam adissemus, quum primum de nobis, etsi non iniquum, certè triste senatusconsultum factum est: nisi hoc speraſſemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Pœnosque mitti, & sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse: sicut patrum memoria qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt. Quamquam quod ob meritum nostrum succensuistis. P. C nobis, aut succense is Ambos mihi consules & universum senatum intueri videor, quum te, M. Marcelle, intueor: quem si

ſi ad Cannas conſulem habuiſſemus, melior & Reipub. & noſtra fortuna eſſet. Sine, quæſo, priuſquam de conditione noſtra queror, noxam, cujus arguimur, nos purgare. Si non Deûm ira nec fato (cujus lege immobilis rerum humanarum ordo feritur) ſed culpa periimus ad Cannas; cujus tandem ea culpa fuit? militum, an imperatorum? Equidem miles nihil unquam dicam de imperatore meo, cui præſertim ſciã gratias à ſenatu actas, quod non deſperavit de Repub. cui poſt fugam actam ſit per annos omnes prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus, quos tribunos militum habuimus, honores petere & gerere, provincias obtinere audivimus. An vobis veſtriſque liberis ignoſcitis facilè P. C. in hæc vilia capita ſævitis? & conſuli primoribuſque aliis civitatis fugere, quum ſpes alia nulla eſſet, turpe non fuit, milites utique morituros in aciem miſiſtis? Ad Alliam propè omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hoſti, (ut alias pudendas clades exercituum taceam) tamen tantũ abfuit ab eo, ut illa ignominia iis exercitibus inureretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Allia Vejos transfugerat, recuperaretur; & Caudinæ legiones, quæ ſine armis redierant Romam, armatæ remiſſæ in Samnium, eundem illum hoſtem ſub jugum miſerint, qui hac ſuâ ignominiâ lætatus fuerat. Cannenſem vero quiſquam exercitum fugæ aut pavoris inſimulare poteſt, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde conſul cum equitibus quinquaginta fugit? unde nemo ſupereſt, niſi quem hoſtis cædendo feſſus reliquit? Quum captivis redemptio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quòd Reipub. nos reſervaſſemus, quod ad conſulem Venuſiam rediſſemus, & ſpeciem juſti exercitus feciſſemus. Nunc deteriores conditione ſumus, quàm apud patres noſtros fuerunt captivi, quippe illis arma tantum atque ordo militandi, locuſ-

locuſque in quo tenderent, in caſtris eſt mutatus, quem tamen, ſemel navata Reipub. opera, & uno felici prælio, recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exilium eſt: hoſtis denique eſt datus, cum quo dimicantes, aut vitam ſemel aut ignominiam finirent. Nos, quibus (niſi quod commiſimus, ut quiſquam ex Cannenſi acie miles Romanus ſupereſſet) nihil objici poteſt; non ſolum à patria procul Italiaque, ſed ab hoſte etiam relegati ſumus, ubi ſeneſcamus in exilio; nequa ſpes nequa occaſio abolendæ ignominiæ, nequa placandæ civium iræ, nequa denique benè moriendi ſit. Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium petimus, modò experiri animum, & virtutem exercere liceat; laborem & periculum petimus, ut virorum, ut militum officio fungamur. Bellum in Sicilia jam alterum annum ingenti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat: peditum & equitum acies concurrunt: ad Syracuſas terra marique res geritur: clamorem pugnantium crepitumque armorum exaudimus, reſides ipſi ac ſegnes, tanquam nec arma nec manus habeamus. Servorum legionibus T. Sempronius Conſul toties jam cum hoſte ſignis collatis pugnavit. Operæ pretium habent, libertatem, civitatemque. Pro ſervis ſaltem ad hoc bellum emptis nobis ſimul congredi cum hoſte liceat, & pugnando quærere libertatem. Vis tu mari, vis terra, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? Aſperrima quæque ad laborem periculumque depoſcimus; ut quod ad Cannas faciendum fuit, quam primum fiat: quoniam quicquid poſtea viximus, id omne deſtinatum ignominiæ eſt.

ORA-

ORATIO SYRACVSANORVM ad Marcellum de deditione.

ARGVMENTVM.

Syracuſani, Hippocrate interfecto, Epicide ab Syracuſis intercluſo, occiſis item præfectis Epicidis: tempus venire rati Romanis ſe reconciliandi, legatos de deditione ad Marcellum mittunt. Legati rem ita apud Marcellum egerunt.

NEQVE primò Syracuſani à vobis defecimus, ſed Hieronymus; nequaquam tam in vos impius, quàm in nos: nec poſtea pacem tyranni cæde compoſitam Syracuſanus quiſquam, ſed ſatellites regii Hippocrates atque Epicides, oppreſſis nobis hinc metu, hinc fraude turbaverunt: nec quiſquam dicere poteſt, aliquando nobis libertatis tempus fuiſſe: quod pacis vobiſcum non fuerit. Nunc certe cæde eorum, qui oppreſſas tenebant Syracuſas, quum primum arbitrii noſtri eſſe cœpimus, extemplo venimus ad tradenda arma: dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recuſandam fortunam, quæ impoſita à vobis fuerit. Gloriam captæ nobiliſſimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Dii tibi dederunt, Marcelle, quicquid unquam terra marique memorandum geſſimus, id tui triumphi titulo accedit. Famæne credi malis, quanta urbs à te capta ſit, quàm poſteris quoque eam ſpectaculo eſſe, quo quiſquis terra, quiſquis mari venerit, nunc noſtra de Athenienſibus Carthaginienſibuſque trophæa, nunc tua de nobis oſtendat, incolumeſque Syracuſas familiæ veſtræ, ſub clientela nominis Marcellorum tutelaque habendas tradas, ne plus apud vos Hieronymi quàm Hieronis memoria moventi faciat. Diutius ille multo amicus fuit, quàm hic hoſtis: & illius etiam benefacta perſenſiſtis: hujus amentia ad perniciem tantum ipſius valuit.

ORATIO

ORATIO
L. MARTII qua ſuos milites exhortatur.

ARGVMENTVM.

L. Martius eques Romanus erat, ſub Cn. Scipionis diſciplina multis annis edoctus, ad quem, cæſis duobus Scipionibus, milites ſine duce imperii ſummam detulerant. Is Aſdrubalem venire ad delendas exercitus Romani reliquias quum audiret, milites alios alia voce Scipionum mortem deplorantes increpans, quod non aliter quàm mulierum ritu flerent, ita inflammavit, ut armis ſumptis in hoſtem incompoſitè præfiducia venientem; velut rabie accenſi incurrerent. Ac eo ipſo concurſu jam eorum impreſſiones atque impetus hoſtis non ſuſtinens, fuga elabebatur, quum Martius ſuos inſequentes remoratur, dato ſigno receptui. Hoſtes hac fuga nihilo diligentiores intentioreſque, reliquias tantum duorum exercituum deletorum, rati, nec ſtationes in caſtris habebant, nec vigiliarum ordines. Quæ ubi Martio explorata fuerunt, tum demum init conſilium noctu in caſtra hoſtiũ irrumpendi, vocataque concione, ita militum animos præparavit.

VEL mea erga imperatores noſtros vivos mortuoſque pietas, vel præſens omnium noſtrûm, milites, fortuna, fidem cuivis facere poteſt, mihi hoc imperium ut amplum judicio veſtro, ita re ipſa grave ac ſolicitum eſſe. Quo enim tempore niſi metus mœrorem obſtupefaceret, vix ita compos mei eſſem, ut aliqua ſolatia invenire ægro animo poſſem, cogor veſtram omnium vicem (quod difficillimum in luctu eſt) unus conſulere; & ne tum quidem, ubi quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conſervare poſſim, cogitandum eſt, avertere animum ab aſſiduo mœrore libet. Præſto eſt enim acerba memoria, & Scipiones me ambo dies noctesque curis inſomniisque agitant, & excitant ſæpe ſomno, neu ſe, neu invictos per octo annos in his terris milites ſuos, commilitones veſtros

ſtros, neu Rempub. patiar inultam, & ſuam diſciplinam ſuaque inſtituta ſequi jubent. Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit, ita poſt mortem ſuam, quod quaque in re facturos illos fuiſſe maxime cenſeam, id optimum ducere; vos quoque velim, milites, non lamentis lacrymiſque tanquam exſtinctos proſequi, (vivunt vigentque fama rerum geſtarum) ſed quotieſcunque occurret memoria illorum, velut ſi adhortantes ſignumque dantes videatis eos, ita prælia inire. Nec alia profectò ſpecies heſterno die oculis animiſque veſtris oblata, memorabile illud edidit prælium, quo documentum dediſtis hoſtibus, non cum Scipionibus extinctum eſſe nomen Romanum: & cujus populi vis atque virtus non obruta ſit Cannenſi clade, ex omni profectò ſævitia fortunæ emerſuram eſſe. Nunc qui tantum auſi eſtis ſponte veſtra, experiri libet quantum audeatis duce veſtro authore; non enim heſterno die quum ſignum receptui dedi, ſequentibus effuſè vobis turbatum hoſtem, frangere audaciam veſtram, ſed differre in majorem gloriam atque opportunitatem volui: ut poſtmodum præparati incautos, armati inermes, atque etiam ſopitos, per occaſionem aggredi poſſetis. Nec hujus occaſionis ſpem, milites, fortè temere, ſed ex re ipſa conceptam habeo. A vobis quoque profectò ſiquis quærat, quonam modo pauci à multis, victi à victoribus caſtra tutati ſitis; nihil aliud reſpondeatis, quàm id ideſum timentes vos, omnia & operibus firmata habuiſſe, & ipſos paratos inſtructoſque fuiſſe. Et ita ſe res habet: ad id quod ne timeatur, fortuna facit, minime tuti ſunt homines: quia quod neglexeris, incautum atque apertum habeas. Nihil omnium nunc minus metuunt hoſtes, quàm ne obſeſſi modo ipſi atque oppugnati, caſtra ſua ultro oppugnemus. Audeamus quod credi non poteſt, auſuros nos, eo ipſo, quod difficillimum videtur, facillimum erit. Tertia vigilia noctis ſilenti agmine

agmine ducam vos, exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non ſtationes juſtas eſſe. Clamor in portis auditus, & primus impetus caſtra ceperit. Tum inter torpidos ſomno, paventeiſq; ad nec opinatum tumultum, & inermes in cubilibus ſuis oppreſſos, illa cædes edatur, à qua vos heſterno die revocatos ægrè ferebatis. Scio audax videri conſilium: ſed in rebus aſperis & tenui ſpe fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt; quia ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omiſſam quæras. Unus exercitus in propinquo eſt: duo haud procul abſunt; nunc aggredientibus par aliqua opportunitas eſt: & jam tentaſtis veſtras atque illorum vires. Si diem proferimus, & heſternæ eruptionis fama contenti deſierimus, periculum eſt, ne omnes duces omneſque copiæ conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus ſuſtinebimus hoſtium, quos C. Scipio incolumi exercitu non ſuſtinuit? Ut dividendo copias periere duces noſtri, ita ſeparati ac diviſi opprimi poſſunt hoſtes; alia belli gerendi via nulla eſt, proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem expectemus. Ite, Diis bene juvantibus, corpora curare, ut integri vigenteſq; eodem animo in caſtra hoſtium irrumpatis, quo veſtra tutati eſtis.

Ex viceſimo ſexto libro abUrbe condita.

ORATIO
VIBII VIRII CAMPANI ad Campanos, qua ne ſe dedant Romanis, diſſuadet.

Annibal, quum nec Capuam propter obſidionem Romanorum venire poſſet, nec hoſtes congredi vellent: conſilium Romæ obſidendæ quod jam diu animo conceperat, perficere placuit. Interim longa obſidione defatigati Campani, maxime transfugarum ſupplicio, conſilium inibant dedendæ Romanis Capuæ; At, quum hac de re ſententiam omnes

nes rogarent, Vibius Virius, qui author fuerat defectionis ab Romanis, rogatus ſententiam, ita Campanorum animos à deditione avertere conabatur.

QUid vos eam deditionem fore cenſetis, qua quondam, ut adverſus Samnites auxilium impetraremus, nos noſtraque omnia Romanis dedimus? Jam è memoria exceſſit, quo tempore, & in qua fortuna à populo Romano defecerimus? jam, quemadmodum in defectione præſidium quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam, necaverimus? quoties in obſidentes, quàm inimici eruperimus, caſtra oppugnaverimus? Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos? hoc quod recentiſſimum eſt, ad oppugnandam Romam hinc eum miſerimus? Age contra, quæ illi infeſtè in nos fecerint, repetite: ut ex eo quid ſperetis, habeatis. Quum hoſtis alienigena in Italia eſſet, & Annibal hoſtis & cuncta bello arderent, omiſſis omnibus, omiſſo ipſo Annibale, ambos conſules & duos conſulares exercitus ad Capuam oppugnandam miſerunt. Alterum annum circumvallatos incluſoſque nos fame macerant; & ipſi nobiſcum ultima pericula, graviſſimos labores perpeſſi: circa vallum ac foſſas ſæpe trucidati, & propè ad extremum caſtris exuti. Sed omitto hæc. Vetus atque uſitata res eſt, in oppugnanda hoſtium urbe labores ac pericula pati, illud iræ atque odii execrabilis judicium eſt. Annibal ingentibus copiis peditum equitumque caſtra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti ſunt ab obſidione. Profectus trans Vulturnum, peruſſit Calenum agrum: nihil: tantâ ſociorum clade avocati ſunt. Ad ipſam urbem Romam infeſta ſigna ferri juſſit, eam quoque tempeſtatem imminentem ſpreverunt. Tranſgreſſus Anienem, tria millia paſſuum ab urbe caſtra poſuit: poſtremo ad mœnia ipſa & ad portas acceſſit. Romam ſe adempturum eis, niſi

niſi omitterent Capuam, oſtendit: & non omiſerunt. Feras beſtias cæco impetu ac rabie concitatas, ſi ad cubilia & catulos earum ire pergas, ad opem ſuis ferendam avertas: Romanos Româ circumſeſſa, conjuges, liberi, quorum ploratus hic quoque propè exaudiebantur, aræ, foci, Deùm delubra, ſepulchra majorum vulſa, temerata atque violata, à Capua non averterunt, tanta aviditas ſupplicii expetendi, tanta ſanguinis noſtri hauriendi eſt ſitis. Nec injuria forſitan: nos quoque idem feciſſemus, ſi data fortuna eſſet. Itaque quando aliter Diis immortalibus viſum eſt, quum mortem ne recuſare quidem debeam; cruciatus contumeliaſque quas ſpectat hoſtis, dum liber, dum mei potens ſum, effugere morte præterquam honeſta, etiam leni poſſum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium, victoria inſolenti ſubnixos, neque vinctus per urbem Romam triumphi ſpectaculum trahit, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem ſecuri Romanæ objiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad ſtuprum matronas Campanas, virgineſque, & ingenuos pueros, Albam, unde ipſi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne ſtirps, ne memoria originum ſuarum extaret: nedum eos Capuæ parſuros credam, cui infeſtiores quàm Carthagini ſunt. Itaque quibus veſtrum antè fato cedere, quàm hæc tot & tam acerba videant, in animo eſt, iis apud me hodie epulæ inſtructæ paratæque ſunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur. Ea potio corpus à cruciatu, animum à contumeliis, oculos, aures, à videndis audiendiſque omnibus acerbis indigniſque quæ manent victos, vindicabit, poſtea parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenſo corpora exanima injiciant. Hæc una via

&

& honeſta & libera ad mortem, & ipſi virtutem mirabuntur hoſtes, & Annibal fortes ſocios ſciet ab ſe deſertos ac proditos eſſe.

ORATIO

M. MARCELLI ad P. C. ſe adverſus Syracuſanos oratores defendentis.

ARGVMENTVM.

Miſſi erant Romam à Syracuſanis oratores, qui de injuriis illatis à Marcello, quum Syracuſas cepit, conquererentur. Intromiſſi in ſenatum, inter alia etiam illud objiciebant, quod Syracuſas vi & armis, quam deditione capere maluiſſet: principes ea cauſa ad ſe miſſos ſæpe averſatus, re infecta remiſiſſet: captam urbem ſpoliaſſet: mœnia domoſque diruiſſet: fana deum diripuiſſet: bona ſingulis ademiſſet. De his queſti Marcello præſente, quum juſſi abirent, à Marcello revocati ſunt, quibus præſentibus, ita ut ſequitur, ſe defendit.

NON adeo majeſtatis populi Romani imperiique hujus oblitus ſum, P. C. ut ſi de meo crimine ambigeretur, conſul dicturus cauſam, accuſantibus Græcis, fuerim. Sed non quid ego fecerim, in diſquiſitionem venit (nam quicquid in hoſtibus feci, jus belli defendit) ſed quid iſti pati debuerint, qui ſi non fuerunt hoſtes, nihil intereſt nunc, an vivo Hierone Syracuſos violaverim. Sin autem deſciverunt, legatos noſtros ferro atque armis petierunt, urbem ac mœnia clauſerunt, exercitumque Carthaginenſium adverſus nos tutati ſunt; quis paſſos eſſe hoſtilia, quum fecerint, indignatur? Tradentes urbem principes Syracuſanorum, adverſatus ſum? Soſin, & Mericum Hiſpanum, quibus tantam rem crederem, potiores habui? Non eſtis extremi Syracuſanorum, quippe qui aliis humilitatem objiciatis. Quis eſt veſtrûm, qui ſe mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiſerit? Odiſtis,

&

& execramini eos qui fecerunt, & ne hic quidem contumeliis in eos dicendis parcitis: tantum abeſt, ut & ipſi tale quicquam facturi fueritis. Ipſa humilitas eorum, P. C. quam iſti objiciunt, maximo argumento eſt, me neminem, qui navatam operam Reipublicæ noſtræ velit, averſatum eſſe. Et antequam obſiderem Syracuſas, nunc legatis mittendis, nunc ad colloquium eundo, tentavi pacem: & poſteaquam neque legatos violandi verecundia erat, nec mihi ipſi congreſſo ad portas cum principibus reſponſum dabatur, multis terra marique exhauſtis laboribus, tandem vi atque armis Syracuſas cepi. Quæ captis acciderint, apud Annibalem & Carthaginenſes, victoſque juſtius, quàm apud victoris populi Romani ſenatum, quererentur. Ego P. C. Syracuſas ſpoliatas ſi negaturus eſſem, nunquam ſpoliis earum urbem Romam exornarem, quæ autem ſingulis victor aut ademi aut dedi; cum belli jure, tum ex cujuſque merito, ſatis ſcio me feciſſe. Ea vos rata habeatis, P. C. necne, magis Reipub. intereſt, quàm mea. Mea quippe fides exſoluta eſt: ad Rempub. pertinet, ne acta mea reſcindendo, alios in poſterum ſegniores duces faciatis. Et quoniam coràm, & Siculorum, & mea verba audiſtis, P. C. ſimul templo excedemus, ut me abſente liberius conſuli ſenatus poſſit.

ORATIO

P. SCIPIONIS ad veteres milites.

ARGVMENTVM.

P. Scipio is cujus pater atque patruus in Hiſpania interfecti fuerant, omnium centuriarum tribuumve conſenſu ante quartum & viceſimum annum ad bellum Hiſpanicum imperator delectus erat. Jam vero ad id tempus vetus exercitus patris atque patrui in Hiſpania manſerat: ad quem Tarracone primo vere veniens, quum Iberum trajecturus

clarus esset, ita ejus exercitus animos ad bellum præparavit.

NEMO ante me novus imperator militibus suis, priusquam eorum operâ usus esset, gratias agere jure ac merito potuit. Me vobis, priusquam provinciam aut castra viderem, obligavit fortuna; primum, quod ea pietate erga patrem patruumque meum vivos mortuosque fuistis: deinde, quod amissam tanta clade provinciæ possessionem, integram & populo Romano, & successori mihi virtute vestra obtinuistis. Sed quum jam benignitate Deûm id paremus atque agamus, non ut ipsi maneamus in Hispania, sed ne Pœni maneant, nec ut pro ripa Iberi stantes arceamus transitum hostis, sed ut ultrò transeamus, transferamusque bellum; vereor ne cui vestrûm majus id audaciusque consilium, quam aut pro memoria cladium nuper acceptarum; aut pro ætate mea videatur. Adversæ pugnæ in Hispania, nullius in animo, quam meo, minus obliterari possunt: quippe cui pater & patruus, intra triginta dierum spatium, ut aliud super aliud cumularetur familiæ nostræ funus, interfecti sunt. Sed ut familiaris penè orbitas ac solitudo frangit animum; ita publica cum fortuna tum virtus, desperare de summa rerum prohibet; eo fato, quo donata nobis sors est, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus. Vetera omitto, Porsenam, Gallos, Samnites: à Punicis bellis incipiam. Quot classes, quot duces, quot exercitus priore bello amissi sunt? Jam quid hoc de bello memorem? Omnibus aut ipse adfui cladibus, aut quibus abfui maximè unus omnium eas sensi. Trebia, Thrasymenus, Cannæ, quid aliud sunt quam monumenta occisorum exercituum consulumque Romanorum? Adde defectionem Italiæ, Siciliæ, majoris partis Sardiniæ; Adde ultimum terrorem ac pavorem, castra Punica inter Anienem & mœnia Romana posita: & visum propè in portis victorem Annibalem. In hac ruina re-

rerum, ſtetit una integra atque immobilis virtus populi Romani? Hæc omnia ſtrata humi erexit ac ſuſtulit. Vos omnium primi, milites, poſt Cannenſem cladem vadenti Aſdrubali ad Alpes Italiamque (qui ſi ſe cum fratre conjunxiſſet, nullum jam nomen eſſet populi Romani) ductu auſpicioque patris mei obſtitiſtis, & hæ ſecundæ res illas adverſas ſuſtinuerunt. Nunc benignitate Deûm omnia ſecunda, proſpera, indies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia, Syracuſæ, Agrigentumque captum, pulſi tota inſula hoſtes, receptaque provincia in ditionem populi Romani eſt. In Italia Arpi recepti, Capua capta, Iter omne ab urbe Roma trepida fuga emenſus Annibal, in extremum angulum agri Bruttii compulſus; nihil jam majus præcatur Deos, quàm ut incolumi cedere atq; abire ex hoſtium terra liceat. Quid igitur minus conveniat, milites, quam quum aliæ ſuper alias clades cumularentur, ac Dii prope ipſi cum Annibale ſtarent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim ipſi etiã honore nominis) ſuſtinuiſſe labantem fortunam pupuli Romani: nunc eoſdem, quia illic omnia ſecunda lætaque ſunt, animis deficere? Nuper quoq; quæ acciderunt, utinam tam ſine meo luctu, quam veſtro, tranſiſſent! Nunc Dii immortales imperii Romani præſides, qui centuriis omnibus ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores, iidem auguriis auſpiciiſq; & per nocturnos etiam viſus omnia læta & proſpera portendunt. Animus quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præſagit, noſtram Hiſpaniam eſſe: brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria terraſq; fœda fuga impleturum. Quod mens ſua ſponte divinat idem ſubjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis ſocii, noſtram fidem per legatos implorant, tres duces diſcrepantes, prope ut defecerint alii ab aliis, trifariam exercitus in diverſiſſimas regiones diſtraxere. Eadem in illos ingruit fortuna, quæ

nuper

nuper nos afflixit, nam & deſeruntur ab ſociis, ut prius ab Celtiberis nos: & deduxerant exercitus; quæ patri, patruoque meo cauſa exitii fuit. Nec diſcordia inteſtina coire eos in unum ſinet, neq; ſinguli nobis reſiſtere poterunt. Vos modo, milites, favete nomini Scipionum, ſoboli imperatorum veſtrorum, velut accifis recreſcenti ſtirpibus. Agite milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis ſæpe à vobis peragratas. Brevi faciam, ut quemadmodum nunc noſcitatis in me patriis patruiq; ſimilitudinem oris vultuſque, & lineamenta corporis; ita ingenii, fidei, virtutiſque exemplum expreſſam ad effigiem vobis reddam; ut revixiſſe, aut renatum ſibi quiſque Scipionem imperatorem dicat.

ORATIO
P. SCIPIONIS ad milites.
ARGVMENTVM.

Trajecto Ibero, P. Scipio Carthaginem novam oppugnare ſtatuerat: jamque ab ea non ita longum iter aberat, quum inſcio omnibus, præter unum Lelium, quo proficiſci pararet, concione advocata, ad oppugnationem urbis ita milites exhortatus eſt.

AD urbem unam oppugnandam, ſi quis vos adductos credit, is magis operis veſtri, quàm emolumenti rationem exactam, milites habet. Oppugnabitis enim verè mœnia unius urbis, ſed in una urbe univerſam ceperitis Hiſpaniam. Hic ſunt obſides omnium nobilium regum populorumque: qui ſimul in poteſtate veſtra erunt; extemplo omnia quæ nunc ſub Carthaginenſibus ſunt, in ditionem noſtram tradent. Hic pecunia omnis hoſtium, ſine qua neque illi gerere bellum poſſunt, quippe qui mercenarios exercitus alant: & quæ nobis maximo uſui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis appara-

tus

tus belli eſt; qui ſimul & vos inſtruet, & hoſtes nudabit. Potiemur præterea cum pulcherrima opulentiſſimaque urbe, tum opportuniſſima portu egregio, unde terra marique, quæ belli uſus poſcunt, ſuppeditentur: quæ quum magnæ ipſi habebimus, tum dempſerimus hoſtibus multo majora. Hæc illis arx, hæc horreum, ærarium, armamentarium, hæc omnium rerum receptaculum eſt: Huc rectus in Africã curſus eſt: hæc una inter Pyrenæum & Gades ſtatio: hinc omni Hiſpaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos inſtructos & ordinatos cognoſco, ad Carthaginem novam oppugnandam totius viribus & bono animo tranſeamus.

ORATIO
P. SCIPIONIS ad Luceium Celtiberorum principem, quum ei ſponſam reddidit.

ARGVMENTVM.

Hoc ad priorem orationem pertinet. Capta Carthagine nova, quum inter recenſendos obſides nomina civitatem acciperet Scipio, miſſis nuntiis admonebat obſidum parentes, ut ad ſuos quiſque recipiendos Carthaginem venirent. Ab lucta ad eum tum fuit adulta virgo eximiæ atque ſpectatæ formæ: ex qua percontatus ipſe patriam & parentes, quum acciperet, eam deſponſatam Luceio adoleſcenti Celtiberorum principi, extemplo parentes ſponſumque acciri jubet. Vbi primum ſponſus venit, hoc cum ſermone alloquitur.

JUvenis juvenem appello: quo minus ſit inter nos hujus ſermonis verecundia. Ego, quum ſponſa tua capta à militibus noſtris ad me deducta eſſet, audiremque eam tibi cordi eſſe, & forma faceret fidem; quia ipſe, ſi frui liceret ludo ætatis, (præſertim recto & legitimo amore) & non Reipub. animum noſtrum occupaſſet, veniam mihi dari ſponſam impenſius amanti vellem: tuo, cujus ſponſa es, amori faveo. Fuit ſponſa tua apud me eâdem, qua

apud

apud ſoceros tuos parenteſque ſuos verecundia: ſervata tibi eſt, ut inviolatum & dignum me teque dari tibi donum poſſet. Hanc mercedem unam pro eo munere paciſcor; amicus populo Romano ſis: & ſi me virum bonum credis eſſe, quales patrem patruumque meum jam ante hæ gentes norant, ſcias multos noſtri ſimiles in civitate Romana eſſe: nec ullum in terris populum hodie dici poſſe, quem minus tibi hoſtem tuiſque eſſe velis, aut amicum malis.

Ex vigeſimo ſeptimo libro ab urbe condita.

ORATIO M. MARCELLI AD SVOS.

ARGVMENTVM.

Canuſinos Annibal ad defectionem ſolicitans, quum Marcellum adverſus ſe contendere audiret, tum caſtra inde movere cœpit. Marcellus eum brevi intervallo conſequutus, tandem nihil magis quam juſtum prælium detrectantem, ad id quod vitabat certamen traxit. Veſperi congreſſos, æquo marte nox diremit. Poſtero die utrinque concurſum eſt: fuſi Romani primum, deinde fugati cæſis millibus duobus & ſeptingentis. Ex ea pugna qui reſtiterant, in caſtra receptos Marcellus ita objurgavit.

DIIS immortalibus, ut in tali re, laudes grateſque ago, quod victor hoſtis cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portaſque, non ipſa caſtra eſt aggreſſus. Deſeruiſſetis profectò eodem terrore caſtra, quo omiſiſtis pugnam. Qui pavor hic? qui terror? quæ repente, qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit; nempe iidem ſunt ii hoſtes, quos vincendo & victos ſequendo priorem æſtatem abſumpſiſtis: quibus dies noctesque fugientibus per hoſtes dies inſtitiſtis: quos levibus prœliis fatigaſtis, quos heſterno die nec iter facere, nec caſtra ponere paſſi eſtis. O mitto ea quibus gloriari poteſtis: & cujus & ipſius pudere ac pœnitere vos oportet, referam, nempe

æquis

æquis manibus heſterna die diremiſtis pugnam. Quid hæc nox, quid hæc dies attulit? veſtræ his copiæ imminutæ ſunt? an illorum auctæ? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui videor, nec cum Romanis militibus: corpora tantum atque arma eadem ſunt. An ſi eoſdem animos habuiſſetis, terga veſtra vidiſſet hoſtis? ſigna alicui manipulo, aut cohorti abſtuliſſet? non adhuc cæſis Romanis legionibus gloriabatur; vos illi hodierno die primum fugati exercitus dediſtis decus.

ORATIO
ANNIBALIS AD SVOS.
ARGVMENTVM.

Hoc cum proximo conjunctum eſt. Milites, quum jure ſe à Marcello objurgatos intelligerent, clamore ſublato precabantur atque orabant, ut ejus modò pugnæ gratiam faceret: ita, ubi vellet, militum ſuorum animos experturum. Tum Marcellus in aciem eos ſe eductum poſtero die dicit, ubi victores potius quàm victi venam impetrarent. Poſtero die, ut juſſi erant, armati conveniunt. Quod ubi ad Annibalem allatum eſt, tum in hæc verba ſuos præparavit.

CUm eo nimirùm hoſte res eſt, qui nec bonam nec malam ferre fortunam poteſt. Seu vicit, ferociter inſtat victis: ſeu victus eſt, inſtaurat cum victoribus certamen.

Ex viceſimo octavo libro ab urbe condita.

ORATIO
P. SCIPIONIS AD MILITES.
ARGVMENTVM.

Scipione ad præſidium octo millia militum relicta erant: ii nimia primum licentiâ ex diutino otio collecta, deinde audita morte (incertis authoribus) Scipionis imperatoris, ſeditionem movent. Ac primum tribunos, quum viderent non modo in ſententiam ſuam non deſcendere velle,

ſed iis quæ conabantur, obviam ire, ex caſtris fugant, Tum ad principes ſeditionis gregarios milites C. Albium Calenum, & C. Atrium Vmbrum, communi conſenſu, imperii ſummam deferunt: qui tribunitiis ornamentis non contenti ſummi etiam magiſtratus inſignia, ut faſces, ut ſecures, aſſumunt. Non ita multo poſt nuntii certi & vivere Scipionem, & valere afferunt, quæ res ita omnium animos diſcruciabat ut jam imperatores ipſi ſua inſignia exhorrerent: vulgus tantum jactaret id factum eſſe quod non ad diem ipſum ſtipendia data & impenſa eſſent. Carthaginem deinde interjectis aliquot diebus ſeditioſi omnes ingreſſi poſtero die vocati ad concionem à Scipione, hac concione reprehenſi ſunt, duces & authores capitali ſupplicio damnati.

NVnquam mihi defuturam orationem, qua exercitum meum alloquerer, credidi: non quod verba unquam potius quàm res exercuerim, ſed quia prope à pueritia in caſtris habitus, aſſueveram militaribus ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar, nec conſilium, nec oratio ſuppeditat: quos nec quo nomine quidem appellare debeam, ſcio. Cives? qui à patria veſtra deſciviſtis: an milites? qui imperium auſcipiumque abnuiſtis? ſacramenti religionem rupiſtis? Hoſtes? corpora, ora, veſtitum, habitum civium agnoſco; facta, dicta, conſilia, animos hoſtium video. Quod enim vos, niſi quod Illergetes & Lacetani, aut optaſtis aliud aut ſperaſtis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regiæ nobilitatis viros, duces furoris ſequuti ſunt; vos auſpicium & imperium ad Umbrum Atrium, & Calenum Albium, detuliſtis. Negate vos id omnes feciſſe, aut factum voluiſſe milites, paucorum eum furorem atque amentiam eſſe. Libenter credam negantibus, nec enim ea ſunt commiſſa, quæ vulgata in omnem exercitum ſine piaculis ingentibus expiari poſſunt. Invitus

ea,

ea, tanquam vulnera attingo, ſed niſi tacta tractaraque ſanari non poſſunt. Equidem pulſis Hiſpania Carthaginienſibus, nullum locum in tota provincia, nullos homines credebam eſſe, ubi vita inviſa eſſet mea, ſic me non ſolum adverſus ſocios geſſeram, ſed etiam adverſus hoſtes. In caſtris en meis! heu (quantum me opinio fefellit) fama mortis meæ non accepta ſolum, ſed etiam expectata eſt. Non quod ego vulgari facinus per omnes velim: (equidem ſi totum exercitum meum mortem mihi optaſſe crederem, hic ſtatim ante oculos veſtros morerer: nec me vita juvaret inviſa civibus & nullibus meis) ſed multitudo omnis, ſicut natura maris, per ſe immobilis eſt, ut venti & auræ cient, ita aut tranquillum aut procellæ in vobis ſunt: & cauſa atque origo omnis furoris penes auctores eſt: vos contagione inſaniſtis. Quin mihi in hodie quidem ſcire videmini, quo amentiæ progreſſi ſitis: quid facinoris in me, quid in patriam, parenteſque ac liberos, quid in Deos ſacramenti teſtes, quid adverſus auſpicia, ſub quibus militaſtis, quid adverſus morem militiæ diſciplinamque majorum, quid adverſus ſummi imperii majeſtatem auſi ſiris. De me ipſo taceo: temere potius, quàm avide credideritis; Is denique ego ſim, cujus imperii tædere exercitum minime mirandum ſit. Patria quid de vobis meruerat? quam, cum Mandonio & Indibili conſociando conſilia, prodebatis? Quid populus Romanus? cujus imperium ablatum ab tribunis ſuffragio populi creatis, ad homines privatos detuliſtis? quum eo ipſo non contenti, ſi pro tribunis illos haberetis, faſces imperatoris veſtri ad eos quibus ſervus cui imperarent nunquam fuerat Romanus exercitus, detuliſtis. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius: claſſicum apud eos cecinit: ſignum ab iis petitum eſt, ſederunt intribunali Proconſulis P. Scipionis: lictor apparuit, Submovente eo inceſſerunt, faſces cum ſecuribus præ-

ribus prælati ſunt. Lapides pluere, & fulmina jaci de cœlo, & inſuetos fœtus animalia edere, vos portenta eſſe putatis: hoc eſt portentum, quod nullis hoſtiis, nullis ſupplicationibus, ſine ſanguine eorum qui tantum facinus auſi ſunt, expiari poſſit. Atque ego, (quanquam nullum ſcelus rationem habet) tamen ut in re nefaria, quæ mens, quod conſilium veſtrum fuerit, ſcire velim. Rhegium quondam in præſidium miſſa legio, interfectis per ſcelus principibus civitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit, propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romano ſecuri percuſſa ſunt. Sicilia tamen, non Atrium Umbrum, ſemilixam, nominis etiam abominandi ducem, ſed Decium Jubellium tribunum militum ſequuti ſunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis hoſtibus populi Romani ſe conjunxerant, vos cum Mandonio & Indibili conſilia communicaſtis, & arma conſociaturi fuiſtis. Illi, ſicut Campani Capuam Tuſcis veteribus cultoribus ademptam, Mamertini in Sicilia Meſſanam, ſic tum Rhegium habituri perpetuam ſedem erant: nec populum Romanum, nec ſocios populi Romani ultro laceſſituri bello. Sueronemne vos domicilium habituri eratis? Ubi ſi vos decedens confecta provincia imperator relinquerem, Deûm hominumque fidem implorare debebatis, quod non rediretis ad conjuges liberoſque veſtros. Sed horum quoque memoriam, ſicut patriæ meique ejeceratis ex animis veſtris. Viam conſilii ſceleraſti, ſed non ad ultimum dementis, exſequi volo. Méne vivo, & cætero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi, cum quo quatuor imperatores, quatuor exercitus Carthaginienſium fudi, fugavi, Hiſpania expuli vos octo millia hominum, majoris certe omnes pretii, quàm Albius & Atrius ſunt, quibus vos ſubjeciſtis. Hiſpaniam provinciam populo Romano ereptum eratis? Amolior & a-

moveo

moveo nomen meum, nihil ultra facile creditam mortem meam à vobis violatus ſim. Quid? ſi ego moreter, mecum expiratura Reſpub, mecum caſurum imperium populi Romani erat? ne iſtud Jupiter Optimus Maximus ſcierit urbem auſpicato Diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem eſſe. Flaminio, Paulo Æmilio Graccho, Poſthumio Albino, M. Marcello, T. Q. Criſpino, C. Fulvio, Scipionibus meis, tot tam præclaris imperatoribus uno bello abſumptis ſuperſtes eſt populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro, nunc morbo morientibus; meo unius funere elata Reſpub. eſſet? Vos ipſi hic in Hſpania, patre & patruo meo, duobus imperatoribus interfectis, Septimium Mattium ducem vobis adverſus exultantes recenti victoria Pœnos delegiſtis, & ſic loquor, tanquam ſine duce Hſpaniæ futuræ fuerint? M. Sillanus eodem jure, eodem imperio mecum in provinciam miſſus, L. Scipio frater meus, & C. Lælius legati, vinde ces ma eſſaris imperii deeſſent? Utrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an cauſa comparari poterat? quibus ſi omnibus ſuperiores eſſetis, arma cum Pœnis contra patriam, contra cives veſtros ferretis? Africam Italiæ, Carthaginem urbi Romæ imperare velletis? Quam ob noxam patriæ? Coriolanum quondam damnatio injuſta, miſerum & indignum exilium, ut iret ad oppugnandam patriam, impulit: revocavit tamen à publico parricidio privata pietas. Vos qui dolor, quæ ira incitavit? Stipendiumne diebus paucis imperatore ægro ſerius numeratum? ſatis digna cauſa fuit, cur patriæ indiceretis bellum? cur ad Illergetes deſciſceretis à populo Romano? cur nihil divinarum humanarumve rerum inviolatum vobis eſſet? inſaniſtis profecto milites: nec major in corpus meum vis morbi, quam in veſtras mentes invaſit. Horret animus referre, quid crediderint

homines, quid ſperaverint, quid optaverint. Auferat omnia irrita oblivio, ſi poteſt: ſi non, utcunque ſilentium tegat. Non negaverim, triſtem atrocemque vobis viſam orationem meam; quanto creditis facta veſtra atrociora eſſe, quàm dicta mea? & me ea quæ feciſtis, pati æquum cenſeris: vos ne dici quidem omnia æquo animo feretis? Sed ne ea quidem ipſa ultra exprobrabuntur, utinam tam facilè vos obliviſcamini eorum, quam ego obliviſcar. Itaque quoad ad vos univerſos attinet, ſi erroris pœnitet, ſatis ſuperque pœnarum habeo. Albius Calenus, & Atrius Umber, & cæteri nefariæ ſeditionis auctores, ſanguine luent quod admiſerunt. Vobis ſupplicii eorum ſpectaculum non modò non acerbum, ſed lætum etiam, ſi ſana mens rediit, debet eſſe. de nullis enim quam de vobis infeſtius, aut iniquius conſuluerunt.

ORATIO SAGVNTINORVM ad P. C. in ſenatu.

ARGVMENTVM.

Secundum bellum Punicum ſuſceptum erat nomine Saguntinorum. Quorum oppidum quum Annibal ſumma vi oppugnaret, miſſis Romam oratoribus auxilium ſocii adverſus Pœnos petiverunt. Annibali vero, quum legationibus factis eo nomine multa, nihilominus in oppugnando perſtaret authoritate ſenatus bellum fuit indictum. Ita quic quid geſtum, quantumcunque damnum & incommodorum acceptum erat, nomine ac cauſa ipſorum acceptum. Itaque ne ingrati merito ac jure videri dicique poſſent, in ſecundis rebus ſuis & Romanorum, legatos Romam mittunt, qui pro tot beneficiis gratias agerent, gratularenturque bellum illud feliciter tandem ſucceſſiſſe. Ii in ſenatum introducti, ſic locuti ſunt.

ET ſi nihil ultra malorum eſt, P. C. quam quod paſſi ſumus, ut ad ultimum fidem vobis præſtaremus;

ſtaremus; tamen ea veſtra merita imperatorumque veſtrorum erga nos fuerunt, ut nos cladium noſtrarum non pœniteat. Bellum propter nos ſuſcepiſtis ſuſceptumque quartum decimum annum tam pertinaciter geritis, ut ſæpe ad ultimum diſcrimen & ipſi veneritis, & populum Carthaginenſem adduxeritis. Quum in Italia tam atrox bellum & Annibalem hoſtem haberetis, conſules cum exercitu in Hiſpaniam, velut ad colligendas reliquias naufragii noſtri miſiſtis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo tempore deſtiterunt, quæ nobis ſecunda quæque adverſa hoſtibus noſtris eſſent, facere. Jam omnium primum opidum nobis reſtituerunt: per omnem Hiſpaniam cives noſtros venundatos, dimiſſis qui conquirerent, ex ſervitute in libertatem reſtituerunt. Quum jam prope eſſet, ut optabilem ex miſerrima fortunam haberemus, P. & Cn. Cornelii imperatores veſtri luctuoſius nobis prope quam vobis perierunt. Tum vero ad hoc retracti ex diſtantibus locis in ſedem antiquam videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium patriæ videremus, nec ad perniciem noſtram Carthaginienſi utique aut duce aut exercitu opus eſſe: ab Turdetanis veterrimis hoſtibus, qui prioris quoque excidii cauſa nobis fuerant, extingui poſſe, quum ex inſperato repente miſiſtis nobis P. hunc Scipionem quem fortunatiſſima omnium Saguntinorum videmur, quia conſulem declaratum vidimus, ac vidiſſe nos civibus noſtris renuntiaturi ſumus ſpem, opem, ſalutem noſtrum, qui quum plurimas hoſtium veſtrorum cepiſſet in Hiſpania urbes, ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remiſit. Poſtremo Turdetaniam, adeo infeſtam nobis, ut illa gente incolumi ſtare Saguntum non poſſet, ita bello afflixit, ut non modo nobis, (abſit verbo invidia) ſed ne poſteris quidem timenda noſtris eſſet. Delatam

urbem cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum deleverat Annibal. Vectigal ex agro eorum capimus, quod nobis non tam fructu jucundius est, quam ultione. Ob hæc, quibus majora neque sperare neque optare ab Diis immortalibus poteramus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus Senatus populusque ad vos misit: simul gratulatum, quod ità res per hos annos in Hispania atque Italia gessistis, ut Hispaniam non Ibero amne tenus, sed qua terrarum ultimus finis Oceanus, domitâ armis habeatis; Italiæ, nisi quatenus vallum castrorum cingit, nihil reliqueritis Pœno. Jovi optimo maximo, præsidi Capitolinæ arcis, non grates tantum ob hæc ageri jussi sumus, sed donum hoc etiam, si vos permitteretis, coronam auream in Capitolium victoriæ ergo ferre. Id uti permittatis, quæ sumus utique si vobis ita videtur, qui nobis imperatores vestri commoda tribuerunt, ea rata atque perpetua authoritate vestra faciatis.

ORATIO
Q. FABII MAXIMI, qua Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet.

ARGVMENTVM.

Quum in senatu de provinciis referretur, communis omnium fama erat Africam novam provinciam etiam extra sortem P. Scipioni destinatam esse. Ac Scipio ipse jam consulem se declaratum non ad gerendum modo, sed ad perficiendum quoque bellum jactabat, quum Q. Fabius Maximus rogatus sententiam, in hæc verba Scipioni decernendam non esse Africam persuadere cœpit.

SCIO multis vestrûm videri, P C. rem actam hodierna die agi, & frustra habiturum orationem, qui tanquam de integra re, de Africa provincia, sententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum certa jam provincia Africa consulis viri fortis ac strenui sit, quam nec senatus censuit in hunc annum provinciam esse, nec populus

populus juſſit; deinde, ſi eſt, conſulem peccare arbitror, qui de re tranſacta ſimulando ſe referre ſenatum ludibrio habet, non ſenatorem modo, qui de quo conſuli ur, ſuo loco dicit Sententiam. Atque ego certum habeo, diſſentienti mihi ab iſta feſtinatione in Africam trajiciendi, duarum rerum ſubeandam opinionem eſſe; unius, inſitæ ingenio meo cunctationis, quam metum pigritiamque homines adoleſcentes ſanè appellent, dum me non pœniteat; adhuc aliorum ſpecioſiora primo aſpectu conſilia ſemper viſa, mea uſu meliora, alterius obtrectationis atque invidiæ adverſum creſcentem indies gloriam fortiſſimi conſulis. A qua ſuſpicione, ſi me neque vita acta & mores mei, neque dictatura cum quinque conſulatibus tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propius faſtidium ejus ſim, quàm deſiderium: ætas ſaltem liberet, quæ enim mihi æmulatio cum eo eſſe poteſt, qui ne ullo quidem meo æqualis ſit? Me dictatorem, quum vigerem adhuc viribus & in curſu maximarum rerum eſſem, recuſantem nemo aut in ſenatu, aut ad populum audivit, quo minus inſectanti me magiſtro equitum, quod fando nunquam antè auditum erat, imperium mecum æquaretur: rebus quàm verbis aſſequi malui, ut qui aliorum judicio mihi comparatus erat, ſua mox confeſſione me ſibi præferret, nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque æmulationes cum adoleſcente florentiſſimo proponam; videlicet ut mihi (jam vivendo, non ſolum rebus gerendis feſſo) ſi huic negata fuerit, Africa provincia decernatur, cum ea gloria, quæ parta eſt, vivendum atque morien-dum eſt. Vincere ego prohibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc vires, etiam vinci poſſet. Illud te mihi ignoſcere, P. Corneli, æquum erit, ſi quum in me ipſo nunquam pluris famam hominum quam Rempub. fecerim;

rim, ne tuam quidem gloriam bono publico præponam, quanquam si aut bellum nullum in Italia; aut in hostis esset, ex quo victo nihil gloriæ quæreretur; qui te in Italia retineret, etsi id bono publico faceret, simul cum bello materiam gloriæ tuæ iræ ereptum videri posset. Quum vero Annibal hostis incolumi exercitu quartũ decimum annum Italiam obsideat, pœnitebit te, P. Corneli, gloriæ tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis causa fuit, tu consul Italia expuleris? & sicut penes C. Luctatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Nisi aut Amilcar Annibali dux est præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quàm hæc (modo contingat, ut te consule vincamus) futura est. Ab Drepano atque Etyce detraxisse Amilcarem, quam Italia expulisse Pœnos atque Annibalem, mali? ne tu quidem (etsi magis partam, quam speratam gloriam amplecteris) Hispania potius quam Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is est, Annibal, quem non magis timuisse videatur, quam contempsisse, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris? nec per istos circuitus, ut, quum in Africam trajeceris, sequuturum te illuc Annibalem speres, potius quam recto hinc itinere, ubi Annibal est, eo bellum intendis? Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis? Hoc & natura prius est, tua quum defenderis, aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia quam bellum in Africa sit: & nobis prius decedat timor, quam ultro aliis inferatur. Si utrumque tuo ductu auspicioque fieri potest, Annibale hic victo, illic Carthaginem expugna. Si alterutra victoria novis consulibus relinquenda est, prior quum major clariorque, tum causa etiam insequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quod & in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere ærarium non potest; præterquam

terquam quod unde classes tueamur, unde commeatibus præbendis sufficiamus, nihil reliqui est; periculi tandem quantum adeatur, quem fallit? P. Licinius in Italia, P Scipio bellum in Africa geret. Quid si (quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam reformidat animus, sed quæ acciderunt, accidere possunt) & victor Annibal ire ad urbem pergat? tum demum te consulem ex Africa, sicut Q. Fulvius à Capua, accersemus? Quid quod in Africa quoque Mars communis belli erit? Domus tibi tua, pater patruusque, intra triginta dies cum exercitibus cæsi, documento sint, ubi per aliquot annos maximis rebus terra marique gerendis amplissimum nomen apud exteras gentes populi Romani vestræque familiæ fecerant. Dies me deficiat, si reges, imperatoresque, temere in hostium terras transgressos, cum maximis cladibus suis exercituumque suorum, numerare velim; Athenienses, prudentissima civitas, bello domi relicto, authore æquè impigro ac nobili juvene, magna classe in Siciliam transmissa, una pugna navali florentem Rempub. suam in perpetuum afflixerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem ista, & M. Attilius, insigne utriusque fortunæ exemplum, nobis documento sint. Ne tibi, P. Corneli, quum ex alio Africam conspexeris, ludus & locus fuisse Hispaniæ tuæ videbuntur. Quid enim simile? Pacato mari præter oram Italiæ Galliæque vectus, Emporias in urbem sociorum classem appulisti; expositos milites, per tutissima omnia ad socios & amicos populi Romani, Tarraconem duxisti: ab Tarracone deinde iter per præsidia Romana: circa Iberum exercitus patris patruique tui, post amissos imperatores, ferociores ipsa facti: calamitate dux tumultuarius quidem ille L. Martius, & militari suffragio ad tempus luctus; cæterum si nobilitas ac justi honores adornarent, claris imperatoribus qualibet arte belli

belli par: oppugnata per ſummum otium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum ſocios defendente. Cætera (neque ea elevo) nullo tamen modo Africo bello comparanda; ubi non portus ullus claſſi noſtræ apertus, non ager paratus, non civitas ſocia; non rex amicus, non conſiſtendi uſquam locus, non procedendi. Quacunque circumſpexerit, hoſtilia omnia atque infeſta. An Syphaci Numidiſque credis? Satis ſit ſemel creditum. Non ſemper temeritas eſt fœlix, & fraus fidem in parvis ſibi præſtuit, ut quum operæ pretium ſit, cum mercede magna fallat. Non hoſtes patrem patriumque tuum armis prius, quàm Celtiberi ſocii fraude circumvenerunt: nec tibi ipſi à Magone & Aſdrubale hoſtium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum expertus? Et Syphax & Maſaniſſa ſe, quàm Carthaginienſes, malunt potentiſſimos in Africa eſſe: Carthaginienſes, quàm quenquam alium. Nunc illos æmulatio interſeſe, & omnes cauſæ certaminum acuunt, quia procul externus metus eſt. Oſtende illis Romana arma, & exercitum alienigenam; jam veluti ad commune reſtinguendum incendium concurrent. Aliter iidem illi Carthaginienſes Hiſpaniam defenderunt: aliter mœnia patriæ, templa Deûm, aras, focos defendent; quum euntes in prælium pavida proſequetur conjux, & parvi liberi occurſabunt. Quid porro? ſi ſatis confiſi Carthaginienſes conſenſu Africæ, fide ſociorum regum, mœnibus ſuis, quum tuo exercituſque tui præſidio nudatam Italiam viderint, ipſi ultro novum exercitum in Italiam aut ex Africa miſerint, aut Magonem, quem à Balearibus claſſe tranſmiſſa jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari conſtat, Annibali ſe conjungere juſſerint? Nempe in eodem terrore erimus, in quo nuper fuimus, quum Aſdrubal

in

in Italiam transcendit: quem tu, qui non solum Carthaginem, sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emisisti. Victum à te dices eo quidem minus vellem, & id tua, non Reipub. solum causa, iter datum victo in Italiam esse. Patere nos omnia quæ prospera tibi ac Reipublicæ in imperio evenere: tuo consilio assignare: adversa casibus incertis belli & fortunæ legare. Quo melior fortuna es, eo magis talem præsidem sibi patria atque universa Italia retinet. Non potes ne ipse quidem dissimulare, ubi Annibal sit, ibi caput atque arcem hujus belli esse; quippe qui præ te feras, eam tibi causam trajiciendi in Africam esse, ut Annibalem eo trahas. Sive igitur hic, sive illic, cum Annibale est tibi futura res. Utrum ergo tandem firmior eris in Africa solus, an hic tuo collegæque exercitu conjuncto? Ne Claudius quidem & Livius consules tam recenti exemplo, quantum id interfit documento sunt? Quid? Annibalem utrum tandem extremus angulus agri Brutii frustra jam diu poscentem ab domo auxilia, an propinqua Carthago, & tota socia Africa, potentiorem armis virisque faciet? Quod istud consilium est, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ sint, hostium multo majores quam ubi duobus exercitibus adversus unum, tot præliis & tam diuturna & gravi militia fessum, pugnandum sit? Quam compar consilium tuum parentis tui consilio sit, reputa. Ille consul profectus in Hispaniam, ut Annibali ab Alpibus descendenti occurreret. In Italiam ex provincia rediit: tu, quum Annibali in Italia sit, relinquere Italiam paras, non quia Reipub. id utile, sed quia tibi amplum & gloriosum censes esse: sicut quum provincia & exercitu relicto, sine lege, sine senatusconsulto, duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam & majestatem imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commisisti;

miſiſti. Ego P. Cornelium, P.C. Reipub. nobiſque non ſibi ipſi privatim creatum conſulem exiſtimo, exercituſque ad coſtodiam urbis atque Italiæ ſcriptos eſſe, non quos regio more per ſuperbiam conſules, quo terrarum velint, traiiciant.

ORATIO

P. CORNELII Scipionis orationi præcedenti Q. Fabii reſpondens.

QVINTVS Fabius principio orationis, P. C. commemoravit, in ſententia ſua poſſe obtrectationem ſuſpectam eſſe, cujus ego rei non tam ipſe auſim tantum virum inſimulare, quam quod ea ſuſpicio, vitio orationis an rei, haud ſana purgata eſt. Sic enim honores ſuos & famam rerum geſtarum extulit verbis, ad extinguendum invidiæ crimen, tanquam mihi ab infirmo quoque periculum ſit, ne mecum æmuletur: & non ab eo, qui quia ſuper cæteros excellat, quo me quoque niti non diſſimulo, me ſibi æquari nolit. Sic ſenem ſe perfunctum honoribus, & me infra ætatem filii etiam ſui poſuit; tanquam non longius quàm quantum vitæ humanæ ſpatium eſt, cupiditas gloriæ extendatur, maximaq; pars ejus in memoriam ac poſteritatem promineat. Maximo cuiq; id accidere animo certũ habeo, & ſe non cum præſentibus modo, ſed cum omnis ævi claris viris comparet. Equidem haud diſſimulo, me tuas, Q. Fabi, laudes non aſſequi ſolum velle, ſed (bona venia tua dixerim) ſi poſſim, etiam exſuperare. Illud nec tibi in me nec mihi in minores natu animi ſit, ut nolimus quenquam noſtri ſimilem evadere civem. Id enim non eorum modo, quibus inviderimus, ſed Reipub. & penè omnis generis humani detrimentum ſit. Commemoravit, quantum eſſem periculi aditurus, ſi in Africam traiecerem: ut meam quoque non ſolum Reipub. & exercitus vicem videretur ſolicitus. Unde hæc repente de me cura exorta? Quum pater patruuſque meus interfecti, quum duo exercitus

exercitus eorum prope occidione occiſi eſſent, quum amiſſæ Hiſpaniæ, quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces omnia meru armiſque tenerent, quum quæſitus, ad id bellum imperator nemo ſe oſtenderet, præter me, nemo profiteri nomen auſus eſſet, quum mihi quatuor & viginti annos nato detuliſſet imperiũ populus Romanus; quid ita tum nemo ætatem meam, vim hoſtium, difficultatem belli, patris patruique recentem cladem commemorabat? Utrum major aliqua nunc in Africa calamitas accepta eſt, quàm tunc in Hiſpania erat? An majores nunc ſunt exercitus in Africa: duces plures melioreſque, quàm tunc in Hiſpania fuerant? an ætas mea tunc maturior bello gerendo fuit quàm nunc eſt? An cum Carthaginienſi hoſte in Hiſpania, quam in Africa bellum geri aptius eſt? Facile eſt poſt fuſos fugatoſque quatuor exercitus Punicos, poſt tot urbes vi captas, aut metu ſubactas in ditionem, poſt perdomita omnia uſque ad Oceanum, tot regulos, tot ſævas gentes, poſt receptam totam Hiſpaniam, ita ut veſtigium nullum belli reliquium ſit, elevare meas res geſtas: tam hercule quàm ſi victor ex Africa rederim, ea ipſa elevare, quæ nunc retinendi mei cauſa, ut terribilia eadem videantur, verbis extolluntur. Negat aditum eſſe in Africam, negat ullos patere portus, M. Attilium captum in Africa commemorat, tanquam M. Attilius primo acceſſu, ad Africam offenderit, neque recordatur, illi ipſi tam infelici imperatori patuiſſe tamen portus Africæ, & res egregias primo anno geſſiſſe: & quantum ad Carthaginienſes duces attinet, invictum ad ultimum permanſiſſe. Nihil igitur me iſto extemp'o terrueris: ſi hoc bello, non priore, ſi nuper, non annis ante quadraginta, iſta clades accepta foret; qui ego minus in Africam Regulo capto, quam Scipionibus occiſis in Hiſpaniam, trajicerem? Nec felicius Xantippum Lacedæmonium Carthagini, quàm me

patriæ

patriæ meæ ſinerem natum eſſe, creſceretque mihi ex eo ipſo fiducia, quòd poſſit in hominis unius virtute, tantum momenti eſſe. At etiam Athenienſes audiendi ſunt, temere in Siciliam, omiſſo domi bello, tranſgreſſi. Cur ego (quoniam Græcas fabulas narrare vocat) non Agathoclem potius Syracuſanum regem, quum diu Sicilia Punico bello urereretur, tranſgreſſum in hunc eandem Africam, avertiſſe eo bellum unde venerat, refers? Sed quid ultro merum inferre hoſti, & ab ſe remoto periculo alium in diſcrimen adducere, quale ſit, veteribus externiſque exemplis admonere opus eſt? Majus præſentiuſque ullum exemplum eſſe, quàm Annibal poteſt? multum intereſt, alienos populari fincs, an tuos uri exſcindique videas. Plus animi eſt inferenti periculum, quàm propulſanti. Ad hoc, major ignotarum rerum eſt terror: bona malaque hoſtium ex propinquo ingreſſus fines adſpicias. Non ſperaverat Annibal fore, ut tot in Italia populi ad ſe deficerent, quot defecerunt poſt Cannenſem cladem, quanto minus quicquam in Africa Carthaginienſibus firmum ac ſtabile eſt, infidis ſociis, gravibus ac ſuperbis dominis? Ad hæc nos etiã deſerti ab ſociis viribus noſtris, milite Romano ſtetimus. Carthagine nihil civilis roboris eſt, mercede paratos milites habent, Afros, Numidaſque leviſſima fidei mutandæ ingenta. Hic modo nihil moræ ſit, una & traieciſſe me audietis, & ardere bello, Africam, & molientem hinc Annibalem, & obſideri Carthaginem, lætiores & frequentiores ex Africa expectate nuntios, quàm ex Hiſpania accipiebatis. Has mihi ſpes ſubjicit fortuna populi Romani. Dii fœderis ab hoſte violati teſtes, Syphax & Maſaniſſa reges: quorum ego fidei ita innitar, ut bene turus à perfidia ſim. Multa quæ nunc eo intervollo non apparent, bellum aperiet. Et, Id eſt viri & ducis, non deeſſe fortunæ præbenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium. Habebo, Quinte Fabi,

Fabi, parem quidem Annibalem; ſed illum potius ego traham quam ille me retineat. In ſua terra cogam pugnare eum, & Carthago potius præmium victoriæ erit, quam ſemiruta Brutiorum caſtella. Nequid interim, dum trajicio, dum expono exercitum in Africam, dum caſtra ad Carthaginem promoveo, Reſpublica hic detrimenti capiat, quod tu, Q. Fabi, quum victor tota Italia volitaret Annibal, potuiſti præſtare, hoc vide ne contumelioſum ſit, concuſſo iam & pene fracto Annibale, negare, poſſe L. Licinium conſulem virum fortiſſimũ præſtare, qui, ne à ſacris abſit pontifex maximus, ideo in ſortem tam longinquæ provinciæ non venit. Si, hercule, nihilo maturius hoc quo ego cenſeo modo perficeretur bellum, tamen ad dignitatem populi Romani famamque apud reges gentesque externas pertinebat, non ad defendendam modo italiam ſed ad inferenda etiam Africæ arma, videri nobis animum eſſe; non hoc credi vulgarique, quod Annibal auſus ſit, neminem ducem Romanorum audere; & priore Punico bello, tum quum de Sicilia certaretur, toties Africam noſtris exercitibus & claſſibus oppugnatam, nunc quum de Italia certatur, Africam pacatam eſſe. Requieſcat aliquando vexata tamdiù Italia: utatur, evaſteturque invicem Africa. Caſtra Romana potius Carthaginis portis immineat, quam nos iterum vallum hoſtium ex mœnibus noſtris videamus. Africa ſit reliqui belli ſedes, illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio ſociorum, cæteræ belli clades, quæ in nos per xiv. annos ingruerunt, vertantur. Quæ ad Reipub. pertinent, & bellum quod inſtat, & provincias de quibus agitur, dixiſſe ſatis eſt. Illa longa oratio nec ad vos pertinens ſit, ſi, quemadmodum Q. Fabius meas res geſtas in Hiſpania elevavi, ſic & ego contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrum faciam, P. C. &, ſi ulla alia re, modeſtia

destia certe, & temperando Linguæ adolescens senẽ vicero. Ita & vixi & res gessi, ut tacitus ex opinione, quam vestra sponte conceptam animis haberetis, facile contentus essem.

Ex trigesimo libro ab Urbe condita.

ORATIO SOPHRONISBÆ uxoris Syphacis ad Masanissam.

ARGVMENTVM.

Capto Syphace Masanissa Cirtham, caput regni Syphacis, quo ex fuga magna vis hominum se receperat, ire destinabat: ac vocatis ad colloquium primoribus civitatis, non impetrare ante potuit ut urbem dederint, quàm Syphacem regem vinctum in conspectum dari jussit. Ingressus deinde Cirtham, præsidiis ad portas dimissis, ne cui patere it egressus, ipse citato equo ad regiam ire pergebat, quum Sophronisba Syphacis uxor in regiæ vestibulo occurrens ita cum ipso loquuta est.

OMNIA quidem ut posses in nos, Dii tibi dederunt, virtusque & felicitas tua, sed si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet, si genua, si victricem attingere dextrã, precor quæsoq; per majestatem regiam in qua paulo ante nos quoque fuimus, perque gentis Numidarum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit, per hujusce regiæ Deos, qui te melioribus ominibus accipiant, quam Syphacem hinc miserunt; hanc veniam supplici des, ut ipse quodcunq; fert animus, de captiva statuas neque me in cujusquam Romani superbum ac crudele arbitrum venire sinas. Si nihil aliud quam Syphacis uxor fuissem, tamen Numidæ atque in eadem mecum Africa geniti, quàm alienigenæ & externi fidem experiri mallem. Quid Carthaginiensi ab Romano, quid filiæ Asdrubalis timendum sit, vides. Si nulla alia re potes, me morte ut vindices ab Romanorũ arbitrio, oro obtestorque.

ORA-

ORATIO
P. SCIPIONIS ad Maſaniſſam.

ARGVMENTVM.

Introductus ad Scipionem Syphax, quum interrogaretur, quid ita ſe moviſſet ad ſumenda arma contra Romanos, reſponderat, Vxoris meæ perfidia. Quæ vox in cauſa fuit, ut P. *Scipio plura de hac ipſa re cognoſcere cuperet. Itaque ſæpius ultro citroque multis quæ ad eam rem pertinerent eo tandem ventum eſt ut Syphax ipſe uxorem ſuam prædicaret à Maſaniſſa ſic amari ut jam inter eos de matrimonio conventum eſſet. Ægrè tulit ipſum illud Scipio ac per occaſionem in hæc verba à fœda libidine Maſaniſſam deterrebat.*

ALIQVA te exiſtimo, Maſaniſſa, intuentem in me bona, & principio in Hiſpania, ad jungendam mecum amicitiam veniſſe, & poſtea in Africa teipſum ſpeſque omnes tuas in fidem meam commiſſa; Atqui nulla earum virtus eſt, propter quas appetendas tibi viſus ſim, qua ego æquè atque temperantia & continentia libidinum gloriatus fuerim. Hanc te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Maſaniſſa, adjeciſſe velim: Nam non eſt (mihi crede) tantum ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculi, quantum ab circumfuſis undique voluptatibus. Qui eas ſua temperantia frænavit ac domuit, is multo majus decus majoremque victoriam ſibi peperit, quàm nos Syphace victo habemus. Quæ me abſente ſtrenuè ac fortiter feciſti, libenter & commemoravi, & memini. cætera teipſum reputare tecum, quàm me dicente, erubeſcere malo. Syphax Populi Romani auſpiciis victus captuſque eſt. Itaque ipſe, conjux, regnum, ager, oppida, homines, qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani eſt: Et regem, conjugemque ejus, etamſi non civis Carthaginienſis eſſet, etiamſi non patrem ejus imperatorem hoſtium videremus, Romam opor-

oporteret mitti, ac ſenatus populique Romani de ea judicium atque arbitrium eſſe, quæ regem nobis ſocium alienaſſe, atque in arma egiſſe præcipitem dicatur. Vince animum, cave ne deformes multa bona uno vitio, & tot meritorum gratiam majore culpa, quàm cauſa culpæ eſt, corrumpas.

ORATIO
ANNIBALIS ad P. Scipionem de pace.

ARGVMENTVM.

Digreſſus ex Italia Annibal, quum Africam repetens, Zamam quæ quinque tantum dierum iter Carthagine abeſt, pervenſſet, præmiſit exploratores, qui cognoſcerent quonam in ſtatu res illic Romanorum eſſent. Speculatores à cuſtodibus in caſtra deducti, omiſſo metu viſere omnia & contemplari juſſi. Regreſſi quum læta omnia non ſecus quam in certa victoria nuntiarent, tum demum de pace Annibal cogitare cœpit: ac perſuos Scipioni accito ad colloquium, conditiones pacis ferendas eſſe ita ſuaſit.

SI hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique toties propè in manibus victoriam habui, is ultro ad pacem petendam venirem, lætor te mihi ſorte potiſſimum datum, à quo pacem peterem. Tibi quoq; inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui de tot Romanis ducibus victoriam Dii dediſſent, tibi ceſſiſſe: teque huic bello, veſtris prius quam noſtris cladibus inſigni, finem impoſuiſſe. Hoc quoque ludibrium fortunæ caſus ediderit, ut, eum patre tuo conſule ceperim arma cùm eodem primum Romano imperatore ſigna contulerim, ad filium ejus inermis ad pacem petendam veniam. Optimum quidem fuerat, eam patribus noſtris mentem datam ab Diis eſſe, ut & vos Italiæ, & nos Africæ imperio contenti eſſemus: neque enim ne nobis quidem Sicilia atque Sardinia ſatis digna pretia ſunt pro tot claſſibus,

tot

tot exercitibus, tot tamque egregiis amissis ducibus. Sed, præterita magis reprehendi possunt, quam corrigi. Ita aliena appetivimus, ut de nostris dimicaremus; nec in Italia solum vobis bellum, nobis in Africa esset: sed & vos in portis vestris propè ac mœnibus signa armaque hostium vidistis, & nos ab Carthagine fremitum castrorum Romanorum exaudivimus. Quod igitur nos maximè abominaremur, vos ante omnia optaretis, in meliore vestra fortuna de pace agitur; agimusque ii, quorum & maxime interest pacem esse, & qui quodcunque egerimus, ratum civitates nostræ habituræ sint, animo tantum nobis opus est non abhorrente à quietis consiliis. Quod ad me attinet, jamætas senem in patriam revertentem, unde puer profectus sum; jam secundæ, jam adversæ res, ita erudierunt, ut rationem sequi quàm fortunam malim. Tuam & adolescentiam, & perpetuam felicitatem, ferociora utraque quam quietis opus est consiliis, metuo. Non temere incerta casuum reputat quem fortuna nunquam decepit. Quod ego fui ad Thrasymenum, Cannas, id tu hodie es. Vix dum militari ætate imperio accepto omnia audacissimè incipientem nusquam fefellit fortuna. Patris & patrui persecutus mortem, ab calamitate vestræ domus decus insigne virtutis pietatisque eximiæ cepisti, amissas Hispanias recuperasti, quatuor inde Punici exercitibus pulsis. Consul creatus, quum cæteris ad tutandam Italiam parum animi esset, transgressus in Africam, duobus hic exercitibus cæsis, binis eadem hora captis simul incensisque castris. Syphace potentissimo rege capto, tot urbibus regni ejus, tot nostri imperii receptis, me sextumdecimum jam annum hærentem in possessione Italiæ detraxisti. Potest victoriam malle quam pacem animus. Novi vobis spiritus magnos magis quàm utiles, & mihi talis aliquando fortuna affulsit. Quod si in secundis rebus bonam quoque

mentem

mentẽ darent Dii, non ea ſolum quæ eveniſſent, ſed etiam ea quæ evenire poſſent reputaremus. Ut omnium obliviſcaris aliorum, ſatis ego documenti in omnes caſus ſum. Quem modo caſtris inter Anienem atque urbem veſtram poſitis, ac jam prope ſcandentem mœnia Romana videras, hic cernis duobus fortiſſimis viris fratribus, clariſſimis imperatoribus orbatum, ante mœnia propè obſeſſæ patriæ, quibus termi veſtram urbem, ea pro mea deprecantem. MAXIMÆ cuique fortunæ minime credendum eſt. In bonis tuis rebus, noſtris dubiis, tibi ampla ac ſpetioſa danti eſt pax. nobis petentibus magis neceſſaria quàm honeſta: Melior tutiorq; eſt certa pax, quàm ſperata victoria: hæc in tua, illa in Deorum manu eſt. Ne tot annorum felicitatem, in unius horæ dederis diſcrimen; Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemq; belli communem propone animo; Utrinq; ferrum, corpora humana erunt, nuſquam minus quàm in bello eventus reſpondent. Non tantum ad id quod data pace jam habere potes ſi prælio vincas, gloriæ adjeceris, quantũ ademeris, ſiquid adverſi eveniat. Simul parta ac ſperata decora, unius horæ fortuna avertere poteſt. Omnia in pace jungenda tuæ poteſtatis ſunt P. Corneli: tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint. Inter pauca felicitatis virtutiſq; exempla M. Attilius quondam in hac eadem terra fuiſſet, ſi victor pacem petentibus dediſſet, patribus noſtris: ſed non ſtatuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferentem ſe fortunã, quanto altius elatus erat, eo fœdius corruit. Eſt quidem ejus qui dat, non qui petit, conditiones dicere pacis; ſed forſitan non indigni ſimus, qui nobiſmet ipſis mulctam irrogemus. Non recuſamus, quin omnia propter quæ bellum initum eſt, veſtra ſint; Sicilia Sardinia, Hiſpania, quicquid inſularum toto inter Africam Italiamq; continetur mari. Carthaginienſes, incluſi Africæ littoribus, vos (quando ita Diis placuit) externa etiam

terra

terra marique videamus regentes imperia. Haud negaverim, propter non nimis ſincere petitam aut expectatam nuper pacem, ſuſpectam eſſe vobis Punicam fidem. Multum per quos petita ſit, ad fidem tuendæ pacis pertinet Scipio. Veſtri quoque (ut audio) patres nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto pacem, qui neque peterem niſi utilem crederem, & propter eandem utilitatem tuebor eam. propter quam petii. Et quemadmodum, quia à me bellum cœptum eſt, nec quem ejus pœniteret, quoad ipſi non invidere Dei, præſtiti: ita annitar, ne quem pacis per me partæ pœniteat.

ORATIO
SCIPIONIS ad Annibalem.
ARGVMENTVM.

NON me fallebat, Annibal, adventus tui ſpe Carthaginienſes & præſentem induciarum fidem & ſpem pacis turbaſſe; neque tu id ſane diſſimulas, qui de conditionibus ſuperioribus pacis omnia ſubtrahas, præter ea quæ jampridem in noſtra poteſtate ſunt. Cæterum ſicut tibi curæ eſt, ſentire cives tuos, quanto per te onere leventur: ſic mihi laborandum eſt, ne quæ tunc pepigerunt, hodie ſubtracta ex conditionibus pacis, præmia perfidiæ habeant; indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam proſit vobis fraus, petitis. Neque patres noſtri priores de Sicilia, neque nos de Hiſpania fecimus bellum; & tunc Mamertinorum ſociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac juſta induerunt arma. Vos laceſſiſſe, & tu ipſe fateris, & Dii teſtes ſunt: qui & illius belli exitum ſecundum jus faſque dederunt; & hujus dant & dabunt. Quid ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia quæcunque agimus, ſubjecta eſſe mille caſibus ſcio.

Cæte-

Cæterùm quemadmodum ſuperbè & violenter me faterer facere, ſi, priuſquam in Africam trajeciſſem, te tua voluntate cedentem Italia, & impoſito in naves exercitu ipſum venientem ad pacem petendam aſpernarer: ſic nunc, quum prope manu conſerta reſtitantem ac tergiverſantem in Africam attraxerim, nulla ſum tibi verecundia obſtrictus. Proinde ſi quid ad ea, in quæ tum pax conventura videbatur (quæ ſint, nocti: mulctæ navium cum commeatu per inducias expugnatarum, legatorumque violatorum) adjicitur, eſt quod referam ad concilium. Sin illa quoque graviora videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuiſtis.

ORATIO ANNIBALIS AD CARTHAGINIENSES, qui repehenderant quod reſtitit in communi fletu.

ARGVMENTVM.

Inter alias pacis conditiones Carthaginienſibus petentibus pacem à Scipione authoritate ſenatus datas, id etiam propoſitum erat, ut in annos quinquaginta decem millia talentûm argenti penſionibus æquis ſolverent. Prima collatio pecuniæ longo bello exhauſtis difficilis videbatur: itaque quum ob eam ipſam cauſam cæteris in cura Carthaginienſi mærentibus atque flentibus unus Annibal rederet, tum Aſdrubal Hœdus ridentem in publico fletu atque luctu increpavit, quum præſertim earum lacrymarum ipſe cauſa eſſet. Tum Annibal in hanc ſententiam reſpondit objurganti atque cæteris.

SI quemadmodum oris habitus cernitur oculis, ſic & animus intus cerni poſſet, facile vobis appareret, non læti, ſed prope amentis malis cordis hunc quem increpatis, riſum eſſe, qui tamen nequaquam adeo eſt intempeſtivus, quàm veſtræ iſtæ abſurdæ atque abhorrentes lachrymæ ſunt. Tunc fleſſe decuit, quum adempta nobis arma, incenſæ naves,

naves, interdictum externis bellis. Illo enim vulnere concidimus. Nec esse in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis. NVLLA magna civitas diu quiescere potest. Si foris hostem non habet, domi invenit. Vt prævalida corpora ab externis causis tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerantur. Tantum nimirum ex publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet: nec in eis quicquam acrius, quàm pecuniæ damnum stimulat. Itaque quum spolia victæ Carthagini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam destitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit; nunc, quia tributum ex privato conferendum est, tanquam in publico funere comploratis. Quàm vereor ne propediem sentiatis levissimo in malo vos hodie lacrymâsse.

Ex tricesimo secundo libro ab Urbe condita.

ORATIO ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum, qua eos objurgat.

ARGVMENTVM.

T. Quintius in obsidione Elatiæ, ratus, Cycliade principe factionis adversæ expulso, Achæorum animos à Philippo averti posse, legatos ad Achæos hac de re misit. Aristhenus erat prætor Achæorum qui ea in causa Romanis favebat. Is itaque quo die legati mandata exposuerant, quum propter imminentem noctem nihil transigi ac definiri posse videret, jus ferendi sententiam, dimisso senatu in posterum diem differt. Postero die potestate facta magistratibus si quis vellet suadendi, nemo prodibat, quum Aristhenus ne tacitum senatum rursus dimitteret, ita Achæos ipse increpare cœpit.

VBI illa certamina animorum, Achæi, sunt, quibus in conviviis & circulis quum de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis. Nunc in concilio ad eam rem

unam indicto quum legatorum utrinque verba audieritis, quum referant magistratus, quum præco ad suadendum vocet, obmutuistis. Si non cura communis salutis; ne studia quidem quæ in hanc aut in illam partem animos vestros inclinarunt, vocem cuiquam possunt exprimere? quum præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi quod quisq; aut velit, aut optimum putet, nunc occasionē esse priusquam quicquā dercernamus. Ubi semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus antè displicuerit pro bono atque utili fœdere defendendum.

Ex tricesimo quarto libro ab urbe condita.

ORATIO M. CATONIS CONSVLIS pro lege Oppia contra mulierum luxuriam.

ARGVMENTVM.

M. Oppius & T. Romuleius tribuni plebis inter procellas belli Punici, Q. Fabio & T. Sempronio consulibus legem tulerant, nequa mulier plus semuncia auri haberet, non vestimento versicolori uteretur, nō iuncto vehiculo in urbe oppidóve aut propriùs inde mille passus, nisi sacrorum publicorū causa, veheretur. Ea lex ab altero latore Oppia dicta. Matronæ nobiles omnes homines ad legis abrogationem solicitabant: nec iam ulla authoritate, ve recundia imperióve primorum patrum à limine senatus contineri atque arceri poterant. Nunc ad forum frequentes conveniebant, nunc per vias urbis discurrebant, orantes viros ut in tam secunda fortuna sibi ornatus adversis rebus negatus atque adeptus redderetur. Lex ipsa, præter tribunos pl. duos, M. quoque Porcium Catonem consulem defensorem habebat: cæteri ferè impugnabant. Is itaque Porcius Cato matronarum conciliabula tota urbe totis diebus frequenta præter morem fieri cernens, quum quid ita convenirent intellexisset, advocatâ

concione

concione ita pro lege adversus luxuriam mulierum disseruit. L. Valerius tribunus p. r. qui tulerat de lege abroganda, post Catonem, ut sequitur, pro mulieribus adversus legem Catoni respondet.

SI in sua quisque nostrum matrefamilias, Quirites, jus & majestatem viri retinere instituisset, minus cum universis fœminis negotii haberemus, nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri, hic quoque in foro obteritur & calcatur: quia singulas sustinere non potuimus, universas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam esse, virorum omne genus in aliqua insula coniuratione muliebri à stirpe sublatum esse. Ab nullo genere non æque summum periculum est; si cœtus & concilia, & secretas consultationes esse sinas. Atque ego vix statuere apud animum meum possum, utrum pejor ipsa res, an pejore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos consules reliquosque magistratus; alterum ad vos, Quirites, magis pertinet. Nam utrum è Republica sit necne, id quod ad vos fertur, vestra existimatio est, qui in suffragium ituri estis. Hæc consternatio muliebris, sive sua sponte, sive authoribus vobis M. Fundani, & L. Valeri facta est, haud dubio ad culpam magistratuum pertinens, nescio vobis Tribunis an consulibus magis sit deformis: vobis, si fœminas ad concitandas tribunitias seditiones jam adduxistis: nobis, si ut plebis quondam sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt. Equidem non sine rubore quodam paulo ante per medium agmen mulierum in forum perveni, quod nisi me verecundia singularum magis majestatis & pudoris quam universarum tenuisset, ne compellatæ à consule viderentur, dixissem. Qui hic mos est in publicum procurrendi, & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? Istud ipsum nos quæque domini rogare non potuistis? An blandiores in publico

quàm in privato, & alienis quàm veſtris eſtis? quanquam ne domi quidem vos, ſi ſui juris finibus matronas contineret pudor, quæ leges hic rogarentur abrogarenturve, curare decuit. Majores noſtri nullam ne privatam quidem rem agere fœminas ſine authore voluerunt: in manu eſſet parentum, fratrum, virorum; nos (ſi Diis placet) jam etiam Rempubl. capeſſere eas patimur, & foro quoque, & concionibus, & comitiis immiſceri? Quid enim nunc aliud per vias & compita faciunt, quàm quod aliæ rogationes tribunorum plebis ſuadent, aliæ legem abrogandam cenſent? Date frænos impotenti naturæ, & indomito animali, & ſperate ipſas modum licentiæ facturas, niſi vos faciatis. Minimum hoc eorum eſt quæ iniquo animo fœminæ, ſibi aut moribus aut legibus injunctum patiuntur, omnium rerum libertatem, imò licentiam, (ſi vera dicere volumus) deſiderant. Quid enim, ſi hoc expugnaverint, non tentabunt? Recenſete omnia muliebria jura, quibus licentiam eorum alligaverint majores noſtri, per quæque ſubjecerint viris: quibus omnibus conſtrictas vix tamen continere poteſtis. Quid? ſi capere ſingula & extorquere, & exæquari ad extremum viris patiemini, tolerabiles vobis eas fore creditis? extemplo, ſimul pares eſſe cœperint, ſuperiores erunt. At, Hercule, nequid novum in eas rogetur, recuſant non jus, ſed injuriam deprecantur. Imò ut quam accepiſtis, juſſiſtis ſuffragiis veſtris legem, quam uſu tot annorum & experiendo comprobaſtis, hanc ut abrogetis: id eſt, ut unam tollendo legem cæteras infirmetis. Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt: id modo quæritur, ſi majori parti, & in ſummam prodeſt, ſi quod cuiquam privatim officiet jus, id deſtruet ac demolietur, quid attinebit univerſos rogare leges, quas mos abrogare, in quos latæ ſunt, poſſint? Volo tamen audire quid ſit, propter quod matronæ conſternatæ procurrant in publicum, ac

vix

vix foro ſe & concione abſtineant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? Procul abeſt, abſitque ſemper talis fortuna Reipublicæ: ſed tamen quum fuit, negaſtis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec ſolicitudo pro ſuis, ſed religio congregavit eas. Matrem Idæam Peſſinunte ex Phrygia venientem acceperunt. Quid honeſtum dictu ſaltem ſeditioni prætenditur muliebri? Ut auro & purpura fulgeamus, inquiunt: ut carpentis feſtis profeſtiſque diebus, velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis ſuffragiis veſtris, per urbem vectemur: ne ullus modus ſumptibus, nec luxuriæ ſit. Sæpe me querentem de fœminarum, ſæpe de virorum, nec de privatorum modo, ſed etiam magiſtratuum ſumptibus audiſtis; diverſiſque duobus vitiis, avaritia & luxuria civitatem laborare: quæ peſtes omnia magna imperia everterunt. Hæc ego, quo melior lætiorque in dies fortuna Reipub. eſt, qua magis imperium creſcit: & jam in Græciam Aſiamque tranſcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quàm nos illas. Infeſta (mihi credite) ſigna ab Syracuſis illata ſunt huic urbi, jam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudanteis, miranteiſque & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridenteis. Ego hos malo propitios Deos, & ita ſpero futuros, ſi in ſuis manere ſedibus patiemur. Patrum noſtrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhus, non virorum modo, ſed etiam mulierum animos donis tentavit; nondum lex Oppia ad coercendam luxuriam muliebrem lata erat: tamen nulla accepit. Quam cauſam fuiſſe cenſetis? Eadem fuit, quæ majoribus noſtris, nihil de hac re lege ſanciendi, nulla erat luxuria, quæ coërceretur. SICVT ante morbos neceſſe eſt cognitos eſſe, quàm remedia eorum: ſic cupi-

ditates prius natæ ſunt quàm leges, quæ iis modum facerent. Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus, niſi ingens cupido agros continuandi? Quod legem Cinciam de donis & muneribus niſi quia vectigalis jam & ſtipendiaria plebs eſſe ſenatui cœperat? Itaque minime mirum eſt, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem deſideratam eſſe, quæ modum ſumptibus mulierum faceret; quum aurum & purpuram data & oblata ultrò non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret; ſtantes in publico inveniſſet quæ acciperent. Atque ego nonnullarum cupiditatum ne cauſam quidem aut rationem inire poſſum. Nam utquod alii liceat, tibi non licere, aliquid fortaſſe naturalis aut pudoris aut indignationis habeat: ſic æquato omnium cultu, quid unaquæque veſtrûm veretur, ne in ſe conſpiciatur? Peſſimus quidem pudor eſt vel parſimoniæ, vel paupertatis; ſed utrumque lex vobis demit, quum id quod habere non licet non habetis. Hanc, inquit, ipſam exæquationem non fero, illa locuples, cur non inſignis auro & purpura conſpicior? cur paupertas aliarum ſub hac legis ſpecie latet, ut quod habere non poſſunt, habituræ, ſi liceret, fuiſſe videantur? Vultis hoc certamen uxoribus veſtris injicere, Quirites, ut divites, id habere velint, quod nulla alia poſſit? pauperes, nec ob hoc ipſum contemnantur, ſupra vires ſe extendant? Næ, ſimul pudere quod nõ oportet cœperit, quod oportet, non pudebit, quæ de ſuo poterit, parabit: quæ non poterit, virum rogabit. Miſerum illum virum, & qui exoratus & qui non exoratus erit: quum quod ipſe non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgo alienos viros rogant, & quod majus eſt, legem & ſuffragia rogant; & à quibuſdam impetrant, adverſus te & rem tuam & liberos tuos inexorabiles ſimul lex modum ſumptibus uxoris tuæ facere deſierit, tu nunquam facies. Nolite eodem loco exiſtimare, Quirites, futuram rem

quo

quo fuit, antequam lex de hoc ferretur Et hominem improbum non accusari tutius est, quàm absolvi: & luxuria non mota tolerabilior esset, quàm erit nunc ipsis vinculis, sicut fera bestia, irritata, deinde emissa Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo, vos quod faxitis, Deos omnes fortunare velim.

ORATIO
L. VALERII TRIBUNI PLEBIS pro mulieribus contra legem Oppiam.

SI privati tantummodo ad suadendum dissuadendumque id quod à nobis rogatur, processissent, ego quoque quum satis dictum pro utraque parte existimarem, tacitus suffragia vestra expectassem, nunc quum vir gravissimus consul M. Porcius, non autoritate solum, quæ tacita satis momenti habuisset, sed oratione etiam longa & accurata infectatus sit rogationem nostram, necesse est paucis respondere: qui tamen plura verba in castigandis matronis, quam in rogatione nostra diffundenda consumpsit, & quidem ut in dubio poneret, utrum id quod reprehenderet, matronæ sua sponte, an nobis authoribus fecissent. Rem defendam, non nos: in quos jecit magis hæc consul verbo tenus, quàm ut re insimularet. Cœtum & seditiones, & interdum secessionem mulierem appellavit, quod matronæ in publico vos rogassent, ut legem in se latam per bellum temporibus duris in pace & florente ac beata Repub. abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ causa conquirantur, & hæc & alia esse scio: & Catonem oratorem non solùm gravem, sed interdum etiam trucem esse scimus omnes, quum ingenio sit mitis. Nam quid tandem novi matronæ fecerunt quod frequentes in causa ad se pertinente in publicum processerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas adversus te Origines revolvam. Accipe quoties id fecerint, & quidem semper bono publico. Jam à principio,

regnante Romulo, quum Capitolio à Sabinis capto, medio in foro ſignis collatis dimicaretur? nonne intercurſu matronarum inter acies duas prælium ſedatum eſt? Quid? regibus exactis, quum Coriolano Martio duce, legiones Volſcorum caſtra ad quintum lapidem poſuiſſent; nonne id agmen, quo obruta hæc urbs eſſet, matronæ averterunt? Jam urbe capta à Gallis, aurum quo redempta urbs eſt, nempe matronæ conſenſu omnia in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & quum pecunia opus fuit, viduarum pecuniæ adjuverunt ærarium, & quum Dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus accerſerentur, matronæ univerſæ ad mare profectæ ſunt: ad matrem Idæam accipiendam; Diſſimiles, inquit, cauſæ ſunt. nec mihi cauſas æquare propoſitum eſt, nihil novi factum, purgare ſatis eſt. Cæterum, quod in rebus ad omnes pariter viros fœminaſque pertinentibus feciſſe eas nemo miratus eſt, in cauſa propriè ad ipſas pertinente miramur feciſſe? Quid autem fecerunt? ſuperbas medius fidius aures habemus, ſi quum domini ſervorum non faſtidiant præces, nos rogari ab honeſtis fœminis indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur, in quo duplex conſulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino abrogari eſt indignatus: & eam præcipuè legem quæ luxuriæ muliebris coërcendæ cauſa lata eſſet. Et illa communis pro legibus, viſa conſularis oratio eſt: & hæc adverſus luxuriam, ſeveriſſimis moribus conveniebat. Itaque periculum eſt, niſi, quid in utraque re vani ſit, docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodū ex iis legibus, quæ non in tempus aliquod, ſed perpetuæ utilitatis cauſa in æternum latæ ſunt, nullam abrogari debere fateor, niſi quam aut uſus coarguit, aut ſtatus aliquis Reipublicæ inutilem fecit; ſic quas tempora aliqua deſiderarunt leges mortales (ut ita dicam) & temporibus ipſis mutabiles eſſe video.

Quæ

Quæ in pace latæ sunt, plerumque bellum abrogat, quæ in bello, pax: ut in navis administratione alia in secunda, alia in adversa tempestate usui sunt. Hæc quum ita natura distincta sint, ex utro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, simul cum ipsa urbe nata? An (quod secundum est) à decemviris ad condenda jura creatis in duodecim tabulis scripta? Sine qua quum majores nostri non existimarint matronale decus servari posse, nobis quoque verendum sit, ne cum ea pudorem sanctitatemque fœminarum abrogemus? Quis igitur nescit novam istam legem esse, Q. Fabio, T. Sempronio consulibus viginti annis antè latam? sine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogata ea effundantur ad luxuriam, periculum est? Nam si ista lex ideo lata esset, ut finiret libidinem muliebrem, verendum foret, ne abrogata incitaret: cur sit autem lata, ipsum indicavit tempus. Annibal in Italia erat victor ad Cannas: jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat: ad urbem Romam admoturus exercitum videbatur. Defecerant socii, non milites in supplementum, non socios navales ad classem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus: servi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis solveretur, emebantur: In eandem diem, frumentum & cætera quæ belli usus postulabant, præbenda publicani se conducturos professi erant: servos ad remum, numero ex censu constituto, cum stipendio nostro dabamus: aurum & argentum omne, à senatoribus ejus rei initio orto, in publicum conferebamus: viduæ & pupilli pecunias suas in ærarium deferebant, cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti & æris domi haberemus. Tali eo tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant, ut ad eam coërcendam lex Oppia de-

deſiderata ſit: quum; quia Cereris ſacrificium lugentibus omnibus matronis intermiſſum erat, ſenatus finiri luctum triginta diebus juſſit. Cui non apparet, inopiam & miſeriam civitatis, quia omnium privatorum pecuniæ in uſum publicum vertendæ eſant, iſtam legem ſcripſiſſe, tamdiu manſuram, quamdiu cauſa ſcribendæ legis manſiſſet? Nam ſi quæ tunc temporis cauſa aut decrevit ſenatus, aut populus juſſit, in perpetuum ſervari oportet, cur pecunias reddimus privatis? cur publica præſenti pecunia locamus? cur ſervi, qui militent, non emuntur? cur privati non damus remiges, ſicut tunc dedimus? Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem ſtatum Reipub. ſentient: ad conjuges tantum noſtras, pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perueniet? Purpura viri utemur, prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis, liberi noſtri prætextis purpura togis utentur, magiſtratibus in coloniis municipiiſque, hic Romæ infimo generi magiſtris vicorum togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id ut vivo ſolum habeant tantum inſigne, ſed etiam ut eum eo crementur mortui fœminis duntaxat purpuræ uſum interdicemus? & quum tibi viri liceat purpura in veſte ſtragula uti, matrem familias tuam purpureum amiculum habere non ſines? & equus tuus ſpecioſius inſtratus erit, quam uxor veſtita? Sed in purpura, quæ teritur, abſumitur, injuſtam quidem, ſed aliquam tamen cauſam tenacitatis video: in auro vero, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti fit, quæ malignitas eſt? Præſidium potius in eo eſt & ad publicos & ad privatos uſus. ſicuti experti eſtis. Nullam æmulationem inter ſe ſingularem, quando nulla haberet, eſſe aiebat. At, Hercule, univerſis dolor & indignatio eſt, quum ſociorum Latini nominis uxoribus vident ea conceſſa ornamenta, quæ ſibi adempta ſint; quum inſignes eas eſſe auro & purpura, quum illas vehi per urbem,

ſe

ſe pedibus ſequi: tanquam in illarum civitatibus non in ſua imperium ſit. Virorum hoc animos vulnerare poſſet: quid mulierc ularum cenſetis, quas etiam parva movent? Non magiſtratus, nec ſacerdotia, nec triumphi, nec inſignia, nec dona aut ſpolia bellica iis contingere poſſunt; Mundiciæ, ornatus, & cultus, hæc fœminarum inſignia ſunt: his gaudent & gloriantur, hunc modum muliebrum appellarunt majores noſtri. Quid aliud in luctu, quàm purpuram atq; aurum deponunt? quid quum eluxerunt, fumunt? quid in gratulationibu ſupplicationibuſque, niſi excellentiorem ornatum adjiciunt? Scilicet ſi legem Oppiam abrogaveritis, non veſtri arbitrii erit, ſi quid ejus vetare volueritis, quod nunc lex vetat. minus filiæ, uxores, ſorores etiam quibuſdam in manu erunt. Nunquam ſalvis ſuis exuitur ſervitus muliebris, & ipſe libertatem, quam viduitas & otbitas facit, deteſtantur. In veſtro arbitrio ſuum ornatum, quàm in legis, malunt eſſe, & vos in manu & tutela, non in ſervitio debetis habere eas: & malle patres vos aut viros, quam dominos dici. Invidioſis nominibus utebatur modo conſul; ſeditionem muliebrem & ſeceſſionem appellando. Id enim periculum eſt, ne Sacrum montem (Sicut quondam irata plebs) aut Aventinum capiant. Parendum huic infirmitati eſt, quodcunque vos cenſueritis; quo plus poteſtis, eo moderatius imperio uti debetis.

ORATIO
M. PORCII Catonis conſulis ad ſuos.

ARGVMENTVM.

Abrogata lege Oppia, Porcius Cato conſul extemplo in Hiſpaniam cum copiis profectus eſt. Hic, ut hoſtium ſuorumque animos experietur, milites exercebat agendis prœdis ex hoſtium agro. Quid ubi ſatis exploraſſet, convocari omnes juſſit: quos in hunc modum ad legitimum certamen adhortari cœpit.

TEMPVS

TEMPVS quod ſæpe optaſtis, venit: quo vobis poteſtas fieret virtutem veſtram oſtendendi. Adhuc prædonum magis quàm bellantium militaſtis more: nunc juſta pugna hoſtes eum hoſtibus conferetis manus. Non agros inde populari, ſed urbium opes haurire licebit. Patres noſtri, quũ in Hiſpania Carthaginienſium & imperatores ibi & exercitus eſſent, ipſi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent: tamen addere hoc in fœdere voluerunt, ut imperii ſui Iberus fluvius eſſet finis. Nunc, quum duo prætores, quum conſul, quum tres exercitus Romani Hiſpaniam obtineant, Carthaginienſium jam prope decem annis nemo in his provinciis ſit: imperium nobis citra Iberum amiſſum eſt. Hoc armis & virtute recuperetis oportet: & nationem rebellantem, magis temerè, quam conſtanter bellantem, jugum quo ſe exuit, accipere rurſus cogatis.

ORATIO
T. QVINTII in conventu Græciæ.

ARGVMENTVM.

Jam in pace & libertate univerſa Græcia præter Ætolos erat, quum T. Quint. a ſenatuſconſultum de ſuſcipiendo bello adverſus Nabin Lacedæmonium, qui Argos occupabat, affertur. Eo itaque lecto, Corinthum in conſtitutum diem conventum omnium ſociarum civitatum Græciæ edicit. Ad diem quum frequentes conveniſſent, ita de bello adverſus Nabin gerendo retulit.

BELLVM adverſus Philippum non magis communi animo conſilioque Romani & Græci geſſerunt, quam utrique ſuas cauſas belli habuerunt. Nam & Romanorum amicitiam nunc Carthaginienſes hoſtes eorum juvando, nunc hic ſocios noſtris oppugnandis violaverat; & in vos talis fuit, ut nobis, etiamſi noſtrarum obliviſceremur injuriarum, veſtræ injuriæ ſatis digna cauſa belli

belli fuerint. Hodierna conſultatio tota ex vobis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, ſicut ſcitis ipſi, ab Nabide occupatos pati velitis ſub ditione eius eſſe: an æquum cenſeatis nobiliſſimam vetuſtiſſimamque civitatem in media Græcia ſitam, repeti in libertatem, & eodem ſtatu, quo cæteras urbes Peloponnenſi & Græciæ eſſe. Hæc conſultatio, ut videtis, tota de re pertinente ad vos eſt. Romanos nihil contingit, niſi quatenus liberatæ Græciæ unius civitatis ſervitus non plenam nec integram gloriam eſſe ſinit. Cæterum ſi vos nec cura ejus civitatis, nec exemplum, nec periculū movet, ne ſerpat latius contagio eius mali; nos æqui bonique facimus. De hac re vos conſulo, ſtaturus eo quod plures cenſueritis.

ORATIO ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum de Ætolis & Nabide.

ARGVMENTVM.

Hoc ad proximum pertinet: Ætoli ad concilium Græciæ convenerant, quorum princeps Alexander quū audiret placere Athenienſibus ut Argi recuperarentur, ipſe inter alia dixerat, quod ad eam deliberationem attinebat, deportandum eſſe in Italiam exercitum. Nam ipſum Nabin pollicteri aut conditione, aut ſua ipſius voluntate præſidium Argis deductūrum. Quod niſi faceret, Ætolos vi armiſque facile coacturos deduci. Hæc prætor audiebat Achæorum Ariſthenus, qui ea vaniloquentia motus, extemplo in hæc verba prorupit.

NE iſtud Jupiter optimus maximus ſiverit, Junoque regina, cuius in tutela Argi ſunt, ut illa civitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolos præmium ſit poſita in eo diſcrimine, ut miſerius à nobis recipiatur, quā ab illo capta eſt. Mare interiectū ab iſtis prædonibus non tuetur nos, T. Quinti, Quid, ſi in media Peloponneſo arcem

cem ſibi fecerint, futurum nobis eſt? Linguam tantum Græcorum habent, ſicut ſpeciem hominum. Moribus ritibuſque efferationibus quàm ulli barbari, quam rapaciſſimæ belluæ utuntur. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis; & ita res Græciæ conſituatis, ne ab latrocinio quoq; Ætolorum ſatis pacata hæc relinquatis.

ORATIO NABIDIS TYRANNI Lacedæmoniorum ad T. Quintium.

ARGVMENTVM.

Nabis tyrannus Lacedæmonius, quum maritimas omnes civitatis à Romanis receptas primo ſtatim adventu cognovit, cedendũ fortunæ ratus, T. Quintium ad colloquium vocari jubet. Ad præſtitutum diem prior ipſe de tyrannide, aliiſque quæ de ipſo jactabantur, in hunc modum diſſerit.

SI ipſe per me T. Quinti, voſque qui adeſtis, cauſam excogitare, cur mihi aut indixiſſetis bellum, aut inferretis, poſſem; tacitus eventum fortunæ meæ expectaſſem, nunc imperare animo nequivi, quin priuſquam perirem, cur periturus eſſem ſcire. Et, hercule, ſi tales eſſetis, quales eſſe Carthaginienſes fama eſt, apud quos nihil ſocietatis fides ſancti haberet, in me quoque vobis quid faceretis, minus penſi eſſe, non mirarer. Nunc vos quum intueor, Romanos eſſe video, qui rerum divinarum fœdera, humanarum fidem ſocialem ſanctiſſimam habeatis. Quum me ipſe reſpexi, eum eſſe ſpero, cui & publice, ſicut exteris Lacedæmoniis, vobiſcum vetuſtiſſimum fœdus ſit, & meo nomine privatim amicitia ac ſocietas nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argivorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? Re, an tempore? Res mihi duplicem defenſionem præbet, nam & ipſis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupavi?

pavi: & accepi, quum Philippi partium, non in veſtra ſocietate eſſet. Tempus autem eo me liberat, quod quum jam Argos haberem, ſocietas mihi vobiſcum convenit, & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præſidium deducerem, pepigiſtis. At, hercle, in ea controverſia, quæ de Argis eſt, ſuperior ſum; & æquitate rei, quod non veſtram urbem, ſed hoſtium: quod volentem, non vi coactum accepit: & veſtra confeſſione, quod in conditionibus ſocietatis mihi Argos reliquiſtis, Cæterum nomen tyranni & facta me premunt, quod ſervos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De homine hoc reſpondere poſſum: me qualiſcunque ſum, eundem eſſe, qui fui, quum tu ipſe mecum, T. Quinti, ſocietatem pepigiſti. Tum me regem appellari à vobis memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque ſi ego nomen imperii mutaſſem, mihi meæ inconſtantiæ; quum vos mutetis, vobis veſtræ reddenda ratio eſt. Quod ad multitudinem ſervis liberatis actam, & egentibus diviſum agrum attinet; poſſum quidem & in hoc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacunque ſunt, quum ſocietatem mecum pepigiſtis, & auxilia in bello adverſum Philippum accepiſtis. Sed ſi nunc ea feciſſem, non dico quid in eo vos læſiſſem, aut veſtram amicitiam violaſſem: ſed aliud, me more atque inſtituto majorum feceſſe. Nolite ad veſtras leges atque inſtituta exigere ea, quæ Lacedomone fiunt. Nihil comparare ſingula neceſſe eſt, vos à cenſu equitem, à cenſu peditem legitis: & paucos excellere opibus, plebem ſubjectum eſſe illis vultis. Noſter legumlator non in paucorum manu Rempub. eſſe voluit, quem vos ſenatum appellatis: nec excellere unum aut alterum ordinem in civitate, ſed per æquationem fortunæ ac dignitatis fore credidit ut multi eſſent, qui arma pro patria ferrent. Pluribus me peregiſſe, quam pro patriæ ſermone brevitatis, fateor, &

breviter

breviter peroratum esse potuit. Nihil me, postea quam vobiscum amicitiam instituí, cur ejus vos pœniteret, commisisse.

ORATIO

T. QVINTII, qua Nabidi respondet.

AMICITIA & societas nobis nulla tecum, sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum justo ac legitimo facta est. Cujus jus tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt Lacedæmone imperium (quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) usurparunt; sicut tu quoque hoc Macedonico bello fecisti. Nam quid minus conveniret, quam nos qui pro libertate Græciæ adversus Philippum gereremus bellum, cum tyranno instituere amicitiam? & eo tyranno, quam qui unquam fuit, saevissimo & violentissimo in suos? Nobis vero, etiam si Argos nec cepisses per fraudem nec teneres; liberantibus omnem Græciam Lacedæmon quoque vindicanda in antiquam libertatem erat, atque in leges suas: quarum modo, tanquam æmulus Lycurgi, mentionem fecisti. An ut ab Jasso & Bargyllis præsidia Philippi deducantur, curæ erit nobis, Argos & Lacedæmonem, duas clarissimas urbes, lumina quondam Græciæ, sub pedibus tuis relinquemus: quæ titulum nobis liberatæ Græciæ servientes deforment? At enim cum Philippo Argivi senserunt. Remittimus hoc tibi, ne nostram vicem iraſcaris. Satis compertum habemus, duorum, aut ad summum trium in ea re, non civitatis culpam esse: tam hercle, quàm in te quoque præsidio accersendo accipiendoque in arcem, nihil sit publico consilio actum; Thessalos & Phocenses & Locrenses, consensu omnium scimus partium Philippi fuisse; tamen quum cæteram liberaverimus Græciam, quid tandem censes in Argivis, qui insontes publici consilii sint, facturos? Servorum ad libertatem

voca-

vocatorum, & egentibus hominibus agri diviſi crimina tibi objici dicebas, non quidem nec ipſa mediocria: ſed quid iſta ſunt præ iis quũ à te tuiſque quotidie alia ſuper alia facinora eduntur? Exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedæmone, ſi audire juvat vera dominationis impotentiſſimæ crimina. Ut omnia alia vetuſtiora omittam, quam cædem Argis Pythagoras iſte gener tuus penè in oculis meis edidit? quam tu ipſe, quum jam prope in finibus Lacedæmoniorum eſſem? Agedum, quos in concione comprehenſos, omnibus audientibus civibus tuis, in cuſtodia te habiturum eſſe pronunciaſti; jube vinctos produci, ut miſeri parentes, quos falſo lugent, vivere ſciant. At enim ut jam ita ſint hæc, quid ad vos Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græciam? hoc iis, qui ut liberare poſſent mare trajecerunt, terra marique geſſerunt bellum? Vos tamen, inquit, veſtramque amicitiam ac ſocietatem proprie non violavi. Quoties vis te id arguam feciſſe? Sed nolo pluribus: ſummam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia violatur? Nempe his duabus rebus maxime, ſi ſocios meos pro hoſtibus habeas: ſi cum hoſtibus te conjungas. Utrum non à te factum eſt? nam & Meſſenem uno atque eodem jure fœderis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam noſtram acceptam, ſocius ipſe ſociam nobis urbem vi atque armis cepiſti: & cum Philippo hoſte noſtro, non ſocietatem ſolum, ſed (ſi Diis placet) affinitatem etiam per Philoclem præfectum ejus pepigiſti: & bellum adverſum nos gerens, mare circa Maleam infeſtum navibus piraticis feciſti, & plures propè cives Romanos, quàm Philippus, cepiſti atque occidiſti: tutiorque Macedoniæ ora, quam promontorium Maleæ, commeatus ad exercitus noſtros portantibus navibus fuit. Proinde parce ſic fidem ac jura ſocietatis jactare: & omiſſa populari oratione, tanquam tyrannus & hoſtis loquere.

ORA-

ORATIO T. QVINTII, QVA SVOS AD obſidionem Lacedæmonis adhortatur.

ARGVMENTVM.

Hôc cum prioribus duabus concionibus conjunctum eſt. Quum ita colloquuti eſſent Nabis, Ariſthenes, ut, dum liceret ſuis rebus conſuleret, oranteſ, poſtero die ſe deductûrum Argis (quando ita Romanis placeret) præſidium ſpoſponderat, ſimul & perfugas & captivos redditurum, ac ſi quid aliud vellent, facturum. Interim ad bellum tantum, Quintius animum intendebat: ac nihil dum eorum, quæ receperat Nabis, apparebat, quum ſententibus omnibus continuandum eſſe bellum, ipſe unus per ſimulationem difficultatem obſidionis Lacedæmonis, quo ſe Nabis ex colloquio receperat, cauſando, etiam tum à bello militum animos avertere conabatur. Vbi ſimulatione illa indies militum animos (quod unum agebat) magis accendi ac creſcere vidit, repente in hæc verba ad obſidionem adhortatus eſt.

BENE vertat! obſideamus Lacedæmonem, quando ita placet. Cæterum quum res tam lenta, quàm ipſi ſcitis oppugnatio urbium ſit, & obſidentibus prius ſæpe quàm obſeſſis tædium afferat; jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet, hybernandum circa Lacedæmonis mœnia eſſe. Quæ mora ſi laborem tantum ac periculum habere, ut & animis & corporibus ad ſuſtinenda ea parati eſſetis hortarer vos. Nunc impenſa quoque magna eget, in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda eſt. in commeatus nobis vobiſque in hyemem expediendos Itaque ne aut repente trepidetis, aut rem inchoatam turpiter deſtituatis, ſcribendum ante veſtris civitatibus cenſeo, explorandumq; quid quæque animi, quid virium habeat. Auxiliorum ſatis ſuperque habeo; ſed quo plures ſumus, pluribus rebus

bus egebimus. Nihil jam præter nudum ſolum ager hoſtium habet. Ad hoc hyems accedit, ad comportandum ex longinquo difficilis,

Ex triceſimo quarto libro ab Urbe condita.

ORATIO MINIONIS ad Legatos Romanorum.

ARGVMENTVM.

Legati Romam P. Sulpitius & P. Julius miſſi ad Eumenem primùm, deinde ad Antiochum. Is expoſitis ſenatus mandatis Eumeni, Epheſum ad Antiochum veniunt. Fortè per eos dies filii Antiochi morte primùm nuntiata, factum erat ut clauſa regia, omnes in luctu eſſent. Legatus alter (nam Sulpitius æger Pergami ſubſtiterat) eo publico luctu, non fore ratus ut lætis animis audiretur. Pergamum avertit iter. Paucis diebus luctu finito, Antiochus jam ſatis doctus quid ad ſe venirent legati, cum uno Minione principe amicorum conſilia communicabat. Fugiebat atque detrectabat [illegible] nibus cum legatis colloquium: ac futurum erat ut nec admitteret legatos, ſi redirent ultro, nec acceſſeret diutius commoratos, niſi Minio ipſe cauſam totam ſuſceptam ejus commodo cum legatis ſe acturum recepiſſet. Accitis itaque legatis, Minio ipſo abſente Antiocho ita loquutus eſt. Legati deinde reſponderunt.

SPecioſo titulo uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video: ſed facta veſtra orationi non conveniunt, & aliud Antiocho juris ſtatuiſtis, alio ipſi utimini. Qui enim magis Smyrnæi, Lampſacenique Græci ſunt, quum Neapolitani & Rhegini & Tarentini, à quibus ſtipendium, à quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracuſas atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio & virgis & ſecuribus mittitis? Nihil aliud profecto dicatis, quàm armis ſuperatis vos iis has leges impoſuiſſe. Eandem de

de Smyrna & Lampſaco, civitatibuſque quæ Joniæ aut Æolidis ſunt, cauſam ab Antiocho accipite. Bello ſuperatas à majoribus, & ſtipendiarias ac vectigales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei reſponderi velim, ſi ex æquo diſceptatur, & non belli cauſa quæritur.

ORATIO
SVLPITII LEGATI ROMANORVM,
qua ad præcedentem reſpondet.

FECIT verecundè Antiochus, qui ſi alia pro cauſa ejus non erant quæ dicerentur, quemlibet iſta quàm ſe dicere maluit. Quid enim ſimile habet civitatum earum quas comparaſti cauſa; Ab Rheginis, & Neapolitanis & Tarentinis, ex quo in noſtram venerunt poteſtatem, uno & perpetuo tenore juris ſemper uſurpato, nunquam intermiſſo, quæ ex fœdere debent, exigimus. Poteſne tandem dicere, ut ii populi non per ſe, non per alium quemquam fœdus mutaverint; ſic & Aſiæ civitates, ut ſemel venerunt in majorum Antiochi poteſtatem, in perpetua poſſeſſione regni veſtri permanſiſſe? & non alias earum in Philippi, alias in Ptolomæi fuiſſe poteſtate? alias per multos annos nullo ambigente libertatem uſurpare? Nam ſi, quod aliquando ſervierunt temporum inquitate preſſi, jus poſt tot ſecula aſſerendi eos in ſervitutem faciet; quid abeſt quin actum nobis nihil ſit, quod à Philippo liberavimus Græciam? & repetant poſteri ejus Corinthum, Chaleidem, Demetriadem, & Theſſalorum totam gentem? Sed quid ego cauſam civitatum ago, quam ipſis agentibus & nos, & regem ipſum cognoſcere æquius eſt?

ORATIO
ANNIBALIS ad Antiochum qua ſe purgat.
ARGVMENTVM.

Pertinet hoc ad conciones ſuperiores duas. His invicem jactis, legati earum ipſarum civitatum de quibus

bus Sulpitius meminerat, quum introducti nunc ſuas quiſque querelas, nunc expoſtulationes interſererent, re infecta dimiſſi ſunt. Exinde conſilium inibat Antiochus belli ad verſos Romanos ſuſcipiendi. In id conſilium forte Annibal adhibitus non erat, propter colloquia cum Julio legato altero Romanorum, ſuſpectus. Percontatus itaque alienationis & iracundiæ regis in ſe cauſam, quum ex colloquiis id natum acciperet occaſionem modo ſe regi purgandi quærebat. Ac eam tandem nactus, ita ſe rege purgavit.

PATER Amilcar, Antioche, parvum admodum me, quum ſacrificaret, altaribus admotum jurejurando adegit, nunquam amicum fore populi Romani. Sub hoc ſacramento ſex & triginta annos militavi: hoc me in pace patria mea expulit: hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit: hoc duce, ſi tu ſpem meam deſtitueris, ubicunque vires, ubi arma eſſe ſciam, inveniam toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hoſtes. Itaque ſi quibus tuorum meis criminibus apud te creſcere libet, aliam materiam creſcendi quam ex me quærant. Odi, odioque ſum Romanis. Id me verum dicere pater Amilcar & Dii teſtes ſunt. Proinde quum de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto, ſi qua res te ad pacem compellet, in id conſilium alium, cum quo deliberes, quærito.

Ex trigeſimo ſexto libro ab urbe condita.

ORATIO ANNIBALIS in concilio Antiochi, de totius belli ratione & Macedonibus ſententia.

ARGVMENTVM.

Antiochus Annibalem in conſilium adhibere non ſolebat, etiam ſi oratione ea qua ſe Annibal purgavit, regem ſibi reconciliaſſet. Forte in id adhibitus quo de Theſſalis conſultabatur, quum aliud alii ſentirent,

rent, nominatim rogatus ſententiam, ita conſilium ſuum de Macedonibus & Philippo in amicitiam deducendis, totiuſque belli ratione, expoſuit.

SI ex quo traiecimus in Græciam, adhibitus eſſem in conſilium, quum de Eubœa, de Achæis, de Bœotia agebatur; eam ſententiam dixiſſem, quam hodie quum de Theſſalis agitur, dicam. Ante omnia Philippum & Macedonas in ſocietatem belli quacunque ratione cenſeo deducendos eſſe, nam quod ad Eubœam Bœotoſque & Theſſalos attinet; cui dubium eſt quin, ut quibus nullæ ſuæ vires ſint, præſentibus adulando ſemper, quem metum in conſilio habeant, eodem ad impetrandam veniam utantur? ſimul ac Romanum exercitum in Græcia viderint, ad conſuetum imperium ſe avertant? nec iis noxæ futurum ſit, quod quum Romani procul abeſſent, vim tuam præſentis exercituſque tui experiri noluerint? Quanto igitur prius potiuſque eſt, Philippum nobis conjungere, quam hos? cui, ſi ſemel in cauſam deſcenderit, nihil integri futurum ſit, quique eas vires afferat, quæ non acceſſio tantum ad Romanum eſſe bellum, ſed per ſe ipſæ nuper ſuſtinere potuerint Romanos? Hoc ego adjuncto (abſit verbo invidia) qui dubitare de eventu poſſim, quum, quibus adverſus Philippum valuerint Romani, iis nunc fore videam ut ipſi oppugnetur. Ætoli, qui Philippum (quod inter omnes conſtat) vicerunt, cum Philippo adverſus Romanos pugnabunt. Amynander Atque Athamanum gens; quorum ſecundum Ætolos plurima fuit opera in eo bello, nobiſcum ſtabunt: Philippus tum, te quieto, totam molem ſuſtinebat belli: nunc duo maximi reges, Aſiæ Europæque viribus adverſus unum populum (ut meam utramque fortunam taceam) patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit vobiſcum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet conjungi

junge nobis Philippum posse? Una, communis utilitas, quæ societatis maximum vinculum est: altera, auctores vos Ætoli. Vester enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græciam Antiocham dicere est solitus, ante omnia hoc semper affirmavit; fremere Philippum, & ægrè pati, sub specie pacis leges servitutis sibi impositas. Ille quidem, ut feræ bestiæ vinctæ aut clausæ, & refringere claustra cupientes, regis iram verbis æquabat, cujus si talis animus est, solvamus non ejus vincula, & claustra refringamus, ut erumpere diu coërcita ira in hostes communes possit. Quid si nihil eum legatio nostra moverit: at nos, quoniam nobis eum adjungere non possumus, ne hostibus nostris ille adjungi possit, caveamus. Seleucus filius tuus Lysimachiæ est: qui si eo exercitu, quem secum habet, per Thraciam proxima Macedoniæ cœperit depopulari, facilè ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad sua potissimum tuenda avertet. De Philippo meam sententiam habes. De ratione universi belli quid sentirem, jam ab initio non ignorasti, quod si tum auditus forem, non in Eubœa Chalcidem captam, & castellum Euripi expugnatum Romani, sed Etruriam Ligurumque & Galliæ Cisalpinæ oram bello ardere, & (qui maximus in terror est) Annibalem in Italia esse audirent. Nunc quoque accersas censeo omnes navales terrestresque copias, Sequantur classem operariæ cum commeatibus, nam hic sicut ad belli munera pauci sumus, sic nimis multi pro inopia commeatuum. Quum omnes tuas contraxeris vires; divisam classem partim Corcyræ in statione habebis, ne transitus Romanis liber ac tutus pateat: partim ad littus Italiæ, quod Sardiniam Africamque spectat, trajicies: ipse cum omnibus terrestribus copiis in Byllinum agrum procedes. Inde Græciæ præsidebis, & speciem Romanis trajecturum te præbens, & si res poposcerit, trajecturus. Hæc suadeo,

qui

qui, ut non omnia peritiſſimus ſim belli, cum Romanis certè bellare bonis maliſque meis didici. In quæ conſilium dedi, in eadem nec infidelem, nec ſegnem operam polliceor. Dii approbent eam ſententiam, quæ tibi optima viſa fuerit.

ORATIO ATTILII conſulis ad ſuos.

ARGVMENTVM.

Attilius conſul depopulatus Hypatenſem Heracleenſemque agrum, in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, caſtra locaverat. Quod ubi regi allatum eſt, veritus ipſe ne quam viam per juga imminentia Romani ad tranſitum inveni rent, Ætolis Heracleam mandat, occuparent ea ipſa cacumina, ne qua Romanus tranſire poſſet. Ita ut juſſerat rex, Ætoli ad occupandum contendunt. Conſul ea re cognita, eodem adverſus Ætolos miſſis legionibus, ipſe priuſquam in hoſtem copias educeret, ita militum animos confirmavit.

PLEROSQVE omnium ordinum milites inter vos eſſe video, qui in hac eadem provincia T. Quintii ductu auſpicioque militaveritis, Macedonico bello inexuperabilis magis ſaltus ad amnem Aoum fuit, quàm hic: quippe portæ ſunt hæ, & unus inter duo maria clauſis omnibus velut naturalis tranſitus eſt; Munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt & validiores impoſitæ: exercitus hoſtium ille & numero major, & militum genere aliquanto melior. Quippe illic Macedones Thraceſque & Illyrii erant, ferociſſimæ omnes gentes: hic Syri & Aſiatici Græci ſunt, leviſſima genera hominum, & ſervituti nata. Rex ille bellicoſiſſimus, exercitatus jam inde à juventa finitimis Thracum atque Illyriorum & circa omnium accolarum bellis: hic (ut aliam omnem vitam ſileam) is eſt, qui quum ad inferendum populo Romano bellum ex Aſia in Europam tranſiſſet, nihil

nihil memorabilius toto tempore hybernorum geſſerit, quàm quòd amoris cauſa, ex domo privata & obſcuri etiam inter populares generis uxorem duxit, & novus maritus, velut ſaginatus nuptialibus cœnis, ad pugnam proceſſit. Summum virium ſpeique ejus in Ætolis fuit, gente vaniſſima & ingratiſſima; ut vos prius experti eſtis, nunc Antiochus experitur. Nam nec convenerunt frequentes. nec contineri in caſtris potuerunt, & in ſeditione ipſi inter ſe ſunt: & quum Hypatam tuendam Heracleamque depopoſciſſent, neutram tutati, pars refugerunt in juga montium, pars Heraclex incluſerunt ſeſe. Rex ipſe confeſſus nuſquam æquo campo non modò congredi ſe ad pugnã audere, ſed ne caſtra quidem in aperto ponere; relicta omni ante ſe regione ea, quam ſe nobis ac Philippo ademiſſe gloriabatur, condidit ſe intra rupes: ne ante fauces quidem ſaltus (ut quondam Lacedæmonios fama eſt) ſed intra penitus retractis caſtris. Quod quantum intereſt, ad timorem oſtendendum, an muris alicujus urbis obſidendum ſeſe incluſerit? Sed neque Antiochum tuebuntur anguſtiæ: nec Ætolos vertices illi, quos ceperunt; ſatis undique proviſum atque præcautum eſt, ne quid adverſus vos in pugna præter hoſtes eſſet. Illud proponere animo veſtro debetis, non vos pro Græciæ libertate tantum dimicare, (quanquam is quoque egregius titulus eſſet, liberatam à Philippo antè, nunc ab Ætolis & ab Antiocho liberare) neque ea tantum in præmium veſtrũ ceſſura, quæ nunc in regiis caſtris ſunt; ſed illum quoque omnem apparatum, qui in dies ab Epheſo expectatur, prædæ futurum: Aſiam deinde Syriamque, & omnia uſque ad ortus ſolis ditiſſima regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum Oceano fines terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit? & omne humanum genus ſecundum Deos nomen Romanum veneretur? In hæc

tanta præmia dignos parate animos, ut craſtino die (bene juvantibus Diis) acie decernamus.

ORATIO
T. QVINTII ad Achæos de Zacyntho.

ARGVMENTVM.

Zacynthus inſula erat, quam Hiero Agrigentinus, Animandri, cujus in poſſeſſione erat, præfectus, poſteaquam dominum à Philippo Megalopolitano Athamania pulſum audivit pecunia pactam Achæis tradiderat. T. Quintius hac re cognita, concilium Achæorum edicit, ubi de Zacyntho ageretur. Ad diem præſtitutum Romam inſulam ut ſuã repetebant. Diaphanes contra, prætor Achæorum, ſuas ditiones eſſe jureque à ſe poſſideri contendebat. Achæi multi eam jam abinitio ſe aſpernatos eſſe teſtabantur: quo magis prætoris pertinaciam admirari non deſiſtebant. In tanta opinionum varietate res tota T. Quintii permiſſa eſt arbitrio, qui quod velit, nunc exponit.

SI utilem poſſeſſionem ejus inſulæ cenſerem Achæis eſſe, autor eſſem ſenatui populoque Romano, ut eam vos habere ſinerent. Cæterum ſicut teſtudinem, ubi collecta in ſuum tegumen eſt, tuã ad omnes ictus video eſſe; ubi exerit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere: haud diſſimiliter vos (Achæi) clauſos undique mari, quæ intra Peloponneſi ſint terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facilè. ſimul aviditate plura amplectendi hinc excedatis; nuda vobis omnia, quæ extra ſint, & expoſita ad omnes ictus eſſe.

ORATIO
QVINTII AD M. ACILIVM conſulem pro Ætolis

ARGVMENTVM.

M. Acilius, quum delatu pacis conditionibus, Ætolos Naupactum ad ſuſtinendam totam belli molem

con

confugisse comperisset, tum demum vi atque armis agendum esse cum iis ratus, urbem ipsam obsidere cœpit. In castra eo ipso tempore T. Quintius ex concilio Achaico redierat: qui quum ex composito muros obambularet, ut ab Ætolis ipsis nosceretur, omnes extemplo nomine eum inclamabant, orabantque ut se servare vellet. Movit ea vox Quintium: qui in castra descendens, ita M. Acilium monuit, ut soluta obsidione alio transferret bellum.

UTRVM falli te, M. Acili, quid agatur? an quum satis provideas, nihil id magnoperè ad summam Reipub. pertinere censes? Erexerat expectatione consulem. Et quin expromis, inquit Acilius, quid rei sit? Tum Quintius: Ecquid vides te devicto Antiocho in duabus urbibus oppugnandis tempus terere, quum jam prope annus circumactus sit imperii tui. Philippum autem, qui non aciem, non signa hostium vidit, non solum urbes, sed tot jam gentes, Athamaniam, Perræbiam, Aperantiam, Dolapiam sibi adjunxisse? Atqui non tantum interest nostra, Ætolorum opes ac vires minui, quantum, non supra modum Philippum crescere: & victoriæ tuæ præmium te militesque tuos nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græciæ habere.

ORATIO
T. QVINTII ad Ætolorum principes de reconciliatione.

ARGVMENTVM.

Cognitio hujus à superiore petenda oratione. M. Acilius consul verbis T. Quintii motus, totam ipsi rem permiserat. Itaque rursus obambulare circa eandem partem maris, circa quam paulo ante vociferati erant Ætoli, pergit. Ubi quum eum rursus Ætoli animad verterent, impensius orabant ut sui misereretur. Tum egredi aliquot ad se jubet, quibus ad pedes provolutis, quid ipse vellet, ita exposuit:

FORTVNA veſtra facit, ut & iræ meæ & orationi temperem. Evenerunt quæ prædixi eventura; & ne hoc quidem reliqui vobis eſt, ut indignis accidiſſe ea videantur. Ego tamen ſorte quadam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratis quidem benefacere abſiſtam. Mittite oratores ad Coſ. qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Romam poſſitis, per quos ſenatui de vobis permittatis. Ego apud Coſ. deprecator defenſorque vobis adero.

Ex trigeſimo ſeptimo libro ab Urbe condita.

ORATIO EVMENIS IN CONCILIO.

ARGVMENTVM.

L. Æmilio prætori inter provincias decernendas claſſis Romana decreta erat. Eum quum Samo Eleam, ut Regi Eumeni opem ferret, cum claſſe Romana veniſſe Antiochus audiret, Publiumque Scipionem conſulem jam in Macedonia cum exercitu eſſe: de pace agendi tempus veniſſe ratus, caduceatorem ad Æmilium miſit, qui de pace ſe agere velle nuntiaret. Tum concilium hac de re Æmilius edicit: in quo quum de re ipſa referret, Rhodii quidem rogati ſententiam, cenſebant pacem eſſe faciendam: cæterum Eumenes contrà ſentiebat, quam ſententiam ita peregit.

QUI enim aut honeſtò incluſi mœnibus, & obſeſſi velut leges pacis accipiemus? aut cui rata iſta pax erit, quam ſine conſule, non ex authoritate ſenatus, non juſſu populi Romani peregerimus? Quæro enim, pace per te facta, redituruſne extemplo in Italiam ſis, claſſem exercitumque deducturus? an expectaturus, quid de ea re conſuli placeat, quid ſenatus cenſeat, quid populus jubeat? Reſtat ergo, ut maneas in Aſia, & rurſus in Hyberna copiæ reductæ, omiſſo ubi bello exhauriant commeatibus præbendis ſocios: deinde (ſi ita viſum ſit

iis

iis penes quos poteſtas fuerit) inſtauremus novum de integro bellum, quod poſſumus, ſi ex hoc impetu rerum nihil prolatando remittimur, ante hyemem (Diis volentibus) profeciſſe.

ORATIO SCIPIONIS, qua legatis Antiochi reſpondet.

ARGVMENTVM.

Heraclides Byzantius ab Antiocho miſſus de pace legatus, P. Scipioni inter cæteras conditiones eam quoque detulerat, Antiochum paratum eſſe reſtituere Romanis quaſcunque in Aſia teneret urbes, dimidiamque partem impenſarum in bellum factarum præſtare. Eas Romanis non placere videns, privatim Scipionem alloquitur, ſicuti mandatum ipſi erat, fore, ſi conditiones acciperet, ut Antiochus ipſi filium etiam ſine pretio redderet: magnum deinde auri pondus pollicitus in ſocietatem regni eum venturum profeſſus eſt, ſi pacem feciſſet. Nunc Scipio reſpondet.

QUOD Romanos omnes, quod me, ad quem miſſus es, ignoras, minus miror; quum te fortunam ejus à quo venis ignorare cernam. Lyſimachia tenenda erat, ne Cherſoneſum intraremus: aut ad Helleſpontum obſiſtendum, ne in Aſiam trajiceremus, ſi pacem tanquam à ſolicitis de belli eventu petituri eratis. Conceſſo vero in Aſiam tranſitu, & non ſolum frænis ſed etiam jugo accepto, quæ diſceptatio ex æquo, quum imperiū patiendum ſit, relicta eſt? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebo: alias Deos precor, ne unquam fortuna egeat mea, animus certè non egebit. Pro tanto in me munere gratum me eſſe in ſe ſentiet, ſi privatam gratiam pro privato beneficio deſiderabit, ſed publicè nec habebo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in præſentia dare poſſim, fidele conſilium eſt. Abi, nuntia meis verbis, bello abſiſtat: pacis conditionem nullam recuſet.

ORATIO
ZEVSIS LEGATI ANTIOCHI
ad Romanos de pace.

ARGVMENTVM.

Antiochus eo prælio quod adverſus Romanos ad Phrygium flumen commiſit, fuga ſibi ſalutem quærere coactus erat. Ex ea fuga nocte Sardis primùm, deinde Apameam ſe recepit: ubi, de pace agendum eſſe, ut in tam adverſis rebus, in animum inducens, legatos ad conſulem de ea re mittit. Dato conſilio Zeuſis legatorum princeps ita cauſam egit.

NON tam quid ipſi dicamus, habemus, quàm ut à vobis quæramus Romani quo piaculo expiare errorem regis, pacem veniamque impetrare à victoribus poſſimus. Maximo ſemper animo victis regibus populiſque ignoviſtis, quanto id majore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos orbis terrarum fecit; Poſitis jam adverſus omnes mortales certaminibus, haud ſecus quàm Deos conſulere & parcere vos generi humano oportet.

ORATIO
SCIPIONIS ad ea reſpondentis.

ROMANI ex iis quæ in Deûm immortalium poteſtate erant, ea habemus, quæ Dii dederunt: animos qui noſtræ mentis ſunt eoſdē in omni fortuna geſſimus, gerimuſque: neq; eos ſecundæ res extulerunt, nec adverſæ minuerunt. Ejus rei ut alios omittam, Annibalem veſtrum vobis darem teſtem, niſi vos ipſos dare poſſem. Poſteaquam Helleſpontum trajecimus, priuſquam caſtra regia priuſquam aciem videremus, quum communis Mars & incertus belli eventus eſſet, de pace vobis agentibus quas pares paribus ferebamus conditiones, eaſdem nunc victores victis ferimus; Europa abſtinete, Aſiaque omni, quæ cis Taurum montem eſt, decedite.

dite. Pro impensis deinde in bellum factis xv. millia talentûm Euboïcorum dabitis; quingenta præsentia, duo millia & quingenta, quum senatus populusque Romanus pacem comprobaverint, millia deinde talentûm per XII. annos. Eumeni quoque reddi 400 talenta, & quod frumenti reliquum ex eo quod patri debitum est, placet. Hæc quum pep gerimus, facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidē aliquod pignus, si obsides viginti nostro arbitratu dabitis: sed nusquam satis liquebit nobis, ibi pacem esse populo Romano, ubi Annibal erit; eū ante omnia deposcimus. Thoantem quoque Ætolum, concitatorem Ætolici belli, qui & illorum fiducia vos, & vestra illos in nos armavit, dedetis, & cum eo, Mnasimachum Acarnana, & Chalcidenses, Philonem & Eubulidam. In deteriore sua fortuna pacem faciet rex, quia serius facit quàm facere potuit. Si nunc moratus fuerit, sciat, regum maiestatem difficilius ab summo fastigio ad medium detrahi, quàm à mediis ad ima præcipitari.

Ex trigesimo octavo libro ab urbe condita.

ORATIO
P. SCIPIONIS Africani rei, ad Quirites.

ARGVMENTVM.

Suprà ostensum est, quum Antiochus pacem cum Scipione Africano atque Romanis paciſci vellet, ab ipso datum legato negotium, ut si publicè impetrare non posset, privatim cum Scipione ageret; ita regi placere ut filius sine pretio reddatur, ingensq; auri pondus detur, si per ipsum pacem impetraret. Inde ambo Q. Plemmii Scipionis criminandi occasionem sese nactos esse rati, ei diem dicunt. Is vero quum postero die citatus reus magna multitudine amicorum septus in rostra subisset, in hæc verba populum Romanum admonebat, ut secum Dis actum gratias irent, quod deorum auspi-

ciis tali die Carthaginiensibus triumphasset: ne videlicet in ea civitate quam paulo ante ab hostium infestissimorum impetu atque armis vindicaverat, causam diceret.

HOC die, tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale & Carthaginiensibus signis collocatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque quum hodie litibus & jurgiis supercedere æquum sit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Jovem optimum maximum, Junonemque & Minervam, cæterosque Deos, qui Capitolio atque arci præsident, salutandos ibo: hisque gratias agam, quod mihi & hoc ipso die, & sæpè alias egregiè Reipub. gerendæ mentem facultatemque dederunt! Vestrum quoque quibus commodum est, ite mecũ Quirites; & orate Deos, ut mei similes principes habeatis. Ita, si ab annis septemdecim ad senectutem semper vos ætatem meam honoribus vestris anteistis, ego vestros honores rebus gerendis præcessi.

Ex trigesimo nono libro ab Urbe condita.

ORATIO
M. PORCII CATONIS CONSULIS, ad populum, in fœdum Bacchanalium ritum.

ARGUMENTUM.

Sacra Bacchi, quæ Bacchanalia dicuntur, ex Græcia in Etruriam prius, deinde velut contagione quadam ex Etruria Romam invecta erant. Qui sacris initiabantur, seu mares seu fœminæ, noctu cœtus conciliabulaque faciebant tota urbe: fœminæ faces ardentes, præferebant, quas in aquam demissas, magia quadam, flamma integra efferebant: mares velut capta mente, cum jactatione fanatica vaticinabantur. Inde permixti viri fœminis nullum genus libidinis reliquum faciebant, postremò & virorum inter se & fœminarum passim concubitus fiebant. Hinc rixa, hinc conjurationes, hinc cædes, hinc

hinc nullum non maligenus serpebat. Sed nihil non revelat dies, quanquam diù celatum atque abstrusum. Tandem indicio cujusdam Ebutiæ primùm, deinde Hispalæ, quam Ebutia manumiserat, ad Postumium consulem res tota defertur. Is primo quoque tempore ad senatum quicquid acceperat defert: cui ob id ipsum habitæ à senatu gratiæ. Patres quæstionem de Bacchanalibus, sacrisque nocturnis, consulibus decernunt. Tum verò & ne qui cœtus nocturni fierent decretum & datum negotium ut sacerdotes qui sacris iis præerant, conquirerentur. Jam suum cuique magistratui officium de iis sacris tollendis injunctum erat, quum M. Porcius Cato consul, in Rostra concione advocata conscendit. Vade comprecatus primum deos, sicuti assolet quoties ad populum magistratus verba facturus est, in hæc verba de tollendis Bacchanalibus disseruit.

NULLI unquam concioni, Quirites, tam non solum apta sed etiam necessaria hæc solennis Deorum comprecatio fuit, quæ vos admoneret hos esse Deos, quos colere, venerari, precarique majores vestri instituissent; non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes velut furialibus stimulis, ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam nec quatenus proloquar, invenio: si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: si omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse: ut ad cavendum sortis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota jampridem Italia, & nunc per urbem etiam multis locis esse, non fama modo accepisse vos, sed crepitibus etiam ululatibusq; nocturnis, qui personant tota urbe, certum habeo: cæterum quæ ea res sit, ignorare: alios Deorum aliquem cultū, alios concessum ludum & lasciviam esse credere; & qualecunq; sit, ad paucos

pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, ſi dixero multa millia hominum eſſe, illico neceſſe eſt exterreamini, niſi adjunxero qui qualeſque ſint. Primum igitur mulierum magna pars eſt, & is fons mali hujuſce fuit: deinde ſimillimi fœminis mares, ſtuprati & conſtupratores fanatici vigiles, vino, ſtrepitibus, clamoribuſque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterum incrementum ingens virum habet, quod indies plures fiunt. Majores veſtri, ne vos quidam, niſi quum aut vexillo in arce poſito comitiorum causâ exercitus edictus eſſet, aut plebi conſilium tribuni edixiſſent, aut aliquis ex magiſtratibus ad concionem vocaſſet, fortè temerè coïre voluerunt: & ubicunque multitudo eſſet, ibi & legitimum rectorem multidinis cenſebant debere eſſe. Quales primum nocturnos cœtus, deinde promiſcuos mulierum ac virorum eſſe creditis? Si quibus ætatibus initientur mares, ſciatis, non miſereat vos eorum ſolùm ſed etiam pudeat. Hoc ſacramento initiatos juvenes, milites faciendo cenſetis, Quirites? Iis ex obſcœno ſacrario eductis arma committenda? hi cooperti ſtupris ſuis alieniſque, pro pudicitia conjugum ac liberorum veſtrorum ferro decernerent? Minus tamen eſſet, ſi flagitiis tantum effœminati forent, (ipſorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abſtinuiſſent. Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid ſcelere peccatum eſt, ex illo uno ſacrario ſcitote ortum eſſe. Necdum omnia in quæ coniuraverunt edita facinora habent, adhuc privatis noxiis (quia nondum ad Rempublicam opprimendam ſatis virium eſt) conjuratio ſeſe impia tenet. Creſcit & ſerpit quotidie malum, jam majus eſt, quàm ut capere id privata fortuna poſſit, ad ſummam Reipub. ſpectat niſi præcavetis, Quirites. Jam huic diurnæ legitimè

legitimè ab consule vocatæ par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent: jam ubi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coierint, consultabunt de sua salute simul ac vestra pernicie, tum singulis vobis universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque vestrûm debet, ut bona mens suis omnibus fuerit: si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Nequis etiam errore labatur vestrûm quoque, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quàm prava religio. Vbi Deorum numen prætenditur sceleribus, subit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis, divini juris aliquid immixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulosque vatesque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æque dissolvendæ religionis esse, quàm ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicanda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesque nefarios cœtus cerneretis. Omnia Diis propitiis, volentibusque ea faciemus: qui, quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri, ut impunita essent, sed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extrà ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit: nos ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigrè exequemur; vigiliarum nocturnarum

ſtumarum curam per urbem minoribus magiſtratibus mandavimus. Vos quoque æquum eſt, quæ veſtra munia ſunt, quo quiſque loco poſitus erit, quod imperabitur, impigrè præſtare, & dare operam ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur.

ORATIO PHILIPPI MACEDONIS, ad legatos Romanorum.

ARGVMENTVM.

Philippus Macedo multa oppida Theſſalorum, Perrhæbiorum, Maronitarum, aliorumque populorum, ſuæ ditionis fecerat: quæ quum repetita permiſſu ſe Romanorum occupare diceret, communi voluntate atque uno conſenſu eam rem ii populi ad ſenatum deferunt. Senatuſconſulto legati tres (in quibus Q. Cecilius Metellus fuit) ad diſceptationem finiendam miſſi: quorum primo ſtatim adventu de ea ipſa re concilium indictum eſt: ad quod etiam Philippus convenit. Cognita cauſa legati decernunt ut præſidia Macedonum ex urbibus Theſſalorum & Perrhæbiorum deducerentur. Inde in Thraciam profecti; de urbibus eius gentis cognoſcunt. Philippus indignè ferebat, omnia non ex animi ſui ſententia & iure fieri. Itaque injurias ſuas in hanc ſententiam legatis expoſuit.

NON cum Maronitis mihi aut cum Eumene diſceptatio eſt, ſed etiam vobiſcum Romani, à Quibus nihil æqui me impetrare, jamdiu animadverto. Civitates Macedonum quæ à me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum cenſebam; non quia magna acceſſio ea regni futura eſſet (ſunt enim & parva oppida, & in finibus extremis poſitâ) ſed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat, negatum eſt mihi. Bello Ætolico Lamiam oppugnare juſſus à conſule M. Acilio, quum diu fatigatus ibi præliis operibuſque

que eſſem, tranſcendentem me jam muros, à capta prope urbe revocavit conſul, & abducere inde copias coëgit. Ad hujus ſolatium injuriæ permiſſum eſt, ut Theſſaliæ Perrhæbiæque & Athamanum, reciperem quædam caſtella magis quàm urbes, ea quoque ipſa vos mihi Q. Cæcili, paucos ante dies ademiſtis. Pro non dubio paulo antè (ſi Diis placet) legati Eumenis ſumebant, quæ Antiochi fuerunt, Eumenem æquius eſſe quam me habere, id ego aliter longe judicio eſſe. Eumenes enim non niſi viciſſent Romani, ſed niſi bellum geſſiſſent, manere in regno ſuo non potuit. Itaque ille veſtrum meritum habet, non vos illius; mei autem regni tantum aberat ut nulla pars in diſcrimine fuerit, ut tria millia talentûm, & quinquaginta tectas naves, omnes Græciæ civitates, quas ante tenuiſſem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem ſocietatis, ſim aſpernatus; hoſtemque ei me eſſe prius etiam quam M. Acilius exercitum in Græciam trajiceret, præ me tuli: & cum eo conſule belli partem quamcunque mihi delegavit, geſſi: & inſequenti conſuli, L. Scipioni, quum terra ſtatuiſſet ducere exercitum ad Helleſpontum, non iter tantum per regnum noſtrum dedi, ſed vias etiam munivi, pontes feci, commeatus præbui: nec per Macedoniam tantum, ſed per Thraciam, ubi etiam inter cætera pax quoque præſtanda à barbaris erat. Pro hoc ſtudio meo erga vos, ne dicam merito; utrum adjicere vos Romani aliquid, & amplificare & augere regnum meum munificentia veſtra oportebat, an quæ haberem aut meo jure, aut beneficio veſtro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni mei fuiſſe fatemini, non reſtituuntur. Eumenes, tanquam ad Antiochum, ad ſpoliandum me venit, & (ſi Diis placet) decem legatorũ decretũ ſpeciem calumniæ impudentiſſimæ prætendit; in quo maximè & refelli & coargui poteſt. Diſertiſſimè enim planiſſimeque

in

in eo ſcriptum eſt; Cherſoneſum & Lyſimachiam Eumeni dari. Ubi tandem Æneus, & Maronea, & Thraciæ civitates adſcriptæ ſunt; quod ab illis ne poſtulare quidem eſt auſus id apud vos tanquam ab illis impetraverit, obtinebit? Quo in numero me apud vos eſſe velitis, referte. Si tanquam inimicum & hoſtem inſectari propoſitum eſt, pergite ut cœpiſtis, facere. Sin aliquis reſpectus eſt mei, ut ſocii atque amici regis, deprecor, ne me tanta injuria dignum judicetis.

ORATIO LYCORTÆ PRÆTORIS ACHÆORVM qua legatis Roman. Reſpondet.

ARGVMENTVM.

Lacedæmonii apud Q. Cæcilium legatum primum, deinde Romæ apud ſenatum de injuriis ſuis, quas ab Achæis acceperant, conqueſti ſunt. Inter cætera id quoque criminabantur, mœnia Lacedæmonis ab iis diruta eſſe, abductam plebem venditam, Lycurgi leges ademptas. Legatio deinde decreta, cujus Appius Claudius princeps erat. Is quum dato conſilio expoſuiſſet Achæis ægrè ferre ſenatum quod Lacedæmonis tot tamque graves clades intuliſſent, cædemque feciſſent eorum qui miſſi fuerant à Philopœmene, tum Lycortas prætor eorum ita objectis reſpondit.

DIFFICILIOR nobis, Appi Claudi, apud vos oratio eſt, quàm Romæ nuper apud ſenatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accuſantibus reſpondendum erat: nunc à vobis ipſis accuſati ſumus, apud quos cauſa dicenda eſt: quam iniquitatem conditionis ſubimus quod illa ſpe decidimus, judicis animo te auditurum eſſe, poſita contentione, qua paulo antè egiſti. Ego certè, quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæcilium, & poſtea Romæ queſti ſunt Lacedæmonii, à te paulo antè relata ſint, non tibi ſed illis me apud te reſpondere credam. Cædem objiciti eorum, qui à Philopœmene prætore evo-

cati

cati ad causam dicendam, interfecti sunt. Hoc ego crimen non modo à vobis Romani, sed ne apud vos quidē nobis obiiciendum fuisse arbitror: Quid ita? quia in vestro fœdere erat, ut maritimis urbibus abstinerent Lacedæmonii. Quo tempore armis captis urbes, à quibus abstinere iussi erant, nocturno impetu occupaverunt: si T. Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea in Peloponneso fuisset, eo nimirum capti & oppressi confugissent, quum vos procul esse tis, quo alio, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gytheo opem ferenteis, quos Lacedæmonem vobiscum simili de causa oppugnanteis viderant, confugerent? Pro vobis igitur iustum piumq; bellum suscepimus. Quod quū alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem possint, & Dii quoq; ipsi comprobaverint, qui nobis victoriā dederunt; quonam modo ea quæ belli jure acta sunt, in disceptationem veniunt, quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos? Nostrum est, quòd evocavimus eos ad causam dicendam, qui ad arma multitudinē exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui diripuerant, qui cædem principum fecerant: Quod vero illi venientes in castra interfecti sunt, vestrum est, Areu & Alcibiade, qui nunc nos, (si Diis placet) accusatis, non nostrum. Exules Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc nobiscum erant, & quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes; in eos quorum opera patria extorres, ne in tuto quidem exilio posse consenescere se indignabantur, impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi interfecerunt, nec jure, an injuria cæsi sint, argumentari refert. At enim illa certè vestra sunt, Achæi, quod leges disciplinamque vetustissimam Lycurgi sustuliſtis, quod muros diruistis. Quæ utraque ab iisdem objici quidem possunt? Quum muri Lacedæmoniis non à Lycurgo, sed paucos ante annos ad dis-

solvendam

ſo'vendam Lycurgi diſciplinam extructi ſint? Tyranni enim nuper eos arcem & munimentum ſibi, non civitati paraverunt. Et ſi exiſtat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, & nunc ſe patriam & Spartam antiquam agnoſcere dicat. Non Philopœmenem expectare, nec Achæos, ſed vos ipſi Lacedæmonii veſtris manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis veſtigia debuiſtis. Veſtræ enim illæ deformes veluti cicatrices ſervitutis erant: & quum ſine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Græciæ fuiſſetis, muris velut compendibus circumdatis vincti per centũ annos ſerviiſtis. Quod ad leges ademptas attinet, ego antiquas Lacedæmoniis tyrannos ademiſſe arbitror, nos non ſuas ademiſſe, quas non habebant, ſed noſtras leges dediſſe: nec male conſuluiſſe civitati, quum conſilii noſtri eam fecerimus, & nobis miſcuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponneſi eſſet. Tunc, opinor, ſi aliis ipſi legibus viveremus, alias iſtis injunxiſſemus, queri ſe iniquo jure eſſe, & indignari poſſent. Scio ego, Appi Claudi, hanc orationem, qua ſum adhuc uſus, neque ſociorum apud ſocios, neque liberæ gentis eſſe: ſed ſervorum verius diſceptantium apud dominos. Nam ſi non vana vox illa præconis fuit, qua liberos eſſe omnium primo Achæos juſiſtis, ſi fœdus ratum eſt, ſi ſocietas & amicitia ex æquo obſervatur; cur ego quid Capua capta feceritis Romani, non quæro? vos rationem repoſcitis, quid Achæi Lacedæmonis bello victis fecerimus? Interfecti aliqui ſunt, finge, à nobis. Quid? vos ſenatores Campanos ſecuri non percuſſiſtis? Muros diruimus, vos non muros tantum, ſed urbem & agros ademiſtis. Specie inquis, æquum eſt fœdus Apud Achæos, re, precaria libertas: apud Romanos etiam imperium eſt. Sentio, Appi: & ſi non oportet, non indignor, ſed oro vos, qua tumlibet interſit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hoſtes veſtri noſtri.

noſtrique apud vos ſint. ac nos ſocii: imo ne meliore jure ſint. Nam ut in æquo eſſent, non fecimus, quum leges iis noſtras dedimus, quum ut Achæi concilii eſſent, effecimus. Parum eſt victis, quod victoribus ſatis eſt, plus poſtulant hoſtes, quàm ſocii habent. Quæ jurejurando, quæ monumentis literarum in lapide inſculptis in æternam memoriam ſancta atque ſacrata ſunt, ea cum perjurio noſtro tollere parant. Veremur quidem vos, Romani, & ſi ita vultis, etiam timemus: ſed plus & veremur & timemus Deos immortales.

Ex quadrageſimo libro ab urbe condita.

ORATIO PHILIPPI MACEDONIS de ſua, liberorumque infelici conditione.

ARGVMENTVM.

Philippo regi Macedonum filii erant duo, Perſeus & Demetrius, minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis legationibus, quas pro patre impigre exequutus erat, nomine, aliſque præclaris rebus quæ in eo præ lucebant. Hoc ipſum Perſeus ægrè ferebat, quod eo pacto imperii ſummam mortuo patre ad eum deferendam eſſe facile appareret. Itaque ſibi adſciſcit Macedonum magnum numerum, qui ſecum patrem regem ſuapte natura in Romanos odio atque ira concitatum, ad bellum incitaret. Nacti eius rei occaſionem alii alia in Romanos, jaciebant, etiam præſente Demetrio. Impatiens irarum juvenis, amoris videlicet ſui ergo Romanos velut igniculis agitatus, quæcunque in Romanos dicebant, extemplo dictis refellebat, ita patri ſe ſuſpectum faciens. Inde in concilium adhibebatur quoties de Romanis erat conſultandum. Ex eo vero colloquio Perſeus viam ſibi ad augendam eam ſuſpicionem factam eſſe ratus, nunquam non ejus conſilii ſui perficiendi opportunitatem quæ-

quærebat. Fortè Basternæ quidam regii sanguinis eius gentis, in Macedoniam venientes, sororem suam alteri liberorum Philippi se velle dare in matrimonium dixerant: quo nuntio Philippo supra modum lætanti; Quid hoc, inquit Perseus, profutura sunt nobis, quum fraude domestica plus immineat periculi, quam præsidu ab externis auxiliis? Prætereà post conditum lustrum, quii pro more juvenes regi suo quisque copiis stipati concurrerent, ita tamen ut Persei præsertim furore nihil ad justæ prælii speciem præter ferrum deesset, eo certamine tandem longè superior Demetrii acies apparuit. Quod indigrè passus Perseus quum ad convivium à fratre vocaretur, se adfuturum acerrimè negat. Festo deinde die jactatis de ludicro utrinque sermonibus, speculator ex convivio Persei ad audiendum quæ jactarentur, forte Persei jussu egreditur: qui à juvenibus ex triclinio itidem Demetrii, egressis vulneratus abscessit. Eius rei ignarus Demetrius, mox, Quin commessatum, inquit, ad fratrem imus? & iram, si qua forte ex certamine residet, nostra hilaritate lenimus? Conclamarunt omnes qui aderant, præter eos qui ausi erant facinus, eundum esse. Ita quum soli abnuerent à Demetrio ire coguntur: ac facti sui non obliti, gladios sub veste occultant, quibus se, si qua vis fortè oreretur, defenderent. Speculatores in vestibulo ædium Persei stabant, qui extemplo ingressi ad Perseum, nuntiant Demetrium venire inter multos gladios cinctos. Hoc nuntio permotus Perseus velut in re trepida, claudi quam primum januam jubet. Ita ne quicquam pulsatis foribus domum suam totius eius rei ignarus Demetrius ad convivium redit. Postero die quum primum licuit, in regiam ad patrem Perseus ire pergit: quem quum solito tristiorem Philippus animadverteret, quid ea mœstitia protenderet, rogat. Perseus ordine rem totam exponit. Tum pater & Demetrium vocari & amicos aliquot jubet. Quibus miseriam

suam

ſuam, & liberorum conditionem, ita ut ſequitur, indicavit. Poſt patrem Perſeus prior Demetrium parricidii accuſat. ſequuta eſt deinde Rei defenſio.

SED EO miſerrimus pater judex inter duos filios, accuſatorem parricidii, & reum; aut confecti aut admiſſi criminis labem apud meos inventurus. Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minime fraternos cernerem, quum voces quaſdam exaudirem. Sed interdum ſpes animum ſubibat, deflagrare iras veſtras, purgari ſuſpiciones poſſe, etiam hoſtes armis poſitis fœdus iciſſe, & privatas multorum ſimultates finitas, ſubituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam ſimplicitatis conſuetudiniſque inter vos, meorum denique præceptorum, quæ vereor, ne vana ſurdis auribus cecinerim. Quoties ego audientibus vobis, deteſtatus exempla diſcordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus ſe ſtirpemque ſuam, domos, regna, funditus evertiſſent? Meliora quoq; exempla parte altera poſui, ſociabilem conſortionem inter binos Lacedæmoniorum reges, ſalutarem per multa ſecula ipſis patriæque. Eandem civitatem, poſteaquam mos ſibi cuique rapiendi tyrannidem exortus ſit, everſam. Jam hos Eumenem Attalumque fratres, à quàm exiguis rebus, (prope ut puderet regii nominis) mihi, Antiocho, & cuilibet regum hujus ætatis, nulla re magis, quã fraterna unanimitate, regnum æquaſſe. Ne Romanis quidem exemplis abſtinui, quæ aut viſa, aut audita habeam: T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum geſſerunt, P. & L. Scipionum, qui Antiochum divicerunt: patris patruique eorum, quorum perpetuam vitæ concordiam mors quoq; miſcuit. Neque vos illorum ſcelus, ſimiliſque ſceleri eventus deterrere à vecordi diſcordia potuit: Neque horum bona mens, bona fortuna, ad ſanitatem flectere. Vivo, & ſpirante me hæreditatem meam ambo

&

& ſpe & cupiditate improba creviſtis. Eouſque me vivere vultis, donec alterius veſtrum ſuperſtes, haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. Nec fratrem, Nec patrem poteſtis pati, nihil chari, nihil ſancti eſt: in omnium vicem regni unius inſatiabilis amor ſucceſſit. Agite! conſcelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri poteſtis, aut comminiſci libet. Reſeratæ aures ſunt, quæ poſthac ſecretis alterius ab altero criminibus claudentur.

ORATIO
PERSEI ACCVSTATORIS in Demetrium fratrem parricidii reum.

APERIENDA nimirum nocte janua fuit, & armati commeſſatores accipiendi, præbendumque ferro jugulum, quando non creditur, niſi perpetratum facinus: & eadem petitus inſidiis audio, quæ latro atque inſidiator. Non nequicquam iſti unum Demetrium filium te habere, me ſubditum & pellice genitum appellant, nam ſi gradum, ſi charitatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehenſas inſidias, ſed in eum, qui feciſſet, ſævires. Nec adeo tibi vilis vita eſſet noſtra, ut nec præterito periculo meo moveretis, neque futuro, ſi inſidiantibus ſit impune. Itaque ſi mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum Deos, ut à me cœptum ſcelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris. Si autem, quod circumventis in ſolitudine natura ipſa ſubjecit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent, mihi quoque ferrum in me ſtrictum cernenti, vocem mittere liceat. Per te patriumque nomen (quod utri noſtrûm ſanctius ſit, jampridem ſentis) ita me audias precor, tanquam ſi voce & comploratione nocturna excitus mihi quiritanti interveniſſes, Demetrium cum armatis nocte intempeſta in veſtibulo meo deprehendiſſes. Quod

tum

tum vociferarer in te præſenti pavidus, hoc nunc poſtero die queror. Frater, non comeſſantium in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnante utique vis: huic ſpei tuæ obſtat ætas mea, obſtat gentium jus, obſtat vetuſtus Macedoniæ mos, obſtat verò etiam patris judicium. Huc tranſcendere, niſi per meum ſanguinem non potes, omnia moliris, & tentas: adhuc ſeu cura mea, ſeu fortuna reſtitit parricidio tuo. Heſterna die in luſtratione, & decurſu, & ſimulacro ludicro pugnæ, funeſtum prope prælium feciſti: nec me aliud à morte vindicavit quàm quod me ac meos vinci paſſus ſum. Ab hoſtili prælio, tanquam fraterno luſu, pertrahere me ad cœnam voluiſti. Crediſne, pater, inter inermes convivas me cœnaturum fuiſſe, ad quem armati comeſſatum venerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum fuiſſe, quem ſudibus te inſpectante propè occiderunt? Quid hoc noctis? quid ut inimicus ad iratum? quid cum ferro ſuccinctis juvenibus venis? Convivam me tibi committere auſus non ſum, comeſſatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta janua fuit, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego tanquam accuſator criminosè, nec dubia argumentis colligendo, ago. Quid enim? negat ſe cum multitudine veniſſe ad januam meam? aut ferro ſuccinctos ſecum fuiſſe? Quos nominavero, accerſe; poſſunt quidem omnia audere, qui hoc auſi ſunt, non tamen audebunt negare. Si deprehenſos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, rem pro manifeſto haberes; fatentes pro deprehenſis habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita! ſed ne ſint cæcæ, pater, execrationes tuæ, diſcerne: & diſpice inſidiatorem, & peritum inſidiis: noxium huic eſſe caput. Qui occiſurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos Deos; qui perieturus fraterno ſcelere fuit, perfugium in patris miſericordia & juſtitia habeat.

Quo

Quo enim alio confugiam? cui non ſolemne luſtrale exercitus tui, non decurſus militum, non domus, non epulæ? non nox ad quietem data naturæ beneficio mortalibus tuta eſt? Si, ero ad fratrem invitatus, moriendum eſt: Si recepero intra januam commeſſatum fratrem, moriendum eſt, nec eundo, nec manendo inſidias evito. Quo me conferam? nihil præter Deos, pater, & te colui, non Romanos habeo, ad quos confugiam: periſſe expetunt, quia tuis injuriis doleo: quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modo Thraciæ maritimam oram, indignor, nec me, nec te incolumi, Macedoniam ſuam futuram ſperant. Si me ſcelus fratris, te ſenectus, abſumpſerit, aut nec ea quidem expectata fuerit, regem regnumq; Macedoniæ ſuâ futurâ ſciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquiſſent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus ſatis præſidii eſt. Vidiſti heſterno die impetum in me militum. Quid illis defuit, niſi ferrum? quid illis defuit interdiu, convivæ fratris noctu aſſumpſerunt. Quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis ſpem omnem dignitatis & fortunæ poſuerunt, & in eo qui omnia apud Romanos poteſt? neque hercule iſtum mihi tantum fratri majori, ſed propè eſt, ut ſibi quoque ipſi regi & patri præferant. Iſte enim eſt, cujus beneficio pœnam tibi ſenatus remiſit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam ſenectutem obligatam & obnoxiam adoleſcentiæ ſuæ æquum cenſet. Pro iſto Romani ſtant, pro iſto omnes urbes tuo imperio liberatæ; pro iſto Macedones, qui pace Romana gaudent. Mihi præter te, pater, quid uſquam aut ſpei, aut præſidii eſt: Quo ſpectare illas literas ad te nunc miſſas T. Quintii credis, quibus benè te conſuluiſſe rebus tuis ait, quòd Demetrium Romam miſeris, & hortatur, ut iterum & cum pluribus legatis, & primoribus quoque Macedonum remittas eum? T. Quin-

tius,

tius qui nunc eſt auctor omnium rerum iſti, & magiſter, eum ſibi, te abdicato patre, in locum tuum ſubſtituit: illinc ante omnia clandeſtina concocta ſunt conſilia. Quæruntur adiutores conſiliis, quum te plures & principes Macedonum cum iſto mittere jubet, qui hinc integri & ſinceri Romam eunt. Philippum regem ſe habere credentes, imbuti illic & infecti Romanis delinimentis redeunt. Demetrius iis unus omnia eſt: eum jam regem vivo patre appellant. Hæc ſi indignor, audiendum eſt ſtatim, non ab aliis ſolum, ſed etiam à te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego verò, ſi in medio ponitur non agnoſco, quem enim ſuo loco moveo, ut ipſe in ejus locum ſuccedam? Unus ante me pater eſt, & ut diu ſit, Deos rogo. Superſtes (& ita ſim, ſi merebor, ut ipſe me eſſe velit) hæreditatem regni, ſi pater rædet, accipiam. Cupit regnum, & quidem ſcelerate cupit, qui tranſcendere feſtinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, iuris gentium. Obſtat frater major; ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. Tollatur, non primus regnum fraterna cæde petiero. Pater ſenex, & filio ſolus orbatus, de ſe magis timebit, quàm ut filii necem ulciſcatur. Romani lætabuntur, probabunt, defendent factum. Hæ ſpes incertæ, pater, ſed non inanes ſunt. Ita enim res ſe habet: periculum vitæ propellere à me potes, puniendo eos, qui ad me interficiendum ferrum ſumpſerunt: ſi facinori eorum ſucceſſerit, mortem meam idem tu perſequi non poteris.

ORATIO
DEMETRII, parricidii rei.

OMNIA quæ reorum antea fuerant auxilia, pater præoccupavit accuſator. Simulatis lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrymas ſuſpectas tibi fecit, quum ipſe, ex quo ab Roma redii, per occulta cum ſuis colloquia dies noctesq; inſidietur ultrò mihi; nunc non inſidiatoris modo, ſed

ſed latronis manifeſti & percuſſoris ſpecem induit: Periculo ſuo te exterret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. Perfugium ſibi nunquã gentium eſſe ait, ut ego ne apud te quidem quicquid ſpei reliquæ habeam. Circumventum, ſolum, inopem, invidia gratiæ externæ, quæ obeſt potius, quam prodeſt, onerat. Jam illud quam accuſatoriè, quod noctis hujus crimen miſcuit cum cætera infectatione vitæ meæ? Ut & hoc quod jam quale ſit, ſcies, ſuſpectum alio vitæ noſtræ tenore faceret, & illam vanam criminationem ſpei, voluntatis conſiliorum meorum, nocturno hoc ficto & compoſito argumento fulciret. Simul & illud quæſivit, ut repentina & minime præparata accuſatio videretur, quippe ex noctis hujus metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perſeu, ſi proditor ego patris regnique eram, ſi cum Romanis, ſi cum aliis inimicis patris inieram conſilia, non expectatam fabulam noctis hujus eſſe, ſed proditionis meæ antè me accuſatam: ſi illa ſeparata ab hac vana accuſatio erat, invidiamque tuam adverſus me magis quàm crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri, ut perſpiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi novo quidem & ſingulari genere odii, inſidias feciſſes. Ego tamen, quantum in hac ſubita perturbatione potero, ſeparabo ea quæ tu confudiſti: & noctis hujus inſidias aut tuas aut meas detegam. Occidendi ſui conſilium me iniiſſe, videri vult, ut ſcilicet, majore fratre ſublato, cujus jure gentium, more Macedonum, tuo etiam (ut ait) judicio regnum eſt futurum, ego minor in ejus quem occidiſſem, ſuccederem locum. Quid ergo illa ſibi vult pars altera orationis, qua Romanos à me cultos ait, atque eorum fiducia in ſpem regni me veniſſe? Nam ſi & in Romanis tantum momenti eſſe credebam, ut quem vellent, imponerent Macedoniæ regem, & meæ tantum apud eos gratiæ confidebam, quid

opus

opus parricidio fuit? An ut cruentum fraterna cæde diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut vera aut certè simulata probitate partam gratiam habeo (si quam fortè habeo) execrabilis & invisus essem? nisi T. Quintium credis, cujus virtute & consilio me nunc arguis regi, quum & ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternæ cædis fuisse auctorem. Idem non Romanorum solum gratiam, sed Macedonum judicia, ac penè omnium Deorum hominumque consensum collegit, per quæ omnia se mihi parem in certamine non futurum crediderit, idem tanquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insimulat. Vis hanc formulam cognitionis esse, ut uter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is consilium opprimendi fratris cepisse judicetur? Exequamur tamen quocunque modo conficti ordinem criminis. Pluribus modis se petitum criminatus est, & omnes insidiarum vias in unum diem contulit. Volui interdiu eum post lustrationem, quum concurrimus, & quidem (si Diis placet) lustrationum die occidere: volui, quum ad cœnam invitavi, veneno scilicet tollere: volui, quum comessatum gladiis accincti me sequuti sunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia sint ad parricidium electa, vides? lusus, convivii, comessationis. Quis dies? qualis? quo lustratus exercitus, quo inter divisam victimam prælatis omniũ qui nunquam fuêre Macedoniæ regum armis regiis, duo soli tua tegentes latera, pater, prævecti sumus, & sequutum est Macedonum agmen. Hoc ego etiam siquid antè admisissem piaculo dignum, lustratus, & expiatus sacro, tum quum maximè in hostiam itineri nostro circumdatam intuens, parricidium, venena, gladios in comessationem præparatos, volutabam in animo; Ut quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expia-

rem? Sed cæcus criminandi cupiditate animus, dum omnia ſuſpecta efficere vult, aliud alio confundit. Nam ſi veneno te inter cœnam tollere volui, quid minus aptum fuit, quàm pertinaci certamine & concurſu iratum te efficere, ut merito, ſicut feciſti, invitatus ad cœnam abnueres? quum autem iratus negaſſes, utrum ut placarem te danda opera fuit, ut aliam quærerem occaſionem, quoniam ſemel venenum paraveram: an ab illo conſilio velut tranſiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die per ſpeciem comeſſationes occiderem? Quo deinde modo, ſi te metu mortis credebam cœnam evitaſſe meam, non ab eodem metu comeſſationem quoque evitaturum exiſtimabam? Non eſt res qua erubeſcam, pater, ſi die feſto inter æquales largiore vino ſum uſus. Tu quoque velim inquiras, qua lætitia, quo luſu apud me celebratum heſternum convivium ſit: illo etiam (pravo forſitan) gaudio provehente quod in juvenili armorum certamine pars noſtra non inferior fuerat, miſeria hæc & metus crapulam facile excuſſerunt, quæ ſi non interveniſſent, inſidiatores nos ſopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram, non temperaſſem vino in unum diem? non milites abſtinuiſſem meos? Et ne ego me ſolus nimia ſimplicitate tuear, ipſe quoque nimimè majus ac ſuſpicax frater, nihil aliud ſcio, inquit, nihil arguo niſi quod cum ferro comeſſatum venerunt. Si quæram unde id ipſum ſcietis, neceſſe erit te fateri, aut ſpeculatorum tuorum plenam domum fuiſſe meam, aut illos ita aperte ſumpſiſſe ferrum, ut omnes viderent. Et nequid ipſe aut prius inquiſiſſe. aut nunc criminosè argumentari videretur, te quærere ex iis quos nominaſſet, jubebat, an ferrum habuiſſent? ut tanquam in re dubia quum id quæſiſſes, quod ipſi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud quæri jubes, num tui occidenda cauſa ferrum

ſumpſe-

ſumpſerint? num me auctore & ſciente? Hoc enim videri vis non illud quod fatentur, & palam eſt, & ſui ſe tuendi cauſa ſumpſiſſe dicunt. Rectè an perperam fecerint, ipſi ſui facti rationem reddent. Meam cauſam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miſceueris: aut explica, utrum apertè an clam te aggreſſuri fuerimus. Si apertè, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo præter eos qui tuum ſpeculatorem pulſarunt? ſi clam, quis ordo conſilii fuit? Convivio ſoluto, quum comeſſator ego diſceſſiſſem, quatuor ſubſtitiſſent, ut ſopitum te aggrederentur? quomodo fefelliſſent & alieni & mei & maximè ſuſpecti, quia paulo ante in rixa fuerant? quomodo autem trucidato te ipſi evaſuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi & expugnari potuit. Quin tu omiſſa iſta nocturna fabula, ad id quod doles, quod invidiam urit, reverteris? Cur uſquam regni tui mentio fit, Demetri? cur dignior patris fortunæ ſucceſſor quibuſdam videris, quàm ego? cur ſpem meam, quæ ſi tu non eſſes, certa erat, dubiam & ſollicitam facis? Hæc ſentit Perſeus, etſi non dicit: hæc iſtum inimicum, hæc accuſatorem faciunt: hæc domum, hæc regnum tuum criminibus & ſuſpicionibus replent. Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc ſperare regnum, nec ambigere unquam de eo forſitan debeam, quia minor ſum, quia tu me majori cedere vis; ſic illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis, non credendo cui jus faſque eſt, hoc modeſtia conſequar. Romanos objicis mihi, & ea quæ gloriæ eſſe debent, in crimen vertis. Ego nec obſes Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii, à te miſſus, ire non recuſavi, utroque tempore ita me geſſi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum eſſem. Itaque mihi cum Romanus amicitiæ cauſa tu fuiſti, pater: quod tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia

erit; si bellum esse cœperit, qui obses, qui legatus pro parte non inutilis fui, idem hostis illis acerrimus ero. Nec hodie ut prosit mihi gratia Romanorum, postulo: ne obsit, tantum deprecor, nec in bello cœpit, nec ad bellum reservatur Pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus missus sum, neutra res mihi nec gloriæ nec crimini sit. Ego si quid impiè in te, pater, si quid scelerate in fratrem admisi, nullam deprecor pœnam, si innocens sum, ne invidia conflagrem, quum crimine non possim, deprecor. Non hodie me primum frater accusat, sed hodie primum apertè, nullo meo in se merito. Si mihi pater succenseret, te maiorem fratrem pro minori deprecari oportebat, te adolescentiæ, te errori veniam impetrare. In eo ubi præsidium esse oportebat, ibi exitium est. E convivio & comessationibus propè semisomnus raptus sum ad causam parricidii dicendam, sine advocatis, sine patronis, ipse pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum esset, tempus ad meditandum & ad componendam orationem sumpsissem, quum quid aliud quàm ingenii fama periclitaret? Ignarus quid arcersitum essem, ac iratum & jubentem dicere causam, fratrem accusantem audivi. Ille diu ante præparata, meditata in me oratione est usus: ego ad tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendam quid agerent habui. Utrum momento illo horæ accusatorem audirem? an defensionem meditarer? Attonitus repentino atque inopinato malo, vix quid objiceretur, intelligere potui: nedum satis sciam quo modo metuear. Quid mihi spei esset nisi patrem judicem haberem? apud quem etiam si charitate à fratre majore vincor, misericordia certe reus vinci non debeo. Ego enim ut me mihi tibique serves, precor; ille ut me in severitatem suam occidas, postulat. Quid eum quum regnum ei tradideris, facturum credis in me esse, qui jam nunc sanguine meo sibi indulgeri æquum censet?

ORA-

ORATIO T. SEMPRONII PRÆTORIS ad L. Minutium legatum.

ARGVMENTVM.

L. Minutius legatus, & duo tribuni militum regressi Romam ex Hispania, nuntiarunt senatui quæ prospere ac feliciter illic gesta erant, inter alia duo secunda prælia, Celtiberorum deditionem, confectam provinciam esse. Id tamen postulârant, ut Q. Fulvio inde exercitum deducere liceret: milites enim jâm ultra in ea provincia retineri non posse, alioqui injussu abituros esse, aut certè seditionem moturos. T. erat Sempronius prætor cui ea provincia decreta erat. Is nequid faceret quod è Repub. non videretur, iam ex Minutio ipso quærit quidnam sentiat ea in re faciendum.

QVÆRO de te, L. Minuti, quum confectam provinciam nunties, existimesne Celtiberos perpetuò in fide mansuros ita ut sine exercitu ea provincia obtineri possit? Si neque de fide barbarorum quicquam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illic utique exercitum censes; utrum tandem auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mittendi? ut ii modo quibus emerita stipendia sint, milites dimittantur, veteribus militibus tirones immisceantur? An deductis de provincia veteribus legionibus novas conscribendi & mittendi, quum conterminum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum possit? Dictu quàm re facilius sit, provinciam ingenio ferocem rebellatricem confeciſſe paucæ civitates, ut quidē ego audio, quas vicina maxime hyberna premebant, in jus ditionemque venerunt; ulteriores in armis sunt, quæ quum ita sint, ego jam hinc prædico, P. C. me exercitu eo, qui nunc est, Rempub. administraturum: si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neque novum militem ferocissimo hosti objecturum.

ORATIO
Q. CÆCILII METELLI, ad M. Lepidum & M. Fulvium cenſores declaratos, de reconciliatione.

ARGVMENTVM.

M. Æmilius Lepidus, pontifex maximus, & M. Fulvius, graves jam ſæpe ac diu ante invicem exercuerant inimicitias, quum omnium tribuum conſenſu creati cenſores fuêre. Declarati quum nihilo magis redirent in gratiam, quam ante communem magiſtratum: id ægrè paſſi primores ſenatorum, ad eos, ad aram Martis dimiſſis comitiis pro more confidentes, veniunt: inter quos Q. Metellus pro omnibus unus in hæc verba ad reconciliationem eos deducere ac revocare conabatur.

NON obliti ſumus, cenſores, vos paulo ante ab univerſo populo Romano moribus noſtris præpoſitos eſſe: & nos à vobis & admoneri & regi, non vos à nobis debere. Indicandum tamen eſt, quid omnes bonos in vobis aut offendat, aut certè mutatum malint. Singulos quum intuemur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem hodie in civitate habemus, quem, ſi revocemur in ſuffragium, velimus vobis prælatum eſſe. Ambo quum ſimul aſpicimus, non poſſumus non veteri, ne male comparati ſitis, *nec tantum Reipub. proſit quod omnibus nobis egregiè placetis, quàm, quod alter alteri diſplicetis, noceat. Inimicitias* per annos multos vobis ipſis graves & atroces geritis: quæ, periculum eſt, ne ex hac die nobis & Reipub. quam vobis graviores fiant. De quibus cauſis hoc timeamus, multa ſuccurrunt quæ dicerentur; niſi forte implacabiles veſtræ iræ implicaverint animos veſtros. Has ut hodie, ut in iſto templo finiatis ſimultates, quæ ſumus vos univerſi: & quos conjunxit ſuffragiis ſuis populus Romanus, hoc etiam reconciliatione gratiæ conjungi à nobis ſinatis. Uno animo, uno conſilio legatis ſenatum, equites recenſeatis, agatis cenſum, luſtrum condatis.

tis, quod omnibus ferè precationibus nuncupatis his verbis, Vt ea res mihi collegæq; meo bene & feliciter eveniat, id ita ut vere, ut ex animo velitis evenire: efficatisque, ut quod Deos precati eritis id vos velle etiam homines credamus. T. Tatius & Romulus, in cujus urbis medio foro acie hostes cõcurrerant, ibi concordes regnarũt. Non modo simultates, sed bella quoque finiunturi ex infestis hostibus plerumq; socii fideles, interdum etiam cives fiunt. Albani diruta Alba Romam traducti sunt: Latini Sabini in civitatem accepti. Vulgatum illud, quia verum erat, in proverbium venit: Amicitias immortales, inimicitias mortales debere esse.

ORATIO
PHILIPPI REGIS MACEDONVM ad Antigonum de regni hæreditate.

ARGVMENTVM.

Perseus, major Philippi liberorum, non æquo animo ferens, audita invicem accusatione ac defensione parricidii, à patre de ea re judicium in aliud tempus dilatum esse, ubi disquisitionibus atque inquisitionibus in vitam & mores utriusque compertum esset, uter culpandus foret: nec die nec nocte quicquam prætermittebat quod ad augendam suspicionem, finiendamque quam primum deceptationem pertineret. Ac ejus (puto) importunitate ac querelis pater rex victus, Romam legatos duos, quos in neutram partem inclinare putabat, re vera Persei fautores, mittit, qui dein ipsis quæ in Demetrium congesta crimina erant, cognoscerent. Is erant Philocles & Appelles, qui Roma in Macedoniam regressi, literas falsas adulterino T. Quintii signo notatas, Regi reddiderunt, quibus facilè apparebat crimina Persei in fratrem jacta, vera esse. Tum vero Perseus jam victoriam propè in manibus cernens, rursus fratrem apud patrem accusat: quo quidem judicio nihil palam contrà reum pro-

nuntiatum, ut dolo potius interficeretur. Itaque ab Theſſalonica Demetriadem profecturus Philippus, Dida quodam prætore, qui Perſei partium erat comite, Demetrium ad Aſtreũ Pæoniæ oppidũ mittit: Nec abeſt ſuſpicio quin ei Didæ digredienti de filio occidendo mandata pater dederit. Profecti ab Aſtreo Heracleam, cum aliis cœnam illic hilariter celebrant: quo in convivio epoto veneno, non ita multo poſt & patris crudelitatem, & fratris parricidium, & Didæ ſcelus conquerens innoxius juvenis abſumptus eſt. Exinde pater rex comperta morte, conſcientia ſcelerum premente, vitam triſtem ac miſerabilem egit. Jam Antigonus erat Antigoni alterius (Philippi tutor fuerat) nepos, qui amicus Philippi permanſerat. Is per invidiam legatorum ſupra nominatorum, qui literis falſis confirmarant crimina Perſei in fratrem, Demetrio occiſo, animo ſuo proponens, mortuo quoquo patre magnum ſibi à Perſeo periculum fore, Philippum quotidie ſolicitabat ad veritatem criminis explorandam. Ac fortè Xychus conſilii particeps, quum ipſi obvius egredienti à Philippo foret, eius judicio ad Philippum ut conſcius defertur. Adductus, parvo metu injecto ordinem omnem facinoris exponit. De legatis ſumptum ſupplicium. Detectas eſſe fraudes audiens Perſeus, non temerè ſe patri committere auſus, procul inde abfuit. Philippus deinde per occaſionem Antigono voluntatem ſuam de regni hæreditate, quam ad eum ſe mortuo venturam deſtinabat, in hæc verba declaravit.

QVANDO in eam fortunam veni, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii deteſtantur parentes, optabilis eſſe debeat; regnum, quod à patruo tuo, forti nun ſolum fideli tutela ejus cuſtoditum & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo eſt. Te unum habeo quem dignum regno judicem, ſi neminem haberem, perire & extingui

id

id mallem, quàm Perſeo ſceleſtæ fraudis præmium eſſe. Demetrium excitatum ab inferis, reſtitutumque credam mihi, ſi te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus illacrymaſti, in locum ejus ſubſtitutum relinquam.

ORATIONES

Ex CORN. TACITO collectæ

ORATIO VIBVLENI.

Ex libro 1. Annal.

ARGVMENTVM.

Ineunte Tiberii imperio, Pannonicus Romanorum exercitus graviſſimos motus & ſeditiones concitavit. Tumultuoſe flagitabat miles miſſionem ad id tempus quod multitudo definiret: ſtipendia verò liberaliora, & remiſſius in ſe jus centurionum. Pro ſe quiſque tumultum augebat: ſed præter cæteros Vibulenus, ex infima fœce miles gregarius, ſeditioſas & falſas voces jactavit, quas in oratiunculâ hanc concluſit Tacitus. Hic ut ardentem jam imperatoris Blæſi invidiam etiam inflammaret, falſum crimen commentus, in eum debacchatus eſt adſtante militum furioſa multitudine. Cædem fratris ſui, & fratrem ipſum ementitus, in eum conjecit.

VOS quidem, inquit, his innocentibus & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum

habet atque armat. Reſponde Blæſe, ubi cadaver abjeceris, ne hoſtes quidem ſepulturam invident. Cum oſculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob ſcelus, ſed quia utilitati legionum conſulebamus, hi ſepeliant.

ORATIO CLEMENTIS CENTVRIONIS

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Improviſo Lunæ defectu ſævientis antea & ſeditione æſtuantis exercitus animi ſunt territi. Qua occaſione Druſus ſibi utendum ad reſtinguendam ſeditionem ratus, ſummiſit aliquot ſaniorum mentis milites, in his Clementem centurionem ad commonendos, invectis de induſtria ſermonibus, milites. Hic paſſim quum in cœtus aliquos incidiſſet, concionem hanc habebat, qua in furorem tumultuantium militum invehebatur.

QVOVSQVE filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennis & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Druſis, imperium populi Romani capeſſent? Quin potius ut noviſſimi in culpâ, ita primi ad pœnitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur: Privatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.

ORATIO GERMANICI CÆSAR. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Præerat Germanicus Cæſar duobus exercitibus, qui in Germania propè Rhenum erat. Eorum inferior qui dicebatur, Pannonicum illum imitatus, graviores etiam motus ciere cœpit: dein ad omnem audaciam & furorem prorupit. Cauſas ſeditioni prætexuit eaſdem quas & Pannonicus ille quem diximus,

dximus. Sed eadem illa poſtulabant multò imperioſius multòque ferocius. Manus à centurionibus, tribunis, legatis, qui à ſenatu miſſi erant, non abſtinuit, ſed vix ab ipſo Germanico. Qui uxori tum gravidæ & filiolo ſuo metuens, quos in iis caſtris ſecum habebat, decrevit eos in Treviros mittere. Legiones magnam ſibi ignominiæ notam inuri, ſi id fieret, judicarunt. Quamobrem deprecatum ad Germanicum, ne id faceret, venerunt. Hac ille arrepta occaſione uſus eſt ad increpandam exercitus amentiam; itaque hac oratione graviter eos objurgat. Facti indignitatem, exemplis aliorum, & maleficiorum per ſeditionem hanc perpetratorum commemoratione, demonſtrat. Indignos tantis imperatoribus dicit quorum auſpiciis militarunt.

NON mihi uxora ut filius, patre & Republ. chariores ſunt: ſed illum quidem ſua majeſtas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent: Conjugem & liberos meos (quos pro gloria veſtra libens ad exitium offerrem) nunc procul à furentibus ſummoveo, ut quicquid iſtuc repletis imminet, meo tantum ſanguine pietur; neve occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies inauſum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? Militeſne appellem? qui filium imperatoris veſtri vallo & armis circumſediſtis, an cives quibus tam projecta ſenatus autoritas? Hoſtium quoque jus, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. Divus Julius ſeditionem exercitus verbo uno compeſcuit, Quirites vocando, qui ſacramentum ejus detrectabant. Divus Auguſtus vultu & adſpectu Actiacas legiones exterruit. Nos, ut nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniæ Syriæve miles aſpernaretur, tamen mirum & indignum erat: Primane, & viceſima legiones, illa ſignis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum ſocia, tot præmiis aucta, egregiam duci veſtro gratiam referetis?

fertis? Hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, feram? ipsius tyrones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos: Hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: neque precariam animam inter infensos trahere? Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improvidi amici! melius & amantius ille qui gladium offerebat. Cecidissem, certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius: Legissetis ducem, qui meam quidem mortē impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum ulciscereturNeque enim Dii sinant, ut Belgarum (quanquam offerentium) decus istud & claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populus. Tua, dive Auguste, cœlo recepta mens, tua pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum vultibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iraſque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi coniugem ac filium redditis, discedite à contactu, ac dividite turbidos. Id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit.

ORATIO
SEGESTIS. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Chatti erant populi trans Rhenum, vicinos habebant Vbios. In his populi erant potentissimi duo, Arminius & Segestes: ille gener, hic socer. Sed Segestes in Romanorum fidem se contulerat: Arminius cruentum bellum adversus Romanos gesserat, & tres legiones, quibus præerat Varus, ceciderat. Aliquot post annis redintegrato bello à Germanico Cæsare perstitit in Romanorum fide Segestes: Arminius inveteratas inimicitias eo bello in Romanos exprompsit, & se ducem Germanis præbuit. Obsessus

ſus Segeſtes à ſuis popularibus, Romanorum auxilium imploravit, liberatus ad eos confugit. Sed filiam habebat ſecum, quæ gravida erat ex Arminio: & filium qui ancipiti fide erga Romanos fuerat. Itaque ad Germanicum quum veniſſet, deprecator fuit non ſuæ tantum, ſed filii & filiæ ſuæ ſalutis: ſibique auxilium calamitatis, filio erroris veniam, filiæ ſceleratı maritı impunitatem poſtulavit.

NON hic mihi primus erga populum Romanũ fidei & conſtantiæ dies: ex quo à divo Auguſto civitate donatus ſum, amicos inimicoſq; ex veſtris utilitatibus delegi, neq; odio patriæ (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, inviſi ſunt) verum quia Romanis Germaniſque idem conducere, & pacẽ, quàm bellũ probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis veſtri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci, dilatus ſegnitia ducis, quia parum præſidii in legibus erat; ut me, & Arminium, & conſcivos vinciret, flagitavi, teſtis illa nox, mihi utinam potius noviſſima! quæ ſequuta ſunt, defleri magis, quàm defendi poſſunt. Cæterum & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpeſſus ſum. Atq; ubi primum tui copia; vetera novis, & quieta turbidis antehabeo: neque ob præmium, ſed ut me perfidia exſolvam, ſimul genti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro juventa & errore filii veniam precor filiam neceſſitate huc adductam fateor, tuum erit conſultare, utrum prævaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita eſt.

ORATIO
M. HORTALI Ex libro 11. Annal.
ARGVMENTVM.

M. Hortalus erat ſenator, & nepos Q. Hortenſii clariſſimi oratoris, ex nobiliſſima Hortenſiorũ familia. Sed hic rei familiaris anguſtia graviſſimè premebatur, ut vix per inopiã ordinem ſuum obtinere poſſet;

ſet. Emerſerat antea pene ex ſumma paupertate Auguſti Cæſaris liberalitate, Acceperat enim ab eo ſatis grandem pecuniam, & iuſſus erat prolem ſuſcipere, ne ea ſtirps interiret. Verum quum copioſam ſobolem procreaſſet, non ſatis ſe ſuſtentare poterat. Itaque quum ſenatus haberetur, juſſis filiis pro foribus curiæ aſſiſtere, ipſe Tiberium Cæſarem rogavit ut ſe ſuoſque nova liberalitate juvare vellet.

P. C. hos quorum numerum & pueritiam videtis non ſponte ſuſtuli, ſed quia princeps monebat: ſimul majores mei meruerant, ut poſteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam gentile domus noſtræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuiſſem, ſatis habebam, ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. Juſſus ab imperatore, uxorem duxi. En ſtirps & progenies tot conſulum, tot dictatorum. Nec ad invidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ refero. Adſequentur, florente te, Cæſar, quos dederis honores; Interim Q. Hortenſii pronepotes, divi Auguſti alumnos, ab inopia defende.

RESPONSIO TIBERII CÆSARIS Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Reſpondet ad Hortali illius poſtulationem Tiberius. Nihil ſe in eius inopiam quam prædicet erogare poſſe. Cauſas quamobrem repudiet rogantem, affert has. Intempeſtivam eſſe poſtulationem beneficii in ſenatu: largitionibus nimis exhauriri ærarium: benignitate illa foveri hominum inertiam: multos à principum liberalitate petere ſuæ paupertatis ſubſidium; qui ſi allaborent, non egeant.

SI quantum pauperum eſt, venire huc, & liberis ſuis petere pecunias cœperint, ſinguli nunquam exſatiabuntur, Reſpublica deficiet. Nec ſane ideo à majoribus conceſſum eſt egredi aliquando relatio-

relationem, & quod in commune conducat, loco ſententiæ proferre, ut privata negotia, & res familiares noſtras hic augeamus cum invidia ſenatus & principum, ſive indulſerint largitionem ſive abnuerint. Non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiva quidem & improviſa, cum aliis de rebus convenerint patres, conſurgere, & numero atque ætate liberum ſuorum urgere modeſtiam ſenatus, eandem vim in me tranſmittere, ac velut perfringere ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. Dedit tibi, Hortale, divus Auguſtus pecuniam ſed non compellatus, nec ea lege ut ſemper daretur. Langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus aut ſpes; & ſecuri omnes aliena ſubſidia expectabunt, ſibi ignavi, nobis graves.

ORATIO GERMANICI Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Germanicus Cæſar peragrata Ægypto in morbum incidit: quo levatus alio repente fuit correptus, quo graviter inflictatus eſt: & ſuberat ſuſpicio oblati à Piſone præſide Syriæ veneni. Deſperata valetudine, ſic apud amicos qui tum frequentes aderant moribundus loquutus eſt. Rogat ne impune tantum ſcelus patiatur eſſe Piſoni & Plancinæ ejus uxori, quæ particeps ſceleris credebatur. Rationem pœnarum perſequendarum aperit.

SI fato concederem, juſtus mihi dolor etiam adverſus Deos eſſet, quod me parentibus, liberis, patriæ? intra juventam præmaturo exitu raperent: nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus veſtris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus delaceratus, quibus inſidiis circumventus, miſerrimam vitam peſſima morte finierim. Si quos ſpes meæ, ſi quos propinquus ſanguis, etiã quos invidia erga viventem monebat, illacrimabunt quondam florentem, &

tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuũ amicorum munus est, prosequi defunctũ ignavo questu, sed quæ voluerit meminisse quæ mandaverit exequi. Flebunt Germanicũ etiam ignoti: Vindicabitis vos, si me potius quã fortunam meam fovebatis. Ostendite pop. Roman. divi Augusti neptem eandemque conjugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusque scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent.

ORATIO
TIBERII IN SENATV.
Ex libro III Annal.
ARGVMENTVM.

Piso ille quem diximus in suspicionem venisse porrecti Germanico veneni, reus illius criminis ab amicis Germanici factus est. Tiberius ejus causa disceptationem à se ad senatum rejecit. Die constituta causæ dictionis præsto sunt accusatores. Ibi Tiberius, in quem multi aliquam ejus cædis culpam conferebant, eos hortatur ut ad accusandum sincerum & vacuum ab omni cupiditate animum afferant. Daturum operam ut ne Piso, si certis criminibus teneatur, impunitatem tanti sceleris consequatur, tantum illi æquitatis vindicandæ studio ad causam agendam descendant.

DIE senatus Cæsar orationem habuit meditato temperamento: Patris sui legatum atq; amicũ Pisonem fuisse, adjutoremq; Germanico datũ à se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis. Illic contumacia & certaminibus asperasset juvenem, exituque ejus lætatus esset, an scelere extinxisset, integris animis dijudicandum. Nã si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte, & luctu meo lætatus est, odero, seponamque à domo mea, & privatas inimicitias novi Principis ulciscar; Sin facinus in cujuscunque

cunque mortalium nece vindicandum detegitur; vos verò & liberos Germanici, & nos parentes juſtis ſolatiis adficite, ſimulque illud reputate, turbidè & ſeditioſe tractaverit exercitum Piſo; quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum; armis repetita provincia, an falſa hæc in majus vulgaverint accuſatores, quorum ego nimiis ſtudiis jure ſuccenſeo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tanquam venena interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo quidem filium meum, ſemperque deflebo: ſed neque reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia ejus ſublevari, aut, ſi qua fuit iniquitas Germanici coargui, poſſit: Voſque oro; ne, quia dolori meo cauſa connexa eſt, objecta crimina pro approbatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides ſua patronos dedit, quantum quiſque eloquentia & curâ valet juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem conſtantiam accuſatores hortor. Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quod in curia potius quàm in foro, apud ſenatum, quàm apud judices de morte ejus anquiritur, cætera pari modeſtia tractentur. Nemo Druſi lacrymas, nemo, mœſtitiam meam ſpectet, nec ſi qua in nos adverſa finguntur.

ORATIO
SEVERI CÆCINÆ, quâ uxores à Provinciis arceri debere ſtatuit.

ARGVMENTVM.

Poſt miſſum in Aſiam Lepidum, de Africa decretum eſt, ut Cæſar eligeret cui mandanda foret. Hac occaſione Severus Cæcina cenſens, ne quem magiſtratum, cui Provincia obvenisſet, uxor comitaretur, in hunc modum diſſeruit.

HAVD fruſtrà placitum olim, ne fœminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. Ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum

bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus convertant, Non imbecillum tantum, & imparem laboribus ſexum; ſed, ſi licentia adſit, ſævum ambitioſum, poteſtatis avidum: Incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præſediſſe nuper fœminam exercitio cohortium, decurſu legionum. Cogitarent ipſi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari. His ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria; pervicacibus magis & impotentibus mulierum juſſis, quæ Oppiis quondam aliiſque legibus conſtrictæ, nunc vinclis exſolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

ORATIO VALERII MESSALINI, quâ Cæcinæ reſpondet.

ARGVMENTVM.

Verba Cæcinæ paucorum adſenſu audita, plures obturbabant: cum mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala, eratque imago paternæ facundiæ, dixit.

MVLTA duritie veterum melius & lætius mutata. Neque enim, ut olim, obſideri urbem bellis, aut provincias hoſtiles eſſe, & pauca fœminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem Penates adeò ſocios non onerant. Cætera promiſcua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis obeunda: ſed revertentibus poſt laborē, quod honeſtius quā uxorium levamentum? at quaſdam in ambitionem aut avaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum? nonne pleroſque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos ſæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes exlibes integros? placuiſſe quendam Oppias leges ſic temporibus Reipub. poſtulantibus: remiſſum

missum aliquid postea & mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri: Nam viri in eo culpam, si fœmina modum excedat. Porro ob unius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque simul sexum natura invalidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. Vix præsenti custodia manere illæsa conjugia? quid fore, si per plures annos in modum dissidii obliterentur? sic obviam irent iis quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent.

ORATIO M. LEPIDI IN SENATV.

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Luterius Priscus eques Romanus, lugubre carmen Germanico cecinerat, sed speciosо tamen quæsito Germanici demortui nomine. Nam compertum est, in Drusum tum decumbentem conscriptum fuisse carmen, quod majore mercede vellet edere si iis excessisset. Dictæ sunt in eum sententiæ frequentes in senatu, ut id ei fraudi capitali esset. Vnus & alter mitioris sententiæ autor fuit, quorum hic est unius oratio. Is erat M. Lapidus, qui clementius de eo statuendum censuit, ut bona ejus publicarentur, ipse exilio mulctaretur.

SI P. C. unum id spectamus, quam nefaria voce Lutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit, neque carcer, neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus in eum sufficerint. Sin flagitia & facinora sine modo sunt, suppliciis ac remediis, principis moderatio, majorumque & vestra exempla temperant; & vana à sceleſtis, dicta à maleficiis differunt: Est locus sententiæ per quam neque huic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac severitatis non pœniteat. Sæpe audivi principem nostrum conquerentem, si quis sumpta

ſumpta morte miſericordiam ejus præveniſſet. Vita Lutorii in integro eſt, qui neque ſervatus in periculum Reipub. neque interfectus in exemplum ibit. Studia illi, ut plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt: nec quicquam grave ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum animis, ſed mulierculorum adrepit. Cedat tamen urbe, & bonis amiſſis, aqua & igni arceatur. Quod perinde cenſeo ac ſi lege majeſtatis teneretur.

ORATIO TIBERII AD SENATVM. Ex libro IV. Annal.

ARGVMENTVM.

Druſum Sejanus, homo ambitioſus, veneno necavit. illius mortui liberos patruo fidei primùm commiſit Tiberius: deinde hac oratione ſenatui commendavit, rogavitque per Auguſti & Druſi memoriam, ut eos complecteretur.

P. C. Hos, inquit, orbatos parente, tradidi patruo ipſorum precatuſque ſum (quanquam eſſet illi propria ſoboles) ne ſecus quàm ſuum ſanguinem foveret ac tolleret, ſibique & poſteris conformaret. Erepto Druſo, preces ad vos converto, Diiſque & patria coram, obteſtor Auguſti pronepotes, clariſſimis majoribus genitos, ſuſcipite, regite, veſtram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero & Druſe, parentum loco. Ita nati eſtis ut bona malaque veſtra ad Rempub. pertineant.

DEFENSIO CREMVTII IN SENATV. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Cremutius Cordus annales Romanos conſcripſerat. In iis magnis laudibus ornaverat Brutum & Caſſium percuſſores Julii Cæſaris, quorum inviſa erat memoria Cæſaribus, quibus ille imperium, id eſt oppreſſam à ſe civitatem, quaſi hæreditatem prodiderat. Itaque hoc ſolo nomine poſtulatus eſt ille Ma-

Majeſtatis. Cauſa in ſenatu diſceptata eſt ſedente et cognoſcente Tiberio. Is ad cauſam dicendam quum veniſſet, tametſi ſalute deſperata, hanc tamen pro ſe defenſionem habuit. Probat tum recentibus, tum ex vetuſtate repetitis exemplis, nemini fraudi eſſe capitali in Repub. Romana ſcribendi licentiam. Aliter coërceri facta, aliter dicta. Quicquid eſt culpæ, id eo levari quod laus illa ſit collata in homines jam è vita egreſſos.

VERBA mea P. C. arguuntur: adeo factorum innocens ſum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex majeſtatis amplectitur; Brutum & Caſſium laudaviſſe dicor; quorum res geſtas, cum plurimi compoſuerint, nemo ſine honore memoravit. Titus Livius eloquentiæ ac fidei præclarus imprimis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Auguſtus appellaret. Neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipſum Caſſium, hunc Brutum, nuſquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, ſæpe ut inſignes viros nominat. Aſinii Pollionis ſcripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Meſſala Corvinus, imperatorem ſuum Caſſium prædicabat: Et uterque opibus atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid aliud dictator Cæſar, quàm reſcripta oratione, velut apud judices reſpondit? Antonii epiſtolæ, Bruti conciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multa cum acerbitate habent. Carmina Bibaculi & Catulli, teferta contumeliis Cæſarum leguntur Sed ipſe divus Julius, ipſe divus Auguſtus, & tulere iſta & reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis an ſapientia. Namque ſpreta exoleſcunt: ſi iraſcare, agnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut ſi quis advertit, dictis dicta ultus eſt.

Sed

Sed maximè ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemiſſet. Num cum armatis Caſſio & Bruto, ac philippenſes campos obtinentibus, belli civilis causâ populum per conciones incendo? An illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec victor quidem abolevit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent: Suũ cuique decus poſteritas rependit. Nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui non modo Caſſii & Bruti, ſed etiam mei meminerint.

ORATIO
TIBERII IN SENATV. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Oppreſſa libertate, omnes provinciæ in aſſentationem Cæſarum conſenſerant: & certatim eos honoribus quam ampliſſimis afficiebat. Itaque Hiſpania ulterior delubrum Tiberio & matri eius conſecrare decrevit, & de eo honore legationem Romam miſit. Tiberius etſi alienum non putabat à potentia ſua conſtituenda, ſi honoribus quam maximis circumflueret, tamen ne ſibi majorem conflaret invidiam, hunc honorem repudiavit: cauſamque cur id faceret expoſuit in ſenatu. Neque enim abs re id eum facere mirabantur homines, quippe quum non ita multo antè eundem honorem, offerente Aſia, acceperat. Eius orationis hæc eſt fere ſumma. Se, quem in omni vita imitando exprimeret, propoſuiſſe ſibi Auguſtum: ſcire id illum facilitaſſe: mortalem ſortem ſe agnoſcere: immortalitati non poſſe melius conſecrari quam ſi honeſte acta à ſe vita in ſenatus memoria hæreret;

SCIOP. C. conſtantiam meam à pleriſque deſideratam, quod Aſiæ civitatibus nuper idem iſtud petentibus, non ſim adverſatus. Ergo & prioris ſilentii defenſionem, & quid in futurum ſtatuerim, ſimul aperiam. Quum divus Auguſtus ſibi atque urbi Romæ templum apud Pergamam ſiſti non

pro

prohibuiſſet: qui omnia facta dictaque ejus vice legis obſervem, placitum jam exemplum promptius ſequutus ſum, quia cultui meo veneratio ſenatus adjungebatur. Cæterùm, ut ſemel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum ſacrari ambitioſum, ſuperbum: & vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me, P.C. mortalem eſſe, & hominum officio fungi, ſatiſque habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo: qui ſatis ſuperque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum, rerum veſtrarum providum, conſtantem in periculis, offenſionum pro utilitate publica non pavidum credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſterorum in odium vertit pro ſepulchris ſpernuntur. Proinde ſocios, cives, & Deos & Deas ipſas precor: hos, ut mihi ad finem uſque vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint, illos, ut, quandocunque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus facta atque famam nominis mei proſequantur.

ORATIO TIBERII. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Ambibat nuptias Liviæ, quæ C. Cæſari, & poſt eum Druſo collocata fuerat. Sejanus homo equeſtri loco ortus. Qui, qua magna erat apud Tiberium gratia, per eum confici poſſe negotium putavit: eumque hac de re rogavit. Tiberius, qui Cæſarem ſplendore indignum hoc matrimonium judicabat, ei diſſuadet: atque in eam ſententiam hæc cum eo loquitur. Monet ut invidiam fugiat, quæ haud dubiè erat inde exoritura, ſi hic in tantum bonorum gradum homo obſcurus provectus eſſet. Illud quoque verendū eſſe, ne Liviæ partum hæc conditio cordi ſit: Exemplum Auguſti refellet quo erat uſus Sejanus.

AD

AD ea Tiberius, laudata pietate Sejani, ſuiſque in eum beneficiis modicè percurſis, quum tempus tanquam ad integram conſultationem petiviſſet, adiunxit. Cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent: principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. *Ideo ſe non illuc decurrere, quod promptum reſcriptu; poſſe ipſam Liviam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem & aviam, propriora conſilia Simplicius acturum, de inimicitiis primum Agrippinæ: quas longe acrius auſuras, ſi matrimonium Liviæ, velut in patres, domum Cæſarum diſtraxiſſet. Sic quoque erumpere æmulationem fœminarum, eaq; diſcordia nepotes ſuos convelli.* Quid ſi intendatur certamen tali conjugio? Falleris enim Sejane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liviam quæ C. Cæſari, mox Druſo nupta fuerit, ea mente acturam ut cum equite Romano ſeneſcat. Ego ut ſinam, crediſne paſſuros, qui fratrem ejus, qui patrem majoreſque noſtros, in ſummis imperiis videre? Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere, ſed illi magiſtratus & primores qui te invito perrumpunt, omnibuſque de rebus conſulunt, exceſſiſſe jam pridem equeſtre faſtigium, longeque antiſſe patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque accuſant. At enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule, ſi quum in omnes curas diſtraheretur, immenſumque attolli provideret, quem conjunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculegum & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti movemur, quanto validius eſt quod Mar. Agrippæ, mox mihi conlocavit? Atque ego hæc, pro amicitia, non occultavi: Cæterum neque tuis neque Liviæ deſtinatis adverſabor. Ipſe quid intra animum volutaverim, quibus adhuc neceſſitudi-

ceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittam ad præſens referre: Id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuuſque in me animus mereantur; Datoque tempore vel in ſenatu, vel in concione non reticebo.

ORATIO
M. TERENTII EQVITIS ROM.
Ex libro VI. Annal.
ARGVMENTVM.

Ælius Seianus eques Rom. ex tenui conditione ad magnas opes pervenerat, maxime per Liviæ nuptias: ſed abuſus erat potentia ad multorum perniciem, & adverſus imperatorem inſidias. Itaque graviſſima accuſatione ad vitæ exitum vocatus eſt. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia, unde factum eſt ut proſe quiſq; illam abuteretur, invidiamque à ſe depelleret. M. Terentius eques Roman. eam, laborantibus & tacentibus multis qui in eadem cauſa erant, ingenuè confeſſus eſt, factumque ſuum, non Sejanum ipſum, defendit. *Ejus igitur hoc in ſenatu oratio fuit, qua docet, caruiſſe crimine ſuam primam cum Seiano conjunctionem: quia nulla dum ſcelerata conſilia ejus, aut comperta jam, aut in hominum ſuſpicione, erant.*

FORTVNÆ quidem meæ fortaſſe minus expediat agnoſcere crimen, quàm abnuere. Sed utcunque caſura res eſt; fatebor, & fuiſſe me Sejano amicum, & ut eſſem expetiſſe; & poſtquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus; mox urbis & militiæ munia ſimul obeuntem. Illius propinqui & affines honoribus augebantur; Ut quiſque Sejano intimus, ita ad Cæſaris amicitiam validus: contra quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conſiectabantur. Nec quemquam exemplo adſumo: cunctos qui noviſſimi conſilii expertes fuimus, meo unius diſcrimine defendam. Non enim Sejanum Vulſinienſem, ſed Claudiæ & Juliæ do-

mus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum Cæſar generum, tui conſulatus ſocium, tua officia in Repub capeſſentem colebamus. Non eſt noſtrûm æſtimare, quem ſupra cæteros, & quibus de cauſis extollas. Tibi ſummum rerum judicium Dii dedere: nobis obſequii gloria relicta eſt. Spectamus porrò, quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia, quæ Sejano fuiſſe, nemo negaverit. Abditos principis ſenſus, & ſi quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps: nec ideo aſſequare. Ne P. C. ultimum Sejani diem, ſed ſexdecim annos cogitaveritis. Etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: liberis quoq; ac janitoribus ejus noteſcere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? Indiſtincta hæc defenſio & promiſcua dabitur? Imò juſtis terminis dividatur. Inſidiæ in Rempub. conſilia cædis adverſum imperatorem, puniantur: de amicitia & officiis idem finis & te, Cæſar, & nos abſolverit.

ORATIO
NERONIS CÆSARIS IN SENATV.

Ex libro XI. Annal.

ARGVMENTVM.

Relatum eſt ad ſenatum de explendo ſenatorum numero. Ambibant eum honorem, ſimul & alios, primarii Galliæ Comatæ viri: de quibus legendis quum ageretur in ſenatu, bona pars patrũ ſummo ſtudio reclamavit, & in contrariam ſententiam variè diſſeruit. Cæſar Nero reſpondit hac oratione, qua conatus eſt probare non eſſe alienum aut ab incolumitate aut à dignitate Reipub. honores civitatis ad peregrinos deferri. Nititur potiſſimùm exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui peregrini ad honores aſpiraſſent, quos enumerat non paucos, tum ſingulos homines, tum populos univerſos qui in civitatem adſcripti eſſent: quos tamen habuiſſe cives, & honores in eos contuliſſe, populum Rom. non pœniteret. Antiquiſſimum quemque patrum

fuiſſe

ſuiſſe à vicinis populis oriundum, quin fuiſſe uſque ex Hiſpania cooptatos. Exempla quoque Græcarum civitatum memorat. Ad extremum refellit quod de ejus rei, ſi fieret, inſolentia objiciebatur. Oratio eſt ſuaſoria à jure, conſuetudine, utilitate.

MAJORES mei (quorum antiquiſſimus Clauſus origine Sabina, ſimul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adſcitus eſt) hortantur, uti paribus conſiliis Remp. capeſſam, transferendo huc quod uſquã egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Horuncanos Camerio, Porcios Tuſculo: & ne vetera ſcrutemur, Etruriâ Lucaniâ & omni Italiâ in ſenatum acctos, poſtremo ipſam ad Alpes promotam, ut non modo ſinguli viritim, ſed terræ genteſque in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & adverſus externa floruimus, quum Tranſpadani in civitatem recepti, quum ſpecie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validiſſimis, feſſo imperio ſubventum eſt. Num pœnitet Balbos ex Hiſpania, nec minus inſignes viros è Gallia Narbonenſi tranſiviſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Athenienſibus fuit, quanquam armis pollerent, niſi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noſter Romulus tantum ſapientia valuit; ut pleroſq; populos eodem die hoſtes, dein cives habuerit. Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magiſtratus mandari, non ut plerique falluntur, recens, ſed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnavimus: ſcilicet Volſci & Æqui, nunquam adverſam nobis aciem ſtruxêre. Capti à Gallis ſumus, ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitum jugum ſubivimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum breviore ſpatio quàm adverſus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus noſtris miſti,

aurum & opes ſuas inferant potius, quàm ſeparati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, nova fuere. Plebeii magiſtratus poſt patricios, Latini poſt plebeios, cæterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inveteraſcet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

ORATIO
C. CASSII Ex libro XIV. Annal.
ARGVMENTVM.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, ſervi ſui inſidiis domi oppreſſus eſt. Re comperta, non de percuſſore modo, ſed etiam de univerſa familia quæ erat ad quadringentos ſervos, ſupplicium ſumi opportebat. Sic enim more majorum erat comparatum, ut ſi quod ejuſmodi unius inteſtinum facinus extitiſſet, conſervi omnes plecterentur. Miſerta ſervorum plebs Romana voluit eos eripere ſupplicio: ſed bona pars ſenatus acriter reſtitit. Quo in numero fuit C. Caſſius qui ſententiam rogatus, graviſſimè morem majorum defendit. Ejus eſt hæc oratio, qua & majorum autoritate & ratione ipſa nixus ſupplicium in totam familiam decernit. Præfatur à conſtantia ſua, in defendendo inſtituto majorum. Docet ſeveritate ſupplicium in ſervos, conſulendum eſſe omnium dominorum ſaluti. Eſſe illud hominum genus & ab ſuſcipiendi audacia & à perpetrati ſceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum tecto ſcelere poſſe interimi, quin id alius innoteſcat. Poſtremo ſatius eſſe oſtendit ut pauci innocenter pœnas luant, quàm ut eorum impunitate ſceleratorum alatur audacia. Suaſio eſt à jure & neceſſitate.

SÆPENUMERO P. C. in hoc ordine interfui, cum contra inſtituta & leges majorum nova ſenatus decreta poſtularentur. Neque ſum adverſatus. Non quia dubitarem, ſuper omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum, & quæ converterentur, in deterius mutari; ſed ne nimio amore

amore antiqui moris ſtudiũ meum extollere videret, ſimul quicquid hoc in nobis autoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, ut maneret integrum, ſi quando Reſpub conſilii eguiſſet. Quod hodie evenit, conſulari viro domi ſuæ interfecto, per inſidias ſerviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concuſſo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercle impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? Quem numerus ſervorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra advertit? An, (ut quidam fingere non erubeſcunt) injurias ſuas ultus eſt interfector? quia de paterna pecunia tranſegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultro, dominũ jure cæſum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus deliberatum eſt. Sed etſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditiſne ſervum interficiendi dominĩ animum ſumſiſſe, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane conſilium occuluit, talem inter ignaros paravit. Num excubias tranſiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem petraret, omnibus neſciis? Multa ſceleris indicia præveniunt ſervi, ſi prodant, poſſumus ſinguli inter plures, tuti inter anxios; poſtremo ſi pereundum ſit non inulti inter nocentes agere. Suſpecta majoribus noſtris fuere ingenia ſervorum, etiam cum in agris aut domibus iiſdem naſcerentur, charitatemque dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam vero nationes in familiis habemus, quibus diverſi ritus, externa ſacra, aut nulla ſunt, colluviem iſtam non niſi metu coërceueris. At quidem inſontes peribunt. Nam & ex fuſo exercitu, cum dicimus quiſque fuſte feritur, etiam ſtrenui ſortiuntur. Ha-

bet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum quod contra ſingulos, utilitate publica rependitur.

ORATIO SENECÆ AD CÆSAREM NERONEM.

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Cæſar Nero fuerat educatus & inſtitutus à Seneca, homine bonis artibus erudito: eumque ipſo eo nomine obſervabat. Sed, ut ſunt ineuntis ætatis avidæ cupiditates, nec unquam deficiunt principes peſtiferi aſſentatores, habebat ſuarum libidinum miniſtros Nero: in his Tigillinum quendam, qui rei ſuæ augendæ gratia voluptuarium hominem vehementius etiam incendebat, Aſſentatores, quia videbant obſtare ſuis conatibus, cum à Nerone perceptæ diſciplinæ reliquias, tum ipſius Senecæ ſeveritatem, hunc ſibi ab imperatore ſummovendum putant. Itaque eum criminantur apud Neronem. Opes ejus immodicas oſtendunt, autoritatem carpunt, dotes animi (ut eloquentiam) in deteriorem partem trahunt: præſidia eſſe potentiæ interpretantur: gravem eſſe dicunt Neroni magiſtri ſeveritatem. Senecam nihil horum fugiebat: Neronem convenit, & hac oratione omnes conjectas calumnias diluit. Beneficia imperatoris & præmia accepta commemorat: iis ſe uſum ad vitæ mediocritatem, non ad faſtum oſtendit. Dedi ſſe operam ut Neronem ſuæ diſciplinæ alumnum quam optimis præceptis imbueret. Opes nullas quæſiſſe. Quia nulla ſua culpa, ſed invidorum malevolentia malè audiat, rogat ut bona ſua alicui tradantur adminiſtranda: ſibi verè nihil niſi quod ad honeſtè degendam vitam requiratur fruendum concedatur.

QVARTVS DECIMVS annus eſt Cæſar, ex quo ſpei tuæ admotus ſum, octavus ut imperium obtines: Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulaſti, ut nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio ejus. Utar magnis exem-

exemplis nec meæ fortunæ, ſed tuæ. Atavus tuus Auguſtus, M. Agrippæ Mitylenenſe ſecretum; C. Mæcenati, urbe in ipſa, velut peregrinum otium permiſit: Quorum alter bellorum ſocius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, ſed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm ſtudia, ut ſic dixerim, in umbra educata? è quibus claritudo venit, quod juventæ tuæ rudimentis affuiſſe videor, grande hujus rei pretium. At tu gratiâ immenſam, innumeram pecuniam dediſti, adeo ut plerumque intra me ipſum volvam: Egone equeſtri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, novitas mea enituit? Vbi eſt animus ille modicis contentus? Tales hortos inſtruit & per hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpaciis, tam lato fœnore exuberat? Una defenſio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed uterq; menſuram implevimus, & tu quantũ princeps tribuere amico poſſet, & ego quantũ amicus à principe accipere. Cætera invidiâ augent, quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinẽ jacet; ſed mihi incumbunt, mihi ſubveniendum eſt. Quo modo in militia aut via feſſus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitæ, ſenex, & leviſſimis quoque curis impar, cùm opes meas ultrà ſuſtinere non poſſim, præſidium peto. Jube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor: quod temporis hortorum aut villarum curæ ſeponitur, in animum revocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigii regimen: poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ud ſumma veniſſe, qui & modica tolerarent.

RESPONSIO NERONIS AD SENECAM. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Respondet præceptoris defensioni Nero, singula ab illo proposita capita persequens. Institutionis gratam memoriam testatur. Illius causas affert, & consequuta commoda prædicat: beneficentiam suam erga illum extenuat. Invidiæ causas, quæ captabantur, removet, Parcius etiam donatum illum à se quàm pro meritis. Vt vero ipsi bonorum administratione interdicatur, neutri honestum esse ostendit: sibi multo etiam ignominiosius. Pro eo enim habitum iri ac si beneficia collata reposceret.

AVUS meus Augustus Agrippæ & Mæcenati usurpare otium post labores concessit; sed in ea ipsa ætate, cujus autoritas tueretur, quicquid illud & qualecunque tribuisset. Attamen neutrum datis à se præmiis exuit. Bello & periculis meruerant; in his enim juventa Augusti versata est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agenti: sed quod præsens conditio poscebat, ratione, consilio præceptis pueritiam, dein juventam meam foviſti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet æterna erunt: Quæ à me habes horti, & fœnus, & villæ, casibus obnoxia sunt; ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quòd præcipuus charitate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi valida ætas, rebusque & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperii spatia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Volusio longa parsimonia quæsivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, revocas; inornatumque robur subsidio impensius regis. Non

tua

tua moderatio, ſi reddideris pecuniam, nec quies, ſi reliqueris principem; ſed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium verſabitur. Quod ſi maximè continentia tua laudetur, non tamen ſapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipere.

ORATIO
PÆTI THRASEÆ. Ex libro XV. Annal.
ARGVMENTVM.

Funeſtus fuit immenſis ſupplicüs Neronis principatus: quippe tyrannidem niſi per crudelitatem retineri poſſe diffidebat. Per ea tempora reus factus eſt injuriarum Claudius Timarchus Cretenſis. Cui invidiâ conflavit apud populares præſtantia quædam dignitatis, & populo major potentia: apud ſenatum verò Romanum dictum quiddam ab eo confidentius (ſic enim interpretabantur) in autoritatem Romanorum. Conſtabat, dixiſſe eum, in ſua eſſe poteſtate ut nullæ egerentur de more gratiæ Cretenſi proconſuli. Eum Thraſea hic damnavit ſua ſententia exilii: dixitque de eadem re deinde copioſius & acerbius, cenſuitque ut autoritas non ſenatus modo, ſed etiam ſingulorum qui ad obtinendas provincias mittuntur ſeveritate conſtitueretur, & retineretur. Peregrinorum licentiam eſſe coërcendam, ut jus imperii ſacroſanctum conſervaretur.

VSU probatum eſt, P. C. leges egregias exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges: Magiſtratuum avaritia, Calpurnia ſcita peperierunt. Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare poſterius eſt. Ergo adverſus novem provinciarum ſuperbiam dignum fide conſtantiaque Romana capiamus conſilium, quo tutelæ ſociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſque habeatur, alibi quam in civium judicio eſſe.

Olim quidem non modo prætor aut conſul, ſed privati etiam mittebantur, qui provincias viſerent, & quid de cujuſque obſequio viderentur, referrent; trepidabantque gentes de æſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos & adulamur, & quomodo ad nutum alicujus, grates, ita promptius accuſatio decernitur: Decernaturque, & maneat provincialibus potentiam ſuam tali modo oſtentandi: ſed laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, quam militia, quam crudelitas. Plura ſæpe peccantur dum demeremur, quam dum offendimus. Quædam imò virtutes odio ſunt, ſeveritas obſtinata, invictus adverſus gratiam animus. Inde initia magiſtratuum noſtrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum ſuffragia conquirimus, quæ ſi arceantur, æqualius atque conſtantius provinciæ regentur. Nam ut metu repetundarum infracta avaritia eſt, ita vetita gratiarum actione ambitio cohibetur.

ORATIO CAPITONIS COSSVTIANI, ad Neronem Cæſarem. Ex lib. XVI. Annal.

ARGVMENTVM.

Nero, qua erat crudelitate imbutus, eadem optimi cujuſque anhelabat, & illuſtriſſimis de medio ſublatis ſævire in duos ſingulari virtute ſpectatos decreverat Thraſeam, Baream Soranum. Habebat adminſtros ſuarum cupiditatum piſtiferos homines, paratos ad illius ſcelera exequenda: in his Capitonem quendam Coſſutianum, qui ſuo etiam nomine inſenſus erat Thraſeæ. Is commodum ſibi ad ulciſcendum inimicum, & ad augendam ſuam apud Neronem gratiam, offerri ratus, ſua ſponte incenſum animum Neronis in hominem innocentem incitavit, multis invidioſe commemoratis, quæ à Thraſea fortiter & ſeverè fiebant in improbanda Neronis libidine & importunitate. Criminatur eum callidus tyranni aſſentator, quod, perſpeciē libertatis de-

defendendæ, Cæſari eſſet inimicus, ejuſque autoritatem atque adeo majeſtatem minueret.

UT quondam C. Cæſarem, inquit, & M. Catonem, ita nunc te Nero & Thraſeam avida diſcordiarum civitas loquitur. Et habet ſectatores, vel potius ſatellites, qui nondum contumaciam ſententiarum, ſed habitum vultumque ejus ſectantur rigidi & triſtes, qui tibi laſciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua ſine arte, ſine honore. Proſperas principis res ſpernit: etiam ne luctibus & doloribus non ſatiatur? Ejuſdem animi eſt, Poppæam divam non credere, cujus in acta divi Auguſti & divi Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges: Diurna populi Romani per Provincias, per exercitus, accuratius leguntur, ut noſcatur quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Iſta ſecta Tuberones & Favonios, veteri quoque Reipub. ingrata nomina genuit. Vt imperium evertant, libertatem præferunt: ſi perverterint, libertatem ipſam aggredientur. Fruſtra Caſſium amoviſti, ſi gliſcere & vigere Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſeâ ſcripſeris, diſceptatorem ſenatum nobis relinque.

ORATIO
CALBÆ IMP. AD PISONEM. Ex primo libro Hiſtoriarum.

ARGVMENTVM.

Sergius Galba cæſo Nerone imperium occupavit: ſed affecta jam erat ætate, & liberos habebat nullos. Ea re deſpicatui erat non invidis tantum, ſed etiam vulgo. Itaque ſtatuit vindicare ab hoc hominum contemptu, adoptato nobili aliquo & honeſto adoleſcente in ſpem imperii. Placuit autem illi Piſo Licinianus cognomento Frugi, adoleſcens ab omni laude perfectus. Hanc ſibi adoptione aſcivit: expoſuitque adoleſcenti beneficium ſuum, & de eo judicium. Cujus ſermonis ſummam complectitur

hac.

hac oratione Tacitus: qua Piſonius omne & cau ſas adoptionis, rationem & conſilium ſuum expo nit Galba, beneficii magnitudinem oſtendit: & quid viciſſim ab ea ipſe poſtulet & expectet. Hortatur ut hanc de ſe expectationem virtute & honeſtate omni ſuſtineat atque expleat. Illecebras deſciſcendi ab officio, quæ ſæpe offerantur, ei aperit. Mones ſe adverſus eas muniat, integrumque ab omni labe præſtet.

SI te privatus, lege Curiata apud Pontifices, ut moris eſt, adoptarem; & mihi egregium erat tunc Pompeii & M. Craſſi ſobolem in penates meos adſciſcere, & tibi inſigne Sulpitiæ ac Luctatiæ decora nobilitati tuæ adjeciſſe. Nunc me deorum hominumque conſenſu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo majores noſtri armis certabant, bello adeptus, quieſcenti offeram, exemplo divi Auguſti, qui ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremo Tiberium Neronem privignum, in proximo ſibi faſtigio collocavit. Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſivit, ego in Repub. Non quia propinquos aut ſocios belli non habeam: ſed neque ipſe imperium ambitione accepi, & judicii mei documentum ſit, non meæ tantum neceſſitudines, quas tibi poſtpoſui, ſed & tuæ. Eſt tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortuna, niſi tu potior eſſes. Ea ætas tua, quæ cupiditates adoleſcentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excuſandum habeas. Fortunam adhuc tantum adverſam tuliſti. Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem conſtantia retinebis; ſed alii per obſequiū imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ peſſimū veri affectus venenum, ſua cuique utilitas. Etiam ego ac tu ſimpliciſſime inter nos hodie loquimur;

quimur; cæteri, libentius cum fortuna noſtra, quàm nobiſcum. Nam ſuadere principi quod oporteat, multi laboris: Aſſentatio erga principem quemcumque, ſine affectu peragitur. Si immenſum imperii corpus ſtare ac liberari ſine rectore poſſet, dignus eram à quo Reſpub. inciperet. Nunc eo neceſſitatis jampridem ventum eſt, ut nec mea ſenectus conferre plus populo Romano poſſit, quàm bonum ſucceſſorem, nec tua plus juventa quàm bonum principem. Sub Tiberio, & Caio & Claudio, unius familiæ quaſi hæreditas fuimus: Loco libertatis, quod eligi cœpimus. Et finita Juliorum Claudiorumque domo, optimum quemq; adoptio invenier. Nam generari & naſci à principibus, fortuitum, nec ultrà æſtimatur: adoptandi judicium integrum; & ſi velis eligere, conſenſu monſtratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæſarem ſerie tumentum, non Vindex cũ inermi provincia, aut ego cum una legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria cervicibus publicis depulêre. Neque erat adhuc damnati principis exemplum: Nos bello, & ab æſtimantibus adſciti; cum invidia quamvis, egregii erimus. Ne tamen territus fueris, ſi duæ legiones in hoc cõcuſſi orbis motu nondum quieſcunt. Nè ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & audita adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc mihi unum objicitur. Nero à peſſimo quoque ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi providendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius neque temporis hujus, & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi Utiliſſimus quidem ac breviſſimus bonarum malarumque rerum delectus eſt, cogitare quid aut volueris ſub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in cæteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus & cæteri ſervi: ſed imperaturus es hominibus qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.

ORA-

ORATIO PISONIS. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Quum indies invaleſceret Othonis factio, qui Galbæ adverſabatur, & occupare imperium cogitabat: Galba vero ſe gratia & potentia infringeret, ut jam apertè ab eo populus Romanus deficeret, & eius adverſario imperium traderet, & ut imperatorem crearet in caſtra eum raperet, omniaque in civitate tumultuoſa gererentur: Piſo, quem in ſpem imperii Galba adoptaverat, ſtationariam cohortem, quæ in palatio erat præſidii cauſa collocata, ſibi conciliandum & confirmandum putavit, & de conſilii ſententia hac oratione eam eſt affatus. Hic militem demulcere & retinere conatur: idcirco imperatoris & ſuam dignitatem affert in medium. Cui opponit ſordes & intemperantiam Othonis. Agi ipſorum quoque militum ſalutem, & plurimum eorum interiſſe quo principe utantur; nec florere eos poſſe in tanta importunitate adverſariorum.

SEXTVS dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & ſive optandum hoc nomen ſive timendum erat, Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut Reipub. fato in veſtra manu poſitum eſt, non quia meo nomine triſtiorem caſum paveam, ut qui adverſa expertus eum maximè ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere: Patris, & ſenatus, & ipſius imperii vicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt; aut, quod æque apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res ſine diſcordia tranſlatos. Proviſum adoptione videbatur, ut ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. Neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, evertêre imperium; etiam quum amicum

im-

imperatoris ageret. Habitune & inceſſu, an illo muliebri ornatu mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet donare neſciet: Stupra nunc, & comeſſationes & fœminarum cœtus, volvit animo. Hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipſum ſit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim unquã imperium flagitio quæſitũ bonis artibus exercuit. Galbam conſenſus generis humani, me Galba, conſentientibus vobis, Cæſarem dixit. Si Reſpub. & ſenatus, & populus, vana nomina ſunt veſtrã, commilitones, intereſt, ne imperatorem peſſimi faciant. Legionum ſeditio adverſus duces ſuos audita eſt aliquando: veſtra fides famaque, illæſa ad hunc diem manſit. Et Nero quoque vos deſtituit, non vos Neronem, Minus xxx. tranſfugæ & deſertores, quos Centurionem aut tribunum ſibi eligentes nemo ferret, imperium aſſignabunt? Admittitis exemplum? & quieſcendo commune crimen facitis? Tranſcendet hæc licentia in provincias: & ad nos ſcelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde principis, quàm quod innocentibus datur. Sed proinde à nobis donativum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis.

ORATIO
OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Mortuo Nerone Cæſare, duxerant Romæ factiones de imperatore ſubroganda: Galbam alii, alii Othonem nominabant. Galba potitus eſt imperio, ſtante adhuc in integro adverſario Othone, quem exercitus erat complexus, & ad eum imperium detulerat. Itaque res in ſummam contentionem eſt adducta. Sed quum aliquando falſus nuntius interfectum Othonem Romam attuliſſet, exceptuſque eſſet ſummo plauſu & gratulatione multitudinis & totius populi, qui Galbam tuebatur, cœpit vehementius

mentius sibi timere Otho. Itaque ut sibi exercitum conciliaret & fidem illius confirmaret, hanc habuit orationem, qua primum commemorat voluntatem & authoritatem exercitus, qua fuerat ab eo creatus & nominatus imperator. Deinde conqueritur injurias, audaciam, crudelitatem, superbiam adversarii. Invehitur in illius fautores. Commune esse periculum, & in eadem eos esse navi ostendit. Postremo ad authoritatem suam retinendam & salutem vindicandam hortatur: & in hostes acuit.

QVIS ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec privatum me vocari sustineo, princeps à vobis nominatus, nec principem alio imperante. Vestrum quoq; nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Romani in castris, an hostem habeatis. Audit sine, ut pœna mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeo manifestum est, neque perire nos, neque salvos esse, nisi unà posse. Et cujus levitatis est Galba, jam fortasse promisit: aut qui nullo exposcente, tot millia innocentissimorũ militum trucidaverit. Horror animum subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis orbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit; nisi occisi Obultronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hispania, Vetrii Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Marci in Africa, Cingonii in via, Turpiliani in urbe Nymphidii in castris? Quæ usquam provincia, quæ castra sunt, nisi aut cruenta & maculata? aut, ut ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alii scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, severitatem pro sævitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & jam plus rapuit Icelus quàm quod Polycleti, & Vatinii, & Elii,

Elii, paraverunt, Minore avaritia ac licentia grassatus esset T. Vinius, si ipse imperasset. Nunc & subjectos nos habuit tanquam suos, & viles ut alienos. Una illa domus sufficit donativo, quod nobis nunquam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exilio, quem tristitia & avaritia sui simillimum judicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiam Deos infaustam adoptionem adversantes. Idem senatus, idem populi Romani animus est. Vestra virtus expectatur: apud quos omne honestis consiliis robur, & sine quibus quamvis egregia invalida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt: nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Quum vos aspexerit, quum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum.

ORATIO OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Paucis diebus quam rerum potius erat in Romano imperio Otho Sylvius, paucorum militum errore, quos inanis suspicio insidiarum terruerat atrocissima erat in urbe conflata de nocte seditio. Quæ vis, ut re ipsa pro salute imperatoris suscepta erat, cujus vitæ illi metuebant, ita in senatum, à quo vim timebant, intendi putabatur: vel maximè quod armati impetum fecerant in palatium, ubi Otho cum clarissimis senatoribus epulabatur. Qui plurimum sua interesse judicans, ut abesset ab omni injuria omnique metu senatus, seditionem & in præsentia sedare, & postridie severius coërcere conatus est, quum nondum ille ardor penitus deferbuisset. Convocatam igitur multitudinem increpat; sed lenius, quod intelligebat non ad suam perniciem

ſed ad incolumitatem capta eſſe ab illis arma. Docet igitur, quanta ſit culpa in illo militari metu leviſſima de cauſa concitato. Eſſe enim id hominum qui omnium eorum quæ fiunt velint cauſas noſſe & ad ſe revocare. Jura militum oſtendit, & quanta ab illis requiratur modeſtia. Sanctitatem ſenatus inculcat, quæ hoc furore militari attentata eſt. Docet, illius incolumitate imperii ſtabilitatem contineri. Paucos ad pœnam depoſcit, quorum præcipuè fuerat in eo motu audacia.

NEQVE ut affectus veſtros in amorem mei accenderem commilitones; neq; ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregiè ſuperſunt) ſed veni poſtulaturus à vobis temperamentum veſtræ fortitudinis, & erga me modum charitatis. Tumultus proximi initiũ, non cupidine vel odio (quæ multos exercitus in diſcordiam egere) ac ne detractatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas veſtra acrius quàm conſideratius excitavit. Nã ſæpe honeſtas rerum cauſas, ne judiciũ adhibias, pernicioſi exitus conſequuntur. Imus ad bellum. Non omnes nuntios palàm audiri, omnia conſilia eunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur: Tam neſcire quædam milites, quã ſcire oportet. Ita ſe ducũ autoritas, ſic rigor diſciplinæ habet, ut multa etiam per centuriones tribunoſq; tantum juberi expediat. Si ubi jubeantur, quærere ſingulis liceat; pereunte obſequio, etiã imperium intercidit. An & illic nocte intempeſta rapientur arma? Unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures conſternatione proxima inſaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? Imperatoris ſui tentorium irrumpet? Vos quidem iſtud pro me. Sed in diſcurſu ac tenebris, & rerum omnium confuſione, patifieri occaſio etiam adverſus me poteſt. Si Vitellio & ſatellitibus ejus eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur?

tur: quid aliud quàm ſeditionem & diſcordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obſequatur. Hinc confuſi pedites equiteſque, in exitium ruamus. *Parendo potius*, commilitones, *quam imperia ducum ſciſcitando, res militares continentur. Et fortiſſimus in ipſo diſcrimine* exercitus eſt, qui *ante diſcrimen quietiſſimus*: Vobis arma & animus ſit: mihi conſilium, & virtutis veſtræ regimen relinquere. Paucorum culpa fuit, duorũ pœna erit, cæteri abolete memoriam fœdiſſimæ noctis, nec illas adverſus ſenatum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperii, & decora omnium provinciarum ad pœnam vocare, non hercle illi quos nunc maximè Vitellius in nos cier, Germani audeant. Ulline Italiæ alumni, & Romana verè juventus, ad ſanguinem & cædem depoſcerent ordinem, cujus ſplendore & gloria, ſordes & obſcuritatem Vitellianarum partium perſtringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: ſenatus nobiſcum eſt. Sic fit, ut hinc Reſp. inde hoſtes Reip. conſtiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem, domibus & tectis & congeſtu lapidum ſtare creditis? Muta iſta & inania intercidere ac reparari promiſcuè poſſunt? Æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum veſtra ſalus, incolumitate ſenatus firmatur. Hunc auſpicato à parente & conditore urbis noſtræ inſtitutum, & à regibus uſque ad principes continuum & immortalem, ſicut à majoribus accepimus ſic poſteris tradamus. Nam ut ex vobis ſenatores, ita ex ſenatoribus principes naſcuntur.

ORATIO
OTHONIS. Ex libro II. Hiſt.
ARGVMENTVM.

Certabant de imperio Otho & Vitellius, ille de retinendo, hic de occupando. Ad manus ventum eſt. Victoria penes Vitellium fuit, ſed ea minimè incruenta. Magnam enim cladem eo prælio deceperat. Itaque

rogant

rogant Othonem ſui, ne frangatur animo, nec in rebus adverſis contrahatur, ſed bellum reparet. Non deeſſe vires; recentes venire legiones: animos vero nuſquam alacriores, modo ne ipſe deſpondeat. Otho qui jam de morte conſciſcenda cogitaſſet, recuſat: & cauſas, cur nolit uti ad hoc eorum obſequio, affert duas. Vnam, quod imperium deſperet ſibi fore diuturnum: alterum, quod, ut ſi retineri quidem poſſe ſperet, tamen velit civili ſanguine & tam fœdis cædibus partium habere. Itaque cedere adverſario velle perſeverat.

HVNC, inquit, animum, hanc virtutem veſtram ultro periculis objicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti invicem ſumus, ego ac fortuna ne tempus computa veritis, Difficilius eſt temperare felicitati, qua te non putes diu uſurum. Civile bellum à Vitellio cœpit; & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit: ne plus quã ſemel certemur, penes me exemplũ erit. Hinc Othonẽ poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis: mihi non ultione, neque ſolatiis opus eſt. Alii diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & Reipub eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed eſte ſuperſtites, nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram, vos conſtantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignaviæ eſt. Præcipuum deſtinationis meæ documentum habere quod de nemine queror; Nam incuſare Deos vel homines, eius eſt, qui vivere velit.

ORATIO
MVTIANI, Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Imperabat oppreſſo Othone Vitellius. Ejus imperium indignè ferebant nobiliſſimi homines, & ad alium tranſ-

transferri cupiebant: maxime vero Mutianus magni vir nominis, impulit Veſpaſianum ad deturbandum Vitellium, & invadendum dominatum. Ejus conſilii ſumma hac oratione eſt concluſa. Autor eſt, ei ne tantam labem patiatur imperio Romano inuri, ut illud ab homine indigniſſimo & impuriſſimo teneatur. Tota oratio conſiſtit in cauſis ſuſcipiendis, & in adjumentis rei perficiendæ, Cauſas ſuſcipiendi affert. turpitudinem qua contaminatum eſſet imperium ab homine fœdiſſimo: nobilitatem, generis ſplendorem, virtutem in Veſpaſiano, illuſtres ejus liberos Imperium Vitellii non tantum ignominioſum eſſe, ſed etiam illis periculoſum. Facultates vero perficiendi affert, ſtudium multorum in eum, robur legionum firmiſſimarum.

OMNES qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur Reipub. utile, ipſis glorioſum aut promptum effectu, aut certe non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adiiciatne conſilio periculũ ſuum: & ſi fortuna cœptis aſſuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te, Veſpaſiane, ad imperium voco, tam ſalutare Reipub quàm tibi magnificum. Juxta Deos, in tua manu poſitum eſt Nec ſpeciem adulantis expaveris, à contumelia quam a laude propius fuerit, poſt Vitellium eligi. Non adverſus divi Auguſti acerrimam mentem, nec adverſus cautiſſimam Tiberii ſenectutem; nec contra Caii quidem aut Claudii, vel Neronis fundatam longo imperio domum exurgimus; Ceſſiſti etiam Galbæ imaginibus. Torpere ultrà, & polluendam perdendamque Remp. relinquere, ſopor & ignavia videretur, etiamſi tibi, quàm in honeſta, tam tuta ſervitus eſſet. Abiit jam & tranſvectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? Splendidior origine quàm nos ſumus, fateor; Sed & Nero nobilitate natalium. Vitellium antei-

anteïbat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendiis nulla militari fama, Galbæ odio provectus. Ne Othonem quidem ducis arte aut exercitus vi, ſed præpropera ipſius deſperatione victum, jam deſiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim ſpargit legiones; exarmat cohortes, nova quotidie bello ſemina miniſtrat. Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & principis imitatione, deteritur. Tibi è Judæa & Syria & Ægypto novem legiones integræ, nulla acie exhauſtæ, non diſcordia corruptæ: ſed firmatus uſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne poſt Valentem ac Cæcinnam numeremur. Nec tamen Mucianum ſocium ſpreveris, quia æmulum non experitis: Me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo juvenes, capax iam imperii alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei cujus filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Cæterum inter nos non idem proſperarum adverſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac periculum, ex æquo patiemur. Imò ut melius eſt, ut hos exercitus rege; mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplina victi, quam victores agunt: Hos ira, odium ultionis cupiditas ad virtutem accendit; illi per faſtidium & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet contecta & tumeſcentia victricium partium vulnera bellum ipſum. Nec mihi major in tua vigilantiâ parſimonia, ſapientia, fiducia eſt, quàm in Vitellii torpore, inſcitia, ſævitia. Sed & meliorem in bello cauſam, quam in pace habemus. Nam qui deliberant, deſciverunt.

ORA-

ORATIO
CVRTII MONTANI. Ex libro IV. Hist.

ARGVMENTVM.

Aquilius Regulus Neroni se ministrum in crudelitate præbuerat, & per eum fuerat eversa Crassorum & Orphitu clarorum hominum domus, quum is crimen illorum, cuius tamen particeps fuerat, detulisset. Inde magna erat ei conflata invidia. Et quum in alios qui ejusdem crudelitatis fuerant animadversum esset, hic quoque reus est factus ab uxore & liberis Crassi. Sed pro eo dicebat frater Vipsanus Messala: & invidiam deprecando jam quodammodo restinxerat. Ibi Curtius Montanus exarsit, & in reum hac oratione vehementissimè est invectus, præstitam tyranno operâ exaggerans, crudelitatem, rapinas, libidinem, vexationem innocentum, truculentam & funestam vocem ad incitandam tyranni sævitiam obiciens. Pestes esse Reipub. & semina tyrannidis id genus homines: ad quæ extirpanda senatum impellit.

OCCVRRIT *truci oratione Curtius Montanus, eo usque progressus, ut, post cædem Galbæ, datam interfectori Pisonis pecuniam à Regulo, appetitumque morsu Pisonis caput obiectaret.* Hæc certè, inquit Nero non coëgit, nec dignitatem aut ista salutem sævitia redemisti. Sanè toleremus istorum defensiones; qui perdere alios quàm periclitari ipsi maluerunt. Te securum reliqueret exul pater, & divisa inter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. Libidine sanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium & nullis defensionibus expertum, exde nobili imbuisti, cum ex funere Reipublicæ, raptis consularibus spoliis, septuagies sestertio saginatus, & sacerdotio fulgens, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas fœminas eadem ruina prosterneres: quum segnitiam Neroni incusares, quòd per singulas domos seque & delatores

tores fatigaret : posse universum senatum una voce subverti. Retinete Patres conscripti, & reservate hominem tam expediti consilii, aut omnis ætas instructa sit & quomodo senes nostri, Marcellum Crispum ; juvenes, Regulum imitentur. Invenit etiam æmulos infelix nequitia. Quid si floreat vigeatque: Et quem adhuc quæstorium offendere non audemus prætorium & consularem visuri sumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio superstites fuerunt : quum interim intestibilior & sævior exortus est. Non timemus Vespasianum : ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutius durant exempla, quam mores. Elanguimus, P. C. nec jam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros, more majorem puniendos flagitabat. Optimus est post malum principem dies primus.

ORATIO
LEGATI TENCTERORVM. Ex eodem libro

ARGVMENTVM.

Deleto Romanorum exercitu à Germanis, & depulso eorum jugo initum est consilium à Germanis de Agrippenensi colonia, quæ in Romanorum imperio permanebat, Exscindi eam placebat nonnullis : mittus agendum alii censuerunt, satisque habuerunt eum ad societatem Germanorum revocare. Ea de re missa est ab iis legatio, cujus princeps hanc orationem in illius coloniæ concilio habuit. Gratulatus est illis libertatem: mandata exposuit Germanorum de mœnibus diruendis, Romanorum reliquiis tollendis, & eorum bonis publicandis, vectigalibus abrogandis, quæ pensitabant Romanis de commerciis secum communicandis, de instituta Germania restituendis.

REDISSE vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus Deis, sed præcipuo Deorum Marti grates agimus ; Vobisque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis, nam id hunc

hunc diem, flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipsum, clauserant Romani: ut colloquia congressusque nostros arcerent; vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, sub custode & pretio coïremus. Sed ut amicitia societasque nostra, in æternum rata sint, postulamus à vobis muros coloniæ, munimenta servitii, detrahatis. Etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur. Romanos omnes, in finibus vestris trucidetis. Haud facilè libertas, & domini miscentur. Bona interfectorum in medium cedant, ne quis occulere quicquam, aut segregare causam suam possit. Liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim majoribus nostris. Quomodo lucem diemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultamque patrium resumite, abruptis vectigalibus, quibus Romani plus adversus subjectos quã armis valent. Sincerus & integer, & servitutis oblitus populus, aut ex equo agetis, aut aliis imperitabitis.

ORATIO AGRIPPINENSIVM.

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Respondent legati Romanorum Agrippinenses, ancipiti sententia inter metum Germanorum & Romanorum. Itaque eorum quæ illi edixerant, nonnulla concedunt, alia excusant. In muris opponunt securitatem: in Romanorum cædibus faciendis, conjunctionem & vetustatem, & jus consanguinitatis. De vectigalibus, commerciis & institutis, legati, quæ proposuerant, assentiuntur.

QUÆ prima libertatis facultas data est, avidius quam cautius sumpsimus, ut vobis cæteriſq; Germanis consanguineis nostris jungeremur. Muros civitatis, congregantibus se cum maximè Romanorum exercitibus augere nobis quam diruere tutius est. Si qui ex Italia aut provinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant eos bellũ

abſumpſit: vel in ſuas quiſque ſedes refugêre. Deductis olim & nobiſcum per connubium ſociatis, quiq; mox provenêre, hæc patria eſt. Nec vos adeò iniquos exiſtimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros velitis. Vectigal & onera commerciorum, reſolvimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes: donec nova & recentia jura, in vetuſtatem & conſuetudinem vertantur. Arbitrum habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta ſancientur.

ORATIO CERIALIS. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Bellum gerebat adverſus Germanos exercitus Romanus nomine & auſpiciis Veſpaſiani Cæſaris. Huius belli ſumma penes Petilium Cerialem erat. Deſciverant autem ab imperatore legiones aliquot ex Gallis conſcriptæ, ſeque ad hoſtes contulerant, quorum erant duces Civilis Claſsicus, & Tutor. Re bene à Ceriali geſta, quamvis debellatum nondum erat, malè tamen agebatur cum hoſtibus. In perfidos & deſertores ut animadverteretur, plerique urgebant. Lenius tamen Treviros, qui ab hoſtibus fuerant, accepit Cerialis. Accitæ deinde ſunt legiones illæ. Eas magnus ſupplicii terror invaſerat, ſed nihil in eas ſtatuendum ſibi gravius putavit Cerialis, dedit que ſacti impunitatem. Verùm hac oratione cohortatus eſt eas ad fidẽ in Cæſarẽ conſtantius in poſterũ colendã. Belli, cauſas repetit, oſtendit iuſtas neceſſarias, ſumma æquitate nixas. Æquitatẽ et clementiam imperii inculcavit; Officii commonefecit, ut parerẽt imperio Romano, quod ſalutare ſibi eſſe intelligerent: quippe in fide eſſent, et tutela Romanorũ

NEQVE ego unquam facundiam exercui, & populi Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non ſua natura ſed vocibus ſeditioſorum æſtimantur, ſtatui pauca diſſerere quæ profligato bello, utilius ſit vobis audiſſe, quam nobis dixiſſe. Ter-

ram

ram veſtram cæterorumque Gallorum ingreſſi ſunt duces imperatoreſque Romani nulla cupidine, ſed maioribus veſtris invocantibus, quos diſcordiæ uſq; ad exitium fatigabant, & acciti auxilio Germani ſociis pariter atq; hoſtibus ſervitutem impoſuerant. Quot præliis adverſus Cymbros Teutonaſque, quantis exercituum noſtrorum laboribus, quove eventu Germanica bella tractaverimus, ſatis clarum. Nec ideo Rhenum incedimus, ut Italiam tueremur, ſed ne quis alius Arioviſtus regno Galliarum potiretur. An vos chariores Civili Batavisque & Tranſrhenanis gentibus creditis, quàm majoribus eorum patres avique veſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſa Germanis tranſcendendi in Gallias, libido atque avaritia & mutandæ ſedis amor: ut relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fœcundiſſimum hoc ſolum voſque ipſos poſſiderent. Cæterũ libertas & ſpecioſa nomina prætexuntur. Nec quiſquam alienum ſervitium & dominationem ſibi concupit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet. Regna bellaque per Gallias ſemper fuêre, donec in noſtrum jus concederetis. Nos quanquam toties labeſſiti, jure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt. Cætera in communi ſita ſunt. Ipſi plerumque legionibus noſtris præfideris: Ipſi has alias q; provincias regitis, nihil ſeparatum, clauſumve. Et laudatorum principum uſus ex æquo, quamvis procul agentibus: Sævi proximis ingruunt. Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala, ita luxum vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: Sed neque hæc continua, & meliorum interventu penſantur, niſi fortè Tutore & Claſſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis, aut minoribus quam nunc tributis parabuntur exercitus, quibus Germani Britannique arceantur. Nam pul-

sis (quod Dii prohibeant) Romanis, quid aliud quam bella omnium inter se gentium existent? Octingentorum annorum fortuna disciplinaque, compages hæc coaluit, quæ convelli sine exitio convellentium non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorũ causæ. Proinde pacem & urbem, quam victi victoresque eodem jure obtinemur, amate, colite. Moneant vos utriusque fortunæ documento, ne contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate malitis.

ORATIO CIVILIS, SED MVTILATA, Ex lib. v. Hist.

ARGVMENTVM.

Civilis perfuga à Romanis ducem se Batavis adversus Romanos præbuerat. Bellum diuturnũ vario eventu gesserat, tamen multo pluribus acceptis cladibus quam illa iis. Itaq; attritis Battavorum viribus, Cerialis Romanus dux, flectendos sibi potius ad deditionem subeundam monendo, quam diutius urgendo duxit. Tentavit, et rem confecit. Convenit inter Batavos ut colloquio dies diceretur. Ad quod quũ esset ventum, habuit hanc pro se orationem Civilis, cujus tamen bona pars injuria temporum intercidit. Hic purgandi sui causa, aliqua saltem ex parte, repetit altius causas belli à se primum suscepti, ut omnes turpis proditionis avertat à se suspiciones.

SI apud Vitellii legatum defenderer, neque facto meo venia neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœta, à me aucta erant. Erga Vespasianum vetus mihi observantia: & quum privatus esset, amici vocabamur. Hoc primo Antonio notum, cujus epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica juventus Alpes transcenderent. Quæ Antonius absens, Hordeonius Flaccus præsens monebat, arma in Germania movi quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœsia, Favianus in Pannonia.

Ex

Ex Vita Agricolæ à CORN. TACITO *prodita.*

GALGACI ORATIO.

ARGVMENTVM.

Iutulit bellum Britannis Julius Agricola *nomine Romani imperatoris. Illi lacessiti ad restinguendum belli incendium magnis animis concurrerunt, ducemque habuerunt nomine Galgacum. Is contractis copiis, cum hoste confligendum censuit: sed prius animos multitudinis oratione esse formandos. Itaque convocatam suorum concionem hortatus est ut strenuè bellum compescerent. Ejus tota oratio in eo posita est, ut eos & posse & debere hostem propulsare, ostendat: defensionem & facilem esse & necessariam. Idcirco belli æquitatem, et necessitatem docet. Invehitur in hostium aviditatem. Suam nisi flagitiose deseri ab ipsis non posse probat. A servitute voluntaria subeunda deterret, idque à dominorum superbia & innata gente illi libertate. Comparatione & exemplis multo infirmiorum quorundam probat, libertatem eos posse à servitute & jugo hostium defendere. Romanorum vires extenuat & contemnit. A vita fortitudine proposita, eos dimittit.*

QVOTIES causas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumque vestrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & universi servitutis expertes: nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem securum iminente nobis classe Romana. Ita prælium atque arma, quæ fortibus honesta eadem etiam ignavis tutissima sunt. Priores pugnæ quibus adversus Romanos varia fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eoque in ipsis penetralibus siti, nec servientium

littora aſpicientes, oculos quoque à contactu dominationis inviolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. Nunc terminus Britanniæ paret, atque omne ignotum pro magnifico eſt. Sed nulla jam ultra gens, nihil niſi fluctus & ſaxa: Et interiores Romani, quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris, raptores orbis; poſtquam cuncta vaſtantibus defuêre terræ, & mare ſcrutantur; Si locuples hoſtis eſt, avari: ſi pauper, ambitioſi: quos non oriens, non occidens ſatiaverit: Soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt, auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium, Atq; ubi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos ſuos natura cariſſimos eſſe voluit; hi per delectus alibi ſervituri auferuntur. Conjuges ſororeſque, etſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hoſpitum polluuntur. Bona fortunaſque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum corpora ipſa ac manus, ſilvis ac palūdibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata ſervituti mancipia ſemel veneunt atque ultrò à dominis aluntur. Britannia ſervitutem ſuam quotidiè emit, quotidiè paſcit. Ac ſicut in familia recentiſſimus quiſq; ſervorum & conſervis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis terrarum veteri famulatu, novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim arva nobis aut metalla aut portus ſunt, quibus exercendis reſervemur. *Virtus porrò ac ferocia ſubjectorum ingrata imperantibus.* Et longinquitas ac ſecretum ipſum quo tutius, eo ſuſpectius. Ita ſublata ſpe veniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quam quibus gloria chariſſima eſt. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam expugnare caſtra, ac niſi felicitas in ſocordiam vertiſſet, exurere jugum potuere, nos integri & indomiti, & libertatem non in præſentia laturi primo ſtatim congreſſu non oſtendemus quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit?

An

An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace laſciviam adeſſe creditis? Noſtris illi diſſenſionibus ac diſcordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitus ſui vertunt: quem contractum ex diverſiſſimis gentibus, ut ſecundæ res tenent, ita adverſæ diſſolvent, niſi ſi Gallos & Germanos, ita (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ ſanguinem commodantes, diutius tamen hoſtes quam ſervos, fide & affectu teneri putatis: Metus & torror eſt, infirma vincula charitatis, quæ ubi removeris, qui timere deſierint, odiſſe incipiēt. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis ſunt: Nullæ Romanos conjuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi ſunt: aut nulla plerſque patria, aut alia eſt: Paucos numero circum trepidos ignorantia, cœlum ipſum ac mare & ſilvas ignota omnia circumſpectantes, clauſos quodammodo ac vinctos alii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neq; tegit neque vulnerat. In ipſa hoſtiū acie inveniemus noſtras manus. Agnoſcent Britanni ſuam cauſam, recordabuntur Galli priorem libertatem: deſerent illos cæteri Germani, tanquam nuper Uſipii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, vacua caſtella, ſenum coloniæ, inter malè parentes & injuſtè imperantes, ægra municipia & diſcordantia. Hic dux, hic exercitus: ibi tributa & metalla, & cæteræ ſervientium pœnæ quas in æternum proferre, aut ſtatim ulciſci, in hoc campo eſt. Proinde ituri in aciem, & majores veſtros, & poſteros cogitate.

ORATIO AGRICOLÆ. Ibidem.

ARGVMENTVM.

Vt ſuos cohortatione ad pugnā incenderat Gallactus, ſic Iulius Agricola, dux Romanorum copiarum, metum & cunctationem omnem evipere ſuis cohortando conatur. De belli æquitate hoc tantum dicit, fuiſſe aliquot ante annis commotum & geſtum ab iiſdem illis militibus: nunc idem redintegratum ge-

ri. Lubet igitur eos parem animorum præſentiam concipere, quam ſuperioribus prælijs adverſus eoſdem hoſtes attulerint. Admonet priſtinæ gloriæ, quæ ſit illuſtranda virtute, non obruenda ignavia. Reliqua eſt oratio in deſpiciendis hoſtibus, quorum infirmas vires oſtendit: unde exacuendorum animorum facultatem ſumit.

OCTAVUS annus eſt, commilitones, ex quo virtute & auſpiciis imperii Romani, fide atque opera veſtra Britanniam viciſtis. Tot expeditionibus, tot prælijs ſeu fortitudine adverſus hoſtes, ſeu patientia ac labore penè adverſus ipſam rerum naturam opus fuit: neque ne militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egreſſi, ego veterum legatorum vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec rumore, ſed caſtris & armis tenemus; Inventa Britannia, & ſubacta. Equidem in agmine, quum vos paludes monteſve & flumina fatigarent, fortiſſimi cuiuſque vocem audiebam, Quando dabitur hoſtis? Quando acies? Veniant à latebris ſuis extruſi. Et vota virtuſque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis adverſa. Nam ut ſuperâſſe tantum itineris ſilvas evaſiſſe, tranſiſſe æſtuaria, pulchrum ac decorum in frontẽ; ita fugientibus periculoſiſſima quæ hodiè proſperrima ſunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia: ſed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jampridem mihi decretum eſt, neque exercitus neque ducis terga tuta eſſe. Proinde & honeſta mors turpi vita potior; & incolumitas ac decus eodem loco ſita ſunt. Nec inglorium fuerit, in ipſo terrarum ac naturæ fine cecidiſſe. Si novæ gentes atque ignota acies conſtitiſſent, aliorum exercituum exemplis vos horrarer; nunc veſtra decora recenſete, veſtros oculos interrogate. Ii ſunt quos proximo anno unam legionem furto noctis aggreſſos, clamore debellaſtis: ii cæterorum Britannorum fugaciſſimi, ideoque tamdiu

ſuper-

ſuperſtites. Quomodo ſilvas ſaltuſque penetrantibus fortiſſimum quodque animal robore, pavida & inertia ipſo agminis ſono pelluntur: ſic acerrimi Britannorum jampridem ceciderunt; reliquus eſt numerus ignavorum & metuentium. Quos quod tandem inveniſtis, non reſtiterunt, ſed deprehenſi ſunt noviſſimi, & extremo metu corpora defixêre in his veſtigiis, in quibus pulchram & ſpectabilem victoriam ederetis. Tranſigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem. Approbate Reipub. nunquam exercitui imputare potuiſſe, aut moras belli, aut cauſas debellandi.

ORATIONES
Ex *Q. CVRTIO Collectæ.*
ORATO CHARIDEMI
Ex libro III.

Charidemus Athenienſis, exulans apud Darium Perſarum Regem, contracto ab eo numeroſo exercitu adverſus Alexandrum Macedonum Regē, ſententiæ de apparatu univerſo rogatus, liberius quam felicius reſpondet ſibi exercitum illum, etſi numero ſuperiorem, tamen virtute longè inferiorem videri.

VERVM, inquit, & tu forſan audire nolis, et, ego, niſi nunc dixero aliàs nequaquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentiū & tot totius Orientis excita ſedibus ſuis moles, finitimis poteſt eſſe terribilis: Nitet purpura, aurumque fulget armis & opulentia, quantum qui oculis non ſubjecerint, animis concipere non poſſet. Sed Macedonum acies torva ſanè & inculta, clypeis haſtiſque immobiles cuneos, & conſerta robora virorum teget. Ipſi phalangen vocant peditum ſtabile agmen. Vir viro armis arma conſerta ſunt, ad nutum monentis intenti, ſequi ſigna, ordines ſervare dicere. Quod

imperatur, omnes exaudiunt: obsistere, circuire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis quàm milites callent. Et ne auri argentiq; studio teneri putes, adhuc illa disciplina paupertate magistra stetit. Fatigatis humus cubile est: cibus, quē occupati parant, satiat, tempora somni arctiora quam noctis sunt. Jam Thessali equites, & Acarnanes Ætolique, invicta bello manus, fundis (credo) & hastis igne duratis, repellentur. Pari robore opus est. In illa terra, quæ hos geuit auxilia quærenda sunt. Argentum istud atque aurum, ad conducendum militem mitte.

ORATIO LEGATORVM DARII ad Alexandrum. Ex lib. IV.

ARGVMENTVM.

Darius, & armis jam duobus præliis ab Alexandro victus, & admiratione virtutis commotus, nuntiata illius humanitate, & lenitate erga captivas mulieres, imprimis verò erga uxorem, cui ille mortuæ non secus ac conjugi illacrymaret, legatos ad eum de pace mittit, qui æquis conditionibus, si ad eos adduci posset, cum eo transigant. Ii ad eum quum venissent ad exponendam legationem hac oratione sunt usi, qua eum, & blandè prolixeque pollicendo, & graviter commonefaciendo, ad pacem flectere sunt conati.

DARIVM, inquit, ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis subegit; sed justitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quòd sine illo sunt, captos esse non sensit. Pudicitiæ earum, quæ supersunt, curam, haud secus quàm parens agens, reginas appellas, speciem pristinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuū video, qualis Darii fuit quum dimitteremur ab eo & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Ecquid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? Quid opus est armis, inter quos odia sublata

sunt?

sunt? Antea imperio tuo finem destinabat Halym amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quicquid inter Hellespontum & Euphratem est, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obsidem retine. Matrem, & duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus xxx. millia talentûm auri precatur, accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem hoc esse tempus? quo pacem non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te relinqueris, intuere quantum petas. Periculosum est, prægrave imperium difficile est continere quod capere non possis. Videsne ut navigia quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quam tueri. Quàm, hercule, expeditius manus nostræ rapiunt, quàm continent. Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordiæ tuæ licere, quam licuit.

ORATIO PARMENIONIS AD ALEXANDRVM.

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Parmenio magna apud regem gratia constitutus, adhibitus ad regis deliberationem, de legatorum Darii postulatione sententiam dicit, qua Alexandro autor est, ut ad eas pacis conditiones, quas Darius descendat: pacem bello anteponat: & malit certa præmia à Dario accipere, quàm bello majora, at minus certa, quærere.

ANTE suasissem, ait, ut captivos apud Dames cum redimentibus reddires. Ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Optimum regnum occupasti posse conditione, non bello: nec quenquam alium

inter

inter Istrum & Euphratē possediſſe terras, ingenti ſpatio intervalloque diſcretas. Macedoniam quoque reſpiceret, potius, quam Bactra & Indos intueretur.

ORATIO ALEXANDRI AD LEGATOS DARII

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Refutato Parmenione, reſpondet legatis Darii Alexander, qui pacis præmia, ſi pace uti vellet, obtulerant. Ea Alexander omnia & pacis conditiones repudiat duabus de cauſis: quod Darii inſidiis appetitus ſit, & quod ſua jam, & à ſe occupata, ſibi offerantur. Se ita ab armis diſceſſurum dicit, ſi ille ſe ſuaque omnia victoris arbitrio dedat.

NUNTIATE Dario gratiarum actionem apud hoſtem ſupervacaneam eſſe, & me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuiſſe, ſed naturæ meæ, nec adverſus calamitates ſed adverſus hoſtium vires contendere. Bellum cum captivis & fœminis gerere non ſoleo, armatus ſit oportet quem oderim. Quod ſi ſaltem bona fide peteret, deliberatē forſitan an darem. Verum enimvero, cum modò milites meos literis ad proditionem, modò amicos ad perniciem meā pecunia ſollicitet, ad internecionem mihi perſequendus eſt, non ut juſtus hoſtis, ſed ut percuſſor veneficus. Conditiones vero pacis quas fertis, ſi accepero, victorem eum faciunt. Quæ poſt Euphratem ſunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe obliti eſtis. Nam ultra Euphratem ſum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum caſtra mea tranſeunt. Hinc me depellite, ut ſciam veſtrum eſſe quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam ſuam, nempe quam ſcio alicui ſervorum ejus nupturam. Multum verò mihi præſtat, ſi me Mazæo generum præponit. Ite, nunciate regi veſtro, & quæ adhuc habet, præmia eſſe belli. Hoc regente utriuſque terminos regni, id quemque habiturum, quod

proximæ

proximæ lucis assignatura fortuna est; & me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forsitan quæ petit. Cæterum nec mundus duobus solibus potest regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodiè, aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi quam expertus est, polliceatur fortunam.

ORATIO DARII AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Dimicaturus acie jam tertium adversus Macedonas Darius, suos ad prælium præsenti animo capessendum hortatur, propositis iis quæ in deliberando gravissima sunt, salutis conjugum, liberorum, libertatis defensione: de quibus omnibus aut amittendis aut recuperandis hoc prælio decernant. Clades acceptas commemorat, quò illis res redierit ostendit. Et ne superiorum cladium recordatio debilitet animos, extenuat ac despicit virtutem, res gestas, vires Alexandri. Denique mixtis cohortationi precibus, eos animat.

TERRAVM, inquit, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo antè Domini, jam non de gloria, sed de salute, & (quod saluti præponitis) de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eo, inde pulsis ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt. Non incolas suas urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem; parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponitis. Quod nearum fuit partium, exercitum, quem penè immensa planities vix caperet, comparavi, equos, arma distribui; commeatus ne

ne tantæ multitudini deeſſent, providi, locum, in quo acies explicari poſſet, eligi. Cætera in veſtra poteſtate ſunt: audete modo vincere, famamque (infirmiſſimum adverſus fortes viros telum) contemnite. Temeritas eſt quam adhuc pro virtute timuiſtis: quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amiſſo aculeo, torpet. Hi verò campi deprehendêre paucitatem, quam Ciliciæ montes abſconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem venam & exhauſtam. Nam ultimi, quos locavit averſos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis poſſunt, etiamſi nil præter falcatos currus emiſero: & bello vicerimus, ſi vincimus prœlio. Nam ne illis quidem ad fugam locus eſt. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet incluſos: & quæ antea pro illis erant, in contrarium converſa ſunt. Noſtrum mobile & expeditum agmen eſt, illud præda grave. Implicatos ergo ſpoliis noſtrrs trucidabimus: eademque res & cauſa victoriæ erit, & fructus. Quod ſi quem è vobis nomen gentis movet, cogitet Macedonum illic arma eſt, non corpora. Multum enim ſanguinis invicem hauſimus, & ſemper gravior in paucitate iactura eſt. Nam Alexander quantuſcunque ignavis & timidis videri poteſt, unum animal eſt; &, ſi quid mihi creditis, temerarium & vecors, adhuc noſtro pavore, quàm ſua virtute felicius. Nihil autem poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubeſt oratio. Licet felicitas adſpirare videatur, tamen ad ultimum temeritari non ſufficit. Præterea breves & mutabiles vices rerum ſunt, & fortuna nunquam ſimpliciter indulget Forſitan ita Deorum fata ordinaverunt, ut Perſarum imperium, quod ſecundo curſu per ccxxx annos ad ſummũ faſtigium evexerant, magno motu concuterent, magis quàm affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in proſperis rebus oblivio eſt. Modò Græcis ultrò bellũ inferebamus: nunc in ſedibus noſtris propulſamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet im-

imperiũ, quia mutuò affectamus, una gens non capit. Cæterũ *etiamsi spes non subesset, necessitas tamen stimulare deberet.* Ad extrema perventũ est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus imperii genitum, illos principes, illam sobolem regiæ stirpis, duces vestros, regum instar vinctos habet: nisi, quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis, restituite mihi pignora, pro quibus ipse mori non recuso. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amisi) credite nunc omnes, extendere ad vos manus implorare patrios Deos opem vestram, misericordiam, fidem exposcere, ut servitute, ut compedibus, ut precario victu ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire, quorum reges esse fastidiunt? Video admoveri hostium aciem: sed quo propius discrimen accedo, hoc minus iis quæ dixi, possum esse contentus. Precorvos per Deos patrios æternumque ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque solis intra fines regni mei Orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit, vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis à majoribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris iam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit: timidissimum quenque consequitur. Ipse non patrio amore solum, sed etiã, ut conspici possim, curru vehor. Nec recuso, quo minus imitemini me; sive fortitudinis exemplum, sive ignaviæ fuero.

ORATIO
EVCTEMONIS CYNÆI. Ex libro v.

ARGVMENTVM.

Græci captivi ad quater mille, quem crudelissimè essent à Persis accepti, & fœda corporum laceratione deturpati, se in Alexandri fidem qui tum eas partes vincendo peragrabat, contulerunt, dubii tamen quid potissimum ab eo contenderent. Qua de re

re quam anceps eſſet conſilium, aut in iis locis conſidendi, aut patriæ repetendæ, dictæ ſunt in utramque partem ſententia. Euclemoni huic placet, in iis regionibus habitandi domicilium ab Alexandro poſtulare, tum quia imbecilitas corporum jactationem viæ ferre non poſſet, tum quia ita deformati ne honeſtè quidem in ſuorum conſpectum prodire poſſent.

NOS, qui modò ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc ſimplicitas noſtra eſt, ſupplicia, quorum nos pudeat magis, an pœniteat, incertum eſt, oſtentare Græciæ velut lætum ſpectaculum cupimus. *At ii optimè miſerias ferunt, qui abſcondunt: nec ulla eſt tam familiaris infelicibus patria, quàm ſolitudo, & ſtatus prioris oblivio.* Nam *qui multum in ſuorum miſericordia ponunt, ignorant quàm celeriter lacrymæ marescant. Nemo fideliter diligit, quem faſtidit*: nam & *calamitas querela eſt, & ſuperba felicitas.* Ita *ſuam quiſque fortunam in conſilio habet, cum de aliena deliberat: & niſi mutuò eſſemus miſeri, olim alius alii potuiſſemus eſſe faſtidio.* Quid mirum eſt, fortunatos ſemper parem quærere? Obſecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc ſemeſa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exitium. Ingrati prorſus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum agnoſcent patres, & fratres, ergaſtuli detrimenta? Et quota pars noſtri tot obire terras poteſt? Procul Europa in ultima Orientis relegati, ſenes, debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus ſcilicet quæ armatos & victores fatigaverunt? Conjuges demum, quas captis ſors & neceſſitas unicum ſolatium applicuit, parvoſque liberos, trahimus nobiſcum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnoſcere volet. Relinquemus ergo extemplo præſentium pignora, cum incertum ſit, an viſuri ſimus ea quæ petimus? Inter hos latendum eſt, qui nos miſeros noſſe cœperunt.

ORA-

ORATIO THEATI ATHENIENSIS.

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Vltro citroque, ut diximus, res est inter Græcos agitata, manerent, an patriam revisserent. Contrariæ sententiæ illi superiori autor est Theatus Atheniensis. Profectionem enim suadet posthabita deformitatis illius verecundia, itineris verò laboribus præ desiderio patriæ neglectis, & locorum in quibus essent, feritate proposita. Quamvis autem hæc oratio obliqua sit, quia tamen est ἀντιλογικὴ, respondens, videlicet superiori, non visa est prætereunda.

NEMINEM pium habitu corporis suos æstimaturum, utiq; sævitia hostis, non natura calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortunæ: tristem enim de mortalitate ferre sententiam, & desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos (quod ipsi nunquam ausi optare forent) offerre patriam, conjuges, liberos, & quicquid homines vel vita æstimant, vel morte redimunt: quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi esse cæli haustum, alium lucis aspectum, mores, sacra, linguæ commercium etiam à barbaris expeti, quæ ingentia ipsi omissuri sint sua sponte, non ob aliud tam calamitosi, quàm quod illis carere coacti essent. Se certè rediturum ad penates, & in patriam, tantoque beneficio regis usurũ. Si quos contuberni liberorumq; quos servitus coëgisset agnoscere, amor detineret, relinquerent, quibus nil patria charius est.

ORATIO DARII,

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Darius quum jam ter adverso Marte pugnasset, exiguas haberet tantarum cladium reliquias, sed ne satis quidem eas exploratæ fidei, tæderetque eum diuturnæ fugæ, quod in summa rerum desperatione fieri assolet, statuit postremo prælio de

rerum

rerum ſumma decernere. Verum quia id non ante poterat, quàm ſuorum animos partim tentaſſet, partim confirmaſſet, hac oratione eſt uſus; qua labantes alicrum animos retinere & conciliare, aliorum ægros conſolari, omnium infirmos corroborare conatur. Suadet igitur ut tot calamitates uno vel ſecundo vel adverſo prælio finiant. Sibi quidem certum eſſe oſtendit hoc uno certamine aut emori, aut clades acceptas ſarcire.

SI me cum ignavis, inquit, & plutis qualemcunque vitam morte honeſta æſtimantibus fortuna junxiſſet, tacerem potius, quàm fruſtra verba conſumerem, ſed majore quam vellem documento, & virtutem veſtram & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis ſim, quam dubitare an veſtri ſimiles adhuc ſit. Ex tot millibus, quæ ſub imperio fuerunt meo, bis me victum bis fugientem perſequuti eſtis. Fides veſtra & conſtantia, ut regem me eſſe credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule qui tanto honore digni habeantur, ſed ut præmiis eorum veſtri ſolicitentur animi. Meam tamen fortunam quàm victoris maluiſtis ſequi: digniſſimi, quibus ſi ego non poſſim, Dii pro me gratiam referant, & mehercule referent. Nulla erit tam ſurda poſteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cœlum vos debitis laudibus ferat. Itaq; etiamſi conſilium fugæ, à qua multum abhorret animus, agitaſſem, veſtra tamen virtute fretus obviam iſſem hoſti. Quouſque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem, cum liceat experto belli fortunam aut reparare quæ amiſi, aut honeſta morte defungi? Niſi fortè ſatius eſt expectare victoris arbitrium, & Mazæi, & Mithrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ ſuæ, quàm iræ obſequi. Nec Dii ſiverint, ut hoc decus mei capitis, aut demere mihi quiſquam, aut condonare poſſit, nec hoc imperium vivus amittam. Idemque

erit

erit regni mei, qui & ſpiritûs finis. Si hic animus, ſi hæc lex, nulli non parta libertas eſt: nemo è vobis faſtidium Macedonum, nemo vultum ſuperbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionum tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam verſabilis fortuna ſit, documentũ ipſe ſum. Nec immerito mitiores vices ejus expecto. Sed ſi juſta ac pia bella Dii averſantur, fortibus tamen viris licebit honeſtè mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt, per illos viros quibus ſtipendium Macedonia quondam tulit, per tot navium claſſes in Græciam miſſas per tot trophæa regum, oro, & obteſtor, ut nobilitate veſtra gentiſque dignos ſpiritus capiatis, ut eadem conſtantia animorum, qua præterita toleraſtis, expectiamini quicquid deinde ſors tulerit. Me certè in perpetuum, aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

ORATIO NABARZANIS. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Darii orationi qua ſe in aciem deſcendere velle dixit, ab uno Nabarzane, qui inter purpuratos erat, reclamatum eſt. Is enim, ut qui primum regem in vinculis habere, deinde imperii reliquias invadere cum participe ejuſdem ſceleris Beſſo moliretur, hac autem dimicatione conatus ſuos averti videret, regem ab eo conſilio deterrere voluit. Autor igitur eſt Dario perfidioſus ſuaſor ut tantiſper ſe imperio abdicet, dum alter ſuſceptu gubernaculis feliciter rem gerat, & inclinatam reſtituat. Cæterum ad Beſſum, conſcium ſceleris ſatrapen, ſua ſententia ſummam rerum deſert.

SCIO me inquit, ſententiam eſſe dicturum prima ſpecie haudquaquam auribus tuis gratam: ſed medici quoque graviores morbos aſperis remediis curant: & gubernator, ubi naufragium timet, jactura, quicquid ſervari poteſt, redimit. Ego tamen non ut damnum quidem facias, ſuadeo; ſed ut te ac regnum

regnum tuū ſalubri ratione conſerves. Diis adverſis bellum inimus, & pertinax fortuna Perſas urgere non deſinit. Novis initiis & hominibus opus eſt. Auſpicium & imperium alii trade interim, qui tam diu rex appelletur, donec Aſia decedat hoſtis. Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta ſunt. Indi & Sagæ in tua poſtetate: tot populi, tot exercitus tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles ſuperſit, quàm exhauſta ſit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non neceſſariam? *Fortium virorum eſt, magis mortem contemnere quàm odiſſe vitam. Sæpe tædio laborū ad vilitatem ſui compellantur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit.* Itaque ultimum omnium mors eſt, ad quam non pigrè ire ſatis eſt. Proinde ſi Bactra quod tutiſſimum receptaculum eſt, petimus, præfectum regionis ejus Beſſum regem, temporis gratia, ſtatuamus. Compoſitis rebus, juſto regi tibi fiduciarium reſtituit imperium.

ORATIO ALEXANDRI, Ex libro VI.

ARGVMENTVM.

Inclinatū jam animū multitudinis ad requietem laborioſæ militiæ optandā acceſſerat ſparſus ſine autore quidem, ſed ex diuturnorum ſtativorū occaſione excitatus miſſionis rumor. Qui etſi temerè percrebuerat, tamen tanta fuerat omnium aviditate acceptus, ut jā totis caſtris à gregariis militibus reditus compararetur. Quæ res non mediocriter Alexandrū vix ea ingreſſum quæ animo et ſpe præceperat, perculit. Itaque proceribus per errorem incuſatis, illis ipſis autoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione ſtatuit. Qua leniuntur objugati milites quod immaturū ſuarū victoriarū fructū velint percipere. Duas exponit cōſilii ſui cauſas, cur nondum inceptis deſiſtat. Neque quæ parta ſint, retinere poſſe, niſi ſubactis hoſtibus qui ſuperſint: &

his

his domitis, multo uberiores victoriæ fructus ostendi, & sese offerre. Hæc nisi pacata teneri non posse: pacata verò secum multo his plura esse allatura. Eos præterea ad persequendas de percussoribus Darii pœnas impellit.

MAGNITVDINEM rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minimè mirum est, & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere; ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui. Ecce orsi bellum ad Hellespontum, Jonas, Æolidem servitio Barbariæ impotentis eximimur. Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisides, Ciliciam, Syriam, Phœnicem, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem, habemus in potestate. Plures provincias complexus sum, quàm alii urbes ceperunt; & nescio an enumeranti mihi quæsdam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque, si crederem satis certam esse possessionem terrarum quas tanta velocitate domuimus, ego verò, milites, ad penates meos, ad parentem sororesq; & cæteros cives, vel renitentibus vobis erumperem, ut ibi potissimum parta vobiscum laude & gloria fruerer, ubi non uberrima victoriæ præmia expectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax, quies: rerum per virtutem partarum secura possessio. Sed in novo & (si verum fateri volumus) precario imperio, adhuc jugum eius rigida cervice subeuntibus Barbaris tempore, milite opus est, dum mitioribus ingeniis imbuuntur & efferatos mollior consuetudo permulcet. Fruges quoque maturitatem statuto tempore, expectant, adeò etiam illa sensus omnes expertia, tamen sua lege mitescunt. Quid? creditis tot gentes ulterius imperio, ac nomine assuetas non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum cohærentes, eodem prœlio domitas esse, quo victæ sunt; Vestris armis continentur, non

suis

ſuis moribus: & qui præſentes metuunt, in abſentia hoſtes erunt. Cũ ferꝰs beſtiis res eſt, quas captas ſed incluſas, quid ipſorum natura non poteſt, longior dies mitigat. Et adhuc ſic ago? tanquam omnia ſubacta ſint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit. Bactra non poſſidet ſolum parricidia Beſſus, ſed etiam minatur. Sogdiani, Dahæ, Maſſagetæ, Sacæ, Indi, ſui juris ſunt. Omnes hi ſimul, ſi terga noſtra viderint, ſequentur. Illi enim ejuſdem nationis ſunt, nos alienigenæ externi. Suis autem quiquè parent placidius, etiam cum is præeſt, qui magis timeri poteſt. Proinde aut quæ cœpimus, omittenda ſunt, aut quæ non habemus, occupanda. *Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod nociturum eſt, medici relinquunt; ſic nos, quicquid obſtat imperio, recidamus. Parva ſæpe ſcintilla contempta magnum excitavit incendium. Nil tuto in hoſte diſpicitur: quem ſpreveris, valentiorem negligentia facias.* Ne Darius quidem hæreditarium Perſarum accepit imperium, ſed in eædem Cyri beneficio Bagohæ caſtrati hominis admiſſos: ne vos magno labore credatis Beſſum vacuum regnum occupaturum. Nos verò peccavimus, milites, ſi Darium ob hoc vicimus, ut ſervo eius traderemus imperium: qui ultimum auſus ſcelus, regem ſuum, etiam externæ opis egentem, certè cui nos victores pepercisſemus, quaſi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne à nobis conſervare poſſet, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equidem cruci affixum videri feſtino, omnibus regibus gentibuſq; fidei, quam violavit, meritas pœnas ſolventem. At hercule ſi mox eundem Græcorum urbes, aut Helleſpontum vaſtare nuntiatum erit vobis; quo dolore afficiemini, Beſſum præmia veſtræ occupaſſe victoriæ? Tunc ad repetendas res feſtinabitis; tunc arma capietis. Quanto autem præſtaret territum adhuc & vix mentis ſuæ compotẽ opprimere? Quatridui nobis iter ſupereſt, qui tot proculcavimus ni-

ves

ves, tot amnes ſuperavimus, tot montiũ juga tranſcurrimus: non mare illud, qd exæſtuans iter fluctib. occupat, euntes nos moratur: non Ciliciæ fauces, & angustiæ includunt, plena omnia & prona ſunt. In ipſo limine victoriæ ſtamus. Pauci nobis fugitivi, & domini ſui interfectores ſuperſunt. Egregium mehercule opus, & inter præmia gloriæ veſtræ numerandum, poſteritati famæque traderis: Darii quoque hoſtes, finito poſt mortem ejus odio, parricidas eſſe vos ultos: neminem impium effugiſſe manus veſtras. Hoc perpetrato, quanto creditis Perſas obſequentiores fore, cum intellexerint, vos pia bella ſuſcipere, & Beſſi ſceleri non nomini ſuo iraſci?

ORATIO
CRATERI. Ex eodem libro.
ARGVMENTVM.

Macedones aliquot inierant regis ſui de medio tollendi conſilium. Sed re per indices patefacta comprehenſi ſunt, & oppreſſa conjuratio. Verùm quia erant in ea conjuratione aliquot clari & nobiles: noluit Alexander quicquàm in eos niſi ex amicorum ſententia ſtatuere. Ad eos igitur convocatos rem detulit. Ex quibus Craterus in paucis regi charus ſententiam rogatus cenſuit more majorum in eos eſſe animadvertendum. Nec quia illuſtres eſſent, idcirco dignitate potius eorum quam capiti regis eſſe parcendum. Magnitudinem periculi proponit, & audaciam parricidarum, quæ licentia contagione ſerpet longius niſi in hoc coh beatur.

UTINAM, inquit, in principio quoque hujus rei nobiſcum deliberaſſes. Suaſiſſemus, ſi Philotæ velles ignoſcere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quam uſque ad mortis metum adductum cogeres potius de periculo ſuo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim ſemper inſidiari tibi poterit: tu non ſemper Philotæ poteris ignoſcere. Nec eſt quod exiſtimes eum, qui tantum facinus auſus eſt, venia poſſe mutari. Scit eos, qui miſericordiam conſumpſerunt, amplius ſperare

re

re non posse. At ego, etiamsi ipse vel pœnitentia vel beneficio tuo victus quiescere volet patrem ejus Parmenionem tanti ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos autoritate haud multum infra magnitudinis tuæ fastigium positum, scio non æquo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Metuisse mortem confiteri pudet. Supereſt, ut malit videri injuriam accepisse, quàm vitam. Proinde scio, tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium supereſt, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domesticis hostibus muni. Hos si submoveas, nihil metuo ab externo. Hæc Craterus. Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis suppressurus non fuisset, nisi autor aut particeps. Quem enim pium, & bonæ mentis, non amicum modò, sed ex ultima plebe auditis quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuisse cursurum? Nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiasset. Parmenionis filium præfectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum simulâsse, etiam non vacâsse sermoni suo regem, ne index alium internuntium quæreret. Nicomachum religione quoque Deûm adstrictum conscientiam suam exonerare properasse. Philotam consumpto per ludum jocumq; penè toto die gravatum esse, pauca verba ad caput regis pertinentia, tam longa & forsitan supervacuo inserere sermoni. At enim si non credidisset talia deferentibus pueris, cur igitur extraxisset biduum tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuisse Ceballinum, si dilationem ejus damnabat. In suo quemcunque periculo magnum animum habere, cum de salute regis timeretur, credulos esse debere: vana quoque deferentes admittere. Omnes igitur quæstionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt.

ORA-

ORATIO ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Alexander ex amicorum sententia compertum scelus intestinum, quo penè oppressus fuerat, ad concionem defert, tum ut secundum multitudinis voluntatem quæstio in coniuratos exerceatur, tum etiam quia illustres sunt: ut illis apud exercitum invidiam conflet, à se verò avertat si in eos acerbe animadvertet. Hæc igitur oratio primum querelam habet indignissimi facinoris comparati à reis coniurationis. Post invehitur præcipuè in eum qui sibi patefactum scelus silentio texerat & foverat: eumque ejusdem insimulat criminis.

PENE, inquit, milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum. Deûm providentia & misericordia vivo: conspectusque vester venerabilis coëgit, ut vehementius parricidis irascerer: quoniam spiritus, imò vitæ meæ unus fructus est, tot fortissimis viris & de me optimè meritis referre adhuc gratiam posse. Interrupit orationem militum gemitus, obortæque sunt omnibus lachrymæ. Tum rex: Quanto, inquit, maiorem in animis vestris motum excitabo, cum tanti sceleris autores ostendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam sacra esse possint, nominibus abstineo? Sed vincenda est memoria pristinæ charitatis & coniuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas fileam? Parmenio, illa ætate tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se præbuit. Minister ejus Philotas, Leucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspicitis, cæterosque ejusdem amentiæ comites in caput meum subornavit. Fremitus undique indignantiũ querentiumq; tota concione obstrepebat, qualis solet esse multitudinis & maximè militaris, ubi aut studio agitur, aut ira. Nichomachus deindè & Metron, & Ceballinus producti, quæ quisque detulerat

exponunt: Nullius eorum indicio Philotas in participes ſceleris deſtinabatur. Itaq; indigñtione preſſa, vox indicium ſilentio excepta eſt. Tum rex: Qualis, inquit, ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium id ipſum ſuppreſſit? quod non fuiſſe vanum, Dymni exitus declarat, Incertam rem deferens tormenta non timuit. Ceballinus ne momentum quidem temporis diſtulit exonerare ſe, ut eo, ubi lavabat irrumperet. Philotas ſolus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iſte regis periculo, cum moneretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei ſolicitus non audiret? Subeſt nimirum ſilentio facinus, & avida ſpes regni præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præeſt: ipſe apud multos copiarum duces meis præpotens viribus majora, quam capit, ſperat. Orbitas quoq; mea, quod ſine liberis ſum, ſpernitur. Sed errat Philotas: In vobis liberos, parentes conſanguineos habeo: vobis ſalvis, orbus eſſe non poſſum. Epiſtolã deinde Parmenionis interceptã quam ad filios Nicanorum & Philotam ſcripſerat, recitat, haud ſane indicium gravioris conſilii præferentem. Namq; ſumma ejus hæc erat. Primùm veſtri curam agite, deinde veſtrorum ſic enim quæ deſtinavimus, efficiemus. Adjecitque rex. Sic eſſe ſcriptam, ut ſive ad filios perveniſſet, à conſciis poſſet intelligi: ſive intercepta eſſet, falleret ignaros. At enim Dymnus, cum cæteros participes ſceleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentiæ, ſed potentiæ indicium eſt, quod ſic ab iis timetur etiam à quibus prodi poteſt. ut cum de ſe fateantur, illum tamen celent. Cæterùm Philotam ipſius indicat vita. Hic Amyntæ qui mihi conſobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit inſidias ſocium ſe & conſocium adjunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, ſororem ſuam in matrimonium dedit. Hic, cum ſcripſiſſem ei pro jure tam familiaris uſus atque amicitiæ, qualis ſors edita eſſet Jovis Ammonis oraculo; ſuſtinuit

ſtinuit reſcribere mihi, ſe quidem gratulari, quòd in numerum deorum receptus eſſem; cæterùm miſereri eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui modum hominis excederet. Hæc ſunt etiam animi, pridem alienati à me & invidentis gloriæ meæ indicia: quæ quidem, milites quamdiu licuit, in animo meo preſſi. Videbar enim mihi partem viſcerum meorum abrumpere, ſi, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda ſunt, linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hos (ſi mihi creditis) Philotas in me acuit, ſi ipſum dimiſero, quò me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitus parti, principibus nobiliſſimæ juventutis unum præfeci: ſalutem, ſpem, victoriam meam fidei ejus tutelæque commiſi: patrem in idem faſtigium, in quo me ipſi poſuiſtis, admovi. Mediam, qua nulla opulentior regio eſt, tot civium ſociorumque millia, imperio ejus ditionique ſubjeci. Vnde præſidium petieram, periculum exiſtit. Quam feliciter in acie occidiſſem, potius hoſtis præda, quã civis victima: Nunc ſervatus ex periculis, quæ ſola timui, in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites petere, ut ſaluti meæ parcam. Ipſi mihi præſtare poteſtis, quod ſuadetis ut faciã. Ad veſtras manus, ad veſtra arma confugio invitis vobis ſalvus eſſe nolo: volentibus, non poſſum, niſi vindicor.

ORATIO
PHILOTÆ. Ex eodem libro.
ARGVMENTVM.

Philotas erat clariſſimi Macedonis Parmenionis filius. Is non converat quidem cum conjuratis illis, ut vim regi omnes afferrent: ſed rem ad ſe delatam per indicem, ut modo attigimus, ſilentio præterit, pollicitus ad regem perlaturum: admonentemque illum & urgentem ut ad regem deferret, eludebat, & aliud ex alio excuſabat. Admonebatur autem hic inſidiarum potiſſimum, quòd ex cohorte regia erat; & præter cæteros clarus, magnaque apud Regem gratia. Re

igitur per alios patefacta, primùm ad causam dicendam est accersitus ad regem solutus: post consultis à rege amicis, in vincula est conjectus, & ad concionem productus, gravius etiam quàm cæteri est ab eo accusatus: & ex silentio conjurationis reus peractus. Admissus tamen est etiam ad causam pro concione dicendam: verùm aberat rex cum is pro se diceret. Hanc igitur tum pro se orationem habuit, qua inficiatur intentum à rege crimen: suspiciones diluit: argumenta conatur refellere: multa quæ in eum erant invidiosè conjecta rejicit. Purgat se crimine appetiti dominatus, quo insimulatus fuerat, & cogitati parricidii in regem. Patrem, qui eadem laborabat invidia, & crimine eodem premebatur, sed absens etiam defendit. Vicem illius non minus ac suam deflet: quod reus sit atrociſsimi criminis, & particeps acerbiſsimi casus filii sui.

VERBA, inquit, innocenti reperire facile est, modum verborum misero tenete dificile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunā destitutus, ignoro quomodo & animo meo & tempori paream. Abest quidem optimus causæ meæ judex: qui cur me ipse audire noluerit, non me hercule excogito, cum illi utique, cognita causa, tam damnare me liceat quàm absolvere, non cognita verò, liberari ab absente non possum, qui à præsente damnatus sum. Sed quanquam vincti hominis non supervacua solum, sed etiam invisa defensio est, quæ judicem non docere videtur, sed arguere: tamen, utcunque licet dicere, memet ipse non deseram, nec committam ut damnatus etiam mea sententia videar. Equidem cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Ceballinus plus quàm audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit rex. Potuit ergò Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim cum quærenti socios vel falso fuerim nominandus;

nandus, quò facilius qui tentabatur posset impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut posset videri socio pepercisse. Nicomachus, quem taciturum arcana de semet ipso credebat, confessus, aliis nominatis, me unum subtrahebat. Quæso, commilitones, si Ceballinus me non audisset nihil me de conjuratis scire voluisset: num hodiè dicerem causam nullo me nominante? Dymnus sanè & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid cæteri, qui de se confitebuntur? me videlicet subtrahent? Maligna est calamitas, & vere noxia quum quis suo supplicio acquiescit, pro alio cruciatus. Tot conscii ne in equuleum quidem imposiri verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. At verum crimen & ad unum revertendū mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc qualecunque est, confesso mihi, ubicunque es, Alexander, remisisti: dexteram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si pepercisti, dimissus. Vel judicium tuum serva. Quid hac proxima nocte, qua digressus sum à mensa tua, feci? Quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, cum me malis indormientem meis inimici vinciendo excitarunt. Unde & parricidæ & proditori tam alti quies somni? Scelerati conscientia obstrepente cum dormire non possint, agitant eos furiæ, non consummato modo, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primùm innocentia mea, deinde dextra tua obtulerat. Non timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quàm clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidisse pœniteat, res ad me deferebatur à puero, qui non testem; non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris & scorti jurgio interponi aures meas credidi infelix, & fidem ejus suspectam habui, quòd non ipse deferret,

ſed fratrem potius ſubornaret. Timui ne negaret mandaſſe ſe Ceballino, & ego viderer multis amicorum regis fuiſſe periculi cauſa; ſic quoque cum læſerim neminem, inveni, qui mallet perire me, quàm incolumen eſſe. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuiſſe, ſi inſontes laceſſiſſem? At enim Dymnus ſe occidit. Num igitur facturum eum divinare potui? Minimè. Ita quod ſolum indicio fidem fecit, id me quum à Ceballino interpellatus ſum, movere non potuit. At hercule, ſi conſcius Dymno tanti ſceleris fuiſſem, biduo illo proditos eſſe nos diſſimulare non debui. Ceballinus ipſe tolli de medio nullo negotio potuit, denique poſt delatum indicium quid operiturus eram? cubiculum regis ſolus intravi, ferro quidem cinctus. Cur diſtuli facinus? An ſine Dymno non ſum auſus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: ſub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Ecquis è vobis corruptus eſt donis? quem ducē, quem præfectum impenſius colui? Mihi quidem objicitur, quòd ſocietatem patrii ſermonis aſperner, quòd Macedonum mores faſtidiam. Sic ego imperio quod dedignor immineo? Jam pridem nativus ille ſermò commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus quàm victis perigrina lingua diſcenda eſt. Non mehercule iſta me magis lædunt, quàm quòd Amyntas Perdiccæ filius inſidiatus eſt regi; cum quo quod amicitia fuerit mihi non recuſo defendere, ſi fratrem regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu poſitum etiam venerari neceſſe erat, utrum, quæſo, quod non divinavi, reus ſum? An impiorum amicis inſontibus quoque moriendum eſt? Quod ſi æquum eſt, cur tamdiu vivo? ſi injuſtum, cur nunc demum occidor? At enim ſcripſi miſereri me eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui ſe Jovis filium crederet Fides amicitiæ, veri conſilii periculoſa libertas, vos me decepiſtis: vos quæ ſentiebam, ne reticerem, impuliſtis. Scripſiſſe me hoc fateor regi, non de rege, non enim faciebam invidiam,

diam ſed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis ſtirpem tacitus agnoſceret, quàm qui prædicatione iactaret. Sed quoniam oraculi fides certa eſt, ſit Deus cauſæ meæ teſtis. Retinete me in vinculis, dum conſulitur *Hammon*; interim qui regem noſtrum dignatus eſt filium, neminem eorũ qui ſtirpi ſuæ inſidiati ſunt latere patietur. Si certiora oraculis creditis eſſe tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amiſi: patrem nec oſtendere poſſum, nec invocare audeo; cum & ipſe tanti criminis reus ſit. Parum eſt enim tot modo liberorũ parentem, in unico filio acquieſcentem, eo quoq; orbari, ni ipſe in rogum meum imponitur. Ergo, chariſſime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego ſenectutem tuam extinguo. Quid enim me procreabas infelicem adverſantibus Diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent. Neſcio, adoleſcentia mea miſerior ſit, an ſenectus tua. Ego in ipſo robore ætatis eripior: tibi carnifex ſpiritum adimit, quem, ſi fortuna expectare voluiſſet, natura repoſcebat. Admonuit me patris mei mentio, quàm timidè & cunctanter, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim cum audiſſet venenum à Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epiſtola ſcripta, quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare conſtituerat. Num creditum eſt patri meo? nam ullam auctoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipſe quoties, quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulſus ſum. Si, & cum indicamus inviſi; & cum tacemus ſuſpecti ſumus, quid facere nos oportet? Cumque unus è circumſtantium turba exclamaſſet, Benemeritis non inſidiari: Philotas, Rectè, inquit, quiſquis es, dicis. Itaque ſi inſidiatus ſum pœnam non deprecor: & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia ſunt viſa auribus veſtris.

ORATIO
AMYNTÆ. Ex libro XII.

ARGVMENTVM.

Amyntas Macedo non fuerat quidem nominatus inter conjuratos neq; ab indice neq; à reis quum in tormentis eſſent, ſed ſuſpitione urgebatur ob nimiam cum Philota conjunctionem, & quòd frater ejus profugerat. Itaque ab rege vinciri juſſus, necato Philota, productus ſtatim in concionem fuit. Crimini data eſt cum Philota, arcta neceſſitudo & recens cum eo congreſſus, aliquot dictorum procacitas, equi ſcribæ imperanti ferocius denegati, matris Alexandri ipſius literæ, quibus ut ſibi ab hoc caveret filium monebat. Admiſſus ad cauſam dicendam Amyntas diluit ea crimina omnia, ſed præpoſterè, orſus à graviſſimo, de iis quæ in regem intemperanter eſſet debacchatus. Defenſionis hæc eſt ſumma: Procacitatem purgat excuſata impotentia animi & linguæ quam duriſſimi labores militibus crebrius afferant: conjunctionem cum Philota non excuſat, ſed ſiquid eſt culpæ, eam omnem ab rege dicit ſuſpenſi, qui hanc ornando, feciſſet ut eius amicitiam omnes appetcrent. Recuſationem equorum confert in penuriam. Suſpiciones matris derivat in illius ſimultatem, quam ipſe officioſe in regem faciendo in ſe concitaſſet. Fugam fratris purgat illius ipſius interventu.

QVALISCVNQVE, inquit, exitus non manet rex, confitemur, proſperum tibi debituros, triſtiorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus cauſam; liberis corporibus animiſq; habitum etiam, in quo te commitari ſolemus reddidiſti. Cauſam non poſſumus fortunam timere deſinemus. Te quæſo permittas mihi id primum defendere, quod à te ultimum objectum eſt. Nos Rex ſermonis adverſus majeſtatẽ tuam habiti nullius conſcii ſumus nobis. Dicerem, jampridem viciſſe te invidiam, niſi periculum eſſet ne alia malignè dicta crederes blanda oratione purgari. Cæterum etiamſi

ſmilitis

militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset accepta, merueramus fortibus factis ut malles ea tempori nostro imputare, quàm animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admovemus manus. Parentes liberis si occurrant, & ingrati & inviſi sunt. Contra, cum domis honoramur, cum præmiis onusti reuertimur, quis ferre nos potest? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est. Ad omnes affectus impetu rapimur. Vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur, utcunq; præsens mouit affectio, modò Indiã adire & Oceanum libet, modo coniugum & liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit. In suos ordines quisque currimus, & quicquid iratum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset. Proindè ad id reuertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeò non inficior, ut expetisse quoque nos, magnosque ex ea fructus percepisse confitear. An verò Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis isse miraris? Tu hercule, (si verum audire vis) rex, hujus nobis periculi causa es, quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus. Annon propemodum in tua verba tui omnes te præeunte juravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? Hoc sacramento pietatis obstricti adversaremur, scilicet, quem tu omnibus præferebas? Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes, imò hercule neminem. Omnes enim Philo-

tæ amici eſſe voluerunt: ſed totidem, quod volebant, eſſe non poterant. Ita ſi à conſciis amicos non dividis, nec ab amicis quidem ſeparabis illos qui idem eſſe voluerint. Quod igitur conſcientiæ afferetur indicium? ut opinor, quia pridiè familiariter, & ſine arbitris loquutus eſt nobiſcum. At ego purgare non poſſem. ſi pridiè quicquam ex vetere vita ac more mutaſſem. Nunc verò, ſi, ut omnibus diebus, illo quoque qui ſuſpectus eſt, fecimus? conſuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus, & pridiè quam Philotas detectus eſt, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui ſi nos ſuſpectos facere vult, quod illo die equos non dedimus, ſemetipſum, quod eos deſideraverit, purgare non poterit. Anceps enim crimen eſt inter retinentem & exigentem, niſi quòd melior eſt cauſa ſuũ non tradentis, quàm poſcentis alienum. Cæterùm, rex, equos decem habui, è queis Antiphanes octo jam diſtribuerat iis, qui amiſerant ſuos. Omnino duos ipſe habebam: quos cum vellet abducere homo ſuperbiſſimus, certè iniquiſſimus, niſi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi hominis animo loquutum eſſe me cum ignaviſſimo, & hoc unum militiæ ſuæ uſurpante, ut alienos equos pugnaturis diſtribuat: Huc enim malorum ventum eſt, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excuſem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tuis ſcripſit. Utinam prudentius eſſet ſolicita pro filio, & non inanes quoque ſpecies anxio animo figurarer. Quare enim non adſcribit metus ſui cauſam? Deniq; non oſtendit autorem, quo facto dictove noſtro mota, tam trepidas tibi literas ſcripſit. O miſeram conditionem meam, cui forſitan non periculoſius eſt tacere quàm dicere. Sed utcunque ceſſura res eſt, malo tibi defenſionem diſplicere quam cauſam. Agnoſces autem quæ dicturus ſum: quippe meminiſti, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixiſſe te, multos integros juvenes in domo tuæ matris abſcondi.

ſcondi. Præcepiſti igitur mihi, ne quem præter te interuerer, ſed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & liberius, quam expediebat mihi, exequutus ſum imperium tuum; Gorgiam, & Hecatæum, & Gorgatam, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius eſt, quàm me, qui, ſi tibi non paruiſſem, jure daturus fui pœnas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ perſequendi nos cauſa eſt, quàm quod utilitatem tuam muliebri præpoſuimus gratiæ. VI. millia Macedonum peditum, & D C. equites adduxi: quorum pars ſequutura me non erat, ſi militiam detrectantibus indulgere voluiſſem. Sequitur ergo; ut quia illa propter hanc cauſam iraſcitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtuliſti.

ORATIO
COBARIS. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Beſſus Darii percuſſor deliberat inter ſcyphos cum Familiaribus, quemadmodum Alexandro perſequenti reſiſtant. Ipſe ſententiam ſuam aperit, ut fuga ſalutem quærant, ſeque in remotas Aſiæ partes & profundorum fluminum divortiis diviſas abdant, ubi ſe illis naturæ munimentis tueantur. Eunt in hanc ſententiam alii: unus Cobares, ſaniore mente hoc conſilium improbat, & Beſſo autor eſt ut ſe Alexandro dedat & ejus arbitrio permittat. Hoc pacto ſpem affulgere aliquam incolumitatis, quæ in fuga nulla relicta ſit.

NATVRA, inquit, mortalium hoc quoque nomine prava, & ſiniſtra dici poteſt, quod in ſuo quiſque negotio hebetior eſt quàm in alieno. Turbida facta ſunt conſilia eorum, qui ſibi ſuadent. Obſtat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum quæ cogitaveris, amor. Nam in te ſuperbia non cadit. Expertus eſt unumquemque quod ipſe repererit, aut ſolum, aut optimum ducere. Magnum onus ſuſtines capite regium inſigne.

Hoc

Hoc aut moderatè perferendum eſt, aut (quod abominor) in te ruet. Conſilio, non impetu opus eſt. Adjicit deindè, quod apud Bactrianos vulgo uſurpabant Canē timidū vehementius latrare quàm mordere; Altiſſima quæq; flumina minimo ſono labi. Quæ inſerui ut qualeſcunque inter barbaros potuit eſſe prudentia, traderetur. In his audientiū ſuſpenſam dederat expectationē ſui. Tum conſiliū aperit, utilius Beſſo, quam gratius. In veſtibulo, inquit, regiæ tuæ velociſſimus conſiſtit rex. Antè ille agmen, quàm tu menſam iſtam movebis. Nunc ab Tanai exercitū accerſes, & armis flumina oppones. Scilicet quà tu fugiturus es, hoſtis ſequi non poteſt? *Iter* utrique commune eſt, victori tutius. Licet ſtrenuū metum putes eſſe, velocior tamen ſpes eſt. Quin validioris occupas gratiam, dediſque te? Utcunque ceſſerit, meliorem fortunam deditus quàm hoſtis, habiturus. Al enum habes regnum, quò facilius eo careas. Incipies forſitan iuſtus eſſe Rex, cum ipſe fecerit, qui tibi & dare poteſt regnum, & eripere. Conſilium habes fidele, quod diutius exequi ſupervacaneum eſt. Nobilis equus umbra quoque virgæ regitur; ignavus ne calcari quidem concitari poteſt.

ORATIO
ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Alexander parabat expeditionem in Scythas, & Tanaim trajicere cogitabat: ſed verebatur ut hoc conſilium ſatis in vulgus militum probaretur. Invitis autem militibus id tentare ne expedire quidem putabat. Cauſæ cur illi renuerent erant: quod magna ſanè moles negotii ſuſciperetur in Sytharum oppugnatione, & quod verebantur ut ne rex ſatis illam expeditionē obire ipſe per infirmam valetudinem poſſet: quippe vix dum emerſerat ex graviſſimi vulneris periculo. Agit igitur ipſe cum ducibus: quibus in ſuam ſententiam pertractis, non dubitat quin conſilium ſuum militibus quoque probet. Rationem conſilii ſui exponit, non ad imperii tantum ampli-

amplificationem, ſed etiam ad eorum quæ ſubegerit defenſionem ſibi eſſe Scythas tentandos.

DISCRIMEN, inquit, me occupavit, meliore hoſtium, quàm meo tempore. Sed neceſſitas ante rationem eſt; maximè in bello, quo ratiò permittitur tempora eligere. Defecêre Bactriani, in quorum cervicibus ſtamus, & quantum in nobis animi ſit, alieno marte experiuntur. Haud dubiè ſi omiſerimus Scythas ultrò arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si verò Tanaim tranſierimus, & ubique invictos eſſe nos Scytharum pernicie ac ſanguine oſtenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ noſtræ metitur ſpatio, quod tranſituri ſumus. Unus amnis interfluit: quem ſi trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æſtimandum eſt, dum Aſiam ſubigimus, in alio quodammodo orbe trophæa ſtatuere, & quæ tam longo intervallo natura videtur diremiſſe, una victoria ſubitò committere? At hercule ſi paululum ceſſaverimus, in tergis noſtris Scythæ hærebunt. An ſoli ſumus qui flumina tranare poſſumus? Multa in noſmet ipſos recident quibus adhuc vicimus; fortuna belli, artem victos quoque docet. Vtribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc ut Scythæ imitari neſciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis huius adhuc exercitus venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre poſſemus, accipere cogemur. Manifeſta eſt conſilii mei ratio. Sed an permiſſuri ſint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus ſum, non pedibus ingreſſus. Sed ſi me ſequi vultis, valeo amici. Satis virium eſt ad toleranda iſta. Aut ſi jam adeſt vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius extinguar?

ORA-

ORATIO
SCYTHÆ LEGATI. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Alexander habebat in animo, uti diximus, Scythis bellum inferre. Illi non erant neſcii: ſed colloquio & compoſitione prius quàm armis bellum propulſare voluerant. Itaque legationem ad Macedonem miſerunt, quæ belli illati cauſas quæreret. Cujus hæc fuit oratio, tota collata ad Alexandrum commonendum, & à temeritate ad moderationem & prudentiam revocandum. Docent igitur legati, Scythas & pacis & belli artes optimè callere. Itaque, hos ut ſibi benevolentia adjungat potius quàm ad vim & ad arma vocet, admonet. Imbecillam felicitatem & caſus ancipites inculcant: multaque in hanc ſententiam dicunt. Si debellentur, ſuam cladem ſine ullo regis commodo eſſe poſſe, victoriam non ſine maximo ejus detrimento.

SI Dii habitum corporis tui, aviditati animi parem eſſe voluiſſent, orbis te non caperet. Altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Et hoc aſſequutus, ſcire velles ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiſcis quæ non capis. Ab Europa petis Aſiam; ex Aſia tranſis in Europam. Deinde, ſi humanum genus omne ſuperaveris, cum ſilvis, & nivibus, & fluminibus, feriſq; beſtiis geſſurus es bellum. Quid tu? ignoras, arbores magnas diu creſcere, una hora extirpari? Stultus eſt qui fructus earum ſpectat, altitudinē non metitur. Vide, ne, dū ad cacumen pervenire contendis, cum ipſis ramis, quos comprenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fit: & ferrum rubigo conſumit. Nihil tam firmum eſt, cui periculū non ſit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum eſt? nunquam terram tuam attigimus. Qui ſis, unde venias, licetne ignorare in vaſtis ſilvis viventibus? Nec ſervire ulli poſſumus, nec imperare deſideramus. Dona à nobis data ſunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, & ſagitta

&

& patera. His utimur & cum amicis, & adversus inimicos. Fruges amicis damus, boûm labore quæsitas: patera cum iisdem vinum Diis libamus: inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic Scythæ regem, & postea Persarum Medorumque superavimus, patuitque nobis iter usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire; omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes; Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Jam etiam ad pecora nostra avaras & insatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem, ut, quo plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quàmdiu circum Bactra hærens? Dum illos subigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoria nascitur. Nam ut major fortiorque sis quàm quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modo Tanaim, scies quàm latè pateant, nunquam tamen consequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit quàm exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus, cum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris. Eadem enim velocitate & sequimur, & fugimus. Scytharum solitudines, Græcis etiam proverbiis audio eludi. Nos deserta & humano cultu vacua, magis quàm urbes & opulentos agros sequimur. Proindè fortunam tuam pressis manibus tene: Lubrica est, nec in vita teneri potest: Salubre consilium sequens, quo præsens tempus ostendit melius, impone felicitati tuæ frænos, facilius illam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, quæ manus & pinnas tantùm habet. Cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non sinit? Denique si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere: sin autem homo es, id quod es, semper esse te cogita. Stultum est eorum meminisse propter quæ tui obliviscaris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti.

Nam

Nam & firmiſſima eſt inter pares amicitia, & videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium. Quos viceris, amicos tibi eſſe cave credas. Inter dominum & ſervum nulla amicitia eſt: etiam in pace belli tamen jura ſervantur. Jurando gratiam Scythas ſancire ne credideris: Colendo fidem jurant. Græcorum iſta cautio eſt, qui acta conſignant, & Deos invocant: nos religionem in ipſa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus eſt, de cujus benevolentia dubites. Cæterùm nos & Aſiæ & Europæ cuſtodes habebis. Baſtra, niſi dividat Tanais, contingimus. Vltra Tanaim uſq; ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam eſſe fama eſt. Utrique imperio tuo finitimos hoſtes an animos velis eſſe, conſidera.

ORATIO
ALEXANDRI ad trecentos milites.
Ex eodem libro.
ARGVMENTVM.

In Sogdianis petra erat expugnatu difficillima. Patebat enim in altitudinem ſtadia 30. in orbem verò 160. undequaque ardua & præcipita, ne callibus quidem ullis pervia. Vnus qui ad cacumen ducebat aditus & anguſtus limes, ſub hoſtibus tenebatur. Inſederant enim petram triginta hominum millia. Alexander adverſus impedimenta omnia & naturæ & artificii eluctans, ne huic quidem difficultati cedere voluit, & quoniam vis non valuiſſet, dolo ſtatuit aggredi. Hoc igitur commentus eſt ad eludendos hoſtes ſtratagema. Negotium dat ducibus ut trecentos expeditos juvenes conquirant exercitatæ pernicitatis, qui rem pecuariam in montibus exercuerint, ac proindè aſſueverint in præcipitiis & locis devijs inſiſtere. Hos, terrorem incutere hoſtibus parabat. Qui ut convenerunt, hac oratione quid fieri velit exponit. Rationem illis ad cacumen perveniendi aperit. Hortatur ut ſtrenuè rem aggrediantur, & adverſus omnes difficultates luctentur.

Denique

Denique addit animos propositis præmiis amplissimis: itaque eos d mitt t.

VOBISCVM, inquit, ô juvenes, & mei æquales, urbium invictarum antè munimenta superavi: montium juga perenni nive obruta emensus sum: angustias Ciliciæ intravi: Indiæ fines lassitudine vim frigoris sum perpessus. Et mei documenta vobis dedi, & vestra habeo. Petra quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obsident, cætera negligunt. Nullæ vigiliæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant. Invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferenteis ad cacumen. Nihil tam altè natura constituit, quò virtus non possit eniti. Experiendo quæ cæteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen: quod cum cœperitis, candidis velis signum mihi dabitis: ego, copiis admotis hostem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta x. uno minus accipiet, qui proximus ei venerit, eademque ad x. homines servabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.

ORATIO CALISTHENIS. Ex libro VIII.

ARGVMENTVM.

Cleo assentator Alexandri in convivio sermonem captato opportuno tempore intulit, non eum quidem præsente rege, sed cupiente & omnia exaudiente è loco abdito. Ibi ex composito ut à rege majorem inviret gratiam, eum laudibus in cœlum cœpit tollere, & divinos honores meritis ejus inter cœnam decernere, obscureque libertatis defensores, & nimio regis fastui infensos, perstringere. Eorum facile erat princeps Olynthius Callisthenes, nobilis, & idem philosophus, qui tum assentatoris levitatem & procacitatem dissimulare non potuit. Itaque hanc habuit in procerum convivio orationem, qua adulatoris illam cupiditatem notat. Regem nullo modo carpit, sed tantæ ambitionis suspi-

ſuſpicione prudenter liberat, quam illi ſua oratione Cleo affingebat.

SI rex, inquit, ſermoni tuo affuiſſet, nullius profecto vox reſponſuri tibi deſideraretur: Ipſe enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare ſe cogeres, neu rebus feliciſſimè geſtis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abeſt, ego tibi pro illo reſpondeo, nullum eſſe eundē & diuturnum & præcocem fructum: cæleſteſque honores, non dare te regi, ſed auferre. Intervallo enim opus eſt, ut credatur Deus, ſemperque hanc gratiam magnis viris poſteri reddunt. Ego autem ſeram immortalitatem precor regi, ut vita diuturna ſit, & æterna majeſtas. Hominem conſequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas Herculem modo & patrem Liberum, conſecratæ immortalitatis exempla, referebas. Crediſne illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura eſt, quàm in cœlum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos facimus? A nobis divinitatis ſuæ autoritatem accepturus eſt rex? Potentiam tuam experiri libet? Fac aliquem regem, ſi Deum potes facere, facilius eſt imperium dare, quàm cœlum. Dii propitii ſine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque curſu, quo fluxêre res, ire patiantur. Noſtris moribus velint nos eſſe contentos. Non pudet patriæ, nec deſidero ad quem modum rex mihi colendus ſit, diſcere. Quos equidem victores eſſe confiteor, ſi ab illis leges, queis vivamus, accipiamus.

ORATIO
HERMOLAI. Ex eodem libro.
ARGVMENTVM.

Hermolaus nobilis adoleſcens ex cohorte regia acerbiore regis animadverſione irritatus, impulſore Soſtrato, conſilium regis per inſidias opprimendi cum aliquot conſciis init. Statuit dolorem ulciſci ſuum. Res ab indice prolata eſt. Conſcii ſceleris capti, verberibus torti & necati ſunt præter eum qui indicium

cium fecerat. Solus Hermolaus cauſam dicit audiente militum corona. Ejus eſt hæc oratio, qua non inficiatur factum, ſed facti æquitatem defendit. Sibi enim conſtitutum fuiſſe de medio tollere non regem, ſed crudelem & multorum jam cæde contaminatum tyrannum, faſtidioſum, ſuperbum, ſuorum ſanguine & vulneribus gloriam ſibi quærentem, denique indignum, qui ingenuis imperet, & liberorum hominum utatur opera.

NOS verò, inquit, quoniam quaſi neſcias quæris, occidendi te conſilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpiſti, ſed quaſi in mancipia dominaris. Primus ex omnibus pater ipſius, Sopolis, parricidam etiam parentis ſui clamitans eſſe, conſurgit, & ad os manu objecta, ſcelere & malis inſanientem, ultra negat audiendũ. Rex, inhibito patre, dicere Hermolaũ jubet, quæ ex magiſtro didiciſſet Caliſthene. Et Hermolaus; Vtor, inquit, beneficio tuo, & dico quæ noſtris malis didici. Quota pars Macedonum ſævitiæ tuæ ſupereſt? quotus quiſque non è viliſſimo ſanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lynceſtes Alexander, & Clytus, quantum ad hoſtes pertinet, vivunt; ſtant in acie, te clypeis ſuis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius menſam tuam ſanguine ſuo aſperſit. alius ne ſimplici quidem morte defunctus eſt. Duces exercituum tuorum in equuleum impoſiti, Perſis, quos vicerant, fuêre ſpectaculo. Parmenio, indicta causâ, trucidatus eſt, per quem Attalum occideras. Invicem enim miſerorum uteris manibus ad expetenda ſupplicia. Et quos paulo antè miniſtros cædis habuiſti, ſubitò ab aliis jubes trucidari. Obſtrepunt ſubinde cuncti Hermolao. Pater ſupremum ſtrinxerat ferrum, percuſſurus haud dubiè, ni inhibitus eſſet à rege: quippe Hermolaum dicere juſſit; periitque ut cauſas ſupplicii augentem, patienter audirent. Ægrè ergo coërcitis, rurſus Hermolaus; Quàm liberaliter, inquit, pueris rudibus

ad

ad dicendum agere permittis? at Calisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confessi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum feciſſe contendo. Sunt hîc qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo est, qui conscium fuisse nobis Calisthenem dicat, cum morti olim destinatus sit à justissimo & patientissimo rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine. At tibi xxx millia mulorum captivum aurum vehunt, quum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat, patrios mores exosus es. Persarum ergo, non Macedonum regem occidere voluimus: & te transfugam, belli jure persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te ut Deum, tu Philippum patrem adversaris, & si quis Deorum ante Jovē haberetur, fastidiores etiam Jovem. Miraris si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te quibus aut insontibus moriendum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes, ex me enim scire cœpisti, quid ingenui homines ferre non possunt. De cætero parce: quorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra.

ORATIO
ALEXANDRI. Ex eodem libro.
ARGVMENTVM.

Patefacta Hermolai conjuratione in Alexandrum, sequebatur ut is perduellionis pœnam subiret & plecteretur. Sed ne indicta causa periret, produci eum ad concionem Alexander voluit. Productus causas susceptæ facinoris protulit has: sævitiam re-

gis

gia & supplicia illustrium virorum, sordes atque avaritiam in militibus remunerandis, fastidium ejus & despicatum suorum ad alios ornandos. Objecta hæc partim vitia partim crimina diluit hac oratione Alexander, & ad singula sigillatim respondet. Ad primum, exempla supplicionum in facinorosos, & eos convictos rerum capitalium fuisse edita: ad secundum, se suæ liberalitatis locupletes habere testes omnes Macedones, quorum tenuitas in summam opulentiam munificentia sua sit mutata: in tertium, se Divinos honores esse auctupatum, ut majorem metum inferret gentibus suo nomine. Quod verò exteras nationes amplexetur, pertinere id ad imperii stabilitatem. Esse enim stabiliora quæ benevolentia continentur, quàm quæ metu.

QVAM falsa sint, inquit, quæ iste tradita à magistro suo dixit, patientia mea ostendet. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solùm esse audiretis, expressi non imprudens, cum premisissem huic latroni dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius se in venatione gessisset, more patrio, & ab antiquissimis Macedoniæ regibus usurpato, castigari eum jussi. Hoc & oportet fieri, & ut à tutoribus pupili, à maritis uxores, servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis, & commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minimè hercule admiror. Nam cum Parmenionem & Philotam laudat, suæ servit causæ. Lynceſtem verò Alexandrum bis insidiatum capiti meo, à duobus judiciis liberari. Rursum convictum, per biennium tamen distuli, donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum

lum, antequam rex eſſem, hoſtem meo capiti fuiſſe meminiſtis. Clytus utinam non coëgiſſet me ſibi iraſci: cujus temerariam linguam, probro dicentem mihi, & vobis, diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tuliſſet. Regum ducumque clementia non in ipſorum modo, ſed etiam in illorum qui parent, ingeniis ſita eſt. Obſequio mitigantur imperia, ſibi verò reverentia exceſſit animis, & ſumma imis confundimus, vi opus eſt ut vim repellamus. Sed quid ego mirer, iſtum crudelitatem mihi objeciſſe, qui avaritiam exprobrare auſus ſit? Nolo ſingulos veſtrum excitare, ne inviſam liberalitatem meam faciam, ſi pudori veſtro gravem fecero. Totum exercitum aſpicite, qui paulo antè nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Menſas auro onerant, greges ſervorum ducunt, ſpolia de hoſtibus ſuſtinere non poſſunt. At enim Perſæ, quos vicimus, in magno honore ſunt. Apud me quidem moderationis meæ certiſſimum indicium eſt, quòd ne victis quidem ſuperbè impero. Veni enim in Aſiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum ſolitudinem facerem: ſed ut illos quoque, quos bello ſubëgiſſem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiſcum, pro imperio veſtro ſanguinem fundunt, qui ſuperbè habiti, rebellaſſent. Non eſt diuturna poſſeſſio, in quam gladio inducimur. Beneficiorum gratia ſempiterna eſt. Si habere Aſiam non tranſire volumus, cum his cõmunicanda eſt noſtra clementia. Horũ fides ſtabile & æternum faciet imperium: Et ſanè plus habemus quàm cupimus. Inſatiabilis autem avaritia eſt, adhuc implere velle quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus eſſe video, quæ non erubeſcamus imitari, nec aliter tantum imperium aptè regi poteſt, quàm ut quædam & tradamus illis, & ab iſdem diſcamus. Illud penè dignum riſu fuit, quod Hermolaus poſtulabat à me, ut averſarer Jovẽ, cujus oraculo agnoſcor. An etiam quid Dii reſpondea-

deant, in mea poteſtate eſt? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipſis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum eſſe me credant. Fama enim bella conſtant, & ſæpe etiam quod falſo creditum eſt, viri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem putatis arma veſtra auro argentoque adornaſſe? Aſſuetis nihil vilius hac videri materia volui? Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculis ergo primum eorum ſordida omnia & humilia ſpectantium capiam: & docebo nos non auri aut argenti cupidos, ſed orbem terrarum ſubacturos veniſſe. Quam gloriam tu parricida intercipere voluiſti, & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedêre. At nunc mones me, ut veſtris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos ſcire, quid de his ſtatuiſſem, quo triſtiores periretis, ſiqua vobis parentum memoria & cura eſt. Sed olim iſtum morem occidendi cum ſceleſtis inſontes, propinquos parenteſque ſolvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Caliſthenem, cui uni vir videris, quia latro es, ſcio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modò in me jeciſti, modò audiſti, illius quoque ore referantur. Quem, ſi Macedo eſſet, tecũ introduxiſſem, digniſſimum te diſcipulo magiſtrum, nunc Olynthio non idem juris eſt.

ORATIO
ALEXANDRI AD MILITES. Ex libro IX.

ARGVMENTVM.

Alexander longa jam terrarum ſpacia vincendo emenſus, nondum tamen ad metã aſpiraverat, quã laboribus ſuis propoſuerat, & plura animo erat complexus. Habebat enim in animo non prius conquieſcere quàm ad Oceanum Indicum victor perveniſſet, ut idem limes ſuas victorias, & orbem terrarum definiret. Sed ſciebat non eſſe eundem animum ſuis: neque id illi obſcurè ſerebant. Non igno-

ignorabat quin eo tædium laborioſæ & tam diuturnæ militiæ cepiſſet. Itaque relangueſcentes animos conatur hac oratione inſtaurare & revocare. Commemorat res geſtas: & præ his reliquias quæ ſuperſunt, nihil eſſe faciendas oſtendit. Vix aliud reſtare, niſi ut reliquias ſuarum victoriarum perſequantur. Labores qui adeundi relinquantur, eſſe leves et breves: præmia verò ampliſſima & perpetua. Ad extremum, quum videret eos penitus deſpondiſſe animos, nec ullam vocem mittere teſtem ſuæ comprobationis, vehementi utitur querela, quæ ſuorum ignaviam incuſat.

NON ignoro, milites, multa, quæ terrere vos poſſent, ab incolis Indiæ per hos dies de induſtria eſſe jactata. Sed non eſt improviſa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, ſic Meſopotamiæ campos, Tigrim & Euphratem quorum alterum vado tranſivimus alterum ponte, terribilem fecerant Perſæ. Nunquam adliquidum fama perducitur: omnia illa tradente majora ſunt vero. Noſtra quoque gloria cum ſit ex ſolido, plus tamen habet nominis quàm operis. Modò quis belluas offerentes mœnium ſpeciem, quis Hydaſpen amnem, quis cætera auditu majora quàm vero ſuſtinere poſſe credebat? Olim hercule fugiſſemus ex Aſia, ſi nos fabulæ debellare potuiſſent. Creditiſne elephantorum greges majores eſſe quàm uſquam armentorum ſunt: cum & rarum ſit animal, nec facilè capiatur, multoque difficilius mitigetur? Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen quò latius fuſum eſt, hoc placidius ſtagnat; quippe anguſtis ripis coërcita, & in anguſtiorem alveum eliſa, torrentes aquas invehunt: contrà ſpatio alveo ſegnior curſus eſt. Præterea in ripa omne periculum eſt, ubi applicantes navigia hoſtis expectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum diſcrimen eſt evadentium in terram. Sed omnia iſta vera eſſe fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hoſtium

hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementius quàm in nos incurrerunt. Tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia, cum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt: congregata verò tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut cum haberem, ipse non opposuerim: satis gnarus, plus suis quam hostibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primùm inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbella, cujus campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Serò hostium legiones numerare cœpistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur, Bactriana auxilia præstò sunt. Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Vestras manus intueor; vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem, præsidemque habeo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec mei nec hostium exercitus meminero. Vos modò animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad Solis ortum, & oceanum, nisi obstat ignavia; inde victores perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora sunt periculis præmia. Dives eadem & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco quàm ad prædam. Digni, estis qui opes, quas illud mare littoribus inve-

hit, referatis in patriam digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis per vos, gloriamque vestram, qua humanum fastigium creditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus oro, quæsoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum commilitonemque vestum; ne dicam regem, deseratis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sæpe aciem clypeo meo texi, non infringeretis in manibus meis palmam, quâ Herculem Liberumque patrem, si invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor, alacritatis vestræ index? Ubi est ille meorum Macedonum vultus: non agnosco vos milites, nec agnosci videor à vobis. Surdas jamdudum aures pulso, aversos animos & infractos excitare conor. Cumque illi in terram dimissis capitibus tacere perseverarent: Nescio quid, inquit, imprudens in vos deliqui, quòd me ne intueri quidem vultis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondit, nemo saltem negat quos alloquor. Quid autem postulo? vestram gloriam, & magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium, qui potissimum vulnerati regis corpus exciperent? Desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseverabo. Objicite me fluminibus & belluis, & illis gentibus, quorum nomina horretis. Inveniam qui desertum à vobis sequantur. Scythæ Bactrianiq; erunt mecum, hostes paulo ante, nunc milites nostri. Mori præstat quàm precario imperatorem esse. Ite reduces domos, ite deserto rege ovantes. Ego hic à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ morti locum inveniam.

ORATIO
COENI AD ALEXANDRVM. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Conster-

Conſternata concione ad proximam Alexandri orationem, & pertinaciter tacente, quòd nec aſſentiri regi vellent, nec præciſè denegare auderent, nec ullus communem cauſam publicè ſuſciperet, Cœnus unus ducum proceſſit in medium, & regem omnium verbis rogavit, ut parceret defatigationi & imbecillitati omnium ſuorum, qui tot laboribus exhauſti non poſſent militiæ moleſtias tolerare, præſertim cum ſe infinitus oſtenderet labor, ſi ea loca peteret. Servire illum ſuæ gloriæ non poſſe incolumi exercitu, quem tot annorum difficultates attriviſſent.

DII prohibeant, inquit, à nobis impias mentes & profectò prohibent. Idem animus eſt tuis qui fuit ſemper, ire quo jusſeris pugnare, periclitari, ſanguine noſtro commendare poſteritati tuum nomen. Proinde ſi perſeveras, inermes quoque, & nudi, & exangues, utcunque tibi cordi eſt, ſequimur, vel antecedimus. Sed ſi audire vis non fictas tuorum militum voces, rerum neceſſitate ultima expreſſas, præbe, quæſo, propitias aures imperium atque auſpitium tuum conſtantiſſimè ſequutis, & quocunque pergis ſequuturis. Vicitti, rex, magnitudine rerum non hoſtes modò, ſed etiã milites. Quicquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emenſis maria terraſque melius nobis, quàm incolis omnia nota ſunt. Penè in ultimo mundi fine conſiſtimus: in aliam orbem paras ire, & Indiam quæris Indis quoque ignotam. Inter feras ſerpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus ſuis expetis, ut plura quàm ſol videt, victoria luſtres. Digna prorſus cogitatio animo tuo, ſed altior noſtro. Virtus enim tua ſemper in incremento erit, noſtra vis in fine jam eſt. Intuere corpora exanguia, tot perfoſſa vulneribus, tot cicatricibus putrida. Jam tela hebetia ſunt, jam arma deficiunt. Veſtem Perſicam induimus, cui a do neſtica ſubvehi non poteſt, in externum degeneravimus cultum. Quoto cuiq; lorica eſt? quis equum habe?

Jube quæri quàm multos ſervi ipſorum perſequuti ſunt, quid cuique ſuperſit ex præda. Omnium victores, omnium inopes ſumus, nec luxuria laboramus, ſed bello. Inſtrumenta belli conſumpſimus, hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augeant de induſtria barbari, magnum tamen eſſe numerũ etiam ex mendacio intelligo. Quòd ſi adhuc penetrare in Indiam certum eſt, regio à meridie minus vaſta eſt. Qua ſubacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit eſſe natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum poſita eſt? Hic quoque occurrit Oceanus; niſi mavis errare, pervenimus, qua tua fortuna ducit. Hæc tecum, quàm ſine te cum his, loqui malui: non ut inirem circumſtantiis exercitus gratiam, ſed ut vocem loquentium potius quàm ut gemitum murmurantium audires.

ORATIO CRATERI AD ALEXAND.

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Alexander ex graviſſimo vulnere, & propè lethali in Oxidacarum oppugnatione accepto, convaluerat. Sed quum eſſet infirmior, nec per imbecillitatem uſitata munia tutò obire poſſet, & tamen conaretur, neque omninò valetudini indulgeret, magnumque eſſet ab ea audacia periculum, amici quibus de moraſtatio pro prætorio erat, rogandi regis has partes tribuerant Cratero, ut ipſi ſibi parceret. Qui cum illis ingreſſus, regi expoſuit quam omnes eſſent de ejus ſalute ſoliciti. Ea anxietate ita ſe levari poſſe, ſi rex ſe ipſe reſpiceret, nec ita præſentia pericula ſubiret, præſertim tenuioribus victoriæ præmiis propoſitis. Polliceatur ab omnibus paratam & ſtrenuam operam. Omnia enim omnes, ne ille in apertum diſcrimen abducatur, eſſe facturos.

CREDISNE, inquit, adventu magis hoſtium, ut jam in vallo conſiſterent, quam cura ſalutis tuæ ut nunc eſt tibi vilis, nos eſſe ſolicitos? Quantalibet

talibet vis omnium gentium conſpiret in nos, impleat armis viriſque totum orbem, claſſibus maria conſternat, inuſitatas belluas inducat, tu nos præſtabis inviſtos. Sed quis Deorum hoc Macedoniæ columen ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt? cum tam avidè manifeſtis periculis offeras corpus, oblitus tot civium anima trahere te in caſum? Quis enim tibi ſuperſtes aut optat eſſe, aut poteſt? Eo pervenimus, auſpicium atque imperium ſequuti tuum, unde niſi te reduce, nulli ad penates ſuos iter eſt. Qui ſi adhuc de Perſidis regno cum Dario dimicares, etſi nemo vellet, tamen ne admirari quidem poſſet tam promptæ eſſe te ad omne diſcrimen audaciæ. Nam ubi paria ſunt periculum ac præmium, & ſecundis rebus amplior fructus eſt, & adverſis ſolatium majus. Tum verò capite ignobilem vicum emi, quis ferat non tuorum modò militum, ſed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulò antè vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis ſpoliis inertiſſimas manus fuiſſe injecturas, niſi te interceptum miſericors in nos fortuna ſervaſſet. Totidem proditores, totidem deſertores ſumus, quot te non potuimus perſequi. Univerſos licet milites ignominia notes, nemo recuſabit luere id, quod ne admitteret, præſtare non potuit. Patere nos, quæſo, alio modo eſſe viles tibi. Quocunque juſſeris, ibimus; Obſcura bella, & ignobiles pugnas nobis depoſcimus. Temet ipſum ad ea ſerva pericula, quæ magnitudinem tuã capiunt. Citò gloria obſoleſcit in ſordidis hoſtibus: nec quidquam indignius eſt, quàm conſumi eam, ubi non poſſit oſtendi.

ORATIO ALEXANDRI AD AMICOS.

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Reſpondet ad amicorum poſtulationẽ Alexander, Voluntatem plenam pietatis, obſequii ac benevolentiæ,

amplexatur. Eum ſibi eſſe vitæ fructum docet, quod tam benevolis & fidelibus comitibus uti ſibi contingat. Quod verò de periculis vitandis dixiſſent, ita ſe interpretari, & de eo ita cogitare, ut quum gloriam imprimis adamarit, ut præ ea cætera nihili pendat, certum ſibi ſit, pro ea retinenda atq; augenda, nullos labores, nulla pericula ſubterfugere. Quos habeat ſtimulos ad eam appetendam, exponit. Proinde ſe gloriæ non autem valetudinis & vitæ rationem habere velle. Monet ut is ſuam illam ſolicitudinem ad inteſtinarum inſidiarum propulſationem convertant. Hanc ſibi eſſe antiquiorem cautionem, & ipſis eſſe debere. Ad extremum aliquid de matris Apotheoſi mandat.

VOBIS quidem, inquit, ô fidiſſimi, piiſſimique civium, atque amicorum, grates ego, habeoque, non ſolum eo nomine, quòd hodie ſalutem meam veſtræ præponitis, ſed quòd à primordiis belli nullum erga me benevolentiæ pignus atque indicium omiſiſtis: adeo ut confitendũ ſit, nunquam mihi vitam meam fuiſſe tam charam, quàm eſſe cœpit, ut vobis diu frui poſſim. Cæterum non eadẽ eſt cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea; qui quidem hanc benevolentiam veſtram virtute meruiſſe me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forſitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis ſpatio, ſed gloria. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis expectare obſcuram & ignobilem ſenectutem. Quanquam re pigri quidem ſibi fata diſponunt, ſed unicum bonum diuturnam vitam æſtimantes, ſæpe acerba mora occupat. Verum ego, qui non annos meos ſed victorias numero, ſi numera fortunæ bene computo diu vixi. Orſus à Macedonia imperium, Græciam teneo: Thraſiam & Illyricos ſubegi. Triballis, Mediſque imperio: Aſiam, quã Helleſponto, qua rubro mari alluitur, poſſideo. Jamque haud procul abſum à fine mundi. Quem egreſſus aliam

naturam

naturam, alium orbem aperire mihi ſtatui. Ex Aſia in Europæ terminos momento unius horæ tranſivi. Victor utriuſque regionis poſt nonum regni mei, poſt viceſimum atque octavum ætatis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, poſſe ceſſare? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis eſſe me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis. Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longè ſubmoverat. In his operibus extingui mihi (ſi fors ita ferat) pulchrum eſt. Ea ſtirpe ſum genitus, ut multam prius quam longam vitam debeam optare. Obſecro vos, cogitate nos perveniſſe in terras, quibus fœminæ ob virtutem celeberrimum nomen eſt. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in poteſtatem? quanta opera molita eſt? Nondum fœminam æquavimus gloria, & jam nos laudis ſatietas cepit? Dii faveant, majora adhuc reſtant. Sed ita noſtra erunt quæ nondum attigimus, ſi nihil parvum duxerimus in quo magnæ gloriæ locus eſt. Vos modò me ab inteſtina fraude, & domeſticorum inſidiis præſtate ſecuram. Belli Martiſque crimen impavidus ſubibo. Philippus in acie tutior quam in theatro fuit. Hoſtium manus ſæpe vitavit, ſuorum effugere non valuit. Aliorum quoq; regum exitus ſi reputaveritis, plures à ſuis quam ab hoſte interemptos numerabitis. Cæterum quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occaſio oblata eſt: mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, ſi Olympias mater immortalitati conſecretur, quandocunque exceſſerit vita. Hoc ſi licuerit, ipſe præſtabo ſi me præceperit fatum, vobis mandaſſe mementote.

ORATIO ALEXANDRI AD MILITES. Ex libro. x.

ARGVMENTVM.

Alexander miſſionem daturus erat militibus, qui per ætatem emeriti eſſent, aut qui omnino, per infirmitatem corporum militiæ labores ſuſtinere non poſ-

sent: eam sperabant universi. Et quia tum longè in orientem processerat; veriti ne sedem imperii in Asia constitueret, quæ res optatam illis in patriam reversionem eriperet, missionem omnes audacius & tumultuosius flagitare cœperunt, et jam apertè impositos militi labores detrectare Alexander eorum motuum insolens, ut qui alacri eorum semper opera et parata usus esset, tum commotus est. Augebat indignationē oblivio recentis suæ erga eos liberalitatis. Nam magnam vim auri ad eos ære alieno liberandos effuderat. Hac igitur oratione coercere illorum ferociam conatur. Commemorat sua erga nos beneficia, quorum eos oblivio ceperat. Quantum obsequium à militibus requiratur, ostendit. Indignos esse opibus et gloria quam secum habent communem Ad extremum exardescit ira, et eorum operam repudiat.

QVID hæc, *inquit*, repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo: palam certè rupistis imperiū, & precariò rex sum, cui non alloquendi, non noscendi monendique aut intuendi vos jus reliquistis. Equidē cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulò post deportare statuerim; tam illos acclamantes video qui abituri sunt, quàm hos cum quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Dispari in causa idem omnium clamor est. Perve lim scire, utrum qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur. Crederes uno ore omnes sustulisse clamorem. Ita pariter ex tota concione responsum est, Omnes queri. Tum ille. Non hercule, inquit, potest fieri, ut adducar querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in qua major pars exercitus non est, utpote cum plures dimiserim, quam retenturus sum. Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos: sed est quidem in illis pudor à cæteris destitutos relinquendi. Verùm

ego

ego tam furioſæ conſternationis oblitus, remedia inſanabilibus conor adhibere. Omnem hercule ſpem, quam ex vobis conceperam, damno, nec ut cum militibus meis (jam enim eſſe deſiſtitis) ſed ut cum ingratiſſimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus quæ circumfluunt vos inſanire cœpiſtis: obliti ſtatus ejus, quem beneficio exuiſtis meo. Digni hercule qui in eodem conſeneſcatis: quoniam facilius eſt vobis adverſam quàm ſecundam regere fortunam. Et tandem Illyriorum paulò antè & Perſarum tributariis, Aſia & tot gentium ſpolia faſtidio ſunt. Modò ſub Philippo ſeminud s amicula ex purpura ſordent. Aurum & argentum oculi ferre non poſſunt. Lignea enim vaſa deſiderant, & ex craticibus ſcuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni cum omnis regia ſupellex haud amplius quàm ſexaginta talentorum eſſet, meorum operum fundamenta, quibus tamen (abſit invidia) imperium maximæ terrarum partis impoſui. Aſixne pertæſum eſt, quæ vos gloria rerum geſtarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis, rege deſerto, cum pluribus veſtrum defuturum viaticum fuerit; ni æs alienum luiſſem, nempe in Aſiatica prædanec pudet profundo ventre devictarum gentium ſpolia circumferentes, reverti velle ad liberos, conjugeſque, quibus pauci præmia victoriæ poteſtis oſtendere. Nam Cæterum, dum etiam ſpei veſtræ obviam iſtis, arma quoque pignori ſunt. Bonis verò militibus cariturus ſum, pellicum ſuarum concubinis, quibus hoc ſolum extantis opibus ſupereſt, quod impenditur. Proinde fugientibus me petant limites, faceſſite hinc oculis. Ego cum Perſis adeuntium terga tutabor. Neminē teneo: liberare oculos meos ingratiſſimi cives. Læti vos excipiēt parentes liberique. ſine veſtro rege redeuntes? obviam ibunt deſertoribus tranfugiſque? Triumphabo mehercule de fuga veſtra, & ubicunque ero expetam pœnas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo,

præferendoque vobis. Jam autem scietis, & quantum sine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit

ORATIO
ALEXANDRI, ad Peregrinos milites. Ex eod. lib.

ARGVMENTVM.

Alexander stomacho & indignatione ardens quod superior oratio docuit, repudiatis Macedonibus, peregrinos milites sibi asciuit ad honores iis mandandos. Eos ut beneficentia sibi adiunxerat, sic liberali hac oratione magis ac magis conciliat. Persarum laudat in reges suos obsequium & obedientiam. Neque eam tum primum compertam sibi esse dicit, sed testimonium se sui judicii dare. Decreuisse autem res maximas eis credere. Ad laudationem adjicit liberalitatis erga eos suæ commemorationem, quam sit novorum beneficiorum & honorum splendidorum accessione cumulaturus.

QUVM ex Europa trajicerem in Asiam multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoq; accessit, quod video fortes viros erga reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hoc animorum corporumque robore impigrè toleratis: & cum fortes viri sitis, non fortitudinem magis quàm fidem colitis. Hoc ego non nunc primum profiteor, sed olim scio. Itaque & delectum è vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis, obsequium verò & patientia imperii longè præstantior est quàm cæteris. Ergo ipse Oxiatris Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatur ex captiva liberos tollere. Mox deinde cum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorē Darii filiam duxi: proximisq; amicorum autor fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc sacro fœdere omne discrimen victi & victoris

victoris excluderē. Proinde genitos esse vos mihi, non ascitos milites credite. Asiæ & Europæ unum atq; idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinā novitatem, & cives mei estis, & milites. Omnia eundē ducunt colosem. Nec Persis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Persarum imitari indecorum est. Eiusdem juris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt.

ORATIO PERDICCÆ IN CONCIONE MILITVM.

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Mortuo Alexandro primùm discordia inter principes est coorta: post gravissimi motus efferbuerunt. Cum enim de successore regni creando convenissent, diu variatum est sententus, cum idoneus nemo, & par tanto oneri inveniretur, ad quem gubernacula amplissimi imperii deferrent. Neque enim Alexander sobolem reliquerat: quanquam uterum gerebat Roxane uxor ejus quam ex Persis duxerat: sed incertam prolem expectare alienum videbatur. Magnus negotiorū tumor impendebat, qui non erat nisi probato alicui committendus, ad sententiam igitur dicendam admissus Perdicca, censet primum ut justa & divini honores persolvantur Alexandoo; deinde ut partus Roxanes expectetur qui ad trimestre sperabatur. Successorem illum posthumum futurum regi legitimum.

EGO quidem, inquit, annulum, quo ille regni atque imperii vires obsignare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Cæterum quanquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis Diis excogitari potest, tamen magnitudinem rerum, quas egit intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accomodasse rebus humanis: quarum sorte complera cito repeterent eum suæ stirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo supereſt, quàm quod semper ab immortalitate subducitur, corpori nominiq; quam primum justa solvamus, haud obliti

in qua urbe, inter quos simus, quali rege ac præside spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumq; ut victoriâ partam, inter hos de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est. Hoc ne uno, an pluribus, in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane prægnans est. Optamus ut marem enitatur, cujus regnum Diis approbantibus futurum, quandoque adoleverit. Interim à quibus regi velitis, destinate.

ORATIO
PTOLOMÆI.
ARGVMENTVM.

Ptolomæus procerum unus, in eo consilio principum sententiâ hanc dixit, se ab aliis dissentire qui dixissent. Hoc verò optimum sibi factu videri, ut senatus instituatur ex principibus, quorum decretu administretur imperium.

DIGNA prorsus est soboles, inquit, quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsines filius, cujus nomen quoque in Europa dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod justi illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus tantisque classibus nequicquam petiverunt. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coëant, quoties in commune consulto opus fuerit, eoque quod major pars eorum decreverit, stetur. Duces præfectique copiarum his pareant.

ORATIO
MELEAGRI.
ARGVMENTVM.

In eodem principum conceſſu Meleager, ſeditioſus homo, turbulentam, et invidiæ in Perdiccam plenam ſententiam dixit. Invidebat enim homo levis Perdiccæ dignitati, quàm Ariſtonus quidam in eodem conſilio evexerat, quum Perdiccæ principatum decreverat. Hic igitur illam Ariſtoni ſententiam labefactat,

factat & multitudinem ad vim vocat. Denique popularem se præbet, ne quisquam principum dignitate antecellat.

NEC Dii siverint, *inquit*, ut Alexandri fortuna, tantiq; regni fastigium in istos humeros ruat: homines certè non ferent. Nihil dico de nobilioribus quàm hic est, sed de viris tantùm, quibus invitis nihil perperi necesse est Nec verò interest, Roxanes filium, quandocunque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis: cum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet nisi qui nondum natus est. Et in tanta omnium festinatione non iusta modò, sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat, & jam divinat marem esse conceptum, quem vos dubitatis paratum esse vel subdere, si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex his, quæ imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? harum enim opus regiarum utique populus est hæres.

FINIS.

INDEX.

Omnium orationum, eo ordine digestus, quo ex hic excusæ sunt. Numerus paginam indicat.

Ex Sallustii bello Catilinario.

Oratio Catilinæ, qua sui de conjuratione consilii participes cohortatur. 9
Oratio alia ejusdem Catilinæ, qua suos milites adhortatur. 10
Orat. Legatorum C. Manlii ad Q. Martium regem. 12
Oratio C. Cæsaris suam sententiam senatui exponentis, de conjurationis Catilinæ sociis qui in custodiis tenebantur. 13
Orat. M. Porcii Catonis proximæ præcedenti orationi C. Cæsaris respondens. 17

Ex

Ex bello Jugurthino.

Oratio Micipsæ regis ad Jugurtham, quâ eum officii sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens. 21
Oratio Adherbalis ad senatum Rom. quâ se à Iugurtha regno fortunisq; omnibus expulsum queritur 22
Oratio C. Memmii ad Quirites, qua eos ad vindicandum in Iugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in socios ejus sceleris, hortatur. 26
Orati Marii ad Quirites, de se & de ea quam parabat in Africam. expeditione. 29
Oratio Syllæ ad Bocchum regem. 34
Oratio Bocchi ad Syllam, qua suum erga illum studium exponit, & se bellum pop. Rom. facere voluisse negat. 35.

Ex libris Hist. Salust.

Oratio Lepidi Cons. ad pop. Rom. ibid.
Oratio C. Cottæ consulis ad pop. 39

Orationes ex Livio Collectæ.

Ex libro primo ab urbe condita.

PRecatio Romuli ad Iovem Statorem, ut Romanis adversus Sabinos ferat opem. 41
Verba Proculi Iulii ad pop. Rom. consolationis plena. 42
Oratio Metii Suffetii ad Tullum Hostilium regem Rom. de pace componenda inter Romanos & Albanos. ibid.
Oratio P. Horatii ad pop. pro filio perduellionis reo. 43
Oratio Tulli Rom. regis de proditione Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites. 44
Verba seu exhortatio Tanaquil ad Servium generum, de regno. 46
Exhortatio Tullia ad L. Tarquinium maritum suum, de regni affectatione. ibid.
Lucretiæ querela ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione. 47.

Ex

Ex ſecundo libro ab urbe condita.

Oratio P. Valer. Publicolæ ad populum de crimine ſibi obiecto. 48
Oratio Mutii Scævolæ ad Porſenam Cluſinum regem. 49
Oratio Martii Coriol. ad patres contra plebem & trib. 50
Oratio Actii Tullii Volſcorum principis ad Conſules, ut ludis non adeſſent Volſci. ibid.
Oratio Actii Tullii ad ſuos qua eos in Rom. concitat. 51

Ex tertio libro ab urbe condita.

Oratio Q. Fabii ad tribunos pleb. alios omnes præter Terentillum. 52
Orati Auli Virg. trib. pleb. ad plebem de Cæſonis arrogantia. 53
Oratio P. Valer. Publicolæ conſulis ad tribunos, omnemque plebem. 54
Oratio L. Quintii Cincinnati ad populum adverſus A. Virginium. 55
Oratio L. Quintii Cincinnati ejuſdem adverſus patrum licentiam. 56
Oratio Icilii adverſus Appii decretum, ut ſponſa extra domum paterna maneret. 57
Oratio Virg. patris adverſus Appium. 58
Oratio Virg. ad milites, quâ honorem ſibi delatum recuſavit. 59
Oratio Seniorum patrum ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. inſtauratione. ibid.
Oratio Legatorum Valer. & Horat. ad poſtulata pleb. in Sacro monte. 60
Oratio App. cum magiſtratu ſe abdicare vellet. 61
Oratio Legat. ad plebem, ut in urbem rediret. 62
Oratio A. Virg. adverſus Appium reum. ibid.
Oratio Duill. tribuni pleb. quum poteſtati tribunitiæ modum feciſſet. 63

Oratio

Oratio Valer. Conſulis, qua equites ad fortiter pugnandum hortatur. ibid.
Oratio Horat. Conſulis, qua ſuos cohortatur. 64
Oratio T. Q. Capitolini quartum conſulis ad pop. Rom. ibid.

Ex quarto libro ab urbe condita.

Oratio C. Canul. tribuni pleb. ad plebem, pro rogationibus promulgatis. 68
Orat. Vecti Meſſ. Volſcor. regis, qua ſuos adhortatur. 72
Oratio Mamerci Æmil. dictatoris, qua ſuos inuſitato certamine exterritos, adhortatur. 73
Oratio Sexti Tempanii decurionis, qua milites in re complorata adhortatur. 74
Orat. L. Dec. tribuni pleb. ad populum, adverſus Poſthumium tribunum militum. ibid.

Ex quinto libro ab urbe condita.

Orat. Appii Claud. tribun. militum ad populum, contra tribunos pleb. pro bello continuando. 75
Orat. P. Licin. Calvi ad populum, ut filios ſibi delatum honorem mandaret. 81
Orat. Camilli ad Paedagogum Faliſcorum in caſtris deprehenſum cum pueris. 82
Oratio Legator. Faliſco. Romanis dedentium in ſenatu. ibid.
Oratio Camill. exulis, qua Ardeates, ut arma capiant adverſus Gallos, adhortatur. 83
Oratio M. Fur. Camilli ad populum, de non tranſmigrando Vejos. 84

Ex ſexto libro ab urbe condita.

Oratio M. Furii Camilli Dictatoris, qua ſuos perterritos hoſtium numero, adhortatur 90
Orat. A. Cornel. Coſſi dictatoris, ad ſuos. 91
Orat. Cornel. Coſſi dictatoris in M. Manlium. 92
Oratio M. Manlii Capitolini, qua dictatori & patribus reſpondet. 93

Oratio M. Manlii Capitol. post vincula ad plebem adversus patres concitandam. ibid.
Oratio Camilli ad senatores Tusculanorum, de mittendis Romam de pace legatis. 95
Oratio Legat. Tusculan. in senatu, qua se purgant. 96
Oratio Q. Cincinn. dictatoris ad A. Sempron. magistrum equitum, de belli ratione. 97
Oratio Camilli dictatoris ad Quirites, de intercess. ibid.
Oratio App. Claudii contra tribunos pleb. legumlatores, & leges ipsas. 99

Ex septimo libro ab urbe condita.

Oratio Servii Tull. ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem. 103
Oratio M. Pop. consulis, qua suos milites adhortatur. 104
Oratio Legator. Campanor. in senatu, qua auxilium adversus Samnites petunt. 105
Oratio Roman. qua præcedenti Campanorum Legat. orationi respondent. 108
Oratio Legat. Campanorum, qua præcedenti Romanorum orationi respondent. ibid.
Oratio M. Valer. Corvini, qua suos adhortatur. ibid.
Oratio exhortatoria P. Decii trib. militum ad A. Cornelium consulem, quum spes elabendi non videretur. 109
Oratio eiusdem P. Decii, qua suos ad erumpendum ex colle occupato, adhortatur. 110
Oratio M. Valer. Corvini dictat. ad coniuratores & seditiosos milit. qua dehortatur à pugna contra patriam. 112
Oratio T. Quintii ducis sed tiosorum, qua eos ad concordiam exhortatur. 114.

Ex octavo libro ab urbe condita.

Oratio Ann. Setini prætoris Latinorum, ad suos. 114
Oratio Ann. eiusdem ad P. C. Roman. ut alter consul ex Latinis fieret. 116

Verba Q. Fab. Max. consulis designati ad populum. 137
Verba Virginiæ in dedicat. aræ Pudicitiæ pleb. 138

Ex vicesimo primo libro ab urbe condita.

Oratio Pannonis ad Carthag. contra Annibalem de fœdere rupto. 138
Oratio Alocri Hispan. ad Saguntinos, qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit. 140
Oratio eiusdem Carthag. qua legatis Roman. de consilio oppugnationis Sagunt. respondet. 142
Orat. Volscianorum qua legatis Rom. respondent. 143
Oratio Annibalis ad Hispanos milites. ibid.
Oratio P. Scipionis suos adhortantis. 144
Oratio Annib. suos adhortantis. 147.

Ex vicesimo secundo libro ab urbe condita.

Oratio M. Minut. Ruffi magistri equitum, qua in Q. Max. dictat. cunctationem acriter invehitur. 150.
Acceduis Hispan. ad Bostatem pro obsidibus verba 152
Fab. dictat. de temeritate Minut. verba. ibid.
Oratio Minut. magistri equitum, qua suos ad coniungenda cum Fab. castra adhortatur. 153
Minut. verba ad Fab. dictatorem. 154
Oratio Fab. Max. ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste. ibid.
Orat. P. Sempron. Tuditani trib. militum, qua suos ad erumpendum adhortatur. 157
Orat. Captivorum Cannensi clade Rom. ad patres 158
Orat. T. Manl. Torquati, ne captivi redimerentur. 160

Ex vicesimo tertio libro ab urbe condita.

Orat. Pacuvii Calav. Campani ad populum Campan. 163
Oratio Varr. consulis, qua legatis Campan. respondet. 164
Orat. Perollæ ad Pacuvium Calav. patrem de interficiendo Annibale. 166

Oratio

Oratio T. Manlii Consulis ad legatos Latinor. 117
Oratio T. Manl. Consulis ad T. Manlium filium, qua eum accusat quòd in hostem ipsius injussu pugnaviſſet. ibid.
Oratio Furii Camill. Conſ. ad patres de Lat. referentis. 118
Oratio L. Papyr. dictatoris qua Fab. Maximum accuſat quòd adverſus edictum pugnaſſet. 119
Orat. M. Fab. Max. pro filio ad populum provocantis à dictatore. 120
Oratio Papyr. dictat. ad populum de abſolutione Q. Fab. magiſtri equitum. 121

Ex libro nono ab urbe condita.

Oratio Claud. Pontii Samnitum imperat, poſtquam legatione nihil factum eſſe vidit. 122
Oratio L. Lentuli princ. Legator. Rom. ad exercitum & conſules, qua ſuam de deditione ſententiam exponit. 123
Oratio Sp. Poſthum. Conſulis, qui ſub jugum miſſus erat, in ſenatu de pace ad Caudium facta. 124
Oratio ejuſdem Sp. Poſthum. contra tribunos pleb. qui deditionem impediebant. 126
Oratio Corn. Arvinæ Fecialis ad Samnites in deditione ſponſorum pacu. 128
Oratio Cl. Pontii Samnit. regis qua feciali reſpondet. 129
Oratio Q. Fab. dictator. qua ſuos ad eruptionem hortatur. 130
Oratio C. Menenii dictatoris, quando in eum ambitus crimen factum eſt à nobilibus. 131
Oratio P. Sempron. tribun. pleb. adverſus Ap. Claudium, qui ſe intra legitimum tempus cenſura abdicare nolebat. 132.

Ex decimo libro ab urbe condita.

Oratio P. Decii Muris conſulis ad populum, qua ſuadet ut ex plebe augures & pontifices fiant. 135

Verba

Oratio Pacuvii Calav. filium à facinore dehortantis. 167
Orat. Perollæ, qua Pacuvio patri respondet. ibid.
Verba Magii Dec. ad circumfusam multitudinem. 168
Oratio Himilc. Barchinæ factionis viri adversus Hannon. 169
Orat. Hannon. Himilconi respondentis. ibid.
Orat. Samnitum Legat. ad Annibalem, qua petunt ut opem adversus Romanos ferat. 171.

Ex vicesimo quarto libro ab urbe condita.
Oratio Fab. Max. ad populum de deligendo imperat. 172
Orat. T. Gracchi ad milites. 175
Orat. L. Pinar. Præfecti præsid. Rom. Ennæ, qua suos exhortatur. ibid.

Ex vicesimo quinto libro ab urbe condita.
Orat. relegator. militum ad M. Marcellum, de mutatione condit. 177
Orat. Syracusan. ad Marcellum, de dedit. 180
Orat. L. Mart. qua suos milites exhortatur. 181.

Ex vicesimo sexto libro ab urbe condita.
Orat. Vib. Vini Campani ad Campanos, qua ut se dedant Roman. dissuadet. 113
Orat. M. Marcelli ad P. C se adversus Syracus. oratores defendentis. 181
Orat. P. Scipion. ad veteres milites. 187
Orat. P. Scipion. ad milites. 190
Orat. P. Scipion. ad Luceium Celtiberor. principem, cum ei sponsam reddidit. 191.

Ex tricesimo septimo libro ab urbe condita.
Oratio M Marcelli ad suos. 192
Oratio Annibal. ad suos. 193.

Ex vicesimo octavo libro ab urbe condita.
Oratio P. Scipion. ad milites. ibid.

Oratio

Oratio Sagunt, ad P. C. in senatu. 198
Oratio Q. Fab. Max. quâ Scipioni Africam provinciam decerni, dissuadet. 200
Oratio P. Cornel. Scipionis, orationi præcedenti Q. Fab. respondens. 206.

Ex trigesimo libro ab urbe condita.

Oratio Sophronisbæ uxoris Syphacis, ad Masiniſſam. 210
Oratio P. Scipion. ad Masiniſſam. 211
Oratio Annib. ad Scipion. de pace. 212
Oratio Scipion. ad Annibalem. 215
Oratio Annibal. ad Carthag. qui reprehendebant quod risisset in communi fletu. 216.

Ex tricesimo secundo libro ab urbe condita.

Oratio Aristh. prætoris Achæorum, qua eos objurgat. 217.

Ex tricesimo quarto libro ab urbe condita.

Oratio M. Catonis consulis pro lege Oppia, contra mulierum luxuriam. 218
Oratio L. Valer. trib. pleb. pro mulieribus, contra legem Oppiam. 223
Oratio M. Porc. Catonis consulis, ad suos. 227
Oratio T. Quint. in conventu Græciæ. 228
Oratio Aristh. Prætoris Achæor. de Ætolis & Nab. 229
Oratio Nabid. tyranni Lacedæmon. ad T. Quintium 230
Oratio T. Quin qua Nabidi respondet. 232
Oratio T. Quint. qua suos ad obsidionem Lacedæmonis, adhortatur. 234.

Ex tricesimo quinto libro ab urbe condita.

Oratio Minion. ad Legatos Romanorum. 235
Oratio Sulpit. Legati Roman. qua ad præcedentem respondet. 236
Oratio Annibal ad Antiochum, qua se purgat. ibid.

Ex

Ex tricesimo sexto libro ab urbe condita.

Oratio Annibal. in Concilio Antiochi de totius belli ratione, & Macedon sententia. 237
Orotio Attil. Consulis ad suos. 240
Oratio T. Quint. ad Achæos de Zacyntho. 242
Oratio Quint. ad M. Acilium consulem pro Ætolis. ibid.
Oratio T. Quint. ad Ætolor. principes de reconcil. 243

Ex tricesimo septimo libro ab urbe condita.

Oratio Eumen in concilio. 244
Oratio Scipion. qua legatis Antioch. respondet. 245
Oratio Zeusis legat. Antiochi ad Rom. de pace. 246
Oratio Scipion. ad ea respond. ibid.

Ex tricesimo octavo libro ab urbe condita.

Oratio P. Scipion. African. ad Quirites. 247

Ex tricesimo nono libro ab urbe condita.

Oratio M. Porcii Canton. consulis ad populum, in fœdum Bacchan. ritum. 248
Oratio Philipp. Maced. ad legatos Rom. 252
Oratio Lycortæ prætor. Achæorum, qua legatis Roman. respondet. 254

Ex quadragesimo libro ab urbe condita.

Oratio Phil. Macedonis de sua liberorumque infelici conditione 257
Oratio Persei accusator. in Demetrium fratrem parricid. rerum 260
Oratio Demetr. parricid. rei. 263
Oratio T. Sempron. prætoris ad L. Minutium legat. 269
Oratio Q. Cæcil. Metelli ad M. Lepidum, & M. Fulv. censores declaratos, de reconcil. 270
Oratio Phil. regis Maced. ad Antigonum de regni hæred. 271

Orationes

Orationes ex Cor. Tacito collectæ.

Ex lib. I. Annal.

Vibuleni orat. 273
Clementis Centurionis orat. 274
German. Cæsaris orat. ibid.
Segestis orat. 276

Ex lib. II. Annal.

M. Hortali orat. 277
Tb. Cæsaris responsio. 278
Germanici orat. 279

Ex lib. III. Annal.

Tiber. oratio in senatu. 280
Oratio Sever. Cæcinæ, quâ uxores à provinciis arceri d bere statuit. 281
Oratio Valer. Messalini, quâ Cæcinæ respondet. 282
M Lepid. oratio in senatu. 283

Ex lib. IV. Annal.

Tiber. oratio in senatu. 284
Cremutii defensio in senatu. ibid.
Tiber. oratio in senatu. 286
Oratio Tiberii. 287

Ex lib. VI. Annal.

M. Terent. Equitis Rom. orat. 289

Ex lib. XI. Annal.

Neron. Cæsaris oratio in senatu. 290

Ex lib. XIV. Annal.

C. Cassii, orat. 292
Senecæ oratio ad Cæsarem Neronem. 294
Neronis ad Senec. responsio. 296

Ex lib. XV. Annal.

Pati Cossutiani ad Neronem Cæsar. orat. 298

Ex lib. I. Hist.

Galbæ imperat. oratio ad Pisonem. 299
Pisonis orat. 302
Othonis oratio ad milites. 303
Othonis orat o ad milites. 305

Ex lib. II. Aist.

Othonis orat. 307
Mutiani orat. 308

Ex lib. IV. Hist.

Curtii Montani orat. 311
Legati Tencterorum orat. 312
Agrippinensium oratio. 313
Cerialis orat. 314

Ex lib. V Hist.

Civilis oratio sed mutilata. 316

Ex vita Agricolæ à Corn. Tacit. prodita.
Galgaci orat. 317
Agricolæ orat. 319
Orationes ex Q. Curtio Collectæ.
Ex lib. III.
Charidemi orat. 321
Ex lib. IV.
Legatorum Darii oratio, ad Alexandrum. 322
Parmenion. oratio, ad Alexandrum. 323
Alexandri oratio, ad legatos Darii. 324
Darii oratio ad milites. 325.
Ex lib. V.
Euſtemonis Cynæi orat. 327
Theati Athenienſis orat. 329
Darii orat. ibid.
Nabarzanis orat. 331.
Ex lib. VI.
Alexandri orat. 332
Crateri orat. 335
Alexandri orat. 337
Philotæ orat. 339
Amyntæ orat. 344
Cobaris orat. 347
Alexandri orat. 348
Scythæ legati orat. 350
Alexandri orat. ad trecentos milites. 352.
Ex lib. VIII.
Caliſthenis orat. 353
Hermolai orat. 354
Alexandri orat. 356
Ex lib. IX.
Alexandri ad milites orat. 363
Cœni orat. ad Alexandrum. 363
Crateri ad Alexandrum orat. 364
Alexandri ad amicos orat. 365
Ex lib. X.
Alexandri ad milites orat. 367
Alexandri ad peregrinos milites orat. 370
Perdiccæ in concione militum orat. 371
Ptolemæi orat. 372
Meleagri orat. ibid.

FINIS.

S411